

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Anabilim Dalı
Klasik Arkeoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**PERGE GÜNEY HAMAMI
HEYKELTIRAŞLIK ESERLERİ**

Buket Akçay

2501040400

Tez Danışmanı: Prof .Dr. Haluk Abbasoğlu

İstanbul, 2007

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Anabilim Dalı
Klasik Arkeoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**PERGE GÜNEY HAMAMI
HEYKELTIRAŞLIK ESERLERİ**

Buket Akçay

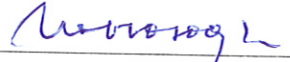

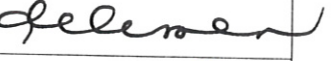

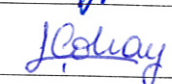
2501040400

Tez Danışmanı: Prof .Dr. Haluk Abbasoğlu

İstanbul, 2007

TEZ ONAYI

Enstitümüz **KLASİK ARKEOLOJİ** Bilim Dalında **2501040400** numaralı **BUKET AKÇAY'IN** hazırladığı "**PERGE GÜNEY HAMAMI HEYKELTRAŞLIK ESERLERİ**" konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **24/07/2007 SALI** günü Saat **11:00'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULU**.....'ne* **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF.DR.HALUK ABBASOĞLU	KABUL	
PROF.DR.ELİF TÜL TULUNAY	Kabulü	
PROF.DR.İNCİ DELEMEN	Kabul	
PROF.DR.SÜMER ATASOY	Kabul	
YRD.DOÇ.DR.SEDEF ÇOKAY KEPÇE	KABUL	

ÖZ

Perge Güney Hamamı Heykeltıraşlık Eserleri, Buket Akçay

Bu yüksek lisans tezinin konusunu 1977-1985 yıllarında Perge Güney Hamamı'nda sürdürülmüş olan kazılarda bulunmuş olan heykeltıraşlık eserleri oluşturmaktadır. Söz konusu heykellerin kataloğu oluşturulmuş, tipolojik yönden tek tek incelenmiş, ve Vespasianus Dönemi'nden Geç Antik Dönem'e kadar kullanılmaya devam edilmiş olan bu hamamın mimari konteksiyle birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır. Son olarak heykeltıraşlık programları hakkında öneriler sunulmuştur.

ABSTRACT

The Sculptural Foundings of Southern Baths of Perge, Buket Akçay

The subject of this master thesis is the sculptural foundings that are found in the Southern Baths of Perge during the excavations between 1977 and 1985. A catalogue of these sculptures is formed and they are typologically investigated one by one and they are tried to be interpreted together with the architectural context of the Baths which are continuously used from the Vespasian era till the Late Antique Periods. As a conclusion suggestions about the sculptural program of the Baths are expressed.

ÖNSÖZ

İlk yapılmaya başlanması prehistorik dönemlere kadar uzanan heykellere, özellikle Yunan ve Roma Dönemlerine ait olanlara, yakın bir zamana dek yalnızca sanat eserleri gözüyle bakılmış, mimari kontekstleri içinde değerlendirilmemiştir. Oysaki heykeller müzede tek başına duran birer sanat eseri olarak değil de, bulunmuş olduğu yapıyla birlikte bir bütün olarak ele alındığında; ikonografik özellikleri, teknik özellikleri ve heykel programıyla çok yönlü bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bir yapıda bulunmuş olan heykeller, eğer o yapı için planlandıkları kesirse, yapının tarihlendirilmesine katkıda bulunabildiği gibi, buldukları yapının tanımlanmasını da sağlayabilirler.

Arkeolojideki yeri tartışılmaz olan heykellerin, Perge Güney Hamamı'nda bulunmuş olanlarını inceleme ve bir heykelin farklı yerlerde duran parçalarını birleştirip tümlene olanağını bu tezle buldum. Kendi doçentlik tez konusunun önemli bir kısmını oluşturan Perge Güney Hamamı'nın, Perge'nin Roma Dönemi'ndeki heykeltraşlığında sayıca ve nitelikçe önemli bir yer tutan heykellerini Yüksek Lisans tez konusu olarak bana inanarak ve güvenerek veren, bilimsel desteğini ve ilgisini esirgemeyen tez danışmanım Prof.Dr.Haluk Abbasoğlu'na, arkeoloji hayatımda yeni bir ufuk açtığı için minnettarım.

Lisans ve Yüksek Lisans dersleriyle heykel sanatının derinliğini fark etmemi sağlayan, heykel çalışma konusunda ilham veren sayın hocam Prof.Dr.Elif Tül Tulunay'a teşekkürlerimi sunarım.

Gerek üniversitede gerekse Antalya Müzesi'ndeki çalışmalarım sırasında bilimsel desteğini esirgemeyen, tıkanıp gittiğim noktalarda yol gösteren, sorularımı bıkmadan usanmadan yanıtlayan Prof.Dr.İnci Delemen'e çok teşekkür ederim. Bilimsel bir çalışmanın nasıl yapılması gerektiğini ilk olarak kendisinden öğrendiğim, kazı sezonu ve müzedeki çalışmalarımda her zaman yapıcı çözümler üreten, bilimsel destek veren Yrd.Doç.Dr.Sedef Çokay Kepçe'ye; bilimsel desteğini sağlarken henüz yayımlanmamış doktora tezindeki bilgileri bile benimle paylaşan, yanlışlarımı düzelten, yol gösteren, cesaret veren Araş.Gör.Aşkı Özdzibay'a; ayrıca ulaşamadığım makaleleri gönderen, manevi destek veren Dr.Eser Kortanoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca müzedeki çalışmalarım için izin ve olanak sağlayan Antalya Müzesi yöneticilerine, sergide ve depolarda çalışmamda kolaylık sağlayan Akan Atilla'ya, Aynur Tosun'a, Meryem Değer'e, Ayşe Korkut'a teşekkür ederim. İçtenliği ve ilgisiyle,

Müze'deki çalışmalarında, kendi çalışmalarından ve zamanından çalıp her türlü yardımda bulunan Esra Akça'ya şükranlarımı sunarım.

Beni bu günlere getiren, başladığım bu yolda başarıyla ilerlemem için maddi manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili anne ve babama; dualarıyla beni koruyan anneanneme; hasta yatağında hala benim tezimi düşünen cicianneme; tezim için yurtdışından kitaplar getiren, motive etmek için devamlı uğraşan ablama ve enişteme; bana ailem kadar yakın, sevgisiyle, içtenliğiyle her türlü sıkıntıda ve sevincimde yanımda olan, bilimsel ve manevi desteği yanı sıra uyanıp kütüphaneye gidebilmem için de sabah telefonlarını da eksik etmeyen Prof.Dr.Nuray Özgülner'a; her zaman yanımda olduğu, dil öğrenimi için gittiğim Almanya'da, kazı ve müze çalışmalarında bulunduğum Antalya'da desteklediği, tezimi yabancı bir gözle değerlendirip tavsiyelerde bulunduğu, anlaşılabilirliğini artırdığı ve de nişanlım olduğu için Op.Dr. M.Fatih Güven'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Son sözlerimi, heykel çalışmanın keyfine vardığım anla tamamlamak istiyorum. “Etüdlük Eser Deposu'nda bulunan parçaları belgelemem sırasında çıplak bir kadın heykeline ait kalçalardan birleşen iki parça gördüm. O sırada başka bir çalışma nedeniyle müzede bulunan Prof. Dr. İnci Delemen'e gösterdiğimde, hemen bir tanrıçayı betimlemiş olabileceğini fark etti. Eksik bir Aphrodite veya Kharit betimi olup olmadığını sorduğunda aklıma 2006 yazında çalıştığım bir Kharit torsosu geldi. Büyük bir heyecanla Envanterlik Eser Deposu'ndan o parçayı çıkarttık. Aşkım Özdzibay'ın yardımıyla vücudun alt kısmına kırık kırığa oturttuğumuzda duyduğum sevinç tarif edilemezdi. Torsonun omuzunda korunagelmiş olan elle üç güzeller grubunun figürü tamamlanıyordu. Sedef Çokay Kepçe etüdlük eser deposundan çıkardığım başka bir kadın torsosu parçasına bakıp o heykele uyup uymayacağını sorduğunda, ondaki kırığın da benzer olduğunu görüp yine A. Özdzibay'la birlikte yerine oturttuğumuzda heykelin büyük kısmı tamamlandı. O anda bahçede ayrı ayrı yerlerde sergilenen, iki Kharit torsosu gözümün önüne geldi. Elimde metreyle adeta koşarak bahçeye çıktım. Figürlerin boyutları, malzemeleri birbirine uyuyordu ve pozisyonu da kompozisyonu tamamlıyordu. Diğer iki torso müzede demir çubukla beton kaideye sabitlenmiş olduğundan figürleri bir araya getirmek mümkün olamadı ancak fotoğraflarını çekip bilgisayar ortamında bir araya getirdiğimde her şey mükemmeldi. Perge Güney Hamamı'nda bulunmuş, fakat birleştirilmemiş bir “Kharitler Grubu” olduğunu kesinleştirmiş ve bir figürü tümlemiştik. Bir kez daha doğru mesleği seçtiğimden emin oldum.”

İÇİNDEKİLER

ÖZ/ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
PLAN VE LEVHALAR LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
1.ROMA HAMAMLARI VE HEYKELTIRAŞLIK DÜZENLEMELERİ	6
1.1. Roma Hamamları	6
1.2. Hamamların Heykeltıraşi Düzenlemeleri	19
2. PERGE GÜNEY HAMAMI	30
2.1. Perge'nin Yeri, Tarihçesi ile Kentte Yapılan Araştırma ve Kazılar	30
2.2. Perge'deki Hamam Yapıları	33
3. GÜNEY HAMAM HEYKELTIRAŞLIK ESERLERİ	43
3.1. VI No.lu mekânda bulunan heykeller	43
3.2. IV No.lu mekânda bulunan heykeller	53
3.3. V No.lu mekânda bulunan heykeller	64
3.4. III No.lu mekânda bulunan heykeller	66
3.5. II No.lu mekânda bulunan heykeller	71
3.6. I No.lu mekânda bulunan heykeller	72
3.7. VII No.lu mekânda bulunan heykeller	74
3.8. VIII No.lu mekânda bulunan heykeller	86
3.9. IX No.lu mekânda bulunan heykeller	91
3.10. Diğer	93
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	96
KAYNAKÇA	101
KATALOG	116
LEVHALAR	I-LXXXI

PLAN VE LEVHALAR LİSTESİ

Perge Güney Hamamı'nda bulunmuş olan heykellerin fotoğraflarının çoğunluğu tarafımdan çekilmiştir. Antalya müzesinde teşhirde sergilenen ve depolarda korunan bazı heykeller yerlerinden oynatılmadığı için tam olarak görülemeyen cephelerin fotoğrafları Perge kazısı fotoğraf arşivinden alınmıştır. Kitaplardan alınan resim ve planların ait oldukları eserler metin içinde yer alan dipnotlardaki kısaltılmış halleri ile verilmiştir.

Lev. I	: Plan	1:	Perge kent planı (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. II	: Plan	2:	Perge Güney Hamamı planı (Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, Lev. XXIII)
Lev. III	: Res.	1:	Traianus heykeli
Lev. IV	: Res.	1:	Traianus heykeli baş detayı
Lev. V	: Res.	1:	Hadrianus(?) heykeli
Lev. VI	: Res.	1:	Hadrianus(?) heykeli zırh detayı
Lev. VII	: Res.	1:	Augustus(?) heykeli
Lev. VIII	: Res.	1:	Augustus(?) heykeli baş detayı (cepheden)
		Res. 2:	Augustus(?) heykeli baş detayı (sol profilden)
Lev. IX	: Res.	1:	Diskobolos heykeli (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. X	: Res.	1:	Diskobolos heykeli (arkadan) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 2:	Diskobolos heykeli (sağ profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 3:	Diskobolos heykeli (sol profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. XI	: Res.	1:	Çıplak Erkek (Hermes/Apollon ?) heykeli
Lev. XII	: Res.	1:	Farnese tipindeki Herakles heykeli fragmanı
Lev. XIII	: Res.	1:	Çıplak erkek (?) heykeli fragmanları
		Res. 2:	Çıplak erkek heykeli fragmanları (İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları, V.KST, res. 12)
Lev. XIV	: Res.	1:	Sandal Bağlayan Hermes heykeli(Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. XV	: Res.	1:	Sandal Bağlayan Hermes heykeli (cepheden)
		Res. 2:	Sandal Bağlayan Hermes heykeli (arkadan)
		Res. 3:	Sandal Bağlayan Hermes heykeli (sağ profilden)
		Res. 4:	Sandal Bağlayan Hermes heykeli (sol profilden)
Lev. XVI	: Res.	1:	Hygieia heykeli
Lev. XVII	: Res.	1:	Asklepios heykeli
Lev. XVIII	: Res.	1:	Nemesis heykeli
Lev. XIX	: Res.	1:	Nemesis heykeli
Lev. XX	: Res.	1:	Herakles heykeli
Lev. XXI	: Res.	1:	Herakles heykeli fragmanları
Lev. XXII	: Res.	1:	Herakles başı
Lev. XXIII	: Res.	1:	Artemis heykeli (Burdur-Münih-Palatin tipi) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. XXIV	: Res.	1:	Harpokrates heykeli
Lev. XXV	: Res.	1:	Rahibe portresi
Lev. XXVI	: Res.	1:	Rahibe portresinin başı (sağ profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 2:	Rahibe portresinin başı (cepheden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 3:	Rahibe portresinin başı (sol profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 4:	Rahibe portresi (arkadan) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)

		Res. 5:	Rahibe portresi (sağ profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 6:	Rahibe portresi (sol profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. XXVII	:	Res. 1:	Kadın portesi
Lev. XXVIII	:	Res. 1:	Sakallı erkek başı (Hadrianus ?)
Lev. XXIX	:	Res. 1:	Yarı işlenmiş kadın başı
Lev. XXX	:	Res. 1:	Yarı işlenmiş kadın başı (cepheden)
		Res. 2:	Yarı işlenmiş kadın başı (arkadan)
		Res. 3:	Yarı işlenmiş kadın başı (sağ profilden)
		Res. 4:	Yarı işlenmiş kadın başı (sol profilden)
Lev. XXXI	:	Res. 1:	Mousa heykeli (Münih Klio'su tipi)
Lev. XXXII	:	Res. 1:	Mousa heykeli (Küçük Kitharalı Mousa tipi)
Lev. XXXIII	:	Res. 1:	Mousa heykeli
Lev. XXXIV	:	Res. 1:	Mousa heykeli
Lev. XXXV	:	Res. 1:	Mousa heykeli
Lev. XXXVI	:	Res. 1:	Mousa heykeli
Lev. XXXVII	:	Res. 1:	Apollon Kitharoidos heykeli
Lev. XXXVIII	:	Res. 1:	Mousa heykeli
Lev. XXXIX	:	Res. 1:	Mousa heykeli (cepheden)
		Res. 2:	Mousa heykeli (arkadan) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 3:	Mousa heykeli (sağ profilden)
		Res. 4:	Mousa heykeli (sol profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. XL	:	Res. 1:	Marsyas heykeli
Lev. XLI	:	Res. 1:	Marsyas heykeli baş detayı (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. XLII	:	Res. 1:	Marsyas, Mousa ve Apollon Kitharoidos grubu (Flashar'ın birleştirmesi) (Flashar, a.g.e, res.152)
Lev. XLIII	:	Res. 1:	Herakles heykeli fragmanı
Lev. XLIV	:	Res. 1:	Herakles heykelinin Antalya ve Boston'da bulunan parçalarının fotomontajla birleştirilmiş hali (İnan, "Heraklesstatue vom Typus des "Herakles Farnese", lev. 20)
Lev. XLV	:	Res. 1:	Hermes heykeli (Apollon Centocelle tipi)
Lev. XLVI	:	Res. 1:	Aphrodite heykeli
Lev. XLVII	:	Res. 1:	Aphrodite heykeli (cepheden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 2:	Aphrodite heykeli (arkadan) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 3:	Aphrodite heykeli (sağ profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
		Res. 4:	Aphrodite heykeli (sol profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. XLVIII	:	Res. 1:	Aphrodite heykeli (Pontia-Euploia tipi) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. XLIX	:	Res. 1:	Aphrodite heykeli (Pontia-Euploia tipi)
Lev.		Res. 2:	Aphrodite heykeline ait fragman (İnan, "Aphrodite, Tänzerin oder Wassernymphe", lev.25)
Lev.		Res. 3:	Aphrodite heykeline ait fragman
Lev. L	:	Res. 1:	Şarap tulumu taşıyan Satyr heykeli
Lev. LI	:	Res. 1:	Meleagros heykeli
Lev. LII	:	Res. 1:	Nemesis heykeli (Pudicitia tipi)
Lev. LIII	:	Res. 1:	Hygieia heykeli
Lev. LIV	:	Res. 1:	Mousa heykeli
Lev. LV	:	Res. 1:	Dansöz heykeli
Lev. LVI	:	Res. 1:	Dansöz heykeli (cepheden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev.		Res. 2:	Dansöz heykeli (arkadan) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev.		Res. 3:	Dansöz heykeli (sağ profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev.		Res. 4:	Dansöz heykeli (sol profilden) (Perge Kazısı Fotoğraf Arşivi)
Lev. LVII	:	Res. 1:	Eros heykeli fragmanı
Lev. LVIII	:	Res. 1:	Eros başı
Lev. LIX	:	Res. 1:	Eros başı
Lev. LX	:	Res. 1:	İdeal kadın başı

Lev.	LXI	: Res.	1:	Kharit torsosu
Lev.	LXII	: Res.	1:	Kharit torsosu
Lev.	LXIII	: Res.	1:	Athena başı
Lev.	LXIV	: Res.	1:	Meşale tutan Eros/Tanatos (?) heykeli fragmanı
Lev.		Res.	2:	Meşale tutan Eros/Tanatos (?) fragmanı (İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", res.60)
Lev.	LXV	: Res.	1:	Athena heykeli (Velletri tipi)
Lev.	LXVI	: Res.	1:	Athena heykeli (Parthenos tipi)
Lev.	LXVII	: Res.	1:	Aphrodite heykeli (Syrakusai tipi ?)
Lev.	LXVIII	: Res.	1:	Aphrodite torsosu (Kapitolin tipi)
Lev.	LXIX	: Res.	1:	İdeal kadın (Aphrodite ?) başı
Lev.	LXX	: Res.	1:	Kharitler grubu (cepheden)
Lev.	LXXI	: Res.	1:	Kharitler grubu (arkadan)
Lev.	LXXII	: Res.	1:	Asklepios heykeli
Lev.	LXXIII	: Res.	1:	Heykel desteği fragmanı
Lev.	LXXIV	: Res.	1:	Yazıtlı plinth fragmanı (cepheden)
Lev.		Res.	1:	Yazıtlı plinth fragmanı (üstten)
Lev.	LXXV	: Res.	1:	Plinth fragmanı (cepheden)
		Res.	2:	Plinth fragmanı (üstten)
Lev.	LXXVI	: Res.	1:	Yazıtlı plinth fragmanı (cepheden)
		Res.	2:	Yazıtlı plinth fragmanı (üstten)
Lev.	LXXVII	: Res.	1:	Kadın başı
Lev.	LXXVIII	: Res.	1:	Kharit torsosu
Lev.	LXXIX	: Res.	1:	Etüdlük eserler arasından birleşen kalça ve uyluk fragmanları
Lev.		Res.	2:	Kharit torsosu
Lev.		Res.	3:	Kadın torsosu fragmanı
Lev.	LXXX	: Res.	1:	Kharit torsosu
Lev.	LXXXI	: Res.	1:	Kharitler
Lev.	LXXXII	: Plan	3:	Perge Güney Hamamı planı, VI no.lu mekân
		Plan	4:	VI no.lu mekân, düzenleme önerisi
Lev.	LXXXIII	: Plan	5:	Perge Güney Hamamı planı, IV no.lu mekân
		Plan	6:	IV no.lu mekân, düzenleme önerisi
Lev.	LXXXIV	: Plan	7:	Perge Güney Hamamı planı, V no.lu mekân
Lev.	LXXXV	: Plan	8:	Perge Güney Hamamı planı, III no.lu mekân
		Plan	9:	III no.lu mekân, düzenleme önerisi
Lev.	LXXXVI	: Plan	10:	Perge Güney Hamamı planı, I ve II no.lu mekânlar
Lev.	LXXXVII	: Plan	11:	Perge Güney Hamamı planı, VII no.lu mekân
Lev.	LXXXVIII	: Plan	12:	Perge Güney Hamamı planı, VIII no.lu mekân
		Plan	13:	VIII no.lu mekân, düzenleme önerisi
Lev.	LXXXIX	: Plan	14:	Perge Güney Hamamı planı, IX no.lu mekân

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
a.y.	: Aynı yer
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Derinlik
Ed.	: Editör
G.	: Genişlik
K.Env.No	: Kazı Envanter Numarası
KST	: Kazı Sonuçları Toplantısı
Kat	: Katalog
Kat.No	: Katalog numarası
Lev.	: Levha
M.Env.No	: Müze Envanter Numarası
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
No.	: Numara
P.Y.	: Plinth yüksekliği
P.G.	: Plinth genişliği
P.D.	: Plinth derinliği
Res.	: Resim
s.	: Sayfa
sa.	: Sayı
Y.	: Yükseklik
yy.	: yüzyıl
vd.	: ve devamı

GİRİŞ

Roma İmparatorluk Dönemi'nde gerek başkent Roma gerekse eyaletlerde hem resmi hem de topluma açık yapıların adeta birbirleriyle yarışmasına heykelerde süslendiğini bilmekteyiz. Perge'de kentin giriş kapılarının avlularını, tiyatrunun sahne binasını, nymphaeumların fasadlarını, sütunlu caddelerini, agoralarını süsleyen, 1946'dan bu güne dek yapılan kazılarda bulunmuş olan heykeller, Prof.Dr.Jale İnan'ın detaylı olarak üzerinde çalıştığı ve makale halinde yayınladığı sınırlı sayıdaki eser¹ ile bir yayınevi tarafından kendisinin oldukça detaylı çalışma notlarından derlenen, toplam 8 eseri içeren kitaplar² haricinde Belleten, Türk Arkeoloji Dergisi, ve Kazı Sonuçları Toplantıları'nda ayrı kazı raporlarına dağılmış durumda yayınlanmış, bir bütün halinde değerlendirilmemiştir.

Roma heykeltıraşlığının başlıca üç unsurdan oluştuğu bilinmektedir: portreler, kabartmalar ve Yunan eserlerinin kopyalarının yapıldığı Roma ideal heykeller.³ Portrelerde güdülen amaçlar açıktır, betimledikleri kişinin erdemlerini ve başarılarını yansıtmak, gelecek kuşaklara aktarmak ve o kişiyi onurlandırmak, özellikle imparator portrelerinde imparatorun ve imparatorluğunun propagandasını yapmak. Ayrıca ideal heykeller de bu heykelleri yaptıran kişinin, klasik Yunan eserlerine değer veren yüksek sanat zevkini yansıtmaya hizmet etmiştir. Roma ideal heykeltıraşlığı genellikle küçümsenmiştir. Ancak Yunan eserlerinin Roma kopyaları, yalnızca antik kaynaklardan bilinen, orijinali günümüze ulaşmamış olan eserleri tanımamızı sağladığı gibi Roma döneminde çeşitli bölgelerde ve tarihlerde, farklı üslup ve çağların sanat akımlarının etkilerinin altında yapılmış repliklerin incelenmesi ve karşılaştırılmasıyla Yunan orijinaline ilişkin çeşitli sorunların da çözümüne büyük katkı sağlamıştır. Bunun dışında Roma Dönemi kopyaları, bilinen bir sanatçının eserlerine yenilerinin eklenmesi veya bir orijinalin sanatçısının saptanmasını sağlayabildiği gibi nelerin kopistin katkısı olduğunun belirlenmesi gibi amaçlara da hizmet etmiştir.

¹ Bkz. Kaynakça

² Bkz. Jale İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı I**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000, Jale İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı II**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003.

³ Diana E.E.Kleiner, **Roman Sculpture**, New Haven, London, Yale University Press,1992, s.9.

Perge’de bulunmuş olan heykeller de, portre heykeller ile tanrı, tanrıça ve mitolojik figürleri betimleyen, çoğu Yunan başyapıtlarının kopyaları olan ideal heykeller olmak üzere başlıca iki gruba ayılabılır. Aynı gruplama Güney Hamamı’nda bulunmuş olan heykeller için de geçerlidir. Portre heykeller hem Roma döneminde Küçük Asya portre sanatı araştırmaları bakımından⁴ hem de Pamphylia bölgesi heykeltıraşlığı bakımından⁵ önem taşımaktadır. İdeal heykeller de Perge heykelleri arasında nicelik ve nitelik açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca gösterdikleri kaliteli kopya işçilikleriyle de Perge’deki kopya işinin ne kadar ileri bir düzeyde olduğunu ve önemli bir yere sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca bu eserler Yunan heykeltıraşlığında bazı problemlili konular açısından da önemli sonuçlar ortaya konmasına yardımcı olmuştur.

Yunan heykeltıraşlığının birçok önemli ismi, antik kaynaklardan tanınmasına rağmen Roma Dönemi’ndeki heykeltıraşların ve kopistlerin isimleri genellikle bilinmemektedir. Bu durumun sebebini, Roma Dönemi sanatçılarının düşük sosyal sınıflardan gelmesi ve sanatçıdan ziyade zanaatkâr olarak değerlendirilmesiyle açıklamaya yönelik bir eğilim vardır. Perge’de bulunmuş heykeltıraşlık eserlerinden bir kısmının ünlü Yunan heykeltıraşlarının eserlerinin replikleri olduklarının saptanmasına rağmen, bu heykelleri yapan kopistleri ve diğer eserleri meydana getiren heykeltıraşları tanımamaktayız.⁶ Bilindiği kadarıyla Perge’de herhangi bir heykeltıraş adına veya imzasına rastlanmamıştır. Antik kaynaklarda da bu konuyla ilgili herhangi bir veri yoktur.

Başkent Roma’da bugüne dek korunagelmış olan eserlerin çoğu İtalya, Yunanistan ve Küçük Asya’dan ithal edilmiş mermerden yapılmış olsa da eyaletlerdeki eserlerin genellikle yerel mermerlerden yapıldığı bilinmektedir.⁷ Ancak bilindiği kadarıyla Perge ve çevresinde bir mermer ocağı yoktur. Bu durumda mermerin Perge’ye hammadde halinde mi yoksa işlenmiş olarak mı geldiği şu an cevaplanamayan bir durumdur. Ayrıca imkansızlıklar nedeniyle mermerlerin izotop analizleri yapılamamış, bu nedenle mermerin hangi ocaktan geldiği saptanamamıştır.

⁴ Jale İnan: “Side ve Perge Kazılarında Bulunan Portreler”, **V.Türk Tarih Kongresi**, Ankara 12-17 Nisan 1956, TTK Yayınlarından, IX.Seri-No.5, Ankara, TTK Basımevi,1960, s.36-38.

⁵ Jale İnan: **Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri: Römische Porträts aus dem Gebiet von Antalya**, TTK Yayınlarından, V.Seri, No.21, Ankara, TTK Basımevi, 1965, s.1.

⁶ Kleiner, **a.g.e.**, s.4-5.

⁷ **A.e.**, s.5-6

Heykellerde mermer dışında bronz da sıklıkla kullanılmış olan bir malzeme olmasına rağmen, bronz eserler günümüze gelene kadar çeşitli dönemlerde ergitilmiş ve farklı amaçlarla yeniden kullanılmış olduğundan günümüze ulaşan bronz heykel miktarı, diğer bütün antik yerleşmelerde olduğu gibi Perge’de de çok azdır. Perge’de bulunan bronz eserler, Attis heykeli⁸ ile son yıllarda Sütunlu Cadde’de ele geçmiş olan kolossal bronz bir heykele ait ayak parçasıdır.⁹

Perge’de bir heykeltıraşlık okulunun ve atölyesinin bulunup bulunmadığı kesin olarak ispatlanmamış olmakla birlikte kanımızca burada bir atölyenin varlığını destekleyen kanıtlar vardır. Söz konusu kanıtlar, tezin sonuç bölümünde kapsamlı olarak tartışılmıştır.

“Perge Güney Hamamı Heykelleri” konulu bu tezde, Perge’nin 1977-1985 yılları arasında kazılmış olan Roma Dönemi’ne tarihlenen Güney Hamamı’nda bulunmuş olan heykeller, yapıyla bir bütün olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Söz konusu heykeller Perge’de ortaya çıkarılmış serbest heykeltıraşlık buluntularının yaklaşık yüzde yirmisini oluşturmaktadır.

Tezin amaç, kapsam ve yöntemi

Perge antik kentinin Güney Hamamı’nda 1977 ile 1985 yılları arasında sürdürülen kazılarda ortaya çıkarılmış olan heykeltıraşlık eserleri bu Yüksek Lisans tezinin konusunu oluşturmaktadır. Tezin amacı şimdiye kadar kazı raporlarında ayrı ayrı yayınlamış, bir bütün halinde ele alınmamış olan bu heykellerin mimari kontekstleri ve heykeltıraşlık programları çerçevesinde, toplu halde değerlendirilmesidir.*

Tez çalışması başlıca iki aşamadan oluşmuştur. Ağırlıklı olarak malzemeye dayalı olan bu tezin birinci aşamasında, Perge Güney Hamamı’nda bulunmuş ve

⁸ Arif Müfid Mansel, “1971 Perge Kazısı”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, XX 2, 1973, s.143.

⁹ Haluk Abbasoğlu, “2004 Yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları: Excavation and Restoration Work in Perge 2004”, **ANMED** 2005-3, s.70, res.3.

* Tez çalışmasına başlandığında tez konusu Perge kazılarında bulunmuş olan heykeller olarak saptanmış, 2006 yılında Antalya Müzesi’nde yapılan çalışmalarda bu konu doğrultusunda teşhirde bulunan, Perge’de bulunmuş olan tüm eserler incelenmiştir. 2006 kazı sezonunda yapılan çalışmalarda da aynı amaç doğrultusunda bu kez müzenin deposunda korunan eserler çalışılmaya başlanmıştır. Ancak 2006 sezonunun ortalarında tez danışmanı öğretim üyesi ile yapılan görüşmelerde bu konunun nicelik ve nitelik bakımından bir Yüksek Lisans tezinin kapsamını aşacağına kanaat getirilerek, tez konusu Perge’nin Güney Hamamı’nda bulunmuş olan heykeltıraşlık eserleriyle sınırlandırılmıştır.

Antalya Müzesi'ne teslim edilmiş olan heykeller çalışılmıştır. Bu çalışmalar, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın gerekli izni ve Antalya Müze Müdürlüğü'nün onayı alınarak 2005 ve 2006 yıllarında Perge Kazı ve Restorasyon Çalışmaları'na paralel biçimde Ağustos ve Eylül aylarında adı geçen müzede gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda elde edilen veriler, tez danışmanıya görüşülerek hazırlanmış olan katalog bilgi formuna işlenmiştir. Bu form eserin adı, malzemesi, müze envanter numarası, kazı envanter numarası, buluntu yeri, yılı, ölçüleri, durumu, tanımı ve yayın bilgilerini ve eserin fotoğrafını içermektedir. Bu form temelinde eserin ölçüleri alınmış, malzeme bilgileri kaydedilmiş, durumları saptanmış ve tanımları yapılmıştır. Eserler müzede sergilendikleri ve depoda buldukları konum elverdiğince çok açıdan fotoğraflanmıştır. Yerlerinden kaldırılamayan eserlerin konumlarından dolayı gerekli açılardan çekilemeyen fotoğraflarının yerine Perge Kazısı Fotoğraf Arşivindeki fotoğraf, slayt ve negatifler kullanılmıştır. Eserlerinin buluntu yerleri, yılları, müze ve kazı envanter numaralarının belirlenmesi hem Antalya Müzesi'nde müze envanter kayıtlarının hem de Perge Kazı Evi arşivinde ilgili kazı raporları ile kazı sırasında tutulan defterler ve müzeye teslim tutanaklarının incelenmesiyle yapılmıştır.

Tezin ikinci aşamasını kitaplık çalışması oluşturmuştur. Bu aşamada ağırlıklı olarak İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi'nden yararlanılmıştır. Kitaplık çalışmasında öncelikle Perge'de bulunmuş eserlerin yayın taraması yapılmıştır. Bundan sonra eserlerin analoji yoluyla değerlendirilmesine, tipolojilerinin belirlenmesine ve tarihlenmesine çalışılmıştır. Heykeltıraşlık programlarının belirlenmesi amacıyla da ortak özellikler gösteren başka bazı hamamlar da incelenmiştir.

Müzedeki yapılan malzeme üzerindeki çalışmalar ile kitaplık çalışmaları sonucunda giriş ve sonuç dışında üç bölümden oluşan ve katalog içeren bu tez ortaya çıkmıştır.

Tezin giriş bölümünde Roma Dönemi heykeltıraşlığından kısaca bahsedilmiş ve Perge Güney Hamamı'nda bulunmuş olan heykellere bu bağlamda değinilmiştir.

Birinci bölümde Perge Güney Hamamı'nın daha iyi anlaşılabilmesi için Roma hamamlarının gelişimi, tipleri, işletilmesi, yıkanma ve yıkanma dışı işlevleri

konu alınmıştır. Ayrıca hamamların heykeltıraşlık programları, heykel repertuarı ve sebepleri, konuyla ilgili yayınlardan derlenerek özet halinde verilmiştir.

İkinci bölümde Perge'nin yeri ve tarihinden kısaca bahsedildikten sonra Güney Hamamın tanımı yapıp, tarihlenmesiyle ilgili bilgiler verilmiş ve bu alanda yapılan kazılar özetlenmiştir.

Üçüncü bölüm ise tezin esas bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde hamam mekânlarına ayrılarak incelenmiş, her mekânın başlığı altında mimarisi ve heykellerin sergilenmesiyle ilgili konular anlatılıp o mekânda bulunmuş olan heykellerin her birinin saptanmaya çalışılmış olan tipolojileri verilmiştir. Her alt bölümün sonunda heykeller mekânın mimari konteksti içinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tezin sonuç kısmında, birinci ve ikinci bölümde verilen bilgilerin de ışığında, üçüncü bölümde saptanmış olan hususlar özetlenmiş ve Perge heykellerinin özellikli duruma sahip olduğu noktalar vurgulanmıştır.

1. ROMA HAMAMLARI VE HEYKELTIRAŞLIK DÜZENLEMELERİ

1.1. Roma Hamamları

Arapça'da "ısıtmak, sıcak olmak" anlamındaki *hamm (hamem)* kökünden türeyen hamam kelimesinin sözlük anlamı, "ısıtan yer" demek olup "yikanma yeri" anlamında kullanılmaktadır.¹ Yunancada *balaneutikos, loutrônikos, perichutês, thermê, thermoloutês, psuchroloutêteon* kelimeleri "yikanma yeri" ifadesinin karşılığı olarak kullanılırken, Latince karşılığı *thermae*'dir.

Roma dünyasında yüzyılları kapsayan çok geniş bir zaman dilimi içerisinde, çeşitli bölgelerde, farklı formlarla ortaya çıkan hamam yapılarının tipleri, üzerinde tartışmaların sürdüğü bir konudur. Farklı hamam tiplerinin ortaya çıkışında çevresel faktörler, estetik değerler, kullanım özellikleri, ekonomi, yapısal imkânlar ve teknolojik özellikler rol oynamıştır.

Roma Hamamlarının Gelişimi

Ön Asya, Yakın Doğu, Hindistan ve Amerika'da erken dönemlerde bağımsız hamam yapıları olmayıp, ancak saraylar ve tapınaklar gibi özel yapılarda ve zenginlerin evlerinde yikanma mekânları yapılmıştır. Yikanmanın özel bir önem kazanması Yunan Dönemi'nde gerçekleşmiştir. Yunanlılar suyu hem bedensel hem ruhsal temizlik amacıyla hem de vücudu dinlendirmeye olan katkıları nedeniyle kullanmışlardır. Kutsal alanlara girmeden önce suyla yapılan arınma da Yunanlılar için önemlidir. Halka açık hamam yapılarının M.Ö.5.yy.da Atina'da oluşmaya başladığı bilinmektedir. Ancak, bu ilk yapılar Roma hamamlarıyla karşılaştırıldığında oldukça basit yapılardır. Özellikle Hellenistik Dönem'de spor ve spordan sonra yikanmanın yaygınlaşmasıyla gymnasiumlara yikanma mekanları da yapılmaya başlanmış, ancak yikanma mekanlarının, bağımsız hamam yapılarının

¹ Semavi Eyice, vd., "Hamam", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.15, İstanbul, 2007, s.402.

yıkanmak dışında bir çok amaca daha hizmet eden tesisler durumuna gelmesi, Roma Dönemi'nde gerçekleşmiştir.²

Yegül, Roma hamamlarının sosyal ve mimari gelişmesinin, M.Ö.1.yy.da Roma'nın İtalya dışındaki yayılımına paralel bir gelişim gösterdiğini belirtmektedir.³ Ancak hamamların M.Ö.100'e kadar geçirdiği gelişim süreci oldukça karmaşıktır. Çoğunlukla kabul edilen görüş, Roma hamamlarının İtalya'da ortaya çıktığı ve tamamen Romalılara özgü bir buluş olduğu yönündedir. M.Ö.2.yy. sonlarına tarihlenen Pompeii'deki Stabia Hamamları ve M.Ö.100'lere tarihlenen Olympia'daki Yunan hamamlarında görülen ısıtma sistemiyle ilgili düzenlemeler, hypokaust sisteminin M.Ö.1.yy başlarında Romalı Sergius Orata'nın mucidi olduğu yönündeki genel kanıyla çelişmektedir.⁴ İtalya'da bilinen en erken halka açık hamam yapısı olan, M.Ö.4.yy. sonu-3.yy. başlarına tarihlenen Gela Hamamı'nda da primitif bir tabandan ısıtma sistemine rastlanmıştır. Roma hamamlarının kökenlerini, Orta İtalya'daki çiftlik evlerinde yer alan, daha çok soğuk algınlığı gibi hastalıkların tedavisinde kullanılan, caldarium, tepidarium ve frigidariumdan oluşan, kendi içinde bir yıkanma düzeni olan hamamlara bağlayan görüşler de vardır.

İlk Roma hamamlarının gelişiminde Orta İtalya'daki evlerin rol oynadığı açıktır. Tarımla uğraşan köylerdeki evlerde tedavi amaçlı banyoların varlığı kesinken kentlerdeki evlerde ve şehir dışındaki villalardaki daha gösterişli banyoların, tedavinin ötesinde dinlenme ve eğlence gibi amaçlarla kullanıldığı da anlaşılmaktadır. Roma'nın kır ve kent evlerinde ortaya çıkan bu hamamların Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk Dönemleri'ndeki hamamların temelini oluşturduğu açıktır. İmparatorluk Dönemi boyunca kentlerde çeşitli halka açık hamamların yapılmasına paralel olarak, evlerdeki hamamların sayısı azalmıştır. Ancak bu hamamların gelişimde Romalı olmayan bazı unsurların da rol oynadığı göz ardı edilmemelidir.⁵ Bunların başında palaestra gelmektedir. M.Ö.1.yy.a tarihlenen De Architectura adlı eserinin V. kitabında hamam mimarisiyle ilgili detaylı bilgiler

² Haluk Abbasoğlu, "Hamam", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul, YEM Yayın, 1997, s.750-751.

³ Fikret Yegül, **Antik Çağ'da Hamamlar ve Yıkanma**, Çev.E.Erten, İstanbul, Homer Kitabevi, 2006, s.47.

⁴ **A.e.**, s.47.

⁵ **A.e.**, s.50.

vermiş olan Vitruvius'un⁶ da belirttiği üzere palaestra, İtalya için alışılmış bir kavram değildir.

Roma Hamamlarının Tipleri

Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarında İtalya'da Yunan palastrasının geleneksel yapısıyla Roma hamamların birleştiği yeni bir mimari tip ve sosyal kurum ortaya çıkmıştır. Bunun en erken örneği Pompeii'deki Stabia Hamamlarıdır.⁷ Bu hamamın doğu kanadındaki düzenleme, hamam mimarlığı literatüründe “tek eksenli dizi tipi” olarak adlandırılan, işlevleri birbirini takip eden üç odanın; apodyterium, tepidarium ve caldariumun düz bir hat üzerinde, kullanım sırasına uygun olarak düzenlenmesi biçimindedir. Geç Antik ve Erken Bizans Dönemleri'ne kadar bu tip ve bu tipin çeşitli varyantları doğuda ve batıda kullanılmıştır⁸.

İkinci bir tipi ise tek eksenli dizi tipin hemen ardından yapılmaya başlanan, “sıra tipi” olarak adlandırılan, yıkanma odalarının simetrik bir düzen içerisinde yer aldığı, bazen de aynı aks üzerinde bir palaestranın bulunduğu mimari düzendir. Bu simetrik tasarımın en erken uygulamaları kuzeybatı eyaletlerindeki askeri hamamlar ve belediye hamamlarında görülmektedir. Bunlar M.S.1.yy. ortalarına, Claudius Dönemi'ne tarihlenen Vindonissa Garnizon Hamamı⁹, M.S.60-65'e tarihlenen Exeter Askeri Hamamı, Flaviuslar Dönemi'nin başlarına tarihlenen Aventicum Colonia Hamamı¹⁰ ve Isca Askeri Garnizon Hamamıdır.¹¹

Roma imparatorluk hamamlarından önce görülen diğer tip ise, belirgin bir planı olmayan, ayrıca hamamların mimari gelişiminde kronolojik bir evreyi temsil etmeyen “yarı eksensel tip”tir. Bu tip imparatorluk hamamlarına göre daha esnek bir yapıdadır. Pompeii plan tipinin tek eksenli yapısı ile simetrik imparatorluk hamam

⁶ Vitruvius, **De Architectura: On Architecture**, , Çev.Frank Granger, The Loeb Classical Library, Ed.T.E.Page, E.Capps, W.H.D.Rose, London, William Heinemann Ltd, New York, G.P.Putnam's Sons, 1931, C.1, s.307: V,11,1.

⁷ Garret G.Fagan, **Bathing in Public in the Roman World**, Ann Arbor, Michigan University Press, 1999, s.44.

⁸ Yegül, **a.g.e.**, s.60.

⁹ Inge Nielsen, **Thermae et Balnea: The Architecture and Cultural History of Roman Public Baths**, I, Aarhus, Aarhus University Press, 1990, s.77

¹⁰ **A.e.**, s.77, dipnot 26.

¹¹ Yegül, **a.g.e.**, s.71.

tipi arasındaki bir oluşumdur. Burada saat yönünde veya tersinde işleyen tek bir dolaşım doğrultusu vardır.¹²

İlk olarak Kreckner¹³ tarafından tanımlanan “imparatorluk tipi” hamamlar diğerlerinden görkemli yapısı ve daha resmi oluşuyla ayrılır. Gerek mimarisiyle gerekse çeşitli heykeltıraşlık eserleri, mozaikler, yazıtlarla zenginleştirilmiş olan iç dekorasyonu bu hamamlar, imparatorluğun zenginliğini, imparatorun cömertliğini, adaletini hatırlatan, imparatorluğun sosyal ve politik yaklaşımını yansıtan, bir anlamda propaganda aracı olarak kullanılan en etkili kamusal yapılardandır. Bu tipin karakteristik özelliklerinin başında planında güçlü bir çift taraflı simetriye sahip olması gelmektedir. Bu simetri, frigidarium, tepidarium ve caldarium dizisinin oluşturduğu ana aksın iki yanında yer alan palaestralar ve iç avlular gibi mekânlardan oluşmaktadır. Frigidarium ve önündeki natatio ana eksen üzerindeki en dikkat çekici mekân niteliğindedir. Terleme, masaj, özel banyo gibi ikincil işlevli mekânlar da hamamdaki sistem içinde yer alırlar.¹⁴ Kreckner¹⁵ bu hamamları da “küçük imparatorluk tipi” ve “büyük imparatorluk tipi” olarak iki alt gruba ayırmıştır. Bu iki tip arasındaki başlıca fark palaestranın hamam bloğuyla olan ilişkisidir.

Genellikle Anadolu’da bulunan hamamlar da Roma hamamlarının benzeri olmalarına rağmen, yerel malzeme, bölgesel teknik farklılıklar, bölgenin sosyal ihtiyaçları ve kapladıkları alanlar bakımından farklılıklar da göstermektedir. Hellenistik gymnasium geleneğinin güçlü olduğu Batı Anadolu’da hamam-gymnasium kompleksleri ortaya çıkarken, Anadolu’nun diğer bölgeleri de bundan etkilenmişlerdir.¹⁶

Roma Hamamlarının İşletmesi

¹² A.e., s.76-77.

¹³ D.Kreckner vd. **Die trierer Kaiserthermen: Trierer Grabungen und Forschungen** ,I, 1, Augsburg, Dr.Benno Filser Verlag, 1929, s.175-181.

¹⁴ Yegül, **a.g.e.**, s.161.

¹⁵ Kreckner, **a.y.**

¹⁶ Haluk Abbasoğlu, “Pamphylia Hamamları: Plan Açısından Bir Değerlendirme”, **60.Yaşında Fahri Işık’a Armağan: Anadolu’da Doğdu: Festschrift für Fahri Işık zum 60.Geburtstag**, Ed.T.Korkut, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s.1.

Roma'da halk hamamları, topluma veya özel kişilere ait olabiliyordu. Topluma ait hamamlar ya devlet ya da kent tarafından inşa ediliyordu. Devletin sahip olduğu hamamlar, genellikle imparatorun bağışladığı büyük hamam kompleksleri idi. Çoğunlukla imparatorun adına ve onun en çok propagandaya ihtiyacı olduğu başkent Roma'da yapılırdı. Fakat yine aynı amaçla diğer büyük kentlerde yapılan hamamlar da vardı.

Özel kişilerin sahip olduğu hamamlar ise bir anlamda daha küçük işletmeler idi. Genellikle *balnea* olan bu hamamlar yaptıran kişinin adını taşırdı. İtalya'daki şehirler ve eyaletler genellikle hamamlarının maliyetini kendileri karşılamak durumunda kalmıştı. Bu inşaatlar ya kent hazinesinden para alınarak yapılmıştı, ya da kentin varlıklı kişileri veya devlet memurlarıyla meclis üyelerinden oluşan bir *summa honoraria*, halkın kullanımı için bu inşaatların masraflarını üstlenmişti. Ayrıca tamirat ve dekorasyon işleri de genellikle bu grup tarafından karşılanmıştı.¹⁷

Hamamların inşaatı ve dekorasyonu için yapılan harcamalar yanı sıra, hamamın işletilmesi ve bakımının birçok masrafı yani *tutela*'sı vardı. Bunların başında yakıt, sonra da su geliyordu. Masraflar genellikle *numus* veya topluluk olarak memurlar ve meclis üyeleri tarafından karşılanıyordu. Bazen bağışlar da bu masrafları karşılıyordu. Bazı durumlarda da belli bir mülkten ya da diğer ana kaynaklardan gelen gelirin faizi de bu iş için ayrılabilirdi. Devletin sahip olduğu hamamlarda yakıt için gerekli olan odun devletin ormanlarından sağlanabiliyor ya da bu masraflar devlete ait araziler olan *ager publicus*'un geliriyle finanse ediliyordu. Geç dönemlerde ise genellikle bu masraflar için halktan özel bir vergi toplanıyordu.

Özel kişilerin sahip olduğu hamamlarda yakıtın satın alınması ve suyun sağlanması, hamam sahibinin sorumluluğundaydı. *Tutela*, suyun sağlanması ve personel ücretlerini de içeriyordu. Su, su kemerleri ile hamama geliyorsa bir ücret ödeniyordu, eğer hamamın kuyusu veya sarnıcı varsa su masrafı olmuyordu. Tabii kentin sahip olduğu hamamlarda su, hamama su kemeriyle gelse bile, bunu yaptıranlar da o kentliler olduğu için su masrafı yoktu. Özel hamamlarda ise durum farklıydı. Eğer yeni bir hamam yapıldıysa önce bir su lisansı alınması gerekliydi. Erken dönemlerde çeşmeden taşan fazla sudan faydalanabilmek, daha sonraki

¹⁷ Nielsen, a.g.e., s.119-120.

dönemlerde ise su yolundan ve su kulesinden hamama boru hattının döşenebilmesi için bu lisans gerekirdi. Eski bir hamam satın alındığında ise hamamla birlikte su lisansı da yeni sahibine devir olurdu. Bazı durumlarda hamama sağlanan su bağış olarak bir hayırsever veya memur tarafından da ödenebiliyordu. *Numus* veya topluluğun de su masraflarını karşıladığı bilinmektedir.¹⁸

Hamamların birçok geliri vardı. Bunların başında oldukça düşük olan giriş ücreti gelmekteydi. Giriş bazen ücretsiz de olabiliyordu. Varlıklı kişiler veya imparatorun kendisi belli bir dönem, belli bir hamamın halk tarafından ücretsiz kullanılmasını sağlayabiliyordu. Bu durumlarda özel hamamların sahibine giriş ücretlerinin toplamına denk bir para ödendiğinden, hamam sahibi de zarara uğratılmıyordu. Hamamın diğer gelirleri, vestiyerin, hamama bağlı dükkânların kiraya verilmesinden elde diliyordu. Hamamda çalışan fahişeler de muhtemelen bir gelir kaynağıydı.¹⁹

Bir hamamın işletilmesi çeşitli kesimlerden birçok insanın ekip çalışmasını gerektiriyordu. Bu ekibin en üstünde hamamın sahibi yer alıyordu; bu, devlet, imparator, şehir veya özel bir kişi olabilirdi. Onun altında genellikle *conductor* olarak bilinen kiracı veya yerel otoritelerin belirlediği maaşlı bir yönetici bulunuyordu. Bundan sonra, hamamdaki günlük işlerin devamını sağlayan bir denetmen, sonra da genellikle köle veya azatlı kölelerden seçilmiş *vilicus*, *exactor* ve *actor* adlarıyla bilinen, hamamın büyüklüğüne göre çeşitli alanlarda uzmanlaşmış personel geliyordu.²⁰ Hamamda çalışan görevliler arasında, başta yağlayıcı ve masör olarak çalışan *unctor* veya *alipetes*, tüy temizleyici *alipilus*, ocağı yakan *fornacator* sayılabilir. Diğer görevliler arasında, yıkananlara sıcak su döken Yunanca παραχυτησ Latince *perfusor* olarak adlandırılan su dökücüler, *capsarius* adıyla bilinen vestiyer görevlileri, giriş parasını alan *captuarius*'lar sayılabilir. Bunların dışında batıdaki kaynaklarda pek rastlanmayan ancak doğudaki kaynaklardan bilinen, palaestra antrenörlük yapan γυμναστησ ve παιδοτριβησ'ten de söz etmektedir. M.S. 2.yy.dan itibaren ιατπλαείπτησ olarak bilinen doktorlar da palaestralarda çalışmaya başlamış, hastalarını gözlemlemiş ve hangi egzersizleri yapmalarının

¹⁸ A.e., s.122-124.

¹⁹ A.e., s.124

²⁰ A.e., s.124

uygun olduğu, nasıl yağlanmaları, masaj yaptırılmaları gerektiği gibi konularda tavsiyeler vermişlerdir. Bunların dışında *mancipia* denen, adi işleri yapan köleler de vardı.²¹

Seneca'dan²² erken dönemlerde hamamları denetleyenlerin Yunan *agoranomos*'una denk olan *aediller* olduğunu, bu yüksek rütbeli memurların hamamların temizliğini, suyun ısısını ve kullanılan yakıtın türünü kontrol ettiklerini öğreniyoruz. İmparatorluk Dönemi'nin başlarında bu görev bir idareciye, Roma'da ve daha sonra Constantinopolis'te şehrin yüksek rütbeli bir memuruna; *praefectus vigilum*'a devredilmiştir. Muhtemelen diğer şehirlerde aediller görevi sürdürmeye devam etmiştir.²³ Hamamdaki görevlilerden biri de *balneator*'dur. Varro²⁴ bu kelimenin *balnea*'dan geldiğini belirtmiştir. Latince etimolojik sözlüğünde²⁵ *balneator*, balneyı yöneten kişi olarak tanımlanmıştır. Nielsen'a göre *balneatorun* başlıca görevi budur, ancak alt sınıftan gelen bu kişinin bu görevinin yanı sıra küçük hamamlarda ocağı yakmak gibi sorumlulukları da vardır.²⁶

Roma'da Yıkanma

Bir Romalı için öğleden sonra halk hamamına gitmek günlük rutinin bir parçasıydı. Palaestrada yapılan fiziksel egzersizler ve çeşitli oyunlar, banyoyu tamamlayan faaliyetlerdi. Vücut ve zekâ arasındaki ilişkiye önem veren Romalılar, geniş kapsamlı hamam etkinliklerine, işin zihinsel yönünü de katmayı amaçlamışlar, birçok büyük hamamda yıkanma ve sporla ilgili mekânların yanı sıra konferans salonları ve kütüphanelere de yer vermişlerdi.²⁷

Bazı antik kaynaklar sayesinde hamamda bir günün nasıl geçtiğini zihnimizde canlandırabiliyoruz. Genellikle mesai bitiminden sonra, siesta yapılır ve öğleden

²¹ A.e., s.128-130.

²² Seneca, *Ad Lucilium Epistulae Morales: The Epistles of Seneca*, Çev.Richard M. Gummere, The Loeb Classical Library, Ed. E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1920, C.2, s.317: 86, 10.

²³ Nielsen, a.g.e., s.125-126.

²⁴ Varro, *M.Terenti Varronis de Lingua Latina: Marcus Terentius Varro's on the Latin Language*, Çev. Roland G.Kent, The Loeb Classical Library, Ed. T.E.Page, E.Capps, W.H.D.Rouse, London, William Heinemann, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1938, C.2, s. 413: VIII,53.

²⁵ A.Walde, "Balneum", *lateinisch etymologisches Wörterbuch*, Band I, Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1938, s.94

²⁶ Nielsen, a.g.e., s.127.

²⁷ Yegül, a.g.e., s. 15.

sonra hamama gidilirdi.²⁸ Martialis'e²⁹ göre hamamda yıkanmak için en uygun zaman sekizinci saatti. Geceleri hamama gitmek pek yaygın ve alışılmış değildi. Ancak bazı hamamlarda ele geçen çok sayıda kandil, hamamların gece gelen ziyaretçiler için aydınlatıldığının kanıtıdır.³⁰ Cumhuriyet Dönemi'nde gün batımıyla birlikte kapanan hamamların, İmparatorluk Dönemi'nde daha geç saatlere kadar açık olduğu bilinmektedir. Deighton'a göre gidecek lüks evleri olmayan yoksullar için, hamamda mümkün olduğunca uzun süre kalıp buradaki zevk ve hizmetlerden olabildiğince çok yararlanmak cazip bir imkândı.³¹

Hamamda izlenen sıra kabaca şöyleydi: giysileri ve malzemeleri taşıyan bir köle veya hizmetkârla birlikte hamama gelirdi. Köleler, spor ve banyo giysileri, sandaletler, havlular, içinde çeşitli masaj ve parfüm yağlarının bulunduğu şişeleri, strigilislerin ve süngerin olduğu cistayı taşırlardı. Hamama şık giyimli köleler tarafından tahtirevanla taşınarak gitmek bir statü sembolüydü. Yoksul bir kişi ise kendi eşyalarını kendi taşır veya evin hizmetçisi ona yardım ederdi. Giriş ücreti öndendikten sonra öncelikle soyunma odasına girilir, giysiler çıkarılarak eşyalar bırakılırdı. Muhtemelen özel bir odada vücut yağlanır, masaj yapılırdı. Bundan sonra önce sıcak sonra soğuk suyla yıkanılır, vücut strigilisle temizlendikten sonra kurulanılır ve iyi dilekler sunulup hamamdan ayrılırdı.³²

Roma hamamında yıkanırken birbirine açılan çok sayıda farklı sıcaklıktaki mekânlardan geçilir ve genellikle ılıktan sığağa ve en son soğuğa doğru bir sıralama takip edilirdi. Laconicumlarda terlemek de hamama gelen birçok kişinin yaptığı faydalı bir eylemdi. Yağlanmak da sırası kesin olmasa da önemli bir işlemdi, spordan önce veya sonra yağlanılır, hamamdan ayrılmadan öncede hoş kokulu parfüm yağlarıyla vücut ovulurdu.³³

²⁸ Nielsen, **a.g.e.**, s136

²⁹ Martialis, **M.Valeri Martialis: The Epigrams of Martial**, Çev. W.C.A.Ker, The Loeb Classical Library, Ed. E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1920, s.191: X, 48.

²⁹ Nielsen, **a.g.e.**, s.125-126.

³⁰ Yegül, **a.g.e.**,23

³¹ Hilary J.Deighton, **Eski Roma Yaşantısında Bir Gün**, Çev.H.K.Ersoy, İstanbul, Homer Kitabevi, 2002², s.48.

³² Yegül, **a.g.e.**, s.23.

³³ **A.e.**, s.28

Çıplaklık hamamlarda belli bir ölçüye kadar normal kabul edilirdi. Ancak yıkananların ne dereceye kadar çıplak oldukları halen bir tartışma konusudur. Bir araştırmaya göre tamamen çıplaklık, sadece yıkanıp temizlenirken olabiliyordu.³⁴ Bu konuda Romalıların Yunanlılara göre daha tutucu olduklarını söylemek mümkündür.³⁵ Hakkında pek bilgi sahibi olmadığımız hamam giysileri, iklime ve bölgelere göre farklılık gösteriyordu. Antik kaynaklarda geçen ender örneklerden, top oynarken hafif bir tünika, spor yaparken bikiniye benzeyen kısa ve dar bir giysi giyildiğini, jimnastikten sonra, daha ince giysilerin üzerine endromis sarıldığını bilmekteyiz.³⁶ Bazı kaynaklar bornozlardan söz eder fakat bornoz hamamın içinden ziyade palaestrada iken veya hamamdan eve dönerken giyilmiş olabilir.³⁷

Kadın ve erkeklerin bir arada banyo yapıp yapmadığı da bir tartışma konusudur. Muhtemelen kadın ve erkeğin bir arada hamamda bulunması bölgeden bölgeye, kuruluşan kuruluşa ve dönemden döneme değişen bir olgudur.³⁸ Karışık yıkanmak bazı dönemlerde kabul görmüşse de muhtemelen yaygın olan, kadın ve erkeklerin ayrı hamamlara gitmeleri, aynı hamam içinde kendi cinsiyetlerine ayrılmış bölümleri kullanmaları ya da aynı hamamı farklı saatlerde kullanmalarıdır.³⁹ Hamamlarda olan skandallar yüzünden Hadrianus'un kadın ve erkeklerin hamamda bir arada bulunmalarını yasakladığı bilinmektedir. Yasak, Marcus Aurelius Dönemi'nde kaldırılmış, ancak Elagabalus Dönemi'nde yeniden yürürlüğe girmiştir.⁴⁰ Genellikle erkeklerle aynı anda hamamda banyo yapan kadınların alt tabakalardan kadınlar ya da fahişeler olduğuna dair genel bir kanı vardır. Hamamlarda fuhuşun olağandışı olmadığı bilinmektedir. Pompeii'nin banliyö hamamının giyinme odasında bulunan cinsellikle ilgili betimler içeren çeşitli freskler, hamamın cinsel zevklerle bağlantısını açığa vurmaktadır. Fuhuşun hamamlardaki belli mekânlarda ya da yakınlardaki bir genelevde gerçekleştiği

³⁴ A.e., s.24-26.

³⁵ Deighton, a.g.e., s.45

³⁶ Yegül, a.g.e., 25-25.

³⁷ Fagan, a.g.e., s.25.

³⁸ A.e., s.26-29.

³⁹ Yegül, a.g.e., s.22

⁴⁰ A.y., dipnot 24.

düşünülmektedir. Fagan'a göre hamamlarda işlevi açıklanamayan bazı mekânların işlevi bu olabilir.⁴¹

Roma Hamamının Yıkama Dışı İşlevleri ve Önemi

Romalılar için banyo yapmak, temizlenmenin ötesinde başka anlamlar ifade ediyordu. Sosyal kulüp, gymnasium, kütüphane, auditorium hatta sanat galerisi olarak topluma hizmet eden hamamların her sınıftan Romalının günlük yaşamındaki önemini belirlemek zor olsa da herkes için ortak olan özellikleri vardı. Her şeyden önce sosyal bir aktiviteydi; bir Romalı nadiren yalnız banyo yapardı. İster topluma açık bir hamama gitsin, ister evindeki banyoda olsun, mutlaka kişiye eşlik eden başkaları olurdu. Modern arkeologlar tarafından “özel” olarak adlandırılan hamamlar bile, bugünün özel anlayışından uzaktı. Evlerde yer alan bu hamamlar dahi aynı anda birden fazla kişiyi ağırlayacak şekilde düzenlenmişti. Yazılı kaynaklardan da bilindiği üzere bu tür banyolar, misafirleri ağırlamak ya da akşam yemeği partilerini uzatmak gibi sosyal amaçlarla kullanılmıştı.⁴² Roma toplumunda hamama gitmek aslında kamusal bir eylemdi. Ayrıcalıklı örnekler sayılabilecek, zenginlerin evlerindeki gösterişli banyo birimlerinin haricinde, orta ve aşağı gelirli toplulukların evlerinde hemen hemen hiç banyo olmadığını görürüz. Diğer evlerden daha büyük ve lüks olan atriumlu evlerde bile mutfakın içinde bir veya iki küçük oda banyo işlevi görmekte ve çoğu zaman mutfakla aynı kazanı paylaşmaktadır. Konutların içine sıkıştırılan bu küçük banyoların yalnız hamama gitmeye zamanı, izni olmayan hizmetkârlar veya köleler tarafından kullanılmaları olasıdır.⁴³ Hamamların bir kısmının ücretsiz olduğu, diğerlerinin ise *balneaticum*⁴⁴ olarak bilinen giriş ücretinin çok cüzi olduğu ve toplumun her kesiminden insanın bu ücreti karşılayabildiği bilinmektedir.⁴⁵

Hamamlar akşam yemeğine davet edilecek misafirlerin belirlendiği buluşma yeri olma özelliği de taşımaktaydı. Akşam yemeğini birlikte yiyecek olan eş dost da yemekten önce hamamlarda buluşurdu. Hatta tek başına yemek yemenin itibarını

⁴¹ Fagan, **a.g.e.**, s.34-36.

⁴² **A.e.**,s.10-11.

⁴³ Yegül, **a.g.e.**, s.20-21.

⁴⁴ Nielsen, **a.g.e.**, s131.

⁴⁵ Deighton, **a.g.e.**,s.40.

düşüreceğini düşünen bazı kişiler, kendilerini bir akşam yemeğine davet ettirmek için özellikle çaba sarf ederdi. Hamamlarda yemek yemek de oldukça yaygın bir eylemdi. Antik kaynaklarda marul, salata, yumurta, balık gibi hafif atıştırılmalıkların tüketildiği bilinen hamamlardan bazılarında bunu ispatlayan arkeolojik kanıtlar da ele geçmiştir. Örneğin İskoçya'daki Caerleon Hamamı'nda cam tabaklar, testiler, kâseler ve hayvan kemikleri bulunmuştur. Pompeii'deki Sarno Hamamı'nın girişinin dışındaki bir podiumun yumurta satıcısına ait olduğu düşünülmektedir. Herculaneum'da şehir dışındaki hamamın vestibülünün yakınındaki bir grafitoda da çeşitli yiyeceklerin fiyat listesi okunmuştur.⁴⁶ Antik yazarlardan Martialis⁴⁷ hamamda sarhoş olan bir adamın evine dönerken merdivenlerden düşüp ölmesinden söz etmektedir ancak bu konuyla ilgili yeterli veri olmadığından hamamlarda alkol tüketiminin yaygın bir eylem mi olduğu yoksa hoş karşılanmayan bir durum mu olduğu kesin değildir.

Hamamlarda bazı gösterilerin de yapıldığı bilinmektedir. Geniş mekânları, palaestraları ve bahçeleriyle hamamlar hokkabazlar, jimnastikçiler, sihirbazlar, soytarılar ve müzisyenlere ev sahipliği yapmıştır.⁴⁸

Hamamlarda yapılan sportif faaliyetler arasında top oyunu, koşu, güreş, eskrim⁴⁹, mızrak atma ve okçuluk⁵⁰ yer almaktadır. Yegül'e göre top oyunları Yunan palaestralarındaki sphaeristerion'a karşılık gelen özel bir mekânda, diğerleri ise palaestrada yapılmıştır.⁵¹ Ağırlık kaldırmanın, erkekler kadar kadınlar tarafından da sevildiği bilinmektedir. Kadınların sevdiği bir başka oyun da çemberdir (trochus).⁵² Yüzme, Romalılar arasında yaygın olmasına rağmen bunun hamamlarda gerçek anlamda bir spor olarak yapılıp yapılmadığı bilinmemektedir. Genellikle hamamlardaki havuzların boyutları ve derinlikleri gerçek anlamda yüzmekten çok, birkaç kulaç atıp, suyla oynamaya müsaittir.⁵³

Hırsızlık da hamama gidenlerin sıklıkla başına gelen bir durumdur. Giyinme odalarında giysileri ve malzemeleri koymak için nişlerin olduğu bilinmektedir, ancak

⁴⁶ Fagan, **a.g.e.**, s.33

⁴⁷ Martialis, **a.g.e.**, C.2, s.295-296: LXXXII, XI.

⁴⁸ Yegül, **a.g.e.**, s.29

⁴⁹ **A.e.**, s.27

⁵⁰ Deighton, **a.g.e.**, s.44.

⁵¹ Yegül, **a.g.e.**, s.27.

⁵² Deighton, **a.g.e.**, s.45.

⁵³ Yegül, **a.g.e.**, s.27.

bu nişlerin kapaklarının ve kilitlerinin olup olmadığı kesin değildir. Hamama giden kişiler, genellikle eşyalarına bekçilik etmeleri için yanlarında kölelerini götürürler veya hamamın yakınındaki bir yerden bu iş için bir köle tutarlardı. İngiltere'deki bir hamamda eşyaları çalınan bir adamın yazdığı bir lanetleme tableti bulunmuştur.

Bazı hamamların belli ilgi alanlarına veya meslek gruplarına hizmet ettiği ve bugün de olduğu gibi belirli ortak zevklere, ilgilere sahip kişilerin bir araya geldiği kulüpler gibi sosyal merkezler durumunda olduğu düşünülmektedir. Örneğin duvarlarında vahşi hayvanların betimlerinin yer aldığı Leptis Magna'daki Avcılar Hamamı'nın avcılara ya da amfiteyatroya ya da circuslardaki çeşitli gösteriler için canlı hayvan satan tüccarlara özel bir hamam kuruluşu olduğu, Paris'teki Cluny Hamamı'nın bazı konsollarının Seine nehrindeki tekneler biçiminde olması nedeniyle Seine gemicileriyle bağlantılı olduğu görüşleri hâkimdir.⁵⁴

Çağdaş toplumlara baktığımızda Finlerin, Japonların ve İslam dünyasının yıkanma geleneklerinin Romalılarınkine bazı ortak özellikler taşıdığını görebiliriz. Batı dünyasında toplum içinde yıkanma alışkanlığını hala sürdüren tek toplum olan Finlerin saunalarında molalarda saunanın içinde genellikle bira ve meşrubat içilir, hafif yemekler yenir. Saunalarda kişiye eşlik eden birilerinin olması olmazsa olmaz bir özelliktir. Fin saunalarında iş görüşmelerinin yapıldığı, hatta bakanlar kurulunun bile toplandığı bilinmektedir. Genellikle Fin saunalarının iyileştirici özelliği olduğuna inanılır. Japonya'da 17.-19.yüzyıllarda ortaya çıkan, topluma açık hamamların öncülerinin Budist tapınaklarına dayandığı bilinmektedir. Japonlar da Romalıları gibi genellikle sıcak suyla yıkanmışlardır ve topluluk içinde banyo yaparken çıplaklık normal kabul edilmiştir. Japonya'da da hamamlar, sevgililerin bulunduğu, filozofların tartıştığı ve halkın dedikodu yaptığı sosyal merkezler olmuştur. Hala geleneklerine bağlı bazı Japonlar yerel açık hamamlara gitmektedir. Finler gibi Japonlar da yıkanmanın, özellikle de sıcak suyun hastalıklardan koruma ve iyileştirme etkilerine inanmışlardır. Roma hamamlarının en yakın paralelleri İslam dünyasında görülmektedir. Genellikle "Türk hamamı" olarak bilinen bu hamamların Roma hamamlarıyla birçok ortak yönü vardır. Her ikisinde de birbirini takip eden ve belli işlemlerin yapıldığı odalar yer alır; terleme, yıkanma ve masaj işlemleri belli bir

⁵⁴ A.e., s.21

sırada gerçekleştirilir. İkisinde de belli bir ücret karşılığı tutulacak hizmetliler, kadın ve erkekler için ayrı saatler, bölümler ve etkinlikler vardır. Başlıca fark, Roma hamamında topluca girilen havuzun yerini Türk hamamında kurnanın almasıdır. Ayrıca Romalıların yağlanma ve strigilisle temizlenme alışkanlığının yerini Türk hamamında keselenme almıştır. Bu detayların dışında kavram olarak hamam ziyareti de Romalılarınkine çok yakındır. Hamamlar yakın zamana dek arkadaşların buluştuğu, sohbet ettiği, güler eğlenildiği ve birlikte vakit geçirdiği başlıca yerlerden biri olmuştur. Kadınlar için de erkeklerden uzakta bir araya gelebildikleri ve sosyalleştiği yegâne toplumsal mekândır.

Topluluk içinde yıkanmak fiziksel bir gereksinimden çok kültürel bir seçimdir. Yıkanmak toplu halde yapıldığında, hamamlar, sosyal ilişkilerin gerçekleştiği buluşma yerlerine dönüşebilmektedir. Yıkanmanın tıbben faydalı olduğuna, yalnızca sağlığın korunmasına değil hastalıkların iyileştirilmesinde de yararları olduğuna inanılmıştır.

Düzenli banyo yapmak, sosyal yaşamla ve ruhsal temizlikle ilişkilendirilmiştir. Romalılar da sıcak suyla yıkanmanın rahatlatıcı etkilerinden zevk alsalar da hamamlarını ruhsal arınmayla da bağdaştırmışlardır. Bütün Roma hamamları tanrı ve tanrıçalarla bağlantılıdır; zevkle ilgili olarak Aphrodite ve sağlıkla ilgili olarak Asklepios gibi... Fakat bu bağlantılar kütle ilgili bir karaktere sahip olmaktan ve dini veya metafiziksel bir arınma isteğinden ziyade, yıkanmanın fiziksel zevklerini ve faydalarını yansıtmışlardır.⁵⁵

⁵⁵ Fagan, a.g.e., s. 1-5.

1.2. Hamamların Heykeltıraşı Düzenlemeleri

Birincil ve İkincil Heykeltıraşı Düzenlemeleri ve Karşılaşılan Sorunlar

Hamam planlarına bakıldığında heykeltıraşı düzenlemeyle ilgili olarak göze çarpan ilk unsur nişlerdir. Nişler, hiçbir heykelin bulunmadığı hamamlarda bile yer alarak heykeltıraşı bir düzenlemenin varlığını kanıtlamaktadır. Hamamın bütünüyle birlikte tasarlanan nişler, heykellerin de yapıyla birlikte planlanmış olduğunu göstermektedir. İnşaat bittiği anda nişlere yerleştirilen heykeller, hamamdaki birincil heykeltıraşı düzenlemeyi oluşturmaktadırlar. Hamamlarda yapılan yeni düzenlemeler veya tadilatlar sırasında yerleştirilen heykeller de ikincil düzenlemeleri oluşturmaktadır. İkincil düzenlemelerde genellikle heykellerin tarihi, yapınınkinden daha yenidir.⁵⁶ İkincil heykeltıraşı düzenlemeleri olan hamamlar da iki kategoriye ayrılmaktadır; yalnızca birkaç heykelin sonradan yerleştirildiği hamamlar ve bütün heykellerin hamamdan daha geç bir zamana tarihlendiği hamamlar.⁵⁷ Ancak bazı özel durumlarda, birincil düzenlemeler sırasında da yapıdan daha erkene tarihlenen heykeller kullanılabilir; kopya heykel yapımının bırakıldığı M.S.3. ve 4.yy.larda inşa edilen hamamlarda, başka yapılardan alınan eski heykeller kullanılmış, yalnız portre heykeller yeni yapılmıştır.

Açıklanan nedenlerle hamamların heykeltıraşlık düzenlemelerinin yapıyla aynı zamandan mı olduğu, yoksa daha sonra mı yapıldığını üslup özelliklerine göre tespit etmek zordur. Birincil ve ikincil düzenlemelerin değerlendirilmesinde, üslup kritiği yerine epigrafik kanıtlar kullanılması, tarihlendirmeye ilgili daha kesin sonuçlar vermektedir. Kesin tarihlenmiş bir hamama göre heykelleri tarihlemek ya da üslup kritiği ile ve diğer yollarla tarihlenen heykellere dayanarak yapıyı tarihlemek de oldukça zordur.⁵⁸

Roma Hamamlarında Heykeltıraşı Düzenlemelerin Gelişimi

Cumhuriyet Dönemi hamamlarının heykeltıraşlık düzenlemeleri hakkında bilgi çok sınırlıdır. Çünkü bu dönem yapılarının çoğu, İmparatorluk Dönemi'nde

⁵⁶ Hubertus Manderscheid, *Skulpturen Ausstattung der Kaiserzeitlichen Thermenanlagen*, Berlin, Gebr. Mann Verlag, Monumenta artis Romanae, 1981, s.10.

⁵⁷ A.e., s.14.

⁵⁸ A.e., s. 10.

yenilenmiş ve orijinal dekorasyonlarının çok az kısmı korunmuştur. Ancak bu hamamların iç düzenlemelerinin oldukça sade olduğu düşünülmektedir. Seneca⁵⁹ da bu erken hamamlarda herhangi bir heykelin sergilenmediğini, hamamların yalnızca yıkanma ve vücut bakımına hizmet ettiğini belirtmiş ve bundan memnuniyetini dile getirmiştir.

Bir hamam yapısını süslediği kesin olarak bilinen en erken heykel, Agrippa'nın Hamamlarında yer alan Lysippos'un Apoksyomenos'udur. Bunu muhtemelen Augustus Dönemi'ne tarihlenen Herculaneum'daki Banliyö Hamamı ve Pompeii'de M.S.1.yy.'a tarihlenen Stabia Hamamı takip eder. Bu ikisinde var olan nişler, heykellerin de varlığının kanıtıdır.

Erken dönem hamamların heykeltıraşlık düzenlemeleriyle ilgili sınırlı sayıdaki yazılı kaynakların bazılarında, yeniliklerin yapıldığını öğrenmekteyiz. Bu yazılı kaynaklardan biri olan Seneca'nın Epistulae'sinden⁶⁰ M.S.1.yy. ortalarında hamamların heykellerle süslenmesinin yaygın olduğunu anlıyoruz.

İmparatorluk Dönemi'nde, tüm imparatorluk sınırları içinde hemen her yerde hamamlar inşa edilmiş, tüm hamamlarda başta imparatorlar olmak üzere önemli kişileri betimleyen onurlandırma heykelleri sergilenmiş ve hamamlar çok sayıda ideal plastik eserlerle süslenmiştir. Ancak iki bölge; İtalya ile Afrika özellikle Proconsularis ve Numidia eyaletleriyle Kuzey Afrika, hamam yapılarının ve heykeltıraşlık eserlerinin sayısı ile öne çıkmaktadır. Bunları, hamamlarının sayısı daha az olmasına rağmen heykeltıraşi düzenlemeleri daha yoğun olan Asya eyaleti takip etmektedir. M.S. 2.yy.da hamam yapılarının ve heykeltıraşlık eserlerinin imparatorluğun bütününde yoğunlaşmasını Manderscheid⁶¹, başta "heykelmani" olmak üzere çeşitli nedenlere bağlamıştır. Bu durumun oluşmasında, yeni şehirlerin kurulması dolayısıyla olan imar faaliyetleri yanı sıra zaten var olan yerlerde de çok sayıda yeni yapının inşa edilmesi de etkindir.

İmparatorluğun M.S.2.yy.daki altın çağının bilim ve kültür tarihine etkilerinin benzeri, bu dönemde eyaletlerde yapılan hamamlarda da görülmektedir. Hamamlar da diğer birçok unsur gibi imparatorluğun kültürel ve politik merkezinden yola

⁵⁹ Seneca, **a.g.e.**, C.II, s.315 : LXXXVI,9

⁶⁰ **A.e.**, s.315: LXXXVI, 7

⁶¹ Manderscheid, **a.g.e.**, s.18

çıkarak eyaletlere yayılmıştır. Ancak Yunan-Hellenistik geleneğinin güçlü olduğu Küçük Asya'daki farklı Romalılaşma süreci yapılarında olduğu gibi heykeltıraşi düzenlemelerinde kolaylıkla takip edilebilmektedir.

M.S.3.-4. yy.larda ise M.S.2.yy.ın aksine hemen hiç yeni hamam yapısı inşa edilmemiş, genellikle eski yapılar restore edilerek kullanılmaya devam edilmiştir. Yukarıda da değinildiği gibi portre heykeller haricinde hiç yeni heykel yapılmamış, diğer yapılardan toplanan heykeller bir araya getirilmiştir.⁶²

Hamamlarda heykellerin mekânlara göre dağılımı

Brödner⁶³ hamamların mekânlarını fonksiyonlarına göre “yılanma dairesi” ve “yılanma dairesi olmayan” olarak ikiye ayırmıştır. Yılanma daireleri apodyterium, tepidarium, caldarium ve frigidariumdur. Yılanma dairesi olmayanlar ise yine Brödner tarafından “cemiyet işletmesi” olarak adlandırılmıştır. Bunlar giriş holleri, museionlar, imparatorluk salonları, mithraionlar ve genellikle işlevi tam tanımlanmamasına rağmen, mimari özelliklerinden dolayı “yılanma daireleri”ne dahil edilmeyen mekanlardır. Ayrıca palaestralar da “cemiyet işletmeleri”ne dahildir. “Yılanma alanları” içinde heykeltıraşi açısından ağırlık frigidariumdadır. Bu da Manderscheid'a göre frigidariuma özel bir anlam yüklemektedir. Frigidarium genellikle hamamın diğer mekânlarından daha büyüktür. Frigidariumun özel bir konumunun olmasında soğuk banyonun bu mekânda yapılmasının dışında üç faktör daha vardır: 1) Frigidarium kullanım sıralamasında en sonda yer almasına rağmen hamamın yılanma ile ilgili diğer bölümlerine ilk girişin olduğu yerdir, apodyteriumdan tepidariuma başka giriş yoktur. 2) Yılanma süreci açısından bakıldığında frigidariumda kalma süresi diğerlerinden daha uzundur çünkü soğuk suyla yılanma ve yüzme, vücudun ısıtılması ve ılık suyla banyoya nazaran daha çok vakit almaktadır. 3) Frigidarium birçok yönden “cemiyet işletmeleri” mekânları için yedek işlevi de görmektedir. Çünkü burası alışılmış hamam düzenlemelerinin dışında bu fonksiyonu da yerine getirebilmesi için bir salon formunda düzenlenmiştir. Bu

⁶² A.e., s.19-20.

⁶³ A.e., s.21, dipnot 188: Erika Brödner, **Die römischen Thermen und das antike Badewesen: Eine kulturhistorische Baetrachtung**, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchhandlung, 1983.

durum, mekânda kalınma süresinin uzamasını da etkilemektedir. Ayrıca çok ısıtılmış ve nemli olan sıcak odalar, heykellerin bulunması için uygun değildir

Bazı ikonografik grupların sergilenme yerlerinde özellikle frigidarium, diğerlerinde ise diğer mekânlar tercih edilmiştir. Bunlardan en belirgin olanı su tanrısı ve tanrıçalarıdır. Bu figürler temaları nedeniyle yalnızca yıkanmayla ilgili mekânlarda görülürler. Sağlık tanrısı ve tanrıçalarının, Dionysos temalı figürlerin ve Aphrodite'nin betimleri sıklıkla frigidariumlarda bulunmuştur. Apollon ve Mousalar ile Herakles betimlerine ise daha çok yıkanma işlevi olmayan alanlarda rastlanmıştır. Portre heykellerde ise frigidarium ağırlıktadır.⁶⁴

Sergileme Prensipleri

İmparatorluk Dönemi hamam yapılarında heykellerin sergilenme biçimlerinden en sıklıkla görülenleri, nişlerin içinde veya postamentlerin üzerinde sergilemedir. Diğer sergileme biçimleri çok daha az sıklıkta karşımıza çıkar. Sütunların arasında sergilenen sınırlı sayıda heykel örneği bilinmektedir. Daha nadir bir biçimse, kapıların yakınında veya geçiş koridorlarında sergilemedir. Hamamların iç ve dış fasadlarında, genellikle daha az heykelin sergilendiği düşünülür. Ancak Manderscheid bunun tiyatro, nymphaeum ve kütüphane yapılarında olduğu gibi hamamlarda da yaygın bir sergileme biçimi olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁵

Sergileme prensipleri ile ilgili diğer konulardan birini heykellerin boyutları oluşturmaktadır. Genellikle bir mekânda aynı büyüklükte heykellerin bulunması beklenir. Farklı mekânlarda aynı boyutlarda heykellerin bulunması ya da yan yana veya birbirinin yakınında ele geçen heykellerin ebatlarının farklı olması gibi aksi durumlar genellikle geç dönemlerde heykellerin orijinal yerlerinden alınmasıyla açıklanmaktadır. Ancak Manderscheid'a göre bu durumun sebebi, heykellerdeki boyut farklılıklarının onları bağışlayan kişiyi ya da ziyaretçiyi rahatsız etmemesiyle de açıklanabilir. İkincil düzenlemede siparişi veren kişi heykeltraştan ideal eserlerin kopyalarını ya da portre heykellerin birincil düzenlemeyle aynı büyüklükte olmasına dikkat etmesini istemiş de olabilir. Bazı portre heykellerde farklı boyutlarda olanların

⁶⁴ Manderscheid, **a.g.e.**,s.21-22.

⁶⁵ **A.e.**, s. 24-25.

ayrı dönemlere tarihlendiği saptanmıştır. Ancak eş zamanlı olup da farklı ebatlarda olan heykeller de vardır.⁶⁶

Hamamlarda çeşitli türden heykeller sergilenmiştir. Bunlar, her boyutta heykeller, heykelcikler, büstler ve hermelerdir. Büstler ve hermeler, diğerlerine oranla daha az karşımıza çıkarlar. Heykellerin boyutuyla ilgili olarak Lippold⁶⁷, büyük Roma mekânlarında kolossal heykellerin gerekli olduğunu belirtmiştir. Ancak arkeolojik buluntular daha farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Hamamlarda bulunan heykellerin çoğunun yüksekliği 2 m.nin altındadır. 2 m.den uzun olan kolossal heykeller nadiren karşımıza çıkmaktadır. 2 m.den kısa olan heykeller de kendi içinde doğal boydan büyük, doğal boyda ve doğal boydan küçük heykeller ve heykelcikler olmak üzere gruplara ayrılabilir. Manderscheid bu konuda şu sonuca varmıştır; kolossal, doğal boydan büyük, doğal boyda ve doğal boydan küçük heykeller ve heykelcikler neredeyse tamamen serbestçe bir arada sergilenebilir. Bu durum yapının mimari boyutlarıyla uyum içinde olmak zorunda değildir.⁶⁸

Küçük Asya Hamamları

Sergilemede bazı ikonografik gruplar için belli mekânların tercih edilmesine Küçük Asya hamamlarında (Milet Faustina Hamamı, Ephesos Liman Hamamı, Vedius Hamamı ve Doğu Hamamı) da saptanmıştır. Ancak buradaki heykellerin “yıkama dairesi” ve “yıkama dairesi olmayan” mekânlara göre dağılımı farklılık göstermektedir. Mimarileri açısından alışılmış İmparatorluk Dönemi hamamlarından ayrılan bu hamamlarda gymnasiumla ilgili kısımlar kuvvetle vurgulanmıştır. Bu bağlamda Milet’te çok büyük bir alan kaplayan palaestra ile mouseion, Ephesos’taki üç hamamdaki palaestra dikkati çekmektedir. Hellenistik gymnasium geleneğinin etkisinin sürdüğü bu hamamlarda mimarideki bu farklılık, doğal olarak heykeltıraşiyi de etkilemiştir. Bu hamam gymnasium komplekslerinin heykel programları, diğer hamamlardaki heykel programından farklıdır.⁶⁹ Daha çok sosyal merkezler olarak hizmet veren bu hamamlarda, heykeller de toplumsal yaşamın gerçekleştiği alanlarda toplanmıştır; Ephesos’ta palaestranın çevresi, Milet’te

⁶⁶ A.e., s.25-26.

⁶⁷ A.e., s.27, dipnot 271.

⁶⁸ A.e., s. 27.

⁶⁹ A.e., s.23

palaestraya bitişik olan mekânlar, heykellerin ağırlıklı olarak da buldukları yerlerdir.⁷⁰

Milet Faustina Hamamı'nda çok sayıda heykelin bir arada bulunduğu başlıca mekân museiondur. Ayrıca apodyteriumda da birkaç heykel bulunmuştur. Ancak Manderscheid'e göre buranın heykellerin orijinalde sergilendiği yer olması pek mümkün değildir. Çünkü buradaki nişlerin kullanım amacı farklı olduğundan heykeller nişlerde değil, ancak nişlerin arasındaki payelerin önünde veya geçitlerde sergilenmiş olabilirler. Manderscheid mouseionda bulunan bazı heykellerin de orijinalde sergilendiği yerin bu mekân olmadığını düşünmektedir. Çünkü nişlerin sayısı mekânda bulunan heykellerden azdır. Başlangıçta palaestrada duran bu heykeller Geç Antik Dönem'de Mousalar salonuna taşınmış olmalıdır. Orijinal yeri bu mekân olan heykeller doğu ve batıdaki nişlerde duran Mousalar Grubu, Apollon Kitharoidos ile apsinin ortasındaki nişlerde bulunan Faustina ile Marcus Aurelius'un heykelleridir. Manderscheid'a göre bu mouseion şiir okumaları vb. kültürel faaliyetlerin, yüksek sohbetlerin yapıldığı bir eğitim salonudur. Yunan gymnasium geleneğinden gelen eğitim fonksiyonu portre heykellerin sergilenmesiyle Yunan ve Roma'ya ait öğelerin sentezini oluşturmuştur. Caldarium ve küçük frigidariumda bulunan Aphrodite heykelleri, tepidariumda bulunan Dionysos-Satyr Grubu ve büyük frigidariumda bulunmuş, her ikisi de suyun akması için düzenlenmiş nehir tanrısı ve aslan heykelleri, hamamlardaki alışılmış heykel programına uygundur.⁷¹

Ephesos'ta ise Vedius Hamamı'nın düzenlenmesinde ağırlık, imparator kültü dolayısıyla Roma yönüne kaymıştır. Hamamın yıkanmayla ilgili kısımlarında az sayıda heykel bulunmuştur; frigidarium havuzunu sınırlayan iki nehir tanrısı, apodyteriumun kapısının iki yanında Hermes ve Herakles hermeleri, bu mekanlar arasındaki bir koridorda P.Vedius Antoninus'un Tetrakhi Dönemi'nde yeniden işlenmiş portresi. Buna karşılık palaestrada ve palaestrayı sınırlayan mekânlarda çok sayıda heykel ele geçmiştir; giriş holünde dört heykel ve imparatorluk salonunda on heykel ele geçmiştir. İmparatorluk salonunda ele geçen heykeller, in situ olarak bulunmadığı için bunların durdukları yerle ilgili olarak ancak hipotezler öne sürülebilmektedir. Buna göre Androklos heykeli ile bir rahibi betimleyen heykel ile

⁷⁰ A.e., s.43.

⁷¹ A.e., s.43-44.

Diskobol ve atlet heykeli ile başları koruna gelmemiş olan biri kadın diğeri erkek portre heykelleri, kuzey ve güney duvarlarında karşılıklı olarak yer alıyordu. Geri kalan tanrı heykelleri ise (Asklepios ve Hygieia, Vesta Giustiniani ve Aspasia) batı duvarında yan yana ya da çapraz olarak duruyordu. Buradaki atlet ile sağlık tanrıları mekânın programına uyumludur; sportif öğeler ile hamamın ayrılmaz öğeleri bir arada yer almıştır; Yunan ve Romalı öğeler yan yanadır.⁷² Ephesos'ta diğeri iki hamamda da saptanan İmparatorluk Salonu, burada Helenistik Dönem'den beri var olan hükümdar kültü geleneğinin, Roma Dönemi'nde imparator kültüne dönüşerek devam etmesiyle açıklanmaktadır.⁷³

Küçük Asya'daki hamam gymnasium komplekslerinin heykel programlarında bazı heykeller daha öne çıkmış durumdadır. Bu komplekslerin palaestralarında, Yunan gymnasiumlarının baş tanrıları olan Herakles ve Hermes figürleri dikkati çekmektedir. Apollon, Artemis ve Eros gibi diğeri tanrılar da gymnasium geleneğini sürdürmektedir. Bu komplekslerde öne çıkan bir başka grup da portrelerdir. Aslında fark heykellerin taşıdığı anlamdadır, bu heykeller gymnasiumların dini yönüyle sıkı sıkıyla bağlantılıyken, hamam yapılarında bu durum bu kadar kuvvetli değildir.⁷⁴

Hamamların Heykel Repertuarı

Manderscheid, hamamlarda bulunan heykelleri üç kategori altında incelenmiştir: a) Tanrılar ve maiyetleri b)Portreler c)Atletler, mitolojik şahsiyetler ve gruplar ile diğeri torso ve fragmanlar.⁷⁵ Marvin de hemen hemen her hamamda standart bir heykel repertuarı olduğunu belirtmiş ve bu repertuarda, başlıca unsurlar olan klasik tanrılar, personifikasyonlar ve ideal tiplerin yanı sıra her hamamın bağışısının zevkini yansıtan heykellerin bulunduğunu belirtmiştir.⁷⁶ Manderscheid yaptığı istatistiksel araştırmanın sonucunda Tanrı heykellerini miktarları bakımından en fazla olanından en azına doğru şöyle sıralanmıştır: 1)Dionysos ve alayı 2) Aphrodite ve Eros 3)Asklepios ve Hygieia 4)Herakles 5)Apollon ve Mousalar

⁷² A.e., s.29.

⁷³ A.e., s.36-37.

⁷⁴ A.e., s.29.

⁷⁵ A.e., s.28

⁷⁶ Miranda Marvin, "Freestanding Sculptures from the Baths of Caracalla", **American Journal of Archaeology**, 87, 1983, s.378

6)Suyla ilgili tanrılar⁷⁷. Fagan da daha yeni tarihli yayınında Küçük Asya, Kuzey Afrika ve İtalya'daki hamamlarda yer alan heykeltıraşlık eserlerinde benzer olarak, sağlıkla ilgili Asklepios ve Hygieia tanrı ve tanrıçalarının, Dionysos ve Aphrodite'den sonra geldiğini belirtmektedir.⁷⁸ Ancak Lucianos⁷⁹, bir hamamı tanımlarken, dekorasyonun bir parçası olarak sadece sağlıkla ilgili tanrı ve tanrıça isimlerini vermekte, Asklepios ve Hygieia heykellerinden bahsetmektedir. Geç İmparatorluk Dönemi hamamlarında, mozaikler ve epigramlarda bu tanrı, tanrıçalara sıklıkla rastlanmaktadır.⁸⁰ Bu figürlerin hamamla olan ilişkileri aşağıda açıklanmıştır:

1)Dionysos ve alayına dahil olan figürler, hamamlarda sıklıkla kullanılan figürlerdir. Dionysos'un suyla ilişkisi pek ön planda olmamasına rağmen hamamlarda çok sık rastlanmasının ardında yatan başka bir sebep olmalıdır. Doğa tanrısı, şarap ve sarhoşluğun tanrısı, mutlu ve dertsiz bir hayatın kefilisi olan Dionysos, hamamlarda yıkanmanın ve sohbetin verdiği zevkle bağlantılı olabilir. Dionysos'un ayrıca İmparator ailesiyle bağlantılı olduğu, M.S.2.yy.'da Hadrianus, Antoninus ve Marcus Aurelius'un, Dionysos'la özel bir ilişkisi olduğu bilinmektedir. Muhtemelen bu durum da, hamamlardaki Dionysos betimlerin çokluğunda etkindir.⁸¹ Satyr betimlerine Dionysos betimlerinden daha sık rastlanırken, Maenadlar'a ise daha ender rastlanmaktadır.⁸²

2)Aphrodite ve maiyetinin de hamamlarda özel bir konumu vardır. Tanrıçanın hamamlarda bu kadar sevilerek kullanılmasında, suyla ilgili mithosunun yanı sıra başka sebepler de vardır. Aphrodite'nin M.S.2.yy.da Hadrianus'la olan ilişkisi de, aynı dönemde artan Aphrodite heykellerinde etken olmalıdır. Aphrodite ayrıca Augustusların ve Iulius-Claudiusların soy anasıdır, İmparatorluk Dönemi'nden itibaren Roma halkının da soy anası kabul edilmiştir. Bu gibi politik ve dini sebeplerin yanı sıra, hamamlarda Yunan başyapıtlarının kopyalarının sergilendiğini de unutmamak gerekir. Aphrodite heykelleri de Yunan başyapıtlarının olmazsa

⁷⁷ Manderscheid, **a.g.e.** s.28

⁷⁸ Fagan, **a.g.e.**, s.89.

⁷⁹ Lucianos, **ΙΠΠΙΑΣ Η ΒΑΛΑΝΕΙΟΝ: Hippias, or the Bath**, Çev.A.M.Harmon, London, The Loeb Classical Library, E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1921, C.I, s.40-41: V.

⁸⁰ Fagan, **a.y.**

⁸¹ Manderscheid, **a.g.e.**, s.31-32.

⁸² Marvin, **a.g.e.**, s.379.

olmazlardan biridir. Aphrodite, hamama gelen ziyaretçiye Roma halkının ve hükümdarının büyüklüğünü hatırlatması, barış ve refahı gözler önüne sermesiyle sosyal mesajlar da vermektedir.⁸³ Oldukça sık rastlanan Aphrodite heykellerinde belli bir tipin tercih edilmiş olduğunu söylemek güçtür.⁸⁴

3) Yunan Dönemi'nden beri sağlık tanrıları olan bilinen Asklepios ve Hygieia da, suyun vücut temizliğini sağlaması ve tıbbi etkileriyle ilişkili olarak hamamlarda sıklıkla karşımıza çıkarlar.⁸⁵ Antik tıp yazarlarının banyonun faydalarını öven coşkulu yazıları düşünüldüğünde bu durum pek de şaşırtıcı değildir.⁸⁶ Hamamlarda Asklepios ve Hygieia betimlerinin yer alması neredeyse gelenekseldir ve genellikle çift halinde yer alırlar.⁸⁷

4) Herakles heykellerinin de özel bir önemi olduğu düşünülmektedir. Herakles betimleri hamamların heykel programlarının olmazsa olmazlarından biridir. En yaygın olarak da Farnese tipiyle karşılaşılmaktadır.⁸⁸ Septimius Severus Dönemi'nde devletin hatta imparatorun koruyucu tanrısı olarak saygı görmüştür. Bu durum da bu döneme tarihlenen hamamlarda Herakles heykellerinin bulunmasıyla ilişkilidir.⁸⁹ Caracalla Dönemi'nde de Herakles ahlakın, fiziksel enerjinin sembolü ve günlük yaşamdaki değişikliklerin yardımcısı olmuştur.⁹⁰

5) Apollon ve Mousa heykellerine genele bakıldığında çok sık rastlanmamakla birlikte Küçük Asya'daki hamamlarda museionlarda daha sık karşımıza çıkmaktadır.⁹¹ Bu konuda da Küçük Asya hamamlarının özel durumu etkindir. Apollon heykellerinin çoğu ise Kitharoidos tipindedir. Bazen Athena heykellerine de Apollon ve Mousalar'la ilgili kontekstte rastlanmaktadır.⁹²

6) İmparatorluk Dönemi hamamlarında, hamamın doğasından ayrılmayan ilişkisi dolayısıyla su tanrıları, Poseidon ve diğer deniz tanrıları, nehir tanrıları ve Nympheler de yer alırlar. Bunların bir kısmı yalnızca suyla olan ikonografik ilişkileri

⁸³ Manderscheid, **a.g.e.**, s.32-33.

⁸⁴ Marvin, **a.g.e.**, s.379.

⁸⁵ Manderscheid, **a.g.e.**, s.30-34; Fagan, **a.g.e.**, s.88-89.

⁸⁶ Marvin, **a.g.e.**, s.378.

⁸⁷ **A.e.**, s.364.

⁸⁸ **A.e.**, s.379.

⁸⁹ Manderscheid, **a.g.e.**, s.33-34.

⁹⁰ Marvin, **a.g.e.**, s.379.

⁹¹ Manderscheid, **a.g.e.**, s.34.

⁹² Marvin, **a.g.e.**, s.378-379.

nedeniyle değil, aynı zamanda teknik amaçlarla da kullanılmaktadır. Heykellerin kendileri ya da kaideleri suyun akışı için kullanıldığında teknik fonksiyon, dekoratif unsur ve heykel programı yönünden çeşitli bakış açıları kaynaşmıştır. Suyla ilişkili tanrıların arasında, Yunan Dönemi'nden beri kaynak tanrısı olarak da bilinen Herakles, ayrıca Aphrodite ve Dionysos da yer almaktadır.⁹³

Kharitler (Üç Güzeller) betimleri de hamamlarda oldukça yaygındır. Genellikle tek yönlü kompozisyon halinde karşımıza çıkarlar.

İdeal genç erkek heykelleri de hamamlarda neredeyse klasik tanrılar kadar sık karşımıza çıkarlar. Bu zarif erkekler, Aphrodite ve Nympheler'in erkek karşılığı olarak, güzelliğin ve cinselliğin sembolü olarak görülmüşlerdir. Nympheler'in havuzları ve çeşmeleri simgelemesi gibi, bu erkekler de genellikle palaestralarda yer almışlardır. Bazen antik çağın ünlü eserleri tekrar ederler. Bu durumda bu betimler klasik geçmişin görkemli geleneğini simgelerler.⁹⁴

İmparatorluk portreleriyle özel portrelere bakıldığında, çoğunluğun yine Küçük Asya'da ele geçmiş olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, Küçük Asya hamamlarının daha iyi korunmuş olmalarının yanı sıra buradaki eski geleneğin devamı nedeniyledir. Portrelerin sergilenme yerlerine bakıldığında, genelde imparator portreleri için özel bir yer olmadığı, özel portrelerin ise palaestra çevresi ve eksedralarda yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak imparator portreleri için yine Küçük Asya hamamlarında yer alan İmparatorluk Salonları unutulmamalıdır.

Özel portrelerde çoğunluk, hamamla çağdaş veya daha geçe tarihlenen portrelerdedir. Geçmişteki özel kişilerin portrelerine ise oldukça ender rastlanır. Bunlar da genelde hamama bağışta bulunan ya da heykelleri bağışlayan kişilerin heykelleridir. Hamamla direkt ilgisi bulunmayan kişilerin heykelleri ise hamamın sosyal hayattaki anlamını bir kez daha vurgulamaktadır. Tanınmış veya ünlü kişilerin heykellerinin kamusal yapılarda sergilenmesiyle bu kişilerin yaptığı işler, bu yapıları ziyaret eden kişiler tarafından her gün anımsanmaktadır.

İmparator portrelerinin hamamlarda yer almasının birçok sebebi vardır. Bunların başlıcası, propaganda amacıyla kendileriyle ilgili haberleri, örneğin yeni zaferleri iletmeğdir. İmparatorların hamam yapılarını restore ettirdikleri ve yeni

⁹³ Manderscheid, **a.g.e.**, s.30-34.

⁹⁴ Marvin, **a.g.e.**, s.379.

yapılar inşa ettirdikleri de hem yazıtlardan hem de heykellerden bilinmektedir. İmparator ailesinden kişiler de hamam yaptırmışlardır. (Örneğin Milet Faustina Hamamı) İmparator portrelerinin hamamlarda durduğu yerler genellikle bilinmemesine rağmen, bu portrelerin yerleştirilmesinde özel bir eğilim olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda geç antik dönemde yerlerinin değiştirilmesi yanı sıra kazılarda tutulan raporlardaki yetersizlikler de etkindir.⁹⁵

Marvin'e göre çok sayıda heykelin korunagelmiş olduğu hamamlar genellikle Hristiyanlık Dönemi'nde de kullanılmaya devam edilmiş ve bu pagan betimlerin hristiyan yöneticiler tarafından hoş görülmüş olduğu hamamlardır. Muhtemelen bunlar dini imgeler olarak değil, mirasçısı oldukları Roma geleneğinin sembolleri olarak görülmüştür.⁹⁶

⁹⁵ Manderscheid, **a.g.e.**, s.34-36.

⁹⁶ Marvin, **a.g.e.**, s. 379-380.

2. PERGE GÜNEY HAMAMI

2.1. Perge'nin Yeri, Tarihçesi ile Kentte Yapılan Araştırma ve Kazılar

Perge günümüz Antalya ili sınırları içinde, ilin 18 km doğusunda, Kestros (bugünkü Aksu) ile Katarraktes (bugünkü Düden) nehirleri arasındadır.¹ Pamphylia Bölgesi'nde yer alan kentin tarihi geçmişisi Pamphylia tarihi ile yakından ilintilidir.²

Perge (Πέρρη) kentinin ismi, yerli Anadolu dilindedir.³ Perge'de Hellenistik ve Geç Devir kapıları arasındaki meydanın batısındaki F4 olarak isimlendirilen Roma çeşmesinde devşirme olarak kullanılmış M.Ö. 5. yy. a ait Arkaik Pamphylia diyalekti ile yazılmış bir yazıtta geçen "Preeias" (Πρείας), Perge'nin eski yazılış biçimi olmalıdır.⁴

Perge'den ve kuruluşundan en eski söz eden yazar, M.Ö.4. yy. başlarında yaşamış olan Skylaks'tır.⁵ Muhtemelen Perge, Troia savaşıdan sonra Khalkas ve Mopsos'un önderliğinde Pamphylia'ya gelen kolonistler tarafından kurulmuştur. Herodotos⁶ Pamphyliyalıların Amphilokhos ve Kalkhas'ın silah arkadaşları olduğunu, Troia dönüşü dağılmış olanların soyundan geldiklerini belirtmiştir. Strabon'a⁷ göre de kent, Troia savaşıdan sonra Mopsos, Kalkhas gibi kahramanların öncülüğünde Argoslu kolonistler tarafından kurulmuştur. Ancak Akhaların

¹ Adnan Pekman, **Son Kazı ve Araştırmaların Işığı Altında Perge Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi- Sa. 64^a, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989,s.3.

² A.e., s.244.

³ Haluk Abbasoğlu, "Perge Kazıları", **Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi**, Ed. O. Belli, Ankara, 2000, s.243.

⁴ Haluk Abbasoğlu, "Par-ha-a'dan Perge'ye", **Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan= VITA Festschrift in Honor of Belkıs Dinçol and Ali Dinçol**, Ed. M. Alparslan, M. Doğan Alparslan, H. Peker, İstanbul, Ege Yayınları, 2007, s.21-25.

⁵ Pekman, a.g.e. s.1-4.

⁶ Herodotos, **Herodot Tarihi**, Çev. Müntekim Öktem, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel yayın: 559, Tarih dizisi:40, 2002, VII. 91; Herodotos, **ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ: Herodotus**, Çev. A.D.Godley, The Loeb Classical Library, London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1928, C.3, s.397: VII,91.

⁷ Strabon, **Antik Anadolu Coğrafyası: Geographika XII-XII-XIV**, Çev. Adnan Pekman, 3.bs., İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1993, s:196, 14, 4, 1: Strabon, **ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ: The Geography of Strabo**, Çev. H.L.Jones, The Loeb Classical Library, London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1929, C.VI, s.323: XIV,IV,1.

gelişinden önce de bu bölgede yerleşmenin olduğunu gösteren önemli kanıtlar vardır. 1994 yılı ve sonrasında Akropoliste yürütülen çalışmalarda, Kalkolitik Çağ'dan Erken Bronz Çağ II' ye kadar uzanan bir tarih öncesi yerleşimin varlığı belirlenmiştir.⁸

1986 yılında Boğazköy'de bulunan, Hitit Kralı IV. Tuthalia (M.Ö. 1265-1215) ile Tarhuntassa Kralı Kurunta arasındaki sınır anlaşmasını içeren bronz bir tablette geçen “*Ka-as-ta-ra-ia*” ve “*Par-ha-a*” ifadelerinin, Kestros nehri ile Perge kentini işaret ettiği düşünülmektedir.⁹ Ancak o döneme tarihlenen arkeolojik veriler bu durumu kanıtlamak için yeterli değildir.¹⁰

Ktistes isimlerinden ve Akropolis'te ele geçen sınırlı sayıdaki keramik parçalarından M.Ö. 12. yy. da Mikenlerle ticari ilişkilerin var olduğu¹¹ ve M.Ö. 7. yy. başlarında Rhodos tarafından bir Yunan kolonizasyonu gerçekleştiği, gelen kolonistlerin geleneklerine bağlı yerel halkla karışarak yeni bir kültür geliştirdiği düşünülmektedir.¹² Perge'deki Arkaik Dönem'den Erken Bizans Dönemi'ne kadar geniş bir zaman dilimine yayılan yapılar, aşağıdan Akropolis'e gelen yollar, güney yamaçta yer alan savunma duvarları, kültürel açıdan kısmen Yunan etkisinde otonom bir kentin kalıntılarıdır.¹³

Perge'de Yapılan Araştırma ve Kazılar

Pamphylia Bölgesi'nde seyyah-araştırmacılar tarafından birçok inceleme gezileri düzenlenmiştir.¹⁴ 19. yy.ın sonunda Lanckoronski ve ekibi Pamphylia ve Pisidia'daki şehirleri kapsayan araştırmaları sırasında tüm Perge'yi de içeren sistemli

⁸ Haluk Abbasoğlu, Wolfram Martini, “Perge Akropolisinde 1994 Yılında Yapılan Çalışmalar,” **XII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. II, 1996, s.123.

⁹ Heinrich Otten, **Die Bronzetafel aus Boğazköy: Ein Staatsvertrag Tuthalijas IV**, Wiesbaden, Harrassowitz, 1988, s.37.

¹⁰ Abbasoğlu, “Perge Kazıları”, s.243.

¹¹ Abbasoğlu, “Par-ha-a'dan Perge'ye”, s.22.

¹² Haluk Abbasoğlu, Wolfram Martini, “Perge Akropolisinde 1997 Yılında Yapılan Çalışmalar,” **XX. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. II, 1999, s.180.

¹³ Abbasoğlu, “Perge Kazıları”, s.244.

¹⁴ Matthias Recke, **Der Beginn archäologischer Forschungen in Pamphylien und die Kleinasien-Expedition Gustav Hirschfelds 1874: in loco Murtana, ubi olim Perge Sita fuit: Pamphylia'daki Arkeolojik Araştırmaların Başlangıcı ve Gustav Hirschfeld'in 1874 Yılı Küçük Asya Araştırma Gezisi**, ADALYA, Antalya, Ekyayın Dizisi 5, 2007, s.108.

bir araştırma yapmışlardır.¹⁵ Trémaux da 19.yy.da kenti inceleyen gezginlerden biridir.¹⁶ Lanckoronski'den yaklaşık 50 yıl sonra Ord. Prof. Dr. Arif M. Mansel'in 1943 yılında bölgeye Türk Tarih Kurumu adına yaptığı inceleme gezisi, bölgede Türk bilim adamları tarafından yapılan ilk araştırmadır. Perge'de bilimsel anlamda ilk kazıya Ord. Prof. Dr. Arif M. Mansel başkanlığında 1946 yılında başlanmış, kentin Batı Nekropolis'inde bir mezarlık caddesi ortaya çıkarılmış, Akropolis ve İyilik Belen tepelerinde Artemis Pergaia Tapınağı araştırılmıştır. Bu kısa süreli araştırmadan sonra kazılara ara verilmiş, 1953–1957 yılları arasında Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel başkanlığında kapsamlı araştırmalar yürütülerek Hellenistik Kuleler ve Sütunlu Cadde kazılmıştır.¹⁷

Side'de yapılan kazılar nedeniyle verilen 10 yıllık aradan sonra 1967 yılında kazı çalışmaları tekrar başlamış ve günümüze dek kesintisiz sürmüştür. Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in ölümünden sonra Perge Kazıları 1975–1986 tarihleri arasında Prof. Dr. Jale İnan tarafından yürütülmüştür. Bu dönemde Sütunlu Cadde, Tacitus Caddesi, Anıtsal Çeşme, Güney Hamam ve Tiyatro sahne binası kazıları yapılmıştır. 1987 yılından beri Perge Kazı Başkanlığını Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu yürütmektedir. Son dönem kazıları kentin Akropolis'i, Batı Nekropolisi, Konutlar ve Sütunlu Cadde'de yoğunlaşmıştır.

¹⁵ Karl Grafen Lanckoronski, G. Niemann, E. Petersen, **Städte Pamphyliens und Pisidiens. Pamphylien**, C.I. Wien, F. Tempsky, 1890, s.49-50.

¹⁶ Recke, **a.g.e.**, s.164.

¹⁷ Abbasoğlu, "Perge Kazıları", 241-247.

2.2. Perge'deki Hamam Yapıları

Perge kentinin bugün ayakta duran yapılarından bir bölümünü oluşturan iki hamam, Roma İmparatorluk Dönemi'nin en görkemli çağını yaşadığı M.S. 2-3. yy. a tarihlenmektedir.¹⁸ (Lev.1) Hamamlar, kapılara yakın ve batıdan gelen su yollarının kolay ulaşabileceği yerlere kurulmuştur. Lanckoronski, 19. yüzyıl sonunda yayınladığı eserinde bu iki yapının hamam olduğunu belirtmiştir.¹⁹ Yine 19.yy.a tarihlenen Trémaux'un eserindeki kent planı üzerinde bu iki hamam, ayrıntılı olarak görülmektedir.²⁰ Bu hamamlardan kentin Hellenistik Kapısının güneybatısında olanı "Güney Hamamı", batı kapısı yakınında olanı da "Kuzey Hamamı" olarak adlandırılmıştır.²¹ Kuzey Hamamı, olasılıkla, yazıtlardan bilinen Cornutus Palaestrası ile ilgilidir.²² Her iki hamam da yan yana sıralanmış ana mekanlardan oluşmalarına rağmen, kullanılışları açısından "halka tipi hamamlar" grubuna dahildir.²³ Her iki hamama su, surları aşarak hamama ulaşmakta ve hamamın çeşitli mekânlarına künklerle dağılmaktadır.²⁴

Kentin batı kapısı dolaylarında, doğu-batı doğrultusundaki ana sütunlu caddenin üzerinde yer alan Kuzey Hamamı'nda, ölçü ve sondaj çalışmaları 1967 ve 1968 yıllarında başlamış²⁵, 1980 yılında ise yapının planı çıkarılmıştır. Ancak yapının tamamı kazılmamıştır. Oldukça iyi durumda günümüze gelen hamam altı esas mekân ile peristilli bir avludan oluşmaktadır. Bu hamamda da apodyterium, frigidarium, caldarium, tepidarium bölümleri saptanmıştır.²⁶ Hamamın doğusundaki sütunlu alanın palaestra olabileceği düşünülmektedir.²⁷ Mimari açıdan zengin ve

¹⁸ A.e., s.244.

¹⁹ Lanckoronski, a.g.e., s.43.

²⁰ Recke, a.g.e., s.164.

²¹ Haluk Abbasoğlu, **Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları**, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1982, s.86.

²² Abbasoğlu, "Perge Kazıları", s.245.

²³ Haluk Abbasoğlu, "Pamphylia Hamamları: Plan Açısından Bir Değerlendirme", **60.Yaşında Fahri Işık'a Armağan: Anadolu'da Doğdu: Festschrift für Fahri Işık zum 60.Geburtstag**, Ed.T.Korkut, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s.3.

²⁴ A.e., s.4.

²⁵ Arif Müfid Mansel, "1967 Perge Kazılarına Dair Ön Rapor" **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XVI(1), 1967(1968), s.101-103; Arif Müfid Mansel, "1968 Perge Kazısına Dair Rapor" **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XVI(1), 1968(1969), s.93-96.

²⁶ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.110.

²⁷ Abbasoğlu, "Pamphylia Hamamları", s.4.

gösterişli bir yapısı olan, ancak henüz kazısı yapılmadığından herhangi bir heykeltıraşlık buluntusu elde edilmeyen bu hamam, tez kapsamı dışında tutulmuştur

Güney Hamamı aşağıdaki bölümlerde detaylı olarak ele alınmıştır.

Perge Güney Hamamı'nın Tanımı ve Tarihlemesi

Kentin iki hamamından biri olan ve anıtsal yapılarından birini teşkil eden Güney Hamamı, kentin güneybatısında, Hellenistik Kapı (C) ile Geç Dönem Kapısı (C1) arasında kalan alanın batısında yer almaktadır²⁸. **(Lev. 1-2)**

Güney Hamamı, ekseni birbirine paralel olan, yan yana dizilmiş, güneye yönelik 5 mekân, bu mekânların kuzeyinde yer alan palaestra, konferans ve sanat salonu ile ekseni bu mekânlara dik olan diğer iki mekândan oluşmaktadır.²⁹ Büyük palaestrası, kült salonu, museionu ve eğitim salonuyla bu yapı, bir hamam-gymnasium kompleksidir.³⁰

Hamam-gymnasium kompleksi, İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu'da ortaya çıkan, Yunan gymnasium geleneği ile Roma hamamını birleştiren yeni bir mimari biçimdir. Bu tipin özelliği, Roma hamamına özgü yüksek, güçlü, taş duvarlı tonozlu salonlarla Yunan mimarisine özgü gymnasiumlarda görülen palaestrayı birleştirmesidir. Palaestranın bu komplekse adapte olurken geçirdiği tek değişim, peristylosunun bir bölümünün imparatorluk kültürüne ayrılan bir mekân olarak düzenlenmesidir. Bu sebeple bu kompleksler bir sentez olarak değil, ancak iki farklı zaman dilimine ait iki ayrı mimari biçimin yapay olarak birleşmesi olarak değerlendirilmiştir.³¹ Bu tipin Anadolu'da ortaya çıkmasının sebebi Yegül tarafından bölgede çok derin köklere sahip Hellenistik gymnasium geleneğiyle açıklanmaktadır.³² Ancak Farrington bu görüşe karşı çıkmakta ve bu komplekslerin temelini İtalya'da, Roma'daki İmparatorluk hamamlarında görmektedir.³³ Simetrik

²⁸ A.e., s.86; Arif Müfid Mansel, "Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1957-1972, *Archäologischer Anzeiger*, 1975, s.61, res.14

²⁹ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.107

³⁰ Fikret Yegül, *Antik Çağda Hamamlar ve Yıkanma*, Çev.Emel Erten, İstanbul, Homer Kitabevi,2006¹, s.270.

³¹ Yegül, a.g.e., s.216-217

³² A.e., s.219-220.

³³ Andrew Farrington, "Imperial Bath Buildings in South-West Asia Minor", *Roman Architecture in the Greek World*, Ed. S.Macready, F.H.Thompson, London, The Society of Antiquaries,1987, s.50-59.

ve asimetrik planlılar olmak üzere genel olarak iki farklı plan tipine ayrılan bu formun içerisinde Perge Güney Hamamı asimetrik planlı tipe girmektedir. Perge Güney Hamamı'nın asimetrik bir plana sahip olması, bu tipteki diğer örneklerde de olduğu gibi planlama veya hamam içindeki dolaşım düzeniyle ilgili değildir, muhtemelen arazinin getirdiği kısıtlama ve zorluklardan kaynaklanmaktadır.³⁴ Ayrıca bu durumda çeşitli dönemlerde yapılan ilaveler ve değişiklikler de etkindir. Zamanın gerek ve ihtiyaçlarına göre eklemelerle gelişen bu plan tipi kullanışlı ve ekonomik olmakla beraber İmparatorluk hamamlarının görkeminden yoksundur. Yine de Güney Hamam kentin en anıtsal ve görkemli yapılarından biridir.

Hamamda plandan anlaşıldığı üzere belirli bir yıkanma sırası ve düzeni yoktur. Anıtsal bir propylonla girilen palaestrada (VI no.lu mekân) bedensel faaliyetler yapıldıktan sonra güneydeki açık havuzda (natatio) (IV no.lu mekân) yıkanılmaktadır. Yine palaestradan sütunlu bir girişle fikirsel ve sanatsal eğitimin gerçekleştiği VII numaralı mekâna gelinebilmektedir. Bu mekânın güney duvarındaki kapı ise hamamın yıkanma ile ilgili bölümüne, frigidariuma (III no.lu mekân) ulaşmasını sağlar. Frigidariumdan da sırayla tepidarium (II no.lu mekân) ve caldariuma (I no.lu mekân) geçilmektedir. Yine VII no.lu mekândan önce kuzeybatıda yer alan ve muhtemelen soğuk salon olan VIII no.lu mekâna ve oradan da IX no.lu mekânlara uğranarak II ve I no.lu tepidarium ve caldariuma girilebilmekteydi.³⁵

Manderscheid³⁶ İmparatorluk Dönemi'nde yapılan hamamların, dönemin sosyal ve kültürel yaşamında önemli bir rol oynadığını belirtmiş ve bu dönemde sosyal ve kültürel ihtiyaçların karşılanmasının, Cumhuriyet Dönemi'nde hamamların başlıca amacı olan vücut bakımının yerini aldığını belirtmiştir. Konuyu daha özele indirgeyerek ele alan Nielsen ise, Perge Güney Hamamı'nı da dahil ettiği "hamam-gymnasiumlardan etkilenmiş hamamlar" grubunda, palaestraya sahip yapılarda spor fonksiyonunun korunduğunu, ayrıca bu tipteki tüm yapılarda eğitim ve derslere

³⁴ Yegül, a.g.e, s.250.

³⁵ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.108.

³⁶ Hubertus Manderscheid, **Skulpturen Ausstattung der Kaiserzeitlichen Thermenanlagen**, Berlin, Gebr. Mann Verlag, Monumenta artis Romannae, 1981, s.29.

ayrılmış büyük bir salonun da bulunduğunu belirtmekle birlikte bu yapılarda ana fonksiyonun yıkanmak olduğunu öne sürmüştür.³⁷

Abbasoğlu, Perge Güney Hamamı'nın asıl olarak iki evreli olduğunu saptamıştır. İlk evrenin duvar işçiliğinden, mimari bezemelerinden ve bazı heykeltıraşlık buluntularından dolayı Hadrianus Dönemi'ne tarihlenebileceğini belirtmiştir. İkinci evrenin ise kentin iki kapısı arasındaki meydanın düzenlenmesiyle ilgili olduğunu, F2 çeşmesi, propylon ve hamam yapısına bazı eklemelerin M.S.3.yy.da gerçekleşmiş olabileceğini ileri sürmüştür.³⁸ Ancak bu yayın esnasında henüz ortaya çıkmamış veya okunmamış olan bazı yazıtların sunduğu epigrafik kanıtlar biraz daha farklı bir tablo çizmektedir. Hamamın VII no.lu mekânında bulunmuş bir yazıt, ilk kez 1984 yılında Kaygusuz³⁹ tarafından okunmuştur. Latince yazıtta “ Imp(eratori) T (ito) F (lavio) Vespasiano Caesari Aug(usto) ci(ves) R (omani) et ordo et res publica Pergensium” (Roma vatandaşları ile Perge meclisi ve halkı İmparator T.Fl.Vespasianus Caesar Augustus'a ithaf etmiştir) cümlesi okunmuştur. Yazıtta Vespasianus tanrılaştırılmış olmadığı için, yazıtın imparatorun hayatta olduğu dönemde dikilmiş olduğu anlaşılmaktadır⁴⁰. Böylelikle Vespasianus'un iktidara geçtiği tarih (M.S.69) hamamın inşaatının başlangıcı için bir terminus postquem oluşturmaktadır. Şahin'e göre döneminde kentin Neokoros unvanını almasından kentle iyi ilişkiler içerisinde olduğu anlaşılan imparator Vespasianus'un hamamı yaptırmış veya maddi olarak desteklemiş olduğu düşünülebilir.⁴¹

İlk evrede muhtemelen hamam, Hellenistik sur duvarının dışında kalıyordu ve tepidarium, caldarium ve frigidariumun bulunduğu, bugünkü yapının güney kısmından ibaretti. Daha sonra hamam kompleksi kuzeye doğru genişledi ve Hellenistik sur duvarı da hamam yapısına dahil edildi.⁴² Şahin, yine bir yazıttan

³⁷ Inge Nielsen, **Thermae et Balnea: The Architecture and Cultural History of Roman Public Baths**, I Text, Aarhus, Aarhus University Press, 1990, s.109-110.

³⁸ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.109.

³⁹ İsmail Kaygusuz, “Perge: Unter Kaiser Tacitus Mittelpunkt der Welt”, **Epigraphica Anatolica**, Heft 4, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1984, s.1-4, s.3.

⁴⁰ Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.68-71, no.54

⁴¹ A.e., s.66.

⁴² A.e., s. 67.

C.Plancius Varus tarafından adandığı öğrenilen aleipterionun da hamamın ilk evresinde inşa edilmiş olabileceğini ileri sürmüştür, fakat bu mekânın lokalizasyonu ile ilgili fikir beyan etmemiştir.

Başka bir yazıttan⁴³ C.Postumius Cornutus'un "himatophylakion"da "renkli mermerlerden bir Dodekastylon" ve himatiophylakionun önündeki dört sütunu bağışladığı bilinmektedir. Şahin bu yazıtta söz edilen mekânı bizim VII no.lu mekân olarak adlandırdığımız mekânla bir tutmuş ve Domitianus Dönemi'ne (M.S.81-96) tarihlemiştir. Ancak Özdizbay⁴⁴ sözü edilen bu mekânın IV No.lu mekân, apodyterium olma ihtimali üzerinde durmaktadır.

Geç Antoninuslar Dönemi'ne tarihlenen bir onurlandırma yazıtından⁴⁵, onurlandırılan kişinin gymnasiumda bir sphairisterion yaptırdığı öğrenilmektedir. Yazıtta yer alan "Θεοῦ Αυτῶνείνου" ifadesinden, Antoninus'un onurlandırma yazıtı dikildiği tarihte ölmüş olduğu anlaşılmaktadır. Burada onurlandırılan kişinin Tertullus ve Vibia'nın oğulları, Procurator Tib.Claudius Vibianus olduğu düşünülmektedir. Şahin, sözü edilen gymnasiumun büyük olasılıkla Güney Hamamı'ndaki gymnasiumu işaret ettiğini düşünmektedir. Dolayısıyla bu yazıt da bize bu kişinin procurator olduğu M.S.180 tarihinde Güney Hamamı'nda top oyunları için özel bir kısmın yapıldığını bildirmektedir.⁴⁶

Hamamın tarihlenmesiyle ilgili olarak mimari ve epigrafik kanıtlar dışında, hamamdaki çeşitli sondajlarda ele geçen keramik buluntularının değerlendirilmesi ve farklı tabakalarda saptanan tabanlarla ilgili bulgular ilginç sonuçlar ortaya koymuştur. Ancak buradaki tabakalanma mimari kontekstle tam olarak bağdaşmadığından, bu verilerden yola çıkarak hamamın tarihlenmesiyle ilgili kesin sonuçlara varmak mümkün olmamaktadır.

IV No.lu mekânda (natatio) açılan sondajlarda Augustus ve Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen keramikler ile Geç Roma keramiği ele geçmiştir.⁴⁷ Atik⁴⁸

⁴³ A.e., s.86-88, no.60

⁴⁴ 2007 sonlarında teslim edilecek olan "Perge Kentinin M.S.1.-2.yüzyıllardaki Gelişimi" başlıklı Doktora Tezini hazırlamakta olan sayın Arş.Gör.Aşkın Özdizbay'la özel görüşme.

⁴⁵ Şahin, a.g.e., s.209, no.193.

⁴⁶ Şahin, a.y.

⁴⁷ Neşe Atik, "Die Keramik aus den Südthermen von Perge", **Istanbuler Mitteilungen**, Beiheft 40, Tübingen, Ernst Wasmuth Verlag, 1995, s.6, s.13.

⁴⁸ A.e., s.84

keramik buluntularına dayanarak bu mekânın Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen birinci evresinde İmparatorluk Salonu olduğu düşüncesini desteklemiştir.

V No.lu mekânda (apodyterium) iki taban ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan üstteki M.S.6.-7.yy.lara tarihlenmekte, alttaki ise bunun hemen altında yer almaktadır. Bu mekânda M.S.1.yy. Augustus Dönemi'nin başları, M.S.2.yy. ve Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen mallar ortaya çıkarılmıştır. Atik, M.S.2.yy.a tarihlenen malların, hamamın ikinci evresinin Severuslar Dönemi'ne tarihlendiğini desteklediğini belirtmiştir. Atik'e göre V ve IV No.lu mekânlar hamamın ilk evresinde de var olmalıdır.⁴⁹

III No.lu mekânda (frigidarium) yapılan sondajlarda üç ayrı taban saptanmış ve bunlardan en erkeninin kesinlikle hamama ait olmadığı, hamamdan daha erkene tarihlendiği ve Augustus Dönemi'ne ait olduğu saptanmıştır. Ayrıca Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen keramikler de ortaya çıkarılmıştır.⁵⁰

VI No.lu mekânda (palaestra) yapılan çeşitli sondajlarda palaestranın tabanına ulaşılmıştır. Bu taban, portiğin zemin seviyesinin yaklaşık 35 cm altındadır. Hadrianus Dönemi öncesine tarihlenen bu taban, hamamın birinci evresindeki palaestranın zemini olmalıdır. Portiğin zemin seviyesi M.S.6.yy.da da var olduğuna göre bu durum VI No.lu mekânın tüm evrelerde palaestra olarak kullanılmış olduğunu kanıtlamaktadır. Bu mekânda Erken İmparatorluk Dönemi'ne, M.S.1.yy-M.S.2.yy arasına, Augustus Dönemi'nin başları-M.S.2.yy başlarına tarihlenen çeşitli mal grupları saptanmıştır.⁵¹

Tüm bu kanıtlardan yola çıkarak Augustus Dönemi'nde bir takım yapı faaliyetleri görünse de bunun hamamla ilgisi saptamak olası değildir. Vespasianus Dönemi hamamla ilgili kesin verilerin bulunduğu en erken dönemdir. Hamamın inşaatının Vespasianus Dönemi'nde başlamış olması yüksek ihtimaldir. Hadrianus Dönemi'nde IV No.lu mekân İmparatorluk Salonu olarak düzenlenmiş olmalıdır. Antoninuslar Dönemi'nde hamam bir takım ilavelerle genişlemiştir. Severuslar Dönemi'nde de bir takım eklentiler veya değişiklikler yapılmıştır. Hamam Geç Antik Dönem'de de kullanılmaya devam edilmiştir.

⁴⁹ A.e., s.85

⁵⁰ A.e., s.13-14, s.86.

⁵¹ A.e., s.85

Perge Güney Hamamı Kazıları

Güney Hamamı'nın kazıları 1977 yılında başlamış ve 1985 yılına dek kesintisiz sürdürülmüştür. Perge kazısı 1977 yılı çalışmaları sırasında Kuzey ve Güney Hamamları'nın planları tekrar çıkarılmış, Güney Hamamı'nda hamamın palaestrasının sınırlarını saptamak amacıyla yapılan sondaj çalışmalarında "Sandal Bağlayan Hermes" heykeli bulunmuştur.⁵² Şüphesiz Güney Hamam'la ilgili plan çalışmaları çok eskilere dayanmaktadır. Eggert'in 28 Nisan 1874'te yaptığı bir Güney Hamam planı vardır.⁵³ Lanckoronski eserinde Perge şehir kapısı ve Güney Hamam planını hamam olasılığını olduğunu belirterek vermektedir.⁵⁴

Perge Güney Hamamı'nda sürdürülen 1978 yılı kazı çalışmaları sırasında palaestranın güney portiği tümüyle açılıp propylon ile doğu portiğinin ilişkisi belirlenmiştir. 12 parça olarak ele geçen çıplak erkek heykeli onarılarak ayağa kaldırılmıştır. Bu kazı sırasında 1977 yılı kazısında bulunmuş olan, elleri olmayan "Sandal Bağlayan Hermes" heykelinin sağ elinin Münih Glyptothek'te saklanan repliğinden temin edilen mulâjla bir birleştirme deneyi yapılmış ve el tekrar uzaklaştırılmıştır.⁵⁵

Güney Hamamda kazılar 1979 yılında da sürdürülmüştür. Palaestranın batı portiği, doğu portiğin önemli bir bölümü, II. no.lu mekânın yarısı ve batı duvarının arkasında bulunan koridor kazılmıştır. III. no.lu mekânın apsisi ve IV no.lu mekânın batı duvarı önünde sondajlar açılmıştır. Kuzey portiğin arka bölümünde çıplak bir genç heykeli, genç başı ve 42 parça halinde elleri hariç tam durumda İmparator Traianus'un heykeli ve başı olmayan zırhlı İmparator heykeli bulunmuştur. IV No.lu apsisli mekânda havuzun tabanında nefis işçilik gösteren Herakles başı, küçük Nemesis heykeli, giyimli kadın portre heykeli, çıplak ve elinde bereket boynuzu tutan Genius (sonradan Harpokrates olduğu anlaşılmıştır), Nemesis, Hygieia, Asklepios ve rahibe heykelleri bulunmuştur. III no.lu mekânda apsis'in doğu bölümünde havuzun tabanında giyimli bir kadın heykeli bulunmuştur. Bu kazı sırasında Kharitler grubunun ortadakinin solunda duran figüre ilişkin torso yanı sıra

⁵² Jale İnan, "Perge Kazısı 1977 Çalışmaları", *Bellekten*, C.XLII, Temmuz, 1978, sayı:167, s.529-532.

⁵³ Recke, *a.g.e.*, s:155.

⁵⁴ Lanckoronski, *a.g.e.*, s.40.

⁵⁵ Jale İnan, "Perge Kazısı 1978 Çalışmaları", *Bellekten*, C.XLIII, Ekim, 1979, sayı:172, s.875-879.

Herakles Farnese tipine ait kolossal bir heykele ait fragmanlar da ele geçmiştir. Güney Hamamın doğu ve güney portüğünde mozaik incelemeleri ve onarım çalışmaları da yapılmıştır.⁵⁶

Perge kazısı 1980 yılı çalışmaları yine görkemli hamam yapısında yoğunlaşmış ve Güney Hamamın III, IV, V ve VII no.lu mekânlarında sürdürülmüştür. III no.lu mekânda doğal büyüklükten küçük genç kız heykelleri ve parçaları yanı sıra Mousa betimlerine ait iki torso ve üç parça bulunmuştur. IV No.lu mekânda Herakles ve Artemis heykelleri yanı sıra 1979 yılı kazılarında bulunan heykellere ilişkin ve onları tamamlayıcı parçalar da ele geçmiştir. Genius heykelinin sağ bilek ve el parçası ile plinthine ilişkin parçaları birleştirilmiş, büyük Nemesis heykelinin sol eli ve sağ eline ilişkin parçalar ve yanında duran grifonun ayağı birleştirilerek bu heykellere daha kısmen tümlenmiştir. Benzer şekilde Asklepios'un sol eli ve bu elde tuttuğu kitap rulosu parçaları birleştirilerek figürün etkileyiciliği artmıştır. Rahibe heykelinin mermerden işlenmiş başı kireçtaşından torsodaki yuvaya oturtulmuş ve heykelin yazıtlı plinthine ilişkin parçalar da eklenmiştir. Paleastranın güneydoğusunda bulunan V No.lu mekânda bitmemiş bir kadın başı ile Hadrianus Dönemi'ne tarihlenebilecek sakallı bir erkek başı bulunmuştur. VII. No.lu mekân kazısında Kharitler grubunun ortadakinin solunda duran figüre ilişkin torsonun diğer parçaları bulunarak grup tamamlanmıştır. Bir önceki yıl kazılardaki "Giyimli kadın heykeli" ne ait bazı eksik fragmanlar ve "Hermes" heykelinin plintine ilişkin yazıtlı parçalar yerlerine eklenmiştir. Kihtaroidos tipi bir Apollon heykeline ilişkin 38 parça tamamlanamayan 3 ayrı parça halinde toplanmıştır. Tamamlanamamasına rağmen Perge'de bulunan parçalar Leptis Magna hamamında bulunan ve tek replikten tanınan Apollon Kitharoidos tipi için ikinci ve önemli bir örnek oluşturmaktadır. Plinthin üzerindeki yazıttan heykelin Cludius Piso isminde bir kişinin ithaf ettiği de anlaşılmaktadır. Cludius Piso tarafından ithaf edildiği yazıtından anlaşılan bir başka heykel ise 41 parça halinde ele geçen kaya üzerinde oturan erkek heykelidir.⁵⁷

⁵⁶ Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLIV, Temmuz, 1980, sayı:175, s.607-611; Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **II. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 11-15 Şubat 1980, s.5-9.

⁵⁷ Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLV/2, Temmuz, 1981, sayı:179, s.364-369; Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 9-13 Şubat 1981, s.43-45.

Bunun Mousa heykeli olduğu sonraki kazılarda anlaşılmıştır.⁵⁸ Bu kişi tarafından adanan diğer iki heykel ise bu mekânın apsisine yakın batı nişinde bulunmuştur. Biri Herakles heykelidir ve Lysippos'un Herakles Farnese tipindeki yapıtının bir kopyası olup üstün işçiliğe sahiptir. Diğeri ise Apollon Centocelle tipinde olan ve ayağında kanatlı sandalları ve Kerykeion'u bulunan Hermes heykelidir. Aynı mekânda Hellenistik bir orijinale dayanan bir Eros başı da bulunmuştur.⁵⁹

Güney Hamamda 1981 yılında kazılar II, III, VI, VII ve VIII no.lu mekânlarda sürdürülmüştür. 1981 yılında III No.lu mekânda 3 Mousa heykeli, VIII No.lu mekânda Apollon heykeli plinth parçası, Asklepios heykeline ait 3 büyük parça, Mousa heykeli parçası, Aphrodite heykeli ve "Aphrodite başı" bulunmuştur. Bu başın Kharitler'den birine ait olduğu anlaşılmış ve birleştirilmiştir. Klaudios Peison galerisi olarak da adlandırılan VII no.lu mekânın kazısında üstün sanat değeri olan heykeller bulunmuştur. Capua tipi Aphrodite 14 parça şeklinde ele geçmiştir. Marsyas, Apollon Kitharoidos, Mousa, Hygieia, Nemesis, "yarı giyimli dansöz", şarap tulumu taşıyan Satyr, Meleagros, Dansöz heykeli, Eros başı ve Eros heykel parçası, ideal kadın başı, Athena başı, delfin üzerine binmiş Eros'lu heykel desteği, kol, el parçaları bulunmuştur. VI no.lu mekânın kazısında ise bulunan bacak parçası ile 1978 yılında bulunan Diomedes tipi heykeli tamamlanmıştır.⁶⁰

Güney hamam kazıları 1982 yılında ağırlıklı olarak II, V, VI ve VIII no.lu mekânlarda sürdürülmüştür. II ve V no.lu mekânlarda ölçüm ve onarım çalışmaları tamamlanmıştır. VI No.lu mekânda palaestranın güney batısında bir heykele ait parçalar bulunmuştur. VIII No.lu mekân kazısında bulunan heykeller: iki Athena heykeli, Kharitler, Aphrodite ve ideal kadın başı, seçkin üstün işçilikli heykellerdir.⁶¹

Bir sonraki yıl Güney Hamam'da I, II ve IX no.lu mekânda kazılar sürdürülmüştür. I no.lu mekânda nişin içindeki havuzun önünde hypokaust içinde bir kız başı bulunmuştur. Bu baş 1981 yılı kazılarında bulunan Mousa'lardan birine

⁵⁸ Jale İnan, "Perge Kazısı 1985 Çalışmaları", **VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 26-30 Mayıs 1986, s.137-175.

⁵⁹ İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları" s.45-46.

⁶⁰ Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XXVI-2, 1983, s:1-63.

⁶¹ Jale İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", **V. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 23-27 Mayıs 1983, s.199-206.

uymakta idi. II ve IX no.lu mekânlarda başka heykeltıraşlık eserine rastlanmamıştır.⁶²

Güney Hamam'da 1984 yılında I, II ve IX. mekânlarda çalışmalar yapılmıştır. II no.lu mekânda bulunan genç başının⁶³ 1979 yılı kazısında bulunan genç heykeline kırık kırığa oturduğu belirlenmiştir.⁶⁴ Böylece tamamlanan heykel, çıplak olarak sol elinde atribüsü bereket boynuzu tutan ve sağ elini yukarı kaldırmış ve işaret parmağı ile susmaya davet eder pozda olan Harpokrates'tir. I ve IX no.lu mekânlarda onarım ve VI No.lu mekânın mozaik restorasyonları yapılmıştır. IX. mekânda heykeltıraşlık buluntusuna rastlanmamıştır.⁶⁵

Güney Hamam kazıları 1985 yılında IX no.lu mekânda sürdürülmüş ve hypokaust zeminde iyi korunagelmüş bir kadın başı bulunmuştur. Bu kadın başı bir parçası 1981 yılında VIII no.lu mekânda, diğer parçası 1980 yılında VII no.lu mekânda bulunan torso ile kırık kırığa uyarak Philiskos'a atfedilen Mousa heykellerinden birini tamamlamıştır. X no.lu mekânda sondaj çalışmaları sürmüştür.⁶⁶ Güney Hamam kazıları 1985 yılında sonlanmıştır.

⁶² Jale İnan, "Perge Kazısı 1983 Çalışmaları" **Belleten**, C.XLIX 1985, sayı:193, s.169-171; Jale İnan, "Perge Kazısı 1983 Çalışmaları", **VI. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İzmir, 16-20 Nisan 1984, s.323-344.

⁶³ Jale İnan, "Perge Kazısı 1984 Çalışmaları", **VII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 20-24 Mayıs 1985, s.397-420.

⁶⁴ İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", s.6.

⁶⁵ İnan, "Perge Kazısı 1984 Çalışmaları", s.399.

⁶⁶ İnan, "Perge Kazısı 1985 Çalışmaları", 138-139.

3. GÜNEY HAMAM HEYKELTIRAŞLIK ESERLERİ

Perge Güney Hamamı'nın I'den IX'a kadar numaralandırılmış mekânları, bu mekânlarda ele geçen heykelleri ile birlikte incelenerek heykeltıraşlık programları saptanmaya çalışılmıştır.

3.1. VI No.lu mekânda bulunan heykeller

Propylondan geçilerek hamama girildikten sonra ayak basılan ilk mekân VI no.lu mekândır. 35m x 46m boyutlarındaki bu dikdörtgen planlı mekân, dört tarafı portiklerle çevrili bir avludan oluşmaktadır. Kompleksin palaestrası olduğu saptanan bu alanın doğu ve kuzey portikleri birer duvarla, batı ve güney portikleri ise hamamın diğer mekânlarıyla sınırlanmıştır. Avlunun etrafını çeviren galerilerde, kireçtaşından alçak postamentlerin üzerindeki mermer kaidelere oturtulmuş Korinth başlıklı granit sütunlar yer almaktaydı. Galerilerin tabanları mozaikle kaplı idi.

Palaestranın güney portiğinden IV ve V no.lu mekânlara geçilir. Batı portiğın güney kısmı III no.lu mekânın duvarıyla sınırlanmıştır. İki mekân bu duvara açılmış kapıyla birbirine bağlanır. Batı portiğın kuzey kısmı ise bir sütun dizisiyle VII no.lu mekândan ayrılmaktadır.

Doğu portiğın kuzeyi Hellenistik kulelere dayanmakta, güneyi ise Septimius Severus Çeşmesi'nin(F2) arkasındaki geçide açılmaktadır. Kuzey portik, diğer portiklerden daha geniştir. Bu portiği kuzeyden sınırlayan duvar, muhtemelen Hellenistik kulelerden batıya doğru uzanan sur duvarı veya bu Hellenistik duvarın temeli ve ilk sıra taşlarının üzerine Roma Dönemi'nde yapılmış eklemelerden oluşur. Muhtemelen hamamın inşaatından önce var olan bu duvar, palaestranın kuzey portiği için "doğal" bir sınır oluşturmuştur. Duvarın kuzeybatı kesiminin önünde blok taşlardan yapılmış, mermerle kaplı olduğu anlaşılan üç kaide bulunmuştur. Benzer bir kaide de bir tane de batı portiğın VII no.lu mekâna açılan sütun dizisinin

kuzeyden üçüncü sütunu önünde ele geçmiştir.¹ Bu kaidelerin işlevi aşağıda tartışılacaktır.

III no.lu mekânın doğu dış duvarındaki hatıl deliklerinden galerilerin üstünün kapalı olduğu anlaşılmıştır. Batı galerinin üzerinin kapalı olduğu kesinlikle saptanırken, diğer galerileri çevreleyen duvarların korunagelmüş yüksekliği, üzerlerinin örtülü olup olmadığını saptamak için yeterli değildir. Ancak Abbasoğlu kuzey galerisinin 12 m.ye varan genişliğinden dolayı, üzerinin kapalı olmasını pek mümkün görmemektedir.² Zemini saptanamamış olan orta alan ise sportif faaliyetler için ayrılmıştır.

Palaestrada İmparator Traianus ve Dacia personifikasyonu (**K.1**), zırhlı imparator heykeli (Hadrianus?) (**K.2**), Augustus(?) heykeli (**K.3**), Diskobolos heykeli (**K.4**), çıplak bir erkek heykeli (Hermes/Apollon?) (**K.5**) ile Farnese tipinde kolossal bir Herakles heykeline ait fragmanlar (**K.6**), başka bir erkek heykeline ait parçalar (**K.7**) ve “Sandal Bağlayan Hermes” heykeli (**K.8**) bulunmuştur.

Zırhlı İmparator Traianus (**K.1**) (**Lev.III-IV**), sağında diz çökmüş durumdaki Dacia personifikasyonu ile birlikte betimlenmiştir. Bu ikili kompozisyon, Traianus’un Daklara karşı kazandığı zaferi ifade etmektedir. Figürün duruş motifi ve oranları ile kaslı zırhın üzerindeki kabartmaların zırhın tüm yüzeyine yayılmasından dolayı İnan, figürün Augustus’un Prima Porta heykelini anımsattığını söylemiştir.³ Heykelin zırh kabartmaları; candelabrumun iki yanındaki grifonlar, akanthus çanağı ve pterygeslerde yer alan çeşitli hayvan protomları İmparator Traianus’un kendi döneminde yapılmış heykeli ile benzerlik göstermektedir⁴. Traianus Dönemi klasisist üslubundaki baş, imparatorun özellikle M.S.107–108 yıllarındaki sikke portreleriyle benzerlik göstermektedir. Baş, Gross’un resmi Onuncu yıl tipi (Decennalia tipi) portreleri tipinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır.⁵ Bu tipte imparatorun portre özellikleri, diğer tiplerine göre daha çok idealize edilmiştir. Gross bu tipin orijinalinin büst mü yoksa heykel mi olduğunu saptayamamış ancak bu tipteki

¹ Haluk Abbasoğlu, **Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları**, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1982, s.87-90.

² A.e., s.89.

³ Jale İnan, “Neue Porträts von Perge”, **Antike Kunst XXVI**, 1983, s.119

⁴ Cornelius C.Vermeule, “Hellenistic and Roman Cuirassed Statues”, **Berytus XIII**, 1959-60, s.1-82, s.48-50.

⁵ İnan, “Neue Porträts von Perge”, s.119.

büstlerin, orijinale dayanan metal bir prototipe dayandığını belirtmiştir. İlk kez M.S.108 yılı sikkelerinde bu tipte bir büst ortaya çıkmıştır. Gross'a göre bu tip M.S.111-114'ten önce, muhtemelen M.S.108'de yaratılmış ve yeni imparator portresi tüm Roma dünyasına dağıtılmıştır. Bu tip özellikle politik bir anlam taşımaktadır. Yeni portreye ait ortaya çıkan özelliklerin içinde öne çıkan biri vardır ki bu da imparatorun her şeyden önce gelen askeri kişiliğidir. Traianus imparator olduğu on yıl boyunca gönüllü olarak komutanlık yapmış ve bu süreç içerisinde Daklar karşısında büyük zafere ulaşılmasını sağlamıştır. İmparator bu onuncu yıl tipi portrelerinde açıkça ve belirgin bir biçimde ortaya çıkan, doğasındaki askeri yönün vurgulanmasını istemiştir. Traianus'un çağdaş ve posthumus tüm portrelerinin temelini oluşturmuştur. Portre tipinde özel bir Traianus Dönemi üslubu görülmektedir. Bu yeni duruş, Traianus Dönemi klasisist üslubundadır ancak bu klasisizm, alışlageldiği üzere Augustus Dönemi Roma klasisizminee değil, Yunan klasik üslubuna dayanmaktadır. Traianus üslubunda Yunan klasik duruşu ile Roma gücü birbiri içinde erimiştir.⁶

Diğer zırhlı imparator heykelinin (K.2) (Lev.V-VI) başı korunagelmemiş olduğundan kimliği kesin olarak saptanamamakla birlikte, buluntu yerinden dolayı Hadrianus'un portresi olduğu düşünülmüştür. İnan bu heykelin üslup bakımından Traianus heykelinden daha sonraya ait olduğunu saptamıştır.⁷ Heykelin zırh kabartmaları, Roma tipi zırhların daha sadeleştiği, bezemenin azaldığı Geç Hadrianus-Erken Antoninuslar dönemine (M.S.130-150) tarihlenen zırh kabartmalarıyla benzerlik göstermektedir.⁸ Antoninuslar Dönemi'ne tarihlenen zırhlı heykel tiplerinden birinde zırh kabartmalarında düğümlemiş bir cingulumun altında iki büyük grifon yer almaktadır.⁹ Zırh kabartmalarının bu tipte benzerliğinden dolayı heykel Antoninuslar Dönemi'ne tarihlenebilir.

Diğer kolossal heykelin **(K.3) (Lev.VII-VIII)**, hasarlı durumda korunagelmesinden dolayı kesinleştirilememekle birlikte başın korunagelen kısımlarının Augustus'un portre özelliklerini göstermesinden dolayı bu imparatoru

⁶ W.H.Gross, **Das römische Herrscherbild: Bildnisse Traians**, , Ed.M.Wegner, II.Abteilung, Band II, Berlin, Gebr.Mann Verlag, 1940, s.85-97.

⁷ İnan, "Neue Porträts von Perge", s.119

⁸ Vermeule, **a.g.e.**, s.57-58.

⁹ **A.e.**, s.5-6.

betimlediği düşünülür. İnan, heykelin duruş motifi ve oranlarına dayanarak, heykelin M.Ö.450-425'e tarihlenen ve genellikle üslup özelliklerinden dolayı Kresilas'a mal edilen Diomedes heykelinin bir kopyası olduğunu saptamıştır.¹⁰ Furtwängler¹¹ de Diomedes'in Roma imparator portrelerinde model olarak kullanıldığını bildirmiştir. Yine bu tipte bir Augustus heykeli Vatikan Müzesi'nde korunmaktadır.¹² Perge heykeli, portre üslubu ve saç işlenişinden dolayı Iulius-Claudiuslar dönemine tarihlenmektedir¹³.

Kuzey portiğin kuzeybatı köşesindeki kaidenin yakınında bulunup genellikle Naukydes'e mal edilen Diskobolos heykelinin bir repliği olduğu saptanan heykel **(K.4) (Lev.IX-X)**, ephebos çağında genç bir atleti çıplak olarak betimlemiştir. Baş 1980 yılında bulunmuş olan torsoyla kırık kırığa birleştirilen heykel, tamamı korunagelmemiş olmasına rağmen orijinal eserle ilgili bir konuya açıklık getirmesi bakımından önem taşımaktadır. Perge heykeli, başıyla birlikte korunagelen iki replikten biridir. Ancak Roma Museo Nuovo Capitolino'daki diğer replikte baş, hiçbir yerinden kırık kırığa uymaksızın restorasyonla birleştirilmiş olmasından dolayı Perge repliği, başın orijinal pozisyonunu gösteren tek replik olması bakımından önemlidir.¹⁴ Orijinalin yapıldığı tarihle ilgili olarak yaklaşık 50 yıllık bir dilim içerisinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Lippold¹⁵ eseri Polykleitos'un küçük kardeşi Naukydes'e mal etmiş ve M.Ö.5.yy sonlarına tarihlemiştir. Fuchs¹⁶ eseri M.Ö.5.yy. sonlarıyla 4.yy. başlarına yerleştirmiştir. Steuben¹⁷ de aynı kanıdadır.

¹⁰ İnan, "Neue Porträts von Perge", s.119.

¹¹ Adolf Furtwängler, **Meisterwerke der Griechen Plastik: Kunstgeschichtliche Untersuchungen**, Leipzig, Berlin, Verlag von Giesecke&Devrient, 1893, s.324-325.

¹² John Boardman, C.E.Vafopoulou-Richardson, "Diomedes", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, III,I, Zürich, München, Artemis Verlag, 1986, s.396-409.

¹³ İnan, "Neue Porträts von Perge", s.119.

¹⁴ Jale İnan, "Perge'de Bulunan Naukydes'in Diskobol Heykeli", **Sedat Alp'e Armağan: Festschrift für Sedat Alp**, Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp, Ed.H.Otten, E.Akurgal, H.Ertem, A.Süel, Anadolu Medeniyetlerini Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Sayı 1, Ankara, TTK Basımevi, 1992, s.323-332.

¹⁵ George Lippold, **Die Skulpturen der Vatikanischen Museums**, Band III 2, Berlin, Walter de Gruyter&Co, 1956, s.79-83.

¹⁶ Werner Fuchs, "501: Statue eines antretenden Diskobolen" W.Helbig, **Führer Durch Die Öffentlichen Sammlungen Klassischer Altertümer in Rom**, C.I, 1963, Tübingen, Verlag Ernst Wasmuth, s.397-398, No.501.

¹⁷ Hans von Steuben, "1759: Statue edines antretenden DiskusWurfers" W.Helbig, **Führer Durch Die Öffentlichen Sammlungen Klassischer Altertümer in Rom**, C.II, Tübingen, Verlag Ernst Wasmuth, 1966, s.714-715, no.1759, s.535.

Sieveking¹⁸ M.Ö.4.yy.ın ilk çeyreğine, Süssetot¹⁹ M.Ö.390 dolaylarına, Linfert²⁰ M.Ö.390'a, Dohrn²¹ M.Ö.360 civarına, Arnold²² M.Ö.380'lerin sonlarına tarihlenmiştir. Orijinalin tarihlenmesiyle ilgili olarak bir görüş belirtmeyen İnan, Perge repliğinde matkap kullanılmamış ve yüzün perdahlanmamış olduğunu saptamış, eserin yine Perge'de ele geçmiş olan Hadrianus ve Sabina portreleriyle işçilik ve üslup bakımından benzerliğini vurgulayarak eseri Hadrianus Dönemi'ne, M.S.120 dolaylarına tarihlenmiştir.²³

Kuzeybatı köşedeki kaidenin yakınında bulunmuş olan çıplak genç erkek heykelinin (K.5) (Lev.XI), tanımlaması kesin değildir. İnan'ın²⁴ raporlarında “çıplak erkek heykeli” olarak söz edilen figürün tanımlamasıyla ilgili olarak Mellink²⁵, soru işaretli olarak Hermes demiştir. Figürün sol üst kolunda ve omzunda korunagelmiş olan destek kalıntıları, günümüze ulaşmamış bir kerykeionu işaret edebilir. Aynı tipte, Vatikan Müzesinde bulunan Antoninuslar Dönemi'ne tarihlenen bir Hermes heykeli, tanrının Siebert²⁶ tarafından belirlenmiş olan ikonografisi içinde sert üslup tiplerine dahil edilmiştir. Perge heykelini Apollon olarak tanımlayan Schneider'ın²⁷ ise çıkış noktası yanlış olmasına rağmen * mantıklı sonuçlara varmıştır. P.Hermann,

¹⁸ J.Sieveking, “682-685.Antretender Diskobol, Rom,Städtisches Antiquarium”, **Brunn-Bruckmann's Denkmäler Griechischer und Römischer Sculptur**, Ed.P.Arndt, G.Lippold, München, Verlangsanstalt F.Bruckmann A.-G., 1926, no.682-685.

¹⁹Hans Karl Süssetot, **Griechische Plastik des 4.Jahrhunderts vor Christus: Untersuchungen zur Zeitbestimmung**, Roma, “L'erma” di Bretschneider, 1968, s.134-135.

²⁰ Andreas Linfert, **Von Polyklet zu Lysipp: Polyklets Schule und ihr Verhältnis zu Skopas von Paros**, Köln, 1969, s.20.

²¹ Tobias Dohrn, **Attische Plastik: vom Tode des Phidias bis zum Wirken der großen Meister des IV.Jahrhunderts v.Chr.**, Scherpe-Verlag Krefeld, 1957, s.211-212.

²² Dorothea Arnold, **Die Polykletnachefolger: Untersuchungen zur Kunst von Argos und Sikyon zwischen Polyklet und Lysipp**, Berlin, Walter de Gruyter &Co., 1969, s. 122

²³ İnan, “Perge'de Bulunan Naukydes'in Diskobol Heykeli”, s.327.

²⁴ Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **II. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 11-15 Şubat 1980, s.6; Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **Belleten**, C. XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.608.

²⁵ Machteld J.Mellink: “Archaeology in Asia Minor”, **American Journal of Archaeology** 84, 1980, s.501-518, s.509

²⁶ Gérard Siebert, “Hermes”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, V, Zürich und München, Artemis Verlag, 1990, s.363-364, nr.915.

²⁷ Carsten Schneider, **Die Musengruppe von Milet**, Milelsische Forschungen Band I, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 1999, s.195.

* Schneider, heykelin müzedeki sergilenme durumundan hareketle, yanlış olarak, bu heykelin, III no.lu mekânda Mousa heykelleriyle birlikte bulunmuş olduğunu ve grup oluşturduklarını söylemiştir. Oysaki eser, yukarıda da belirtildiği üzere VI no'lu mekanda ele geçmiştir.

heykelin plinthinin ön yüzündeki yazıtı 'Αγρότες Θερουείκου olarak okumuştur.²⁸ Hermann, 'Αγρότες kelimesini, Αρτεμις 'Αγρότις'le karşılaştırarak analogi yapmış ve Apollon'un şimdiye kadar bilinmeyen bir epithethi olarak yorumlamıştır. Bu durum, heykelin yanındaki payede yer alan avcı Artemis betimiyle uyumludur. Θερουείκου kelimesinin ise Schneider'a göre ikinci bir epitheth olması mümkünken, Hermann'a göre bu, mümkün değildir. "Yazın zafer kazanan" anlamına gelen bu sözü, Apollon'un sıcak yazların tanrısı oluşuna bağlamak da şüphelidir.²⁹ Perge heykeli, çıplak, ayakta duran ve elinde yay tutan Apollon heykelleriyle benzerlik göstermektedir.³⁰ Bu durumda sağ omuz ve koldaki destek kalıntılarının bir yaya ait olduğunu düşünmek de mümkündür. Ancak heykelin korunagelen bir atribüsü olmadığından, şu durumda heykeli kesin olarak tanımlamak mümkün değildir. Ayrıca yazıtın karakteri ve özensizliği, yazıtın heykelden daha geç olduğunu düşündürmektedir. Plinth, yazıt için dar gelmiş ve yazı sıkıştırılmış gibi görünmekte, bu durumda akla iki olasılık gelmektedir: 1) Yazıt heykel plinthine sonradan yazılmış olabilir. 2) Plinth ve yazıtın uzunluğu yanlış hesaplanmış, bu nedenle yazıt sıkıştırılmak zorunda kalınmış olabilir. Ayrıca 'Αγρότες, nominatif olarak düşünüldüğünde 'Αγρότος olarak okunmaktadır. 'Αγρότος³¹ "çiftçi" ve "avcı" anlamlarına da geldiği gibi, özel bir isim de olabilir.

Farnese tipinde kolossal bir Herakles heykeline ait fragmanlar **(K.6)** **(Lev.XII)** da bu mekanda ele geçmiştir.*

²⁸ Schneider, a.g.e., s.195; dipnot 932.

²⁹ A.e.

³⁰ W. Lambrinundakis, "Apollon", *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, II,1, Zürich, München, Artemis Verlag,1984, s.214-215, no.261.

³¹ "αγρο-της", *Greek-English Lexicon*, Ed. H.G.Liddel, R.Scott., H.S.Jones, R.McKenzie,Oxford, Clarendon Pres, Vol.I, 1925.

* 1979 yılı envanter defteri kayıtlarında batı portikte bulunduğu belirtilen Farnese tipindeki kolossal bir Herakles heykeline ait olduğu anlaşılan parçaların II.KST'de mekanın kuzey portiğe açılan bölümünde yedinci sütunun önündeki kaidenin yakınlarında ele geçtiği ve Herakles Farnese heykelinin bu kaidenin üzerinde durmuş olabileceği belirtilmiştir. (bkz. İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", s.6.) Ancak buluntu yeriyle ilgili kayıtlarda bir yanlışlık söz konusu olduğu, bu nedenle iki farklı buluntu yeri belirtilmiş olduğu kanaatindeyim. Bu durumda heykel parçalarının kuzey portikten mi yoksa batı portikten mi ele geçtiği kesin değildir. Böylelikle zaten çok az bir kısmı günümüze ulaşmış olan bu heykelin orijinal konumunu belirlemek zorlaşmaktadır.

Palaestranın güneydoğu köşesinde bulunan bir heykele ait parçalar³², muhtemelen çıplak bir erkek heykeline aittir. **(K.7) (Lev.XIII)** Parçalar bulunduğu yıl birleştirilmiştir ancak bugün müzede sol bilekten uyluk ortalarına kadar birleştirilmiş olan bacak parçası ile ağaç kütüğü destek yerinde değildir, sadece plinth üzerinde bileğe kadar iki ayak ve ağaç kütüğü desteğin alt kısmı mevcuttur. Heykelin korunagelen kısmı figürün kimi betimlediğini saptamak için yeterli veri sağlamamaktadır. Ancak heykelin 1983'te yayınlanmış olan fotoğrafından³³, korunagelen sol bacağın çıplak oluşundan ve bacağın anatomisinden, heykelin çıplak bir erkeği betimlemiş olduğu söylenebilir.

1977'de hamamın palaestrasının sınırlarını saptamak amacıyla açılan sondajlar sırasında, güney portiğin batı köşesinde bulunan Sandal Bağlayan Hermes heykeli³⁴ **(K.8) (Lev.XIV-XV)**, palaestranın, hamamın ve hatta belki de tüm Perge kazılarının en önemli heykeltıraşlık buluntusudur. Bu heykel orijinalle ilgili birçok sorunu çözüme kavuşturmasıyla arkeoloji literatüründe büyük önem taşımaktadır. Perge heykeli, çok iyi korunagelmiş durumu ile bu replik ortaya çıkana kadar tanımlaması tartışmalı olan tipin en iyi temsilcisi olmuştur. Söz konusu tip ile ilgili olarak Perge buluntusuna kadar bilinen diğer repliklerde atribü bulunmadığından, tipin kimi betimlediği konusu araştırmacılar tarafından Iason³⁵, Theseus, atlet, ephebos vb. gibi çeşitli önerilerle tartışılmıştır. Perge heykeli başında kanatları, elinde kerykeionu, ayağında kanatlı sandalları ve kaplumbağasıyla açıkça Hermes'i betimleyerek bu tartışmalara son noktayı koymuş ve tipin Hermes'i betimlediğini kesin olarak açıklığa kavuşturmuştur. Ayrıca tüme yakın halde korunagelmiş olmasıyla, "Sandal Bağlayan Hermes" tipinin antik dönemde yapılmış başka varyantı olmadığını; Münih ve Paris repliklerinde farklı kol duruşunun varyant olmalarından değil yanlış tamamlanmadan kaynaklandığını da kanıtlamıştır.³⁶ Eserin orijinali

³² Jale İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", **V. Kazı Sonuçları Toplantısı**, İstanbul, 23-27 Mayıs 1983, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s. s.200.

³³ **A.e.**, res.12

³⁴ Jale İnan, "Perge Kazısı 1978 Çalışmaları", **Bellekten**, C. XLIII, Ekim 1979, Sayı 172, s. s.877.

³⁵ Elif Tül Tulunay, Lysippos'a atfedilen heykeller arasında "Sandal Bağlayan" adlı genç erkek heykelinin büyük ihtimalle Hera'yı ırmaktan geçirmek için sandalını çözen Iason'u betimlediğini bildirmiştir. Bkz. Elif Tül Tulunay, "Lysippos", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.2, YEM Yayın, İstanbul, 1997, s.1134-1135.

³⁶ Jale İnan, "Der Sandalbindende Hermes", **Antike Plastik** 22, 1993, s. 114; Jale İnan, "Lysippos'un Sandal Bağlayan Hermes Heykeli", **Bellekten** XLIII, Sayı 169-172, 1979, s.397-413, s.413

Furtwängler'den³⁷ bu yana genellikle Erken Hellenistik Dönem'e tarihlenmiş ve Klasik Dönem Yunan heykeltıraşlığının son büyük ustası ve Hellenistik Dönem'in öncüsü olan Lysippos'a³⁸ veya okuluna mal edilmiştir. Orijinali daha geç bir zamana tarihlenen ve başka sanatçılara mal eden araştırmacılar da vardır. Johnson³⁹ eseri Lysippos'un oğlu Euthykrates'e atfetmiş, Ridgway⁴⁰ orijinalin M.Ö.2.yy.ın ikinci yarısında ortaya çıkmış bağımsız bir kompozisyon olduğunu, Lysippos'un veya öğrencilerinin eseri olmadığını, Lysippos'un üslup özelliklerinin izlerini taşıyan eklektik bir eser olduğunu ileri sürmüştür. Vierneisel-Schlörb⁴¹ ise Euthykrates'in öğrencisi Teisikrates'in eseri olduğunu iddia etmiştir. Linfert⁴² bu görüşe karşı çıkmıştır. Krahrmer⁴³ orijinali Lysippos'un öğrencilerine mal etmiştir. Walter⁴⁴ orijinali 4.yy.ın sonlarına tarihlenmiş ve belki Lysippos'un öğrencileri tarafından yapılmış olabileceğini söylemiştir. Dörig⁴⁵ M.Ö.3.yy. başlarına tarihlenmiştir. İnan⁴⁶ da orijinali Lysippos'a mal eden araştırmacılardandır. Bu görüşünü kanıtlamak üzere eseri yine Lysippos'un eseri olan Apoksyomenos'la karşılaştırmış ve başların biçimi, boyun ve sırt kaslarının biçimlendirilmesi, hassas yüzey işçiliğindeki benzerliğin ve eserlerin üç boyutluluğunun, her iki eserin aynı sanatçının elinden çıktığını aşikâr olarak gösterdiğini söylemiştir.⁴⁷

³⁷ İnan, "Der Sandalbindende Hermes", s.113-114, dipnot 110.

³⁸ Elif Tül Tulunay, "Lysippos", s.1134.

³⁹ İnan, "Der Sandalbindende Hermes", s.113-114, dipnot 111.

⁴⁰ Brunilde Sismondo Ridgway, "The Date of the So-called Lysippean Jason", **American Journal of Archaeology**, 68, 1964, s. s.121.

⁴¹ Barbara Vierneisel-Schlörb, **Klassische Skulpturen des 5. und 4. Jahrhunderts. v. Chr.**, Glyptothek München, Katalog der Skulpturen II, 1979, 462, anm.13c

⁴² Andreas Linfert, "Barbara Vierneisel-Schlörb, Klassische Skulpturen des 5. und 4. Jahrhunderts v. Chr. Glyptothek München, Katalog der Skulpturen 2, hrsg. K.Vierneisel, Verlag, C.H.Beck, München 1979, XIV ubd 531 Seiten, 253 Abbildungen", **Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande** 181, 1981, s.615-616. nr. 42

⁴³ Gerhard Krahrmer, "Eine Jünglingsfigur Mittelhellenistischer Zeit", **Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung** 46, 1931, s.130-149, s.133.

⁴⁴ Hans Walter, **Griechische Götter: Ihr Gestaltwandel aus den Bewußtseinstufen des Menschen dargestellt an den Bildwerken**, München, R.Piper&Co.Verlag, 1971, 299-301

⁴⁵ José Dörig, "Tarentinische Knöchelspielerinnen", **Museum helveticum** 16, 1959, s.55.

⁴⁶ Jale İnan, "Lysippos'un Sandal Bağlayan Hermes Heykeli", *Belleten C.XLIII*, Sayı 169-172, 1979, s.397-413, s.413; İnan, "Der Sandalbindende Hermes", s.114.

⁴⁷ İnan, "Der Sandalbindende Hermes", s.114; İnan, "Lysippos'un Sandal Bağlayan Hermes Heykeli", s.413.

Çıplak genç erkek heykeli(K.5) ile Diskobolos heykelinin(K.4) başı, kuzey portiği kuzeyden sınırlayan duvarın önünde yer alan ve yukarıda söz edilen üç kaideden kuzeybatı köşedekinin yakınında ortaya çıkarılmıştır. İmparator Traianus heykeli (K.1) ortadaki kaidenin, zırhlı imparator heykeli (K.2) ise üçüncü kaidenin dibinde bulunmuştur⁴⁸. İnan, Traianus heykelinin ortadaki kaide üzerinde, zırhlı imparator heykelinin de üçüncü kaidenin üzerinde durduğunu belirtir.⁴⁹ Abbasoğlu da, mimari fonksiyonu bulunmayan bu kaidelerin amacını, doğal boydan büyük olan bu imparator heykellerinin taşınmasıyla açıklamış ve kuzey portiğin daha sonraki bir evrede muhtemelen bir “İmparatorluk Salonu” olarak düzenlenmiş olduğunu ileri sürmüştür.⁵⁰ Son yıllarda yapılan mozaik çalışmalarında, galerilerin tabanını kaplayan mozaiklerin bu kaidelerin altında da devam ettiği saptanmıştır. Bu durum da, kaidelerin buraya sonradan eklendiğini desteklemektedir.⁵¹ Farrington da Küçük Asya’daki birçok hamamda rolü kesin olarak saptanamamış olan “İmparatorluk Salonu”nun varlığını bildirmiştir.⁵² Bu savlara ve buluntu durumlarına dayanarak, son evrede, kuzeybatı köşedeki kaide ile batı portiğin VII no.lu mekâna açılan sütun dizisi önündeki kaidelerden birinde çıplak genç heykelinin (K.5), diğerinde de Diskobolos heykelinin (K.4) durduğu sonucuna varılabilir. Ancak güney portikte de muhtemelen Augustus’u betimleyen, Diomedes tipindeki kolossal heykel (K.3) ele geçmiştir. Eğer kuzey galeri bir imparatorluk salonuysa, Augustus heykelinin de kuzey portikte, diğer kolossal imparator heykelleriyle birlikte yer alması daha akla yakın görünmektedir. Bu durumda köşedeki kaidenin orijinalde Augustus heykeline (K.3) ait olması, ancak heykelin daha geç bir dönemde güney portiğe taşınması veya atılması ile mümkündür. Heykelin özellikle başındaki kırık, heykelin düşme sonucu değil, bilinçli olarak keskiyle kırıldığı izlenimini de vermektedir.

Sandal Bağlayan Hermes heykeli, palaestra da önemli bir konumda bulunuyordu. Heykelin, diğer çoğu heykelde olduğu gibi arkasının kaba bırakılmamış, her yanının özenli işlenmiş olması, heykelin bir niş içinde veya

⁴⁸ Jale İnan: “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **II. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 11-15 Şubat 1980, s.6.

⁴⁹ **A.e.**

⁵⁰ Abbasoğlu, **a.g.e.**, s.90.

⁵¹ Perge Mozaikleri konulu Doktora Tezi üzerinde çalışmakta olan Işıl Işıklıkaya ile özel görüşme.

⁵² Andrew Farrington, “Imperial Bath Buildings in South-West Asia Minor”, **Roman Architecture in the Greek World**, Ed. S.Macready, F.H.Thompson, London, The Society of Antiquaries,1987, s.50.

duvarın önünde sergilenmek üzere yapılmamış olduğuna işaret etmektedir. Bu durumda heykelin kazıda bulunmuş olduğu yer, muhtemelen orijinal yeri değildir. Fakat heykelin orijinal yerini saptamak için henüz yeterli veri yoktur.

Augustus heykeli (Iulius-Claudiuslar Dönemi), palaestrada bulunmuş olan üç imparator heykelinin en erkene tarihlenenidir. Bunu Traianus heykeli ile Hadrianus'un portresi olduğu düşünülen diğer zırhlı heykel (Antoninuslar Dönemi) takip etmektedir. Diskobolos heykeli ile Sandal Bağlayan Hermes heykeli Hadrianus Dönemi'ne tarihlenirken, diğer parçaların hangi döneme tarihlendiği kesin olarak söylenememektedir.

3.2. IV No.lu mekânda bulunan heykeller

Palaestranın güneyindeki yan yana iki mekândan batıda olan IV no.lu mekânın natatio olduğu saptanmıştır. Bu mekân, palaestranın güney portiğine dört tam iki yarım sütunla açılmaktadır. Stylobat üzerinde in situ olarak korunagelmiş kaidelerin üzerinde muhtemelen Ion başlıklı mermerden sütunlar yer alıyordu. Mekânın güneyi apsis biçimindedir. Mekânın iyi korunagelmiş olan duvarlarında niş düzeni görülmektedir. Doğu duvarında dört, batı duvarında üç adet niş bulunmaktadır; batı duvarındaki dördüncü nişin yerine bir kapı yapılmıştır. Her iki duvardaki ilk niş yuvarlak, diğerleri dikdörtgen planlıdır. Apsis biçimindeki güney duvarında yer alan beş niş, apsisin kıvrımına uygun olarak eğimlidir. Mekânın ortasında 10,70 m x 16,75 m ebatlarında, 1,50 m derinliğinde, mekânla aynı planda bir havuz yer almaktadır. Kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerden ve batı duvarındaki kapının önünden beşer basamaklı merdivenlerle havuza inilmektedir. Havuzun yan duvarları ve tabanı kireçtaşıdır. Zamanla kireçtaşı, kalkerleşmiş bir tabakayla kaplanmıştır. Havuzun tabanının kuzeydoğu köşesindeki merdivenin önünde boşaltma deliği bulunmaktadır.

Mekânda zengin bezemeli bir fasad mimarisi uygulanmıştır. Nişlerin ortalarında ve yanlarında 1.50m yüksekliğinde payeler mevcuttur. Kenardaki payeler sütunları, muhtemelen sonraki bir evrede eklenmiş olan nişlerin içlerindeki payeler de suyu havuza akıtan çörtenleri taşımaktadır. Payeler ve payelerin yüksekliğine kadar nişlerin içi ve mekânın tüm duvarları renkli hareli mermerden levhalarla kaplıdır. En altta nişleri ve payeleri kuşatarak kesintisiz devam eden bir silme vardır. Kaplama levhalarının üzerinde de profilli bir silme bulunmaktadır. Nişlerin aralarındaki payelerin üzerinde, Attik-Ion kaideye oturtulmuş beyaz mermerden yivsiz sütun gövdeleri ve Ion başlıkları yer alıyordu. Bu sütunlar, boncuk dizileriyle ayrılmış üç fascialı arşitravları taşıyordu. Arşitravlarda en üstteki boncuk dizisini Ion kyması, düz bir bant, kıvrım dal bezemeli friz takip etmektedir. Geison, dış kesimi, düz silmeler ve stilize palmet motifiyle son bulmaktadır.⁵³

⁵³ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları , s.90-92.

Abbasoğlu bu mekânın mimari açıdan iki evresi olduğu görüşündedir. Hamamın I ve III no.lu mekânlarıyla çağdaş olan ilk evrede havuz yoktur. Planı bugünkü gibidir ve aynı niş düzeni vardır. Ancak nişlerin içlerindeki payeler yoktur. Eğer bu payeler ilk evrede yapılmış olsalardı muhtemelen arka duvarla birlikte örülmeleri gerekirdi. Muhtemelen havuzun ve dolayısıyla havuza su akıtan çörtlenlerin ve bunları taşıyan payelerin de olmadığı ilk evrede nişlerin içleri heykelleri sergilemek amacıyla kullanılıyordu. Abbasoğlu ilk evrede, apsisin bir eksedra, bir “İmparatorluk Salonu” niteliğinde olmasını, palaestrada bulunmuş imparator heykellerinin bu mekânda sergilenmesini muhtemel görmüştür. Havuzun yapıldığı ikinci evrede imparator heykelleri buradan alınarak kuzey portiğe taşınmış, diğer heykeller de havuzun kenarlarında uygun yerlere yerleştirilmiştir.⁵⁴

Bu mekanda yapılan kazılarda dokuz adet tüme yakın heykel ile onuncu heykele ait parçalar ele geçmiştir. Bu mekânda Hygieia (K.9) , Asklepios (K.10), Harpokrates (K.17), Artemis (K.16), Nemesis (K.11; K.12), Herakles (K.13, K.14, K.15) gibi tanrı ve tanrıça heykellerinin yanı sıra bir rahibe heykeli (K.18) ile bir kadın portre heykeli (K.19) ele geçmiştir.

Yanında bir kayalık üzerinde oturan bir Hypnos’la birlikte betimlenmiş olan Hygieia heykeli (K.9) (Lev.XVI), giysi ve duruş itibariyle Hygieia ikonografisi içinde Goçeva⁵⁵ tarafından atipik betim olarak nitelenen, Roma’da Palazzo Barberini’de korunan küçük gruptaki Hygieia figürü ile benzerlik göstermektedir. Ancak burada kol duruşu kanımca gruba uyarlanmıştır. Antoninuslar Dönemi’ne tarihlenen bu grubun orijinalini Amelung⁵⁶ M.Ö.5.yy.a tarihlemiştir. Filges⁵⁷, Perge heykelinin tipinde bir mermer heykelciği, Kos/Compiégne tipi olarak adlandırmıştır. Buradaki Hypos tipinin Erken Hellenistik Dönem’de ortaya çıkmış olduğunu bildiren Filges, Hypnos’un diğer tanrı ve tanrıçalarla birlikte betimlenmesinin ise muhtemelen İmparatorluk Dönemi’nde başladığını belirtmiştir.⁵⁸ Bu durumda

⁵⁴ A.e., 93-94.

⁵⁵ Zlatozara Goçeva: “Hygieia”, *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, V,1, Zürich, München, Artemis Verlag, 1984, s.558-559.

⁵⁶ Walther Amelung, *Führer durch die Antiken in Florenz*, München, Verlagsanstalt F.Bruckmann A.-G., 1897, s.68-71.

⁵⁷ Axel Filges, “Marmorstatuetten aus Kleinasien: Zu Ikonographie, Funktion und Produktion antoninischer, severischer und späterer Idealplastik”, *Istanbuler Mitteilungen* 49, 1999, s.383.

⁵⁸ A.e., s.394

heykelimizin Erken Hellenistik bir örneğe dayandığı ancak İmparatorluk Dönemi'nde yapılmış olduğu düşünülebilir.

Asklepios'u (K.10) (**Lev.XVII**) yanındaki esasına dolanmış olan yılanı beslerken ve diğer eliyle bir papirüs rulosu tutarken betimleyen heykel, Asklepios ikonografisi içerisinde Floransa tipine girmektedir.⁵⁹ Holtzmann'a göre Floransa tipi, farklı stilde Hygieia figürüyle Asklepios ikonografisinin ilk zamanlarına kadar gidebilir. Furtwängler⁶⁰ bu tipin orijinalini Myron'a mal etse de, Holtzmann'a göre bu, günümüzde pek mümkün görünmemektedir. Aynı tipteki Yunan kökenli bir Venedik heykelciğinde⁶¹ kumaş kıvrımlarının orijinale mümkün olduğunca sadık işlendiğinden, eserin yapılış tarihini 4. yüzyılın ilk yarısına mal etmek mümkündür. Bu tipte, Mariemont Müzesi'nde bulunan bir replikle ilgili olarak, Lévêque ve Donnay, bunun Pausanias'ın⁶² bahsettiği eser olabileceğini ve bunun Sikyonlu Genç Kalamis'in eseri olabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu, 4.yüzyılda aktif olan Genç Kalamis olabilir. Bu tarih Pheidias'ı takiben khryselephantin tekniğiyle yapılmış heykellerle bağdaşabilir, ancak bir Roma repliğinde figürün sakallı bir başı vardır ve Pausanias'ın anlatımına göre Floransa tipinin duruşuyla nasıl özleştirebileceği anlaşılammaktadır: Altın ve fildişinden sakalsız bir Asklepios figürü, bir elinde asa, diğerinde kozalak tutmaktadır. Aralarında Atina'daki Asklepieion'un sunak kabartmaları da olan birkaç eserde, aynı tip uygulanmıştır.⁶³

Bu mekânda ayrı tiplerde iki Nemesis heykeli bulunmuştur. Bu iki heykelden başı korunagelmemiş olan Nemesis heykeli (**K.11**) (**Lev.XVIII**) Aphrodite Louvre-Napoli tipindedir. İnan, tipin Geç Hellenistik Dönem'de Aphrodite için yaratılmış olduğu, fakat bunun M.Ö.5.yy. heykeltıraşlarından Kallimakhos'un literatürde "Venus Genetrix" adıyla tanınan Aphrodite'sine dayandığını belirtmiştir. İnan'a göre bu tip, ilk kez Perge'de, Nemesis'e uyarlanmıştır. Atribülerinden biri olan grifonu ve tanrıçaya özgü olan yakasını öne çekme jestiyle betimlenen bu Nemesis tipi,

⁵⁹ Bernard Holtzmann, "Asklepios", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, II,1, Zürich, München, Artemis Verlag, 1984, s.878.

⁶⁰ Furtwängler, a.g.e., s. 394-403.

⁶¹ Holtzmann, a.g.e, s., no.148.

⁶² Pausanias, **ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΓΗΓΗΣΕΩΣ: The Description of Greece**, Çev.W.H.S.Jones, The Loeb Classical Library, London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1928, C.I, S..299-300: II, X, 3

⁶³ Holtzmann, a.g.e., s.895.

Perge’de biri tiyatrodâ (M.Env.No:13.24.85) diğeri geç dönem kapısının dışında (M.Env.No:A3313) bulunmuş olan iki heykelde daha karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca buluntu yeri Kremna olan bir başka heykel⁶⁴ de yine aynı tipte Nemesis’i betimlemektedir.⁶⁵ Brinke⁶⁶, bu heykelleri “tipin çok değiştirilmiş replikleri” başlığı altında ele almıştır. Ayrıca bu mekânda bulunan Nemesis heykeli, yukarıda bahsedilen diğer heykellerden giysisi itibariyle biraz farklılık göstermektedir. Tipin orijinalinin ortaya çıktığı tarihle ilgili çeşitli görüşler vardır. Herkenrath⁶⁷ tipin Antoninuslar Dönemi’nde yaratıldığını savunmuştur. Borda⁶⁸ buna karşı çıkıp orijinali Pasiteles ekolüne mal etmiştir. Fuchs⁶⁹ da Borda’nın görüşüne karşı çıkmış ve tipin Antoninuslar Dönemi’nde Roma barok üslubuyla Geç Hellenistik-Yunan varyantlarından etkiler taşıyan eklektik bir varyant olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Amelung⁷⁰ tipin Herkanrath tarafından Antoninuslar Dönemi’ne tarihlenmesine karşı çıkmış ve bu kadar geçe tarihlenemeyeceğine dair görüşünü belirtmiştir. Lippold⁷¹ de M.S.100’e tarihlenen Milet Nymphaeumu’nda bulunan repliği kanıt göstererek Herkenrath’ın tipi Antoninuslar Dönemi’ne tarihlenmesine karşı çıkmıştır. Steuben⁷² de eserin eklektik karakterine değinmiştir ve klasisizm üslubundan dolayı eseri Pasiteles ekolünün başlangıcına yerleştirmiştir. Waldhauer⁷³

⁶⁴ Jale İnan, “1970 Kremna Kazısı Raporu”, **Türk Arkeoloji Dergisi** XIX-II, 1970, 1972, 68, No.6, Lev.XXI, Res.1.

⁶⁵ Jale İnan, “Perge’de İlk Kez Rastlanan Nemesis Tipi”, **X.Türk Tarih Kongresi**, Ankara 22-26 Eylül 1986, TTK Yayınları, IX.Dizi, Sa.10, C.I, TTK Basımevi, Ankara, 1990,s.239-245.

⁶⁶ Margit Brinke, **Kopienkritische und typologische Untersuchungen zur statuarischen Überlieferung der Aphrodite Typus Louvre-Neapel**, Hamburg, Verlag Dr.Koca, 1991, s.32-33.

⁶⁷ E.Herkenrath: “Eine Statuengruppe der Antoninenzeit”, **Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung** XXX, 1905, s.245-256.

⁶⁸ İnan, “Perge’de İlk Kez Rastlanan Nemesis Tipi”,s.243, dipnot 20.

⁶⁹ Werner Fuchs, “Zum Aphrodite-Typus Louvre-Neapel und seinen neuattischen Umbildungen”, **Neue Beiträge zur Klassischen Altertümwissenschaft, Festschrift zum 60.Geburtstag von Bernhard Schweitzer**, Ed.R.Lullies, Stuttgart, Verlag W.Kohlhammer GmbH., 1954, s.206-217.

⁷⁰ Walther Amelung, “2718”, **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, X, Ed. G.Lippold, P. Arndt, W.Amelung, München, F.Bruckmann A.G.,1925, s.6

⁷¹ George Lippold, **Kopien und Umbildungen Griechischer Statuen**, München, C.H.Becksche Verlagsbuchhandlung, 1923, s.85, dipnot 88.

⁷² Hans von Steuben, “1952, Weibliche Gewandstatue mit Globus und Zirkel” W.Helbig, **Führer Durch Die Öffertlichen Sammlungen Klassischer Altertümer in Rom**, C.II , Tübingen, Verlag Ernst Wasmuth,1966, s.714-715, no.1952

⁷³ Oskar Waldhauer, **Die Antiken Skulpturen de Ermitage III**, Berlin, Leipzig, Verlag von Walter de Gruyter &Co., 1936, s. 10.

tipin Venus Genetrix tipinin Hellenistik bir varyantı olduğunu söylemiştir. Guerrini⁷⁴ de tipi iki alt gruba ayırmış ve Perge heykelinin dahil olduğu alt grubun orijinalinin Venus Genetrix'in Geç Hellenistik varyantı olduğunu söylemiştir. İnan⁷⁵ da orijinalin Kallimakhos'a atfedilen Venus Genetrix'in Hellenistik Dönem'de yapılmış bir varyantı olarak görmüştür. Fleischer⁷⁶ de aynı görüştedir. Bieber⁷⁷ de tipin orijinalinin üslubuna değinmemiş fakat Roma eseri olduğunu söylemiştir. İnan⁷⁸ ve Lippold⁷⁹ tipi Anadolu'ya mal etmiştir. Linfert⁸⁰, Frejus Aphroditesi olarak tanımladığı tipin çeşitli serbest varyantlarının Anadolu'da geliştirildiğini belirtmiştir.

Diğer Nemesis heykeli (K.12) (Lev.XIX) ise Pavlina Karanastassi ve Federico Rausa'nın⁸¹ belirlediği Nemesis ikonografisi içinde ender örneklerle saptanan heykel tiplerine girmektedir. Yüksek kemerli khiton ve meyilli kıvrımları olan kısa mantosuyla ve yanında atribüsü olan tekerlek üstüne basan grifonuyla betimlenen bu tipte, Antoninuslar Dönemi'ne tarihlenen bir Nemesis heykeli Side'de M binasında in situ olarak bulunmuştur. Aynı yapıda ele geçen ve aynı döneme tarihlenen aynı tipte bir de Hygieia heykeli vardır. İnan, Side'de ele geçmiş olan iki heykelin aynı tipin varyantları olduğunu saptamıştır. Vücudun narin yapısı ve giysisiyle diğer repliklerden ayrılıklar gösteren Perge heykeli ise bu repliklerin dayandığı orijinalin başka bir varyantını oluşturmaktadır. Bu heykel iyi korunagelmiş durumuyla Nemesis tipinin ellerinin pozisyonunu açığa kavuşturması bakımından önemlidir. Side repliğinde eller korunagelmediğinden ne tuttuğu saptanamamıştır. Perge repliği ise figürün sağ eliyle giysisinin yakasını ve sol eliyle de omuzuna

⁷⁴ Lucia Guerrini, "Ricerca Stilistica Intorno a un Motivo Iconografico", **Annuario della Scuola archeologica di Atene e delle Missioni italiane in Oriente** XXXVII-XXXVIII, 1959-1960, s.403-419.

⁷⁵ İnan, "1970 Kremna Kazısı Raporu", s.68; İnan, "Perge'de İlk Kez Rastlanan Nemesis Tipi", s.244-245.

⁷⁶ Robert Fleischer, "Skulpturenfunde", **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien** 50, 1972-1975, s.422-468.

⁷⁷ Margarete Bieber, **Ancient Copies: Contributions to the History of Greek and Roman Art**, New York, New York University Press, 1977, s.46-47.

⁷⁸ J.İnan, "Perge'de İlk Kez Rastlanan Nemesis Tipi", s.245.

⁷⁹ George Lippold, **Handbuch Der Archäologie**, Band III, München, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1950, s.335, dipnot 10.

⁸⁰ Andreas Linfert, **Kunstzentren hellenistischer Zeit: Studien an weibliche Gewandfiguren**, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH, 1976, s.145.

⁸¹ Pavlina Karanastassi, Federico Rausa, "Nemesis", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, VI,1, Zürich, München, Artemis Verlag, 1992, s.750.

dayadığı uzunluk ölçüsünü tuttuğunu göstermiştir. Amelung⁸² bu tipin orijinalini M.Ö.4.yy.ın ikinci yarısına tarihlemiş, Keil⁸³ da aynı tarihi kabul etmiştir. İnan da bu tarihin doğru olduğunu düşünmüş, hatta daha belirli sınırları olan bir zaman dilimi ve sanat çerçevesine mal etmiştir. Side Hygieia’ında saçların üçgen biçimde yüzü çevrelemesi, alnın bir bantla çerçevelenmesi, gözlerin kısık, ağzın küçük ve dudakların kalın oluşundan Praksiteles’in Knidos Aphroditesi’nin etkilerini görmüştür. Böylece orijinali Praksiteles üslubunun etkisinde, M.Ö.4.yy.ın son çeyreğine tarihlemiştir. Perge Hygieia’ında da aynı özellikler görülmektedir. İnan, Side Nemesis’i’nin dayandığı varyantı Hellenistik Dönem eseri olarak görmüştür. Replikler Hygieia, Nemesis, Demeter ya da Kore gibi farklı tanrıçaları betimlediğinden, orijinalin hangi tanrıça için yaratıldığı bilinmemektedir.⁸⁴ Stephane biçimlerine göre bir kronoloji geliştiren Filges⁸⁵, Perge heykelinin yüksek stephanesini, orijinalinde bulunmayan ideal heykellerin repliklerine bile yüksek stephaneler ekleyen Perge heykeltıraşlık atölyesinin, M.S.2.yy’da, bu biçime karşı özel bir ilgisinin olmasına mal etmiştir. Ayrıca bu heykelin Antoninuslar Dönemi’ne plinth yazıtında P.Aelius Plancianus Antonius tarafından adandığı bildirilmektedir.⁸⁶

Bu mekânda Herakles’in muhtemelen ayrı tiplerde iki heykeli yer alıyordu. İnan, bunlardan tümlenebilmiş olan heykelin **(K.13) (Lev.XX)**, Polykleitos’un Doryphoros tipinde olduğunu belirtmiştir.⁸⁷ Ancak heykelin tipolojisiyle ilgili bu tez sırasında yapılan çalışmalarda Herakles’in Boardman tarafından incelenen ikonografik tiplerinden Albertini tipiyle benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Orijinali M.Ö.4.yy.ın başlarına tarihlenen tipin çok sayıda Roma kopyasının yapıldığı bilinmektedir.⁸⁸ Ancak bu tipte sol ön kolda aslan postu asılıyken, Perge heykelinde

⁸² Walther Amelung, **Die Skulpturen des Vatikanischen Museums, Band II**, Berlin, In Kommission bei Georg Reimer, 1908, s.442-444.

⁸³ J.Keil, “16.Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos”, **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien** 27,1932, Beiblatt ,s.46-47, No.10.

⁸⁴ Jale İnan, **Side’nin Roma Devri Heykeltıraşlığı**, TTK Yayınlarından V.Dizi, Sa.30, Antalya Bölgesinde Araştırmalar Sa.8, Ankara, TTK Basımevi, 1975, s. 90-94.

⁸⁵ Filges, **a.g.e.**, s.397.

⁸⁶ Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.194*195, no.175.

⁸⁷ “Heraklesstatue vom Typus des “Herakles Farnese” aus Perge”, **ΜΟΥΣΙΚΟΣ ANHP: Festschrift für Max Wegner zum 90. Geburtstag**, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1992, s.227.

⁸⁸ John Boardman, Olga Palagia, Susan Woodford, “Herakles”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, IV, 1, Zürich, München, Artemis Verlag, 1988, s.745-746.

aslan postu sol omuzdan aşağıya sarkmaktadır. Ayrıca tipin diğer repliklerinin hemen hepsinde figür sağ eliyle yere dayalı olan sopasını tutmaktadır. Perge heykelinde ise figürün sağ yanındaki heykel desteğinde sopanın kabartma olarak işlenmiş olduğu görülmektedir. Söz konusu heykel Albertini tipinin bir varyantı olabilir.

Parçalar halinde elimize ulaşan, ancak eksikleri çok olduğundan dolayı tümlenemeyen heykel **(K.14) (Lev. XXI)** ve Herakles başı **(K.15) (Lev. XXII)** da muhtemelen Farnese tipindeydi.

Bu mekânda, tanrısal heykeller arasında bir Harpokrates ve bir Artemis heykeli **(K.16) (Lev. XXIII)** bulunmuştur. Artemis heykeli, Eğilmez'in⁸⁹ (Tulunay) saptadığı Burdur-Münih-Palatin tipinde olup, bu tipin A ve B alt gruplarına ait özellikler taşımaktadır. A grubunun karakteristik özelliği, mantonun bir ucunun sol omuzdan sol göğsü örtecek şekilde aşağıya sarkıtılmış olup bele dolanan mantoya sıkıştırılması, diğer ucunun ise arkadan öne getirilip sağ göğsün altında manto kıvrımının altından geçirilerek yukarıya çekilmesiyle burada küçük bir kümelenme meydana gelmesi Perge heykelinde görülmektedir. A grubunun karakteristiği olan, mantonun aşağıya sarkan iki ucu arasında görülen V biçimli kıvrımların yerini, bu heykelde, bu tipte başka bazı repliklerde görülen dikey, birbirine paralel kıvrımlar almıştır. A tipinin çoğu repliğinde olduğu gibi Perge heykelinde de khiton kolsuzdur, sağ bacak taşıyıcıdır ve tanrıçaya bir köpek eşlik etmektedir. Ancak kollar tam olarak korunagelmediğinden, kolların duruşunu kesin olarak saptamak mümkün olmasa da sağ kolun kaldırılmış ve dirsekten geriye doğru bükülerek okluktan bir ok almak üzere olduğu, sol kolun ise dirsekten bükülerek ön kolun öne uzatılmış olduğu ve elinde bir yay tuttuğu düşünülebilir. Ancak bu heykelde, B grubunu A'dan ayıran özellik olan, mantonun sarkan uçlarının birbirine yaklaşması, yani karnın yanlarından ziyade ortasında yer alması söz konusudur. Fakat yine B tipinin karakteristik özelliği olan, okluk kayışının mantoyu kesmesi, burada söz konusu değildir.⁹⁰ Perge heykelinin A ve B alt gruplarının karşımı bir varyant olduğu düşünülebilir. Bu tipin dayandığı orijinalin tarihlenmesiyle ilgili olarak M.Ö.4.yy.dan Erken Hellenistik Dönem'e kadar çeşitli teoriler öne sürülmüştür. Aynı tipin birbirinden küçük

⁸⁹ Elif Tül Eğilmez (Tulunay), **Darstellungen der Artemis als Jägerin aus Kleinasien**, Mainz, Inagural-Dissertation zur Erlangung des Akademischen Grades eines Dr.phil., Johannes Gutenberg-Universität, 1980, s.93-105

⁹⁰ A.e.

farklarla ayrılan repliklerinin hem Küçük Asya'da hem de Roma'da çok sayıda replikleri bulunmuştur.^{91*}

Yine bu mekânda ele geçen Harpokrates heykeli (K.17) (Lev.XXIV), ikisi de M.S.2.yy.a tarihlenen biri, Tivoli'de Hadrianus Villası'nda⁹², diğeri Ras el Soda⁹³'da bulunmuş iki ayrı tipteki Harpokrates heykelleriyle ortak özellikler taşımaktadır. Birinci heykelle⁹⁴ Perge heykelinin duruşu benzerdir, ancak Tivoli heykelinde baş frontalken Perge heykelinde baş sağa çevrilmiş ve aşağıya eğilmiştir. Ayrıca Perge heykelinde diğesinde olan gençlik buklesi ve taç bulunmamaktadır. Perge heykelinde figürün sağ eliyle tuttuğu omuza kadar uzanan cornucopianın yerini diğesinde ancak dirseğe kadar uzanan küçük bir bereket boynuzu almaktadır. Ras el Soda'da bulunmuş olan heykelde⁹⁵ daha hantal bir vücut söz konusudur. Baş duruşu bu kez aksi yöndedir. Burada sol ayak bir yükselti üzerindedir. Sol kolun altına destek olarak bir paye yerleştirilmiştir ve üzerine koldan sarkan manto kıvrımları atılmıştır. Adriani⁹⁶, tipin orijinaliyle ilgili sorulara kesin cevap verilemeyeceğini ancak orijinalin Atina ekolünün İskenderiye'deki atölyeler üzerinde yoğun etki gösterdiği Hellenistik Dönem'de ortaya çıkmasının mümkün olduğunu belirtmiştir. Bu üç heykelin aynı orijinale dayanan çeşitli varyantlar olduğu kanaatindeyim. Söz konusu heykelin plinthinde yer alan 2 satırlık yazıtta “İmparatorun zaferi için Kanopos'un çocukları yüce tanrı Serapis'e (adadılar)” okunmaktadır. Kanopos ismi, Phaselis'te bir mezar yazıtında da saptanmıştır. Şahin'e göre burada söz konusu olan, M.S.166

⁹¹ A.e., a.103-104.

* Tulunay, Artemis'in Perge de dahil olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde bulunan bazı betimlerinin, Yunan sanatından tanınan avcı tipinden farklı olduğunu saptamış, bu betimlerde Artemis'in Aphrodite'yle yakınlaştığını, gökyüzünü, yeryüzünü ve denizleri simgeleyen figür ve atribülerle bir arada gösterildiğini belirlemiştir. Ancak söz konusu heykel bu betimlere dahil olmayıp, Yunan sanatından bilinen avcı tipindedir. Bkz.Elif Tül Tulunay, “Anadolu'da Artemis ile Aphrodite Arasındaki Benzerlikler”, **X.Türk Tarih Kongresi**, 22-26 Eylül 1986 Ankara, C.1, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, IX.Dizi, Sa.10, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990, s.415-421.

⁹² Tran Tam Tinh, Bertrand Jaeger, Serge Poulin, “Harpokrates”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, IV, 1, Zürich, München, Artemis Verlag,1988, s.418, no.5

⁹³ A.e.,s.420, no.39a.

⁹⁴ H.Stuart Jones, **A Catalogue of the Ancient Sculptures: Preserved in the Municipal Collections of Rome: The Sculptures of the Museo Capitolino**, Oxford, The Clarendon Press, 1912, s. 292-293, no.28.

⁹⁵ A.Adriani, **Annuaire du Musée Gréco-Romain: 1935-1939**, Municipalité d'Alexandrie, Alexandrie, Imprimerie de la Société de Publications Egyptiennes, 1940, s.140-142.

⁹⁶ Adriani, **a.g.e.**, s.142.

yılında Parthlara karşı zafer kazanan Marcus Aurelius ve Lucius Verus'tur.⁹⁷ Şahin, yazıtta neden Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un Parth zaferinin ima edilmiş olabileceğini belirtmemiştir. Olasılıkla Şahin, yazıt karakterinin Antoninuslar Dönemi'ne tarihlenmesinden yola çıkarak böyle bir çıkarımda bulunmuştur. Yazıtta ne bir imparator adı, ne de kimlere karşı zafer kazanıldığı açıkça ifade edilmemiş olduğundan, söz edilen imparatoru ve zaferi saptamanın mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Ayrıca Konopos, Mısırlı bir özel isim olabileceği gibi burada "Kanopos'un çocukları" ifadesiyle Mısır kültü rahipleri de kastedilmiş olabilir.

Bu tanrısal heykellerin yanı sıra mekânda iki kadının portre heykeli bulunmuştur, bunlardan biri muhtemelen bir rahibenin portresidir.(K.18) (Lev.XXV-XXVI) İnan'ın⁹⁸ figürü rahibe olarak tanımlamasına Şahin⁹⁹ karşı çıkmış ve olasılıkla figürün bir rahibeyi değil, bir tanrıçayı betimlediğini ileri sürmüştür. Doğal boydan küçük olan bu heykelde ince gözenekli mermerden baş, kireçtaşından gövdeye oturtulmuştur. Portre üslubundan, özellikle de gözbebeklerinin plastik işlenişinden dolayı İnan, heykeli Geç Hadrianus Dönemi'ne tarihlenmeyi uygun bulmuştur. Ancak Kaygusuz plinthin ön yüzündeki yazıtı Hellenistik döneme tarihlenmiştir. Bu durumu İnan şöyle açıklamaktadır: Ya farklı bir mermerden olan baş, orijinal portre başla değiştirilmiştir ya da daha başka bir kişinin portresi işlenirken gözbebekleri plastik işlenmiştir. Figürün Aphrodite halkalarının görüldüğü uzun boynu ve vücut formu da Geç Hellenistik Dönem'in özelliklerini göstermektedir.¹⁰⁰ Heykelin oldukça aşınmış olduğundan tam olarak okunamayan plinth yazıtında Σαλωωντυ, Διοδωρο[ς] ve Τροφίμης özel isimleri ile [τ]ῆς Θεάων (tanrıçaya) ifadesi okunmuştur. Şahin, metninde belirtmemiş olmasına rağmen İnan'ın heykeli rahibe olarak tanımlamasına karşı çıkıp tanrıça olarak tanımlamasının sebebi, muhtemelen bu ifadedir. Ancak Şahin, muhtemelen eserin başının ve gövdesinin farklılığını gözden kaçırmıştır. Burada çok özel bir durum söz konusudur. Burada Hellenistik Dönem'e ait bir tanrıça heykelinin gövdesine Geç Hadrianus Dönemi'nde bir örtülü bir portre başın eklenmesiyle heykel, bir rahibe heykelinin portresine dönüştürülmüştür. Bu tanrıçanın da Persephone olma olasılığı

⁹⁷ Şahin, **a.g.e.**, s.191, nr.171.

⁹⁸ J.İnan, "Neue Porträts von Perge", s.119-120.

⁹⁹ Şahin, **a.g.e.**, s.105, nr.80.

¹⁰⁰ İnan, "Neue Porträts von Perge", s.119-120.

yüksektir. Çünkü orijinali 4.yy.a tarihlenen Persephone tipinin Roma Dönemi'nde yapılmış tüm repliklerinde figür, vücuda sıkı sıkıya sarılı bir manto giymektedir. Mantonun bir ucu bir kıvrım rulosuyla sol göğsü diyagonal olarak kesmekte ve diğer ucu dikey olarak sol omuzdan aşağıya sarkmaktadır. Khiton yalnızca sağ göğüste, sağ üst kolda ve mantonun eteklerinin altında görülmektedir. Tüm Persephone heykellerinde sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbesttir ve sağ kalça biraz yukarıdadır. Vücuda bitişik olan sol kol, gövdeden yalnız bir giysi kümelenmesiyle ayrılır. Ön kol ileriye doğru uzatılmıştır ve elinde bir atribü tuttuğu varsayılır. Bu tipte korunagelen repliklerin hemen tümünde sağ kol eksik olduğundan kolun duruşu kesin olarak bilinmemektedir.¹⁰¹ Perge heykelinin duruşu ve giysi motifi yukarıda tanımlanan Persephone tipiyle benzerliği, bu figürün Persephone'yi betimlediğini düşündürmektedir. Ayrıca Perge heykelinin dirseğe kadar korunagelmiş olan sağ kolu, tipin kesin olarak bilinmeyen sağ kol duruşuna katkı sağlamaktadır. Perge heykeliyle kolun dirsekten yukarı doğru bükülmüş olduğu anlaşılmaktadır. Süssetot¹⁰² tipi M.Ö.330'da ortaya çıktığını belirtmiş, Fuchs¹⁰³ ise M.Ö.330-320'ye tarihlenmiştir. Atalay¹⁰⁴ ise M.Ö.330-320 tarihini kabul etmiş ve tipi Praksiteles ekolüne mal etmiştir.

Diğer kadın portre heykelinin (K.19) (Lev.XXVII) himationun kıvrım sistemi Roma Mousa lahitlerinde görülen bir Mousa tipinin giysi tipiyle benzerlik göstermektedir. İnan, bu tipin Roma Mousalı lahitlerinde görüldüğünü belirtmiş ve tipin Roma döneminde lahit ustaları tarafından yaratıldığı fikrini desteklemiştir. Serbest plastik olarak bu tipten Perge'de iki heykel bulunmuştur. Bunlardan diğeri bir Mousa'yı (K.39) betimlemektedir. İnan, heykelin hüznü ifade eden yüzünün Sabina heykelini anımsattığını belirtmiş ve gözbebeklerinin de plastik işlenmiş olmasından dolayı Hadrianus Dönemi'ne tarihlenmiştir.¹⁰⁵

¹⁰¹ Erol Atalay, **Weibliche Gewandstatuen des 2.Jahrhunderts n.Chr. aus ephesischen Werkstätten**, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1989, s.73-74.

¹⁰² Süssetot, **Griechische Plastik des 4.Jahrhunderts vor Christus.Untersuchungen zur Zeitbestimmung**, 1938, s.194.

¹⁰³ W.Fuchs, **Die Skulptur der Griechen**, München, Hirmer Verlag, 1983, s.221.

¹⁰⁴ Atalay, a.g.e., s.77.

¹⁰⁵ İnan, "Neue Porträts von Perge", s.120.

Kazılarda ele geçen parçalardan hareketle, mekânın son evresinde muhtemelen 10 heykelin bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu evrede heykellerin yeri değiştiğinden ve çoğu, kazılar sırasında havuzun içinde bulunmuş olduğundan bu heykellerin orijinal konumlarını saptamak mümkün değildir. İlk evrede apsisin içindeki nişlerde, VI no.lu mekânın kazısında ele geçmiş olan imparator heykellerinin durduğunu ve apsisin, eksedra görünümünde bir imparatorluk salonu olduğunu varsayıyoruz. İkinci evrede IV no.lu mekâna havuzun yapılmasıyla, nişlerin teknik işlevi değişmiş, havuza su akıtmak için payelerin taşıdığı çörtlenler eklenmiştir. Bu durumda kolossal imparator heykellerinin sergilenmesi için yer kalmadığından, heykeller buradan alınarak, yeni imparatorluk salonuna; palaestranın kuzey portığıne taşınmış ve oradaki kaidelere yerleştirilmiş olmalıdır. Bu durumda heykellerin sergilenebileceği yer olarak yalnızca havuzun kenarlarındaki boşluklar ile yan duvarlardaki nişler kalmıştır. Kanımızca, frigidariumlarda mutlaka heykeltıraşi bir sergileme olması gerektiğinden, başka yapılardan ve hamamın diğer mekânlarından, IV no.lu mekândaki uygun boşluklara sığabilecek boyuttaki heykeller toplanarak, yeni bir heykeltıraşlık programı çerçevesinde bir araya getirilmişlerdir. Çünkü bu heykellerin tümüne bakıldığında birkaçı dışında, aralarında üslup, işçilik ve boyut yönünden bir birlik olmadığı görülmektedir. Yeni düzenlemede heykellerin yan duvarlardaki nişlerde şöyle sergilendiğini düşünmekteyim: Asklepios ile Hygiea heykelleri karşılıklı nişlerde duruyordu. İki ayrı tipteki Nemesis heykelleri ile yine farklı tiplerdeki Herakles heykelleri de karşı karşıya bulunuyordu. Rahibe portre heykeliyle kadın portre heykeli de karşılıklıydı. Bu durumda geriye kalan Harpokrates ve Artemis heykelleri de mecburen karşılıklı nişlerde bulunuyordu. Ancak bu durumu kesinlikle kanıtlayacak yeterli veri olmadığından bu sergileme düzeni hipotetik kalmaktadır.

Bu mekânda bulunan bazı heykellerin orijinal yeri hakkındaki görüşler aşağıdaki bölümlerde tartışılmıştır.

3.3.V. No.lu mekânda bulunan heykeller

Palaestranın güneydoğusunda bulunan dikdörtgen planlı mekândır. 10,20 m x 15,50 m boyutlarındaki mekân, palaestranın güney portığıne Ion düzeninde dört sütunla açılmaktadır. Sütun kaideleri birbirinden farklı olduğundan Abbasoğlu bu mekânda devşirme malzeme kullanıldığını saptamıştır. Mekân doğu duvarındaki bir kapıyla F2 çeşmesinin arkasındaki geçide, güney duvarındaki bir kapıyla da dışarıya açılmaktadır.

Mekânın doğu ve batı duvarlarında derinliği 1,23m olan üçer niş bulunmaktadır. Niş kemerleri tuğla ve harçla örülmüştür. Niş ayaklarının altında temel malzemesi yoktur. Blokaj malzemesi olarak çeşitli taşlar kullanılmıştır. Muhtemelen apodyterium işlevinde olan bu mekânda bulunan bu nişler, heykellerin yerleştirilmesi için yapılmamıştır. Olasılıkla nişler, hamama girerken çıkarılan giysilerin ve eşyaların konması için düzenlenmişti ve muhtemelen ahşap olduğundan dolayı günümüze ulaşmayan raflarla bölünmüştü ve yine ahşaptan kapakları vardı. Özdizbay¹⁰⁶ bu kısmın bir yazıtta¹⁰⁷ bahsedilen, Gnaeus Postumius Cornutus'un adadığı on iki sütunlu yapı içindeki renkli mermerden sütunları olan "himatiophylakion" olma ihtimali üzerinde durmaktadır.

Mekânın duvarlarında, F2 çeşmesinin arkasındaki mekânda saptanan freskli sıva izlerinin benzerine rastlanmıştır. Abbasoğlu bu mekânda da daha sonraki bir evrede değişiklikler yapıldığını saptamıştır. Önceleri duvarlar mermerle kaplıyken sonradan nişler açılmış ve freskler yapılmıştır. Zemindeki M.S.4-5.yy.a tarihlenen mozaik taban da daha geç bir evrede yapılmış olmalıdır.

Mekânın ortasında 0,90m yükseklikte ve 1,05 m derinliğinde iç çapı 1,60 m olan sekizgen planlı bir havuz bulunmaktadır. Havuzun 0,30 m kalınlığındaki tuğla örgü duvarları içten yeşil damarlı mermerle, dıştan beyaz mermerle kaplanmıştır. Havuzun zemininde in situ su künkleri, havuzun dışında da tabanda drenaj deliği bulunmuştur. Su bu havuza F2 çeşmesinin arkasından künklerle gelmiş, fiskiye şeklinde fişkirarak havuzu doldurup kenarlardan akarak havuzun kenarındaki kanala

¹⁰⁶ 2007 sonlarında teslim edilecek olan "Perge Kentinin M.S.1.-2.yüzyıllardaki Gelişimi" başlıklı Doktora Tezini hazırlamakta olan sayın Arş.Gör.Aşkım Özdizbay'la özel görüşme.

¹⁰⁷ Şahin, a.g.e., s.86-88, nr.60.

dolmuş, oradan da drenaj deliğinden akıp gitmiştir. Bu havuzun giderinin IV No.lu mekândaki havuzla aynı kanalı paylaştığı belirlenmiştir.¹⁰⁸

Bu mekânda yalnız iki adet heykeltıraşlık buluntusu ele geçmiştir. Bunlardan biri üslup özelliklerinden dolayı Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen sakallı bir erkek başıdır (K.20) (Lev.XXIV). İnan eserin, yine Perge'de büyük Nymphaeum'da (F3) bulunmuş olan zırlı Hadrianus heykelinin başıyla benzerliğine değinerek belki de Hadrianus'un portresi olabileceğini belirtmiştir.¹⁰⁹

Diğeri ise kireçtaşı bir bloktan, yarı işlenmiş küçük bir kadın başıdır(K.21) (Lev.XXV). Başın üzerindeki fiyonk kısmı, özellikle Kapitol tipi Aphrodite heykellerinde görülen "Aphrodite fiyonu"nu anımsatmaktadır. Bu nedenle bunun bir Aphrodite başı olarak işlenmeye başlanmış fakat bir nedenle bilhassa yarım bırakılmış veya tamamlanamamış bir eser olması mümkündür. Tamamlanmamış bu başın, hamamın apodyteriumunda bulunması akla birçok soru ve olasılık getirilmektedir:

- 1) Lahitlerde de görüldüğü gibi belki de heykeller Perge'ye sipariş üzerine taş ocağından çıkarılıp yarı işlenmiş olarak geliyordu ve detaylar Perge'de işleniyordu. Bu eser de detayları burada işlenmek üzere başka bir yerden gelmişti.
- 2) Belki bu mekân hamam yapılmadan önceki evrede, belki de Hellenistik dönemde küçük bir heykeltıraşlık veya keramik atölyesiydi. Bu parça da belki de bir Aphrodite başının eskizi veya bir kalıp hazırlığıydı. Abbasoğlu'nun¹¹⁰ belirtmiş olduğu, bu mekânda yapılan sondajda ele geçmiş Megara kaselerinin negatif formuna ilişkin parça, bu ikinci olasılığın pek de ihtimal dışı olmadığını göstermektedir. Ayrıca bu kısmın Hellenistik dönemde kent surlarının dışında kaldığını da unutmamak gerekir.

Bir tek buluntu, bu sorulara yanıt vermek için yeterli değildir. İleride yapılacak kazı ve araştırmalarda bu teorileri destekleyecek verilere ulaşılabilir.

¹⁰⁸ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.94-95.

¹⁰⁹ İnan, J., "Neue Porträts von Perge", s.119-120.

¹¹⁰ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.95.

3.4.III No.lu mekânda bulunan heykeller

Palaestranın güneybatısında yer alan, dikdörtgen planlı, güneyi IV No.lu mekânda olduğu gibi bir apsisle sona eren mekân, frigidarium olarak tanımlanmıştır. 33,53 m x 12 m boyutlarındaki mekânın üzerinin tonozla örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Mekânın üç girişi vardır; bunlardan en büyüğü ve görkemlisi olan kuzey duvarındaki kemerli kapı, ana girişi oluşturmaktadır. VII No.lu mekândan üç basamaklı bir merdivenle ulaşılan ana girişte korunmuş eşik taşındaki izlerden, bu iki mekânın III No.lu mekâna doğru açılan çift kanatlı bir kapıyla birbirinden ayrıldığı anlaşılmıştır. Palaestranın güney batısındaki üç basamaklı giriş ile batı duvarındaki II No.lu salona bağlantı sağlayan giriş, mekânın diğer kapılarıdır. Batı duvarında bunun haricinde iki geçit daha vardır. Biri II ve III No.lu mekânların duvarları arasında uzanan, beşik çatılı bir dehliz biçimindedir. Diğeri ise havuzun başlangıcındaki nişin içinde yer almakta ve hamamın dışına açılmaktadır. Yine batı duvarının kuzeyinde bulunan bir geçit sonradan kapatılarak niş haline getirilmiştir.

Salonun güneyindeki havuz, 13,70 m x 10,10m boyutlarındadır. Kuzeydoğu ve kuzeybatısından beşer basamaklı merdivenlerle havuza inilmektedir. Palaestradan bu mekâna girildiğinde, havuzun kuzey kenarı boyunca uzanan bir kanal görülür. Burada günümüzedekine benzer bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır: Havuza girmeden önce, batıdaki birinci nişten gelen suyun aktığı bu kanalda ayaklar yıkanıyordu. Kanalın atık suyu ise mekânın dışındaki pis su kanalına akmaktadır.

Mekânın zemini opus sectile tekniğinde beyaz ve gri mermerlerle döşelidir. Duvarlar da belli bir yüksekliğe kadar mermer levhalarla kaplıdır. Havuzun apsisli güney bölümü ile batı ve doğu duvarlarında bir niş düzeni mevcuttur. Nişlerin içinde ve yanlarında bulunan payeler sütun mimarisini ve çörtenleri taşımaktadır. Duvar örgüsünden geç bir dönemde ilave edildiği saptanan apsisin iç fasadını oluşturan sütunlar in situ olmamasına rağmen restitüsyonu yapılabilmiştir. Payelerin üstünde Attik-Ion tarzındaki kaidelerin taşıdığı Korinth başlıklı yivsiz sütunlar yer alıyordu.

Mekânın zemininin muntazam olarak korunagelmesinden, altında bir hypokaust sisteminin olmadığı anlaşılmış ve soğuk su havuzunun da varlığından dolayı buranın frigidarium olduğu saptanmıştır.¹¹¹

Bu mekânda havuzun içinde altı adet* Mousa heykeli bulunmuştur.¹¹² Bu heykellerden vücudunun üst kısmına ait parça 1980’de, alt kısmına ait parça ise 1981’de havuzun içinde, doğu duvardaki 10 No.lu nişin önünde, yaklaşık 5m önünde bulunmuş ve tümlenmiş olan Mousa heykeli (**K.22**) (**Lev.XXXI**), Münih Klio’su tipindedir. Schneider¹¹³, tipi, Küçük Asya sütunlu lahitlerindeki figürlerle karşılaştırarak M.S.2.yy.ın son çeyreğine tarihlemiştir. Scheider,¹¹⁴ Pinkwart’ın¹¹⁵ tipin orijinalini M.Ö.3.-2.yy’a tarihlemesini erken bulmuş ve prototipin en erken M.Ö.2.yy’ın 1.yarisında ortaya çıkmış olabileceğini belirtmiştir.

Başı ve sol elinde tuttuğu atribüsü (muhtemelen lyra veya kithara) hariç oldukça iyi durumda korunagelmiş olan Mousa heykeli (**K.23**) (**Lev.XXXII**) Arkhelaos kabartmasından bilinen, literatürde “Philiskos’un Mousaları”¹¹⁶ adıyla tanınan tiplerden “küçük kitharalı Mousa” tipinin tam plastik repliğidir. Bu tipte figürün sağ kolu mantonun içinde göğsün önünde yukarı kaldırılmıştır ve el alttan kumaşı tutmaktadır. Sol kol aşağı sarkıtılmıştır ve elinde küçük bir kithara veya lyra gibi bir müzik aleti tutmaktadır. Korunagelen repliklerde başın doğrultusu

¹¹¹ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s. 96-99.

* Schneider, III no.lu mekânda sekiz adet Mousa heykelinin bulunduğunu, bunlardan ikisinin oturan, altısının ise ayakta duran Mousa betimleri olduğunu söylemiştir. Ancak oturan heykellerden biri (A37) bu mekanda hatta Perge’de bile değil, Antalya’da Hıdırlık kulesinde bulunmuştur. Diğer oturan heykel için verdiği envanter numarası (4.24.85) da yanlıştır, bu numara bir Hermes başına aittir. Muhtemelen yazar, müzede diğer Mousa betimleriyle aynı seksiyonda sergilenen 7.24.85 no.lu oturan Mousa heykelini kastetmiştir ki bu heykel de III no.lu mekanda değil, Perge tiyatrosunda ele geçmiştir. Olasılıkla yazar, Apollon (?) heykelinde de olduğu gibi,(bkz.s.47, dipnot *) heykelleri, o dönemde müzede sergilenme durumlarına göre değerlendirmiş, envanter kayıtlarını ve raporları incelemeyen, yanlış olarak, o seksiyonda sergilenen tüm heykellerin bir arada bulunmuş olduklarını zannetmiştir. (Bkz. Schneider, a.g.e., s.194-195)

¹¹² Jale İnan, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, **Bellekten C. XLV/2**, Temmuz 1981, sayı 179, s.364-369, s.365, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, **III. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1981, s.43-48, s.44, “Perge Kazısı 1981 Çalışmaları”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, XXVI-2, 1983, s.1-63, s.4-5, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları”, **VI. Kazı Sonuçları Toplantısı**, İzmir, 16-20 Nisan 1984, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.323-244, s.325, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları”, **Bellekten XLIX**, 1985, Sayı 193, s.169-171, s.169.

¹¹³ Schneider, a.g.e., s.92.

¹¹⁴ A.e., s.101-102.

¹¹⁵ Doris Pinkwart, **Das Relief des Arkhelaos von Priene und “die Musen des Philiskos”**, Verlag Michael Lassleben Kallmünz, 1965, s.146-147.

¹¹⁶ A.e., s.99-101.

birbirinden farklıdır, bazılarında serbest bacak bazılarında taşıyıcı bacağın olduğu tarafa doğru dönüktür ve sol bacağın taşıyıcı bacak olduğu repliklerde de sol omuz yukarıdadır. Perge heykelinde başın korunagelen kısmından taşıyıcı bacak yönüne yani sola doğru dönük olduğu anlaşılmaktadır. Bu figür, kalçaların ortasından geçen eksenin karşısından bakılmak üzere yapılmıştır¹¹⁷. Plinth, figürün doğru bakış açısından görülmek üzere yapıldığını kanıtlamaktadır. Scheider'e göre bu tipin dayandığı ilk örnek M.Ö.3.-2.yy.a tarihlenmektedir.¹¹⁸ Figürün vücut yapısı, duruşu ve giysisi, Geç Hellenistik Dönem'in sonlarına tarihlenen, Hellenistik barok üslubunun özelliklerini taşıyan Pergamon sunağının Gigantomakhia frizindeki figürlerle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle Pinkwart'a göre figür giysiyle vurgulanmış vücut hareketlerine göre M.Ö.170/160 ve 140/130 arasına tarihlenmelidir.¹¹⁹ Giysisi ise M.Ö.160-150 yıllarını işaret etmektedir. Pinkwart figürlerin Yüksek Hellenistik barok üslubunu takip eden Geç Hellenistik rokoko üslubunda bir sanatsal eğilimle yapıldığını söylemiştir.¹²⁰ İnan da doğal boydan küçük olan bu Mousa heykellerinin narin vücut yapıları, yukarıdan kuşaklı giysileri, kıvrım sistemi ve duruş motifleriyle Geç Hellenistik orijinallere dayandıklarını belirtmiştir.¹²¹

Bu mekânda bulunan Mousa heykellerinden birinin **(K.24) (Lev. XXXIII)** tipinin benzerine ne lahitlerdeki Mousa figürlerinde ne de tam plastik betimlerde rastlanmamıştır. Ancak Schneider bu tipin prototipinin M.Ö.4.yy sonları ile 3.yy başlarına tarihlenebileceğini ileri sürmüştür.¹²²

Başıyla birlikte korunagelmiş olan Mousa heykelinin **(K.25) (Lev.XXXIV)** duruş motifine lahitlerdeki Mousa betimlerinde rastlanmaktadır.¹²³

Bu mekânda bulunan Mousa heykellerinden ikisi **(K.26 ve K.27)**, göğüs altından kalın kemerli giysileri ile oyuncu giysileri içinde betimlenmişlerdir. Schneider bu tiplerin Mousalı lahitlerde görüldüğünü ve Geç Hellenistik örneklere

¹¹⁷ A.e., s.101-103.

¹¹⁸ Schneider, a.g.e., s.196.

¹¹⁹ Pinkwart, a.g.e s.108-115.

¹²⁰ A.e., s.126.

¹²¹ İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları"(Belleten), s.365; İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları"(III.KST), s.44

¹²² Schneider, a.g.e., s.196.

¹²³ A.e.

dayandığını belirtmiştir.¹²⁴ Bunlardan biri (**K.27**) Melpomene tipindedir. Mousalı lahitlerde sıklıkla rastlanan tiyatro kostümlü Melpomene betimlerinin (Melpomene Tragodias) iki atribüsü vardır; tragedya maskı ve Herakles sopası.¹²⁵ Perge heykelinin plinthinde Herakles sopasına ait bir iz olmamakla birlikte korunagelmemiş olan sol elinde tiyatro maskı tuttuğu düşünülebilir.

Bu mekândaki havuzda bir de Apollon'a adanmış bir sunak bulunmuş ve burada Apollon'un Mousagetes olarak saygı gördüğü anlaşılmıştır.¹²⁶ Sunaktaki yazıtta¹²⁷ "Diodoros, Eumelos'un oğlu, şehir meclisi üyesi, Apollon'un kült heykelini kendi parasından adadı" okunmaktadır.¹²⁸ S.Şahin'e göre yazıt Mousa heykelleriyle aynı döneme; Antoninuslar Dönemi'ne tarihlenmektedir.¹²⁹ Abbasoğlu, mekânın Milet'teki Faustina Hamamındaki Museion'u anımsattığını tespit etmiştir.¹³⁰ Milet'te Faustina Hamamı'nın C salonunda altı Mousa heykeli ve bir Apollon heykeli bulunmuştur. Lyra çalarken betimlenmiş olan Apollon heykeli Kyrene tipindedir. Mousa heykellerinde ise genellikle Arkhelaos kabartmasından bilinen Rodoslu heykeltıraş Philiskos'un Mousa tipleri uygulanmıştır, yalnız Melpomene'nin tipi farklıdır. Bu heykeller M.S.2.yy.ın ortalarına tarihlenmiştir.¹³¹

Perge Güney Hamamı'nın III no.lu mekânında bulunmuş olan, geç Hellenistik örneklere dayanan Mousa heykellerinin bir grup oluşturduğu kesindir. Heykellerin kırmızı damarlı ince gözenekli beyaz mermerden malzemeleri ile

¹²⁴ Schneider, **a.g.e.**, s.196.

¹²⁵ Atalay, **a.g.e.**, s.106-107.

¹²⁶ İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları" (Belleten), s.365; İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları"(III.KST) s.4, Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları ,s.100.

¹²⁷ Şahin, **a.g.e.**, s.195-196, no.177.

¹²⁸ Şahin bu sunağı "kaide" olarak adlandırmış ve üzerinde iki yanda, heykelin ayak izleri olduğunu belirtmiştir. "Kaidenin" ve "ayak izlerinin" boyutlarından dolayı nispeten küçük bir heykelin söz konusunu olduğunu söylemiş ve Apollon'un kült heykelinin Mousa heykelleriyle birlikte Antalya Müzesine nakledildiğini bildirmiştir. Ancak Belleten, Türk AD, KST'da yayınlanmış olan kazı raporları, kazı esnasında tutulmuş olan raporlar, müzeye teslim tutanakları ile müze envanter kayıtları incelendiğinde burada Apollon'u betimleyen bir heykelin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Zira formundan sunak olduğu aşikâr olan bu eserin üzerinde heykelin durması mümkün değildir. Ayrıca yalnız bronz heykellerin kaidelerinde ayak izleri olduğu bilinmektedir. Perge'de ele geçmiş olan bronz heykeltıraşlık eserleri ise 1971'de bulunmuş olan Attis heykeli (Bkz. Arif Müfid Manel, "1971 Perge Kazısı", **Türk Arkeoloji Dergisi**, XX 2, 1973, s.143-153, s.143) ile 2004'te Sütunlu Caddede bulunmuş olan anıtsal bir heykele ait sol ayak parçasıdır. (Bkz. Haluk Abbasoğlu, "2004 Yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları: Excavation and Restoration Work in Perge 2004", **ANMED** 2005-3, s.70, res.3)

¹²⁹ Şahin, **a.g.e.**,s.196.

¹³⁰ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.100.

¹³¹ Th.Wiegand, "Vierter vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen der Königlichen Museen zu Milet", **Archaeologischer Anzeiger**, Beiblatt, 1906, s.1-41, s. 30-32.

boyutları ve işçilikleri bu durumu desteklemektedir. Giysilerin üslubunu Perge’de bulunmuş olan Iulia Donna (M.Env.No:A 3268) ve Iulia Soemias (M.Env.No:A 3270) heykelleriyle, korunagelen Mousa başının saç biçimini de yine Perge’de bulunmuş olan Septimius Severus heykelinin başıyla karşılaştırarak Schneider grubu M.S.2.yy.ın sonlarına, Geç Antoninuslar- Erken Severuslar dönemine tarihlemiştir.¹³²

Perge tiyatrosunda orkestrada bulunmuş, Tib. Claudius Vibianus Tertullus’u onurlandırma yazıtında “...Demiurgos olan Tertullus ve Vibia’nın oğlu, Museion’un üyelerine rahip olarak da hizmet etmiştir...” cümlesi okunmuştur.¹³³ Burada sözü edilen museionun lokal bir museion mı yoksa ayrı bir museion yapısı mı olduğu açık değildir. Şahin bunun lokal bir museion olma ihtimali üzerinde yoğunlaşmıştır. Bilimsel eğitimin verildiği ve aynı zamanda sağlıkla ilgili faaliyetlerin de yapıldığı museionların Küçük Asya’da M.S.2.yy.dan itibaren örnekleri vardır. Ephesos, Smyrna, Pergamon gibi kentlerde yer alan bu museionların büyük çoğunluğu Hadrianus Dönemi’nden sonraya, genellikle de Antoninuslar ve Severuslar Dönemlerine tarihlenmektedir. Ephesos’taki museion büyük Liman hamamıyla bağlantılıdır, Smyrna’daki şehir arşiviyle birleşiktir ve Side’deki ise bağımsız bir yapıdır. Perge’deki yapı kalıntıları arasında bugüne dek mouseion olabilecek herhangi bir yapı saptanmamıştır. Bunlar gibi zamansal ve mekânsal kanıtlar Perge’deki mouseionun hamam kompleksiyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Küçük Asya’daki mouseionların altın çağı, söz konusu yazıtta onurlandırılan kişinin de yaşadığı dönem olan Antoninuslar Dönemi’dir. Hamam kompleksinin iç düzenlenmesinin de Antoninuslar Dönemi’nde yenilenmiş olması, frigidariumdaki Mousa heykellerinin bu dönemde buraya yerleştirilmiş olması mümkündür. Antoninuslar Dönemi’nde procuratorluk daha sonra da konsüllük yapmış ve felsefe çevresine dahil olan bu kişinin bağışları da daha çok gymnasiumda yoğunlaşmıştır. Buna dayanarak Şahin bu kişinin Mousa heykellerini adanmış olduğunu ima etmiştir. Perge’de Mousa heykellerinin buluntu yerleri, adayın kişinin mevkisi ve onurlandırma yazıtı buranın mouseion olduğunu desteklemektedir.¹³⁴

¹³² Schneider, **a.g.e.**, s.196.

¹³³ Şahin, **a.g.e.**, s.206-207, no.193.

¹³⁴ Şahin, **a.g.e.**, s.218-219.

3.5. II No.lu mekânda bulunan heykeller

III no.lu mekânın batısında, eksenine ona paralel olan dikdörtgen planlı mekândır. 29,60 m x 11,60 m boyutlarındadır. Tonoz ayaklarına kadar iyi korunagelmiş olan duvarlardan doğu ve batıdakiler büyük blok kesme taşlardan yapılmışken, kuzey ve güneydeki duvarlarda tuğla ve küçük taş parçaları yer almaktadır. Bu nedenle Abbasoğlu, kuzey ve güney duvarlarının ya sonradan inşa edildiği ya da kuvvetli bir tamirat gördüğü düşüncesindedir.¹³⁵ Güney duvarında üzerleri düz hatlı üç büyük pencere yer alır. Pencereilerin önünde mekânı güneyden enlemesine sınırlayan bir havuz bulunur.¹³⁶

Mekân bir önceki bölümde belirtilen II no.lu mekânla olan ilişkisinden başka kuzey duvarındaki kemerli geçitle IX no.lu mekâna, batı duvarındaki düz lentolu iki kapıyla da I no.lu mekâna açılır.

Mekânın yer yer çökmüş olan tabanında, IX no.lu mekânın altına doğru devam eden hypokaust sistemi izlenebilmektedir.

Güneş ışınlarını bol bol alan geniş pencereci güney cephesi ve alttan ısıtma sisteminin varlığı, buna karşılık bir havuzunun bulunmayışı nedeniyle mekânın tepidarium olduğunu göstermektedir.¹³⁷

Bu mekânda, tepidarium ve caldariumların sıcak ve nemli ortamı heykellerin sergilenmesi için uygun ortam sağlamadığından¹³⁸ genellikle alışılmış olduğu üzere heykeltıraşlık eserine rastlanmamıştır.

¹³⁵ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.100

¹³⁶ İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", s.200.

¹³⁷ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.100-101.

¹³⁸ Hubertus Manderscheid, *Skulpturen Ausstattung der Kaiserzeitlichen Thermenanlagen*, Berlin, Gebr. Mann Verlag, Monumenta artis Romannae, 1981, s.22.

3.6. I No.lu mekânda bulunan heykeller

Hamamın, eksenleri birbirine paralel olan uzanan, güneye yönelik beş mekânından batıdaki ilk mekândır. 25.50 m x 13.50 m boyutlarında, dikdörtgen planlıdır. Batı duvarı dışında üç kemerli bir apsis mevcuttur.¹³⁹ Apsisin içinde at nalı biçiminde bir havuz yer almaktadır.¹⁴⁰ Güney duvarında ise üç büyük kemerli bir pencere sistemi mevcuttur.¹⁴¹ Duvarın önünde II no.lu mekânda olduğu gibi boydan boya uzanan bir havuz yer almaktadır. Havuzun kuzey kenarında iki basamak bulunmaktadır. Alt basamakların altında ve havuzun batı kısmında suyu boşaltmaya yarayan delikler vardır. Mekânın doğu duvarında da bir oturma sekisi yer almaktadır.¹⁴² Mekânın batı duvarında, ortada büyük kemerli, iki yanda daha küçük kemerli üç niş vardır.¹⁴³ Nişlerin arka duvarları kemerli pencerelerle batıya açılmaktadır. Bu nişlerden güneybatıdakinin içinde bir havuz yer almaktadır.¹⁴⁴ Diğer iki niş kazılmamış olmakla beraber onların da içinde havuzların yer aldığı düşünülmektedir.¹⁴⁵ Mekânın güneydoğu dış cephesinde II no.lu mekândan bu mekâna su getiren bir künk dizisi yer almaktadır.¹⁴⁶ Mekânın yer yer çökmüş zeminin altında tüm mekânın altında devam eden bir hypokaust sistemi yer almaktadır.

Hypokaust kazıları sırasında üzerinde yanık izleri bulunan bir kadın başı bulunmuştur. Başın 1981 yılında III no.lu mekânda bulunmuş olan altı Mousa heykelinden birinin torsosuna **(K.25)** kırık kırığa oturmasıyla heykel tümlenmiştir.

¹³⁹ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.101–102.

¹⁴⁰ J.İnan, “Perge Kazısı 1984 Çalışmaları”, **VII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 20-24 Mayıs 1985, T.C.Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.397-420, s.398.

¹⁴¹ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.102.

¹⁴² J.İnan, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları” (VI. KST), s.324; J.İnan, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları” (Belleten), s.169

¹⁴³ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.102.

¹⁴⁴ İnan, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları” (VI.KST), s.324; İnan, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları” (Belleten), s.169

¹⁴⁵ İnan, , “Perge Kazısı 1984 Çalışmaları”(VII.KST), s.398; Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.102.

¹⁴⁶ İnan, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları” (VI.KST), s.325; İnan, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları” (Belleten), s.169

Yüzeyi kısmen yanmış olan başın, bu mekâna ait olmadığı, kasıtlı olarak kırılarak buraya atıldığı anlaşılmıştır.¹⁴⁷

Daha sonraki bir evrede caldariumun hypokaust çukuruna atılmış olan bu Mousa başı dışında bu mekânda ele geçmiş olan başka heykeltıraşlık eseri yoktur. Bir önceki bölümde de belirtildiği üzere, caldariumun aşırı sıcak ve nemli ortamı, heykellerin sergilenmesi için uygun olmadığından, caldariumlarda heykellerin yer alması alışılmış bir durum değildir.

¹⁴⁷ İnan, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları” (VI.KST), s.325; İnan, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları” (Belleten), s.169.

3.7. VII No.lu mekânda bulunan heykeller

Frigidariumun (III no.lu mekân) kuzeyinde, VIII ve IX no.lu mekânların doğu duvarları boyunca uzanan kuzey-güney doğrultulu mekândır. 46,80 m x 13,40 m boyutlarındadır.

Mekânın doğu uzun kenarının güney kısmı palaestranın batı ve kuzey portiklerine sütunlarla açılmaktadır. Burada bulunan in situ kaidelerin üzerinde Korinth başlıklı mermer sütunların yer aldığı saptanmıştır. Doğu uzun kenarın kuzey kısmı ise geç dönemde bazı değişiklikler geçirmiştir. Burada, güney kısımdaki sütun dizisiyle aynı doğrultuda olan fakat aynı eksen üzerinde bulunmayan daha küçük yedi sütun yer almaktadır. Bu sütunların üçü, Hellenistik sur duvarının kuzeyine yaslanan şapelin cephesinde kullanılmış, diğer dördü de kısmen duvarların arasında kalmıştır. Mekânın kuzeyi bir apsisle son bulur. Yine bir takım değişikliklere uğramış olan bu kısımda, kuzey batıda bir niş bulunmaktadır. Mekânın güneyi ise görkemli bir kapıyla frigidariuma açılmaktadır. Batıda ise frigidariumdan VIII no.lu mekâna kadar, geç dönemde yapılmış bir duvar uzanır. Bu batı duvarı ile kuzey duvarı boyunca oturmak için yapılmış olduğu düşünülen bir seki mevcuttur. Bu seki VIII no.lu mekânın kuzey ve güney duvarları boyunca da devam etmektedir.¹⁴⁸

Bu mekânda aşağıda incelenmiş olan çok sayıdaki üstün sanat değeri taşıyan heykellerin yanı sıra yazıtlar, bezemeli kaide ve sunaklar, mozaikle bezeli taban, kaplama levhalarıyla süslü duvarlar, mekânın görkeminin bugüne ulaşan kanıtlarıdır. Şahin¹⁴⁹ bu mekânı apodyterium olarak adlandırmıştır, ancak bir soyunma odasında bulunması gereken birincil özelliğin; çıkarılan giysileri ve eşyaları koymak için gerekli nişlerin olmayışı bu konuda kuşku uyandırmaktadır. Ayrıca mekânın büyüklüğü, görkemi, neredeyse bir heykel galerisi olarak adlandırılabilir kadar çok heykelin sergilenmesi ve duvarlar boyunca devam eden oturma sıralarının bulunmasından dolayı Abbasoğlu'nun¹⁵⁰ da belirttiği gibi burasının hamamın fikir ve sanat eğitimine ayrılmış bir mekân olması daha mantıklıdır. Ayrıca bu kadar çok sayıda ve üstün sanat özellikleri gösteren heykellerin ve bunca ihtişamın hamamda

¹⁴⁸ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s103-104.

¹⁴⁹ Şahin, a.g.e., s.188.

¹⁵⁰ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.105.

en az vakit geçirilen yerlerden birinde, apodyteriumda olması da kanımca uygun değildir.

Mekânda ele geçen heykellerin çoğunun kaidelerinde, desteklerinde ve birinin kalkanında yer alan başı yazıtlarında “Κλαύδιος Πεισων άώέθηκεν” ifadesi okunmakta ve heykelleri Claudius Piso isimli bir kişinin başıladığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle mekâna kazı ekibi tarafından bu kişinin adı verilmiştir. Heykellerin uygun olan boşluklarına, genellikle de kaidelerine kazınmış olan yazıtların harf yükseklikleri farklı, ancak aynı formdadır. Yazı karakterinden dolayı eserler M.S.2.yy. ortalarına tarihlenmektedir.

M.S.2.yy. ortalarında hamamda genişleme ve güzelleştirme amaçlı tadilatlar gerçekleştirildiği bilinmektedir. Şahin'e göre¹⁵¹ belki de Claudius Piso, Antoninuslar Dönemi'nde döneminde yapılan bu inşaat faaliyetleri ve heykeltıraşlık düzenlemeleri esnasında heykelleri başılamıştır. Bu kişiyle ilgili ne antik kaynaklardan ne de epigrafik ve arkeolojik buluntulardan edinilen hiçbir veri yoktur, ancak oldukça varlıklı olduğu açıktır.

İnan bu mekânda ele geçen tüm ve tüme yakın durumdaki heykeller ile heykeltıraşı parçalardan yola çıkarak “Klaudios Peison Galerisi”nde en az 38 heykelin sergilendiğini belirtmesine rağmen¹⁵² raporların incelenmesi ve müzedeki araştırmaların sonucunda 21 heykelin varlığı belirlenmiştir. Bunlardan 11'i tüm ve tüme yakın durumdadır. 10'unun ise ancak baş veya plinth gibi küçük fragmanları günümüze ulaşmıştır. Kalan 17 heykelin varlığını kanıtlayacak yeterli veri elde edilememiştir.

Bu mekanda bulunan heykeller içerisinde tanımlaması yapılmış olanlar, Apollon Kitharoidos (K.28) (Lev.XXXVII), Mousa (K.29) (Lev.XXXVIII-XXXIX), Marsyas(K.30) (Lev. XL-XLI), Herakles (K.31) (Lev.XLIII-XLIV), Hermes (K.32) (Lev.XLV), Capua tipi Aphrodite (K.33) (Lev.XLVI-XLVII), Pontia-Euploia tipi Aphrodite heykeli (K.34) (Lev.XLVIII-XLIX), Satyr (K.35) (Lev.L), Meleagros (K.36) (Lev.LI), Nemesis (K.37) (Lev.LII), Hygieia (K.38) (Lev.LIII), Mousa (K.39) (Lev.LIV) Dansöz (K.40) (Lev.LV-LVI) heykelleridir. Ayrıca bu mekânda Eros heykeli fragmanı(K.41) (Lev.LVII), iki Eros başı

¹⁵¹ Şahin, a.g.e., s.188.

¹⁵² İnan, “Heraklesstatue vom Typus des “Herakles Farnese” aus Perge”, s.224

(K.42)(Lev.LVIII) ve (K.43) (Lev.LIX), ideal kadın başı (K.44) (LX), iki Kharit torsosu (K.45) (Lev.LXI) ve (K.46) (Lev.LXII), Athena başı (K.47) (Lev. LXIII), Eros/Tanatos heykeli fragmanı (K.48) (Lev.XIV) da ele geçmiştir.

Burada bulunan Apollon Kitharoidos (K.28), Mousa (K.29), Marsyas(K.30) heykelleri Flashar'a¹⁵³ göre bir grup oluşturmaktadır. Plinth yazıtından yine Claudius Piso tarafından adandığı öğrenilen Apollon heykelinin (K.28) Kitharoidos tipinde olduğu İnan tarafından saptanmıştır.¹⁵⁴ Söz konusu heykel, bu tipin “yürüyen” alt tipindedir. En yakın benzeri Leptis Magna Hamamı'nda bulunan Apollon Kitharoidos heykelidir. Perge heykelinde, Leptis Magna heykelinden farklı olarak kithara, üzerine manto atılmış bir destek yerine ağaç kütüğü biçiminde bir destek üzerinde durmaktadır. Perge heykelinin eksik başının da Leptis Magna heykelininkiyle benzer olduğu düşünülmektedir; sola dönük, üzerinde defne çelengi olan bir baş ve sırta dökülen uzun bukleler halinde saç.¹⁵⁵ Apollon Kitharoidos, M.Ö.5.yy.da çıplak betimiyle ortaya çıkmıştır, daha sonra Hellenistik Dönemde çıplak veya khlamys ve himationla yarı giyimli olarak yaygınlaşmıştır ve çeşitli değişikliklerle tüm İmparatorluk Dönemi boyunca kopyaları yapılmıştır.¹⁵⁶ Flashar, Apollon Kitharoidos tipinin erken Hellenistik Apollon Belvedere tipine dayandığını, bu tipe müzisyen kimliği verilmesiyle değiştirilmiş hali olduğunu ileri sürmüştür.¹⁵⁷ Bilici, hareketli Belvedere tipinin sakin yürüyen Kitharoidos tipine model oluşturduğu savına kuşkulu yaklaşmıştır.¹⁵⁸ Fakat İnan da Apollon Kitharoidos'un Belvedere Apollonu'ndan etkilendiğini doğrulamış ve bunu Hellenistik dönemin 2.yy. klasisizmine mal etmiştir.¹⁵⁹

Marsyas heykelinin (K.30) Zagreb tipinde olduğu İnan tarafından saptanmıştır.¹⁶⁰ Perge heykeli bu tipin şimdiye kadar bilinen replikleri arasında en iyi

¹⁵³ M.Flashar, **Apollon Kitharoidos: Statuarische Typen des musischen Apollon**, Köln, Weimar, Wien, Böhlau Verlag, 1992, s.109.

¹⁵⁴ İnan, J.: “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”(III.KST), s.43-48.

¹⁵⁵ Handan Bilici, **Anadolu'da Apollon Betimleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, İstanbul, 2002, s.14.

¹⁵⁶ Simon, **a.g.e.**, s.208.

¹⁵⁷ Flashar, **a.g.e.**, s.167.

¹⁵⁸ Bilici, **a.g.e.**, s.14.

¹⁵⁹ Jale İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı II**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s.58.

¹⁶⁰ İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı II**, s.46

korunagelmiş olanıdır¹⁶¹ ve orijinalin kol, el, bacak ve ayakların pozisyonu hakkında kesin fikir veren tek repliktir.¹⁶² İnan, figürün patetik yüz ifadesi, kasların biçimlendirilmesi ve yüzey işçiliğinde gördüğü barok üslubun, Bergama sunağının frizinin üslubuyla yakınlığından dolayı tipin orijinalini sunak ile aynı tarihe koymuş ve heykeli M.Ö.2.yy. Hellenistik klasisizmine mal etmiştir.¹⁶³ Heykelin plinhi üzerinde Claudius Piso'nun adadığını bildiren yazıt vardır.

Mousa heykelinin **(K.29)** oturuş motifiyle ilgili olarak Flashar¹⁶⁴ ilk olarak Erken Hellenistik dönemde görüldüğünü söylemektedir. Perge heykeli yazıtlı plinhiyle heykelin hangi yönünün ana cephesi olduğunu kesinleştirmesi bakımından önem taşımaktadır. Flashar heykelin yapısal olarak gösterdiği farklılıktan ve giysi kıvrımlarının üslubundan dolayı tipin M.Ö.2.yy.ın sonlarına tarihlenmiştir.

Apollon, Mousa ve Marsyas heykellerinin bir grup oluşturduğu kesindir. **(Lev.XLII)** Bu grupta Apollon ve Marsyas'ın müzik yarışması betimlenmiştir. Apollon Kitharoidos, ayakta duran Marsyas ve oturan bir Mousa, üç yerde; Perge, Mintourno ve Leptis Magna'da grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Louvre müzesinde bulunan, Antoninuslar Dönemi'ne tarihlenen bir lahtin ön yüz kabartmalarında Apollon, Mousa ve Marsyas figürleri bir arada görülmektedir. Solda Marsyas flüt çalarak ayakta durmaktadır. Figürün sağda geride duran taşıyıcı bacağı grup için bir yandan sınır oluşturmaktadır. Baş sola çevrilidir, bakışlar oturan Mousa'nın önünden geçerek diğer tarafta ayakta duran Apollon'a doğru dönüktür. Ortada yalnızca kalçalarına manto sarılmış olan Mousa bir kayalığın üzerinde oturmaktadır. Sağ bacağına vücuduna çekmiştir. Yüksekçe kaldırılmış olan uyluk, sağ kolun dirseğini desteklemektedir, başını eline yaslamıştır. Baş sola dönüktür ve dikkatini Apollon'un sahneye girişine vermiştir. Solunda muhtemelen bir diptykhon tutmaktadır, bu nedenle Kalliope olarak adlandırılması mümkündür. Bunu, Apollon Kitharoidos takip etmektedir. Sol taşıyıcı bacağı grubu diğer yandan sınırlamaktadır. Lahit kabartmasının da gösterdiği gibi, yarışmayı oturarak seyreden Mousa arka planda geriye çekilmiş olmalıdır ve grup hafif bir alan derinliğiyle üçgen plan

¹⁶¹ A.e., s.52; Flashar, a.g.e., s.168.

¹⁶² İnan, Perge'nin Roma Devri heykeltraşlığı, s.50.

¹⁶³ A.e., s.56.

¹⁶⁴ Flashar, a.g.e., s.171.

oluşturmaktadır.¹⁶⁵ Perge grubunda da aynı müzik yarışması betimlenmiştir. Ortada Mousa hakem pozunda otururken sağında duran Marsyas flütünü çalmayı bitirmiş, sert biçimde sola çevrilmiş olan yüzündeki patetik ifade, sanki kaybettiğini ve başına gelecekleri anlamış hissini uyandırmaktadır. Apollon ise kitharasını çalmak üzeredir.¹⁶⁶

Grubun tarihlemesiyle ilgili olarak çeşitli fikirler öne sürülmüştür. Genel kanı Marsyas ve Mousa'nın prototiplerinin Erken Hellenistik Dönem'e ait olduğu yönündedir. Flashar, grubu oluşturan Apollon, Marsyas ve Mousa figürlerinin her birinin ilk örneğinin birbirinden bağımsız olarak M.Ö.2.yy.ın sonlarına doğru ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Bu tarih, grubun ortaya çıkışı için de bir terminus ante quem oluşturmaktadır. Marsyas tipinin orijinalinin motif olarak Erken Hellenistik figürleri takip etmekle birlikte Apollon gibi M.Ö.2.yy.a tarihlendiğini söylemektedir. Mousa figürünü de motif olarak Erken Hellenistik döneme dayandırmakla birlikte M.Ö.2.yy. sonlarına tarihlemektedir. Flashar'a göre grubu oluşturan figürler motif, detay ve üslup açısından Erken Hellenistik repertuarı biraya getirmiştir, figürlerin yapısal olarak bir araya gelip grubun ortaya çıkışı da M.Ö.2.yy. ortalarına denk gelmektedir.¹⁶⁷ İnan ise Marsyas ve Mousa'nın Lysippos etkisinde, Apollon'un Leokhares'e mal edilen Apollon Belvedere'yi temel alarak grubun orijinalinin Hellenistik dönemde 4.yy. geleneğine bağlı bir heykeltıraş tarafından yaratıldığını düşünmektedir.¹⁶⁸

Bu mekânda apsisin batısındaki stoanın kuzey ucunda bulunmuş olan Farnese tipindeki Herakles heykelinin **(K.31) (Lev.XLIII-XLIV)**, "Klaudios Peison Galerisi"yle VIII no.lu mekânın arasındaki duvarın kuzey ucundaki nişte durduğu düşünülmüştür. Bu heykelin belden yukarısını oluşturan parçanın Boston Museum of Fine Arts'da bulunduğu ilk olarak 1990 yılında gazeteci Özgen Acar tarafından saptanmış ve dönemin Antalya Müzesi müdürü Kayhan Dörtlük tarafından onaylanmıştır. İnan, bu parçalar üzerinde yaptığı detaylı araştırmalar sonucu iki parçanın birbirine ait olduğunu kesin olarak belirlemiştir. Bu sebeple tezimde heykeli bir bütün olarak değerlendirmeyi uygun buldum. Söz konusu heykel, Lysippos'un

¹⁶⁵ Flashar, **a.g.e.**, s.109.

¹⁶⁶ İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", s.10.

¹⁶⁷ Flashar, **a.g.e.**, s.169-171.

¹⁶⁸ İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", s.58

M.Ö.320 yılına tarihlenen Herakles Farnese heykelinin bir repliğidir. 60'a yakın kopyası bulunan bu heykelin orijinalinin bronzdan olduğu bilinmektedir.¹⁶⁹ Genellikle heykelin motif ve üslup açısından büyük benzerlik gösterdiği Floransa Uffizi Galerisinde¹⁷⁰ bulunan Herakles Farnese heykelinin, Lysippos'un orijinal eserini en iyi yansıtan replik olduğu kabul edilmiştir. İnan ise Floransa heykelinde Pergamon üslubunun etkilerini görmüş, bu nedenle bu tipin M.Ö.2.yy. başlangıcına, antik Barok üslubun altın çağına tarihlenmiş ve bu tipi yaratan heykeltıraşın Lysippos'un eserinin önceki kopyasını dönemin üslubuna göre yorumlayarak bir varyant yarattığını söylemiştir. İnan, diğer bir görüş olan, Napoli'deki Herakles Farnese heykelinin¹⁷¹, Lysippos'un orijinal eserinin en iyi yansıtıcısı olduğuna dair olan görüşe de karşı çıkmıştır. Napoli heykelinin duruş ve yüzey işçiliğinde Lysippos için atipik unsurlar görerek bu tipin de barok üslupta yapılmış bir örneğe dayandığını söylemiştir. İnan'a göre Perge repliği iyi korunmuş durumu ve sanatsal kalitesiyle bütün diğer repliklerin üstündedir. Şimdiye kadar tanımlanmamış olan bu tipe Perge repliğinin adı verilmesi gerektiğini, bundan böyle tipin "Perge Herakles Farnese" tipi adıyla anılmasını teklif etmiştir.¹⁷²

Apsise yakın batı duvarındaki nişin önünde bulunmuş olan Hermes heykelinin **(K.32) (Lev.XLV)** Apollon Centocelle tipine dayandığı İnan tarafından saptanmıştır.¹⁷³ Ancak bu tipin dayandığı orijinalin hangi tanrıyı betimlediği tartışmalıdır. Vierneisel-Schlörb¹⁷⁴ orijinalin Apollon'u betimlediğini kanısına varmıştır. Zanker¹⁷⁵ bu konuya kuşkulu yaklaşmıştır. İnan tipin korunagelen repliklerin çoğunun hatalı restore edilmiş olduğunu, restorasyonlar hariç tutulursa sadece bir repliğin Apollon atribüleriyle donanmış olmasından dolayı (bu repliği de tipin varyantı olarak kabul etmiştir) tipin orijinalinin Hermes'i betimlediğini iddia

¹⁶⁹ Tulunay, "Lysippos", s.1134.

¹⁷⁰ Guido A.A.Mansuelli, **Galleria degli Uffizi: Le Sculture I**, Roma, Istituto Poligrafico dello Stato, I,1958, s.58-59, no.35, Luigi Todisco, "Un Frammento di Statua al Museo di Lecce: E I Tipi Di Eracle E Melpomene Con Testa Taurina Sotto La Clava", **Archeologia Classica** 31,1979, s.141-157, 147 -148

¹⁷¹ German.Hafner, *Geschichte der Griechischen Kunst*, Zürich, Atlantis Verlag, 1961, s.395-396, res.410.

¹⁷² İnan, "Heraklesstatue vom Typus des "Herakles Farnese", s.231-232.

¹⁷³ İnan, Perge'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı II, s.34-40.

¹⁷⁴ Vierniesel-Schlörb, **a.g.e.**,274-281

¹⁷⁵ Paul Zanker, **Klassizistische Statuen: Studien zur Veränderung des Kunstgeschmacks in der römischen Kaiserzeit**, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 1974, s.106 -108.

etmiştir. Orijinal eserin tarihlenmesi ve yaratıcısıyla ilgi olarak da farklı görüşler ortaya atılmıştır. Marwitz¹⁷⁶ M.Ö.380'e, D.Arnold M.Ö.70'lerin başına tarihlenmiş ve Antiphanes'e mal etmiştir. Ancak en çok kabul gören görüş orijinalin M.Ö.4.yy.da ortaya çıkmış olduğudur.¹⁷⁷

Mekanın doğusundaki 4-4 No.lu sütun kaideleri hizasında, batı duvarına yaklaşık 3 m uzaklıkta bulunmuş olan Aphrodite heykeli (**K.33**) (**Lev.XLVI-XLVII**) Capua tipindedir. Figürün sol eliyle tuttuğu kalkanda "Claudius Piso adadı" yazıtı yer almaktadır. Bu tipin orijinali M.Ö.4.yy.ın ikinci yarısına, Akrokorinth kült heykeline dayanmaktadır. Figürün Ares'in kalkanını ayna gibi kullanarak kendisini yansıtması şeması M.Ö.3.yy.da Apollonios Rhodios¹⁷⁸ tarafından doğrulanmaktadır.¹⁷⁹ Bronz orijinal önceleri Furtwängler¹⁸⁰ ve Bieber¹⁸¹ tarafından Skopas'ın eseri olarak yorumlanmıştır. Arnold¹⁸², Fuchs¹⁸³, Laurenzi¹⁸⁴, Lippold¹⁸⁵, Charboneaux¹⁸⁶, Schuchhardt¹⁸⁷, Stewart¹⁸⁸ ve Süsserot¹⁸⁹ ise orijinali Lysippos'la ilişkilendirmiştir. Alscher¹⁹⁰ ve Amelung¹⁹¹ ise orijinalde Geç Hellenistik heykeltıraşların ve hatta Praksiteles'in etkilerini görmektedir.

¹⁷⁶ Herbert Marwitz, "Antiken der Sammlung Hermann Bünemann, München", **Antike Plastik** 6,1967, s.29-58, s.43-47

¹⁷⁷ Walter-Herwig Schuchhardt, **Die Epochen der griechischen Plastik**, Baden Baden, Bruno Grimm, Verlag für Kunst und Wissenschaft, 100-102 ; Marwitz, a.g.e., s.44vd.

¹⁷⁸ Apollonios Rhodios: ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ ΠΡΟΔΙΟΥ ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΩΝ: The Argonautica, Çev.R.C.Seaton, The Loeb Classical Library, London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons,1921,s.55: I,743

¹⁷⁹ Angelos Delivorrias, vd., "Aphrodite", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, Band II,1, Artemis Verlag, Zürich, München, 1984, s.71-72, No:627.

¹⁸⁰ Furtwängler, **a.g.e.**,s. 628-646.

¹⁸¹ Margarete Bieber, **The Sculpture of the Hellenistic Age**, New York, Columbia University Press, 1955, s. 26

¹⁸² Dorothea Arnold, "Die Polykletnachfolge", **Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts** 25, 1969, 237-238.

¹⁸³ Fuchs, Die Skulptur der Griechen, s.222-223, Abb.240-241.

¹⁸⁴ Fleischer, **a.y.**

¹⁸⁵ Lippold, Handbuch Der Archäologie,s.284.

¹⁸⁶ Jean Charbonneaux: **Die Venus von Milo**, Opus Nobile, Meisterwerke der Antiken Kunst, Bremen, Walter Dorn Verlag, 1959, s.8-13.

¹⁸⁷ Fleischer, **a.y.**

¹⁸⁸ Andrew F. Stewart, **Scopas of Paros**, New Jersey, Noyes Press, 1977, s.111-119.

¹⁸⁹ Fleischer, **a.y.**

¹⁹⁰ Ludger Alscher, **Griechische Plastik :Nachklassik und Hellenismus**, Band III, Berlin, Veb deutscher Verlag der Wissenschaften, 1956, s.194-195. Anm.129 Iv, 1957, 83.

¹⁹¹ Walther Amelung,"593.Kopf der Aphrodite,Rom, Palazzo Caetani", **Brunn-Bruckmann's Denkmäler Griechischer und Römischer Sculptur**, Ed.P.Arndt, München, Verlangsanstalt F.Bruckmann A.-G., 1906, no.593.

Bu mekânda bulunmuş olan ikinci Aphrodite heykeli (**K.34**) (**Lev.XLVIII-XLIX**), Pontia-Euploia tipindedir.¹⁹² İnan bu heykele ait olan iki parça daha saptamıştır fakat bu parçalar kırık kırığa uymadığından birleştirilmesi mümkün olmamıştır. Bu parçalardan birinde, heykelin plinth fragmanında kayalık üzerinde bir delfin başı korunagelmıştır. Kayalıkta üç satır halinde yine Claudius Piso tarafından adandığını bildiren bir yazıt yer almaktadır. Diğer parçada ise delfinin gövdesinin büyük kısmı üzerinde küçük bir Eros figürüne ait kısımlar korunagelmıştır.¹⁹³ Heykel, ilk yayında İnan¹⁹⁴ tarafından “yarı giyimli dansöz” olarak adlandırılmıştır. Ashmole¹⁹⁵ tipin orijinalinin Aphrodite Capua’nın öncüsü olması gerektiğini söylemiş ve M.Ö.4.yy.ın ilk yarısına tarihlemiştir. Arndt¹⁹⁶ tarafından M.Ö.350 dolaylarına Praksiteles ekolüne mal edilmiştir. Amelung¹⁹⁷, Ippel¹⁹⁸ ve Klein¹⁹⁹ bu görüşe karşıdır, Amelung orijinalin M.Ö.4.yy.ın ikinci çeyreğinde tanınmayan bir heykeltıraşın eseri olduğunu savunmuştur. Bernoulli²⁰⁰ M.Ö.4.yy. sonlarına, İskender döneminden önceye tarihlemiştir. Lippold²⁰¹ orijinali Lysippos geleneğinin etkisinde görmüş, Aphrodite Capua’ya bağlayarak Erken Hellenistik Dönem’e tarihlemiştir. Klein²⁰² ise M.Ö.2.yy.ın ikinci yarısına, Hellenistik Dönem’e yerleştirmiştir. Fleischer²⁰³, Becatti²⁰⁴ ve İnan²⁰⁵ da Geç Hellenistik Dönem’e yerleştirmiştir.

¹⁹² Angelos Delivorrias, vd., “Aphrodite”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, Band II,1, Artemis Verlag, Zürich, München, 1984, s.69; Jale İnan: “Aphrodite, Tänzerin oder Wassernnymphe”, **Festschrift für Nikolaus Himmelmann**, Beiträge zur Ikonographie und Hermeneutik, Ed.H.U.Cain, H.Gabelmann, D.Salzmann, Mainz am Rhein, Verlag Philipp vo Zabern, 1989, s.273-280.

¹⁹³ İnan: “Aphrodite, Tänzerin oder Wassernnymphe”, s.273

¹⁹⁴ İnan, .: Perge Kazısı 1981 Çalışmaları, **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.12.

¹⁹⁵ İnan,J.: “Aphrodite, Tänzerin oder Wassernnymphe”, **Festschrift für Nikolaus Himmelmann**, Beiträge zur Ikonographie und Hermeneutik, Ed.H.U.Cain, H.Gabelmann, D.Salzmann, Mainz am Rhein, Verlag Philipp vo Zabern, 1989, s.273-280, s.278 dipnot 56.

¹⁹⁶ P.Arndt, “1542” **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, VI, Ed. P. Arndt, W.Amelung, München, F.Bruckmann A.G.,1912, s.10

¹⁹⁷ W.Amelung, “2081/82” **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, VI, Ed. P. Arndt, W.Amelung, München, F.Bruckmann A.G.,1913, s.76-77.

¹⁹⁸ İnan,**a.g.e.**, s.278, dipnot 54.

¹⁹⁹ Wilhelm Klein, **Vom antiken Rokoko**, Wien,1921, Österreichische Verlagsgesellschaft, Ed. Hölzel & Co., Ges. M.B.H., s.98-99.

²⁰⁰ İnan,**a.g.e.**, s.278 dipnot49.

²⁰¹ Lippold, Handbuch Der Archäologie, s.298-299.

²⁰² W.Klein, **a.e.**

²⁰³ Robert Fleischer, “Aphroditorso vom Polionnymphaeum in Ephesos”, **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien**, Beihefte Band II, 1971, s.165-171.

Figürün kimi betimlediğiyle ilgili olarak da çeşitli görüşler vardır: Galatea, Thetis, Leukothea, Hekate, hatta Hermaphrodite ayrıca Nereid, Deniz Nymphesi ve Nymphe de önerilen kimlikler arasındadır.²⁰⁶ İnan ise heykelin, canlı hareketinden dolayı dans eylemi içinde olduğunu ve aynı mekânda bulunmuş olan Satyr heykeliyle bir grup oluşturduğunu düşünmüştür. Bu birlikteliği orijinale atfetmiş ve sözü geçen iki heykeli “Dansa davet” adıyla bilinen orijinale dayandırmıştır.²⁰⁷ Ben bu iki eserin orijinalde bu mekâna ait olmadığı düşüncesindeyim. Bu heykellerin boyutlarının bu mekânda sergilenen diğer heykellerden daha küçük olması, Aphrodite tam olarak korunagelmemiş olmasına rağmen büyük kısmı birleştirilmiş olan Satyr heykelinde de Claudius Piso’yla ilgili bir yazıtta rastlanmaması ve söz konusu heykellerin boyut ve işçilik bakımından IV no.lu mekânda (Natatio) bulunmuş olan Hygieia, Asklepios ve Herakles heykelleriyle gösterdiği benzerlik nedeniyle bu heykellerle aynı mekânda, yani IV No.lu mekânda bulunmak üzere tasarlandığı, daha sonraki bir evrede ise bu mekâna taşındıkları kanaatindeyim.

Bu mekânda ele geçmiş olan Satyr heykeli (**K.35**) (**Lev.L**) için İnan, Hellenistik sanatın Rokoko eğiliminin etkisinde olduğunu söylemiştir. Şarap tulumu taşıyan fakat farklı bir tipte olan bir Satyr heykeli Kyrene Hamamı’nda da ele geçmiştir.²⁰⁸

Mekânın doğusundaki 1 ve 2 No.lu sütun kaideleri arası hizasında, batı duvarına 4 m mesafede bulunmuş olan Meleagros heykeli (**K.36**) (**Lev.LI**) ile aynı tipte olan repliklerin büyük çoğunluğunun orijinali M.Ö.4 yy.a tarihlenmiş ve genellikle Skopas’a atfedilmiştir.²⁰⁹ İnan da heykelin orijinali Skopas’a mal edilen bu

²⁰⁴ Giovanni Becatti, **Ninfe e Divinata Marine: Recherche Mitologiche Iconografiche e Stilistiche**, Studi Miscellanei 17, Seminario di Archeologia e Storia dell’Arte Greca e Romana dell’Università di Roma, Anno Accademico 1970-1971, Roma, Stefano de Luca, 1971, s.29-35.

²⁰⁵ İnan, “Aphrodite, Tänzerin oder Wassernymphe”, s.278.

²⁰⁶ Fleischer, **a.y.**

²⁰⁷ İnan, a.g.e., s.278.

²⁰⁸ Manderscheid, a.g.e., kat.no.269.

²⁰⁹ P.E.Arias, **Skopas**, Quaderni e Guide di Archeologia I, Roma, “L’erma” di Bretschneider, 1952, s. 127-131; A.W.Stewart, **Skopas of Paros**, Park Ridge, New Jersey, Noyes Press, 1977, s.142-144; E.Dyggve; F.Poulsen; K.Rhomaos, **Das Heroon von Kalydon**, KØbenhavn, Levin & Munsgaard, 1934, s.81; Elif Tül Tulunay, “Skopas”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.3, YEM Yayın, İstanbul, 1997, s.1678-1679.

tipi tekrarladığını belirtmiştir.²¹⁰ Ancak mevcut antik kaynaklarda tipi yaratan sanatçıyla ilgili bir bilgi yoktur.²¹¹

Bu mekânda VII No.lu mekânın doğusunda 1 No.lu sütun kaidesi hizasında, kemerli girişin batısında Hygieia heykelinin altında bulunmuş olan Nemesis heykeli **(K.37) (Lev.LII)**, mahcubiyet, özellikle de meşru evlilikle ilgili iffet personifikasyonu olan Pudicitia tipinde betimlenmiştir. Bu tipteki betimlerden frontal betimlenmiş, başı sola çevrili, sağ eliyle başörtüsünü tutan, sol elini aşağı sarkıtmış olan tiple yakınlık göstermektedir.²¹² Sağ elle başörtüsünü tutma hareketi burada Nemesis'e uyarlanarak tanrıça için tipik olan eliyle yakasını öne çekme jestine dönüşmüştür, sol elinde tuttuğu uzunluk ölçüsü de tanrıçanın sıklıkla rastlanan atribülerinden biridir. Nemesis heykelinin tipolojisiyle ilgili olarak tarafımdan yapılan araştırmalarda, yayınlanmış Nemesis betimleri arasında Pudicitia tipinin Nemesis'e uyarlandığı başka bir örneğe rastlanmamıştır. Heykelin plinthinde yine Claudius Piso tarafından adandığını bildiren yazıt yer almaktadır.

1 No.lu sütun kaidesi hizasında, kemerli girişin batısında, Nemesis heykelinin üstünde bulunmuş olan Hygieia heykeli Hygieia **(K.38) (Lev.LIII)**, Goçeva'nın²¹³ belirlediği Hygieia ikonografisi içinde Timgad ve Torlonia tipleriyle yakınlık göstermektedir. Torlonia tipinde, duruş ve giysi atipik bir betim olarak nitelendirilen Kassel heykelini²¹⁴ anımsatmakla birlikte sağ kol aşağı doğru uzanmakta, böylece diğer elinde tuttuğu phialeyi koluna sarılı olan yılandan uzaklaştırmaktadır. Timgad tipinde ise sağ kol aşağı doğru gerilmiş ve açılmıştır, böylece yılan büyük kıvrımlarla tırmanarak phialeye ulaşmaktadır. Perge heykelinin ise iki elinde iki ayrı yılan vardır ve sol elindeki yılanı farklı bir biçimde, phialeden değil cornucopiadan beslemektedir. Claudius Piso'nun adandığını bildiren yazıt, plinthin kenarı uygun olmadığından figürün yanındaki Eros'un oturduğu kayalığın alt kısmı düz bir biçimde yontularak buraya yazılmıştır.

²¹⁰ Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk Arkeoloji Dergisi**, XXVI-2, 1983, s.1-63, s.12.

²¹¹ Susan Woodford, Ingrid Krauskopf, "Meleagros", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, Band VI,1, Zürich, München, Artemis Verlag, 1984, s.414-435, s.415.

²¹² Rainer Vollkommer, "Pudicitia", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae** VII,1, Zürich, München, Artemis Verlag, 1994, s.589-592.

²¹³ Goçeva, **a.g.e.**, s..562,

²¹⁴ **A.e.**, s.558-559, no.40

Mousa heykeli (**K.39**) (**Lev.LIV**) Münih Klio'su tipindedir. Schneider tarafında Perge'de bulunmuş olan Plancia Magna heykeliyle (M.Env.No.:A3459) üslup yönünden karşılaştırılarak Mousa heykeli Hadrianus Dönemi'ne tarihlenmiştir.²¹⁵

Bu mekânın doğusundaki 6 ve 7 No.lu sütun kaideleri hizasında, batı duvarının yakınında bulunmuş olan "Dansöz" olarak adlandırılmış heykel (**K.40**) (**Lev.LV-LVI**), Perge heykeltıraşlık buluntuları arasında çok özel bir yere sahiptir. Siyah ve beyaz olmak üzere iyi ayrı renkte ince gözenekli mermerden yontulmuş olan heykel gerek malzeme, gerekse işçilik, gerekse üslup bakımından üstün sanat özelliklerine sahiptir. İnan, söz konusu heykelin dayandığı orijinalin Hellenistik Rokoko sanat eğilimine mal edilebileceğini belirtmiştir.²¹⁶ Özbayoğlu, heykelin bir tanrıçayı; Artemis'i betimlediği düşüncesindedir. Figürün başındaki fiyongun Kapitol tipi Aphrodite heykellerinde görüldüğünü, eğik boynu, kendinden geçmiş ifadesiyle dansçıyı bir tanrıçaya dönüştüren tanrısal, kozmik bir dans olduğunu belirtmiştir.²¹⁷

Bu tüm veya tüme yakın heykeller dışında bu mekanda bazı fragmanlar da ele geçmiştir. Bunlardan Eros heykeli fragmanında (**K.41**) (**Lev.LVII**) plinthte okunan Claudius Piso'nun adadığını ildiren yazıttan, bu heykelin de aynı dönemde, aynı kişi tarafından adanmış olduğunu ve bu mekan için tasarlanmış olduğu sonuçlarına varabilir. Ayrıca burada ele geçen Eros başlarından birinin(**K.42**) (**Lev.LVIII**) bu heykele ait olduğu düşünülebilir. Ancak heykelin gövdesine ait bir parça bulunmadığından parçaları birleştirmek mümkün değildir. Korunagelen parçalar, heykelin tipini saptamak için de yeterli olmamaktadır.

Bu mekanda bulunan diğer Eros başının (**K.43**) (**Lev.LIX**), ise Hellenistik bir orijinale dayandığı İnan tarafından saptanmıştır.²¹⁸ Oldukça küçük olan bu Eros başının, VIII no.lu mekanda bulunmuş olan fakat plinth yazıtından, aslında bu mekana ait olduğu anlaşılan bir parçanın (bkz. Lev.XLIX, res.2) üzerindeki delfinin üzerindeki Eros figürüyle birbirini tamamlayabileceği düşünülebilir. Ancak Eros

²¹⁵ Schneider, **a.g.e.**, s.92, s.197.

²¹⁶ İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", s.13-14.

²¹⁷ Erendiz Özbayoğlu, "The "Dancer" of Antalya: La "Danzatrice" di Antalya", **Quaderni** 3, Prato Museo Civico, 1993, s.286-309.

²¹⁸ İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları"(III.KST), s.46.

figürünün gövdesine ait günümüze gelen parça olmadığından Eros başı ile bu fragmanı birleştirmek mümkün değildir.

Bu mekânda bulunan bir ideal kadın başının **(K.44) (LX)** üzerinde bulunan diademın ortasında bir figür yer almaktadır. İdeal yüz hatlarına sahip olan ve özel bir diademi bulunan bu başın, bir tanrıça veya Mousa başı olduğu düşünülebilir.²¹⁹

Bu mekanda biri bulunan Kharit torsolarından biri **(K.45) (Lev.LXI)** 1980’de diğeri **(K.46) (Lev.LXII)** 1981’de bulunmuştur. 1979’da hamamın dışında, şapelin yakınında bulunmuş olan torsoyla birlikte bir grup meydana getirdikleri belirtilmiş²²⁰ fakat ne torsolar ne de grup tümlenmemiştir. VIII no.lu mekânda durduğu düşünülen bu grupla ilgili detaylı bilgiler bölüm 3.10’da verilmiştir.

Bu mekânda ele geçen bir Athena başı **(K.47) (Lev. LXIII)**, doğal boydan küçük bir Athena heykelciğine aittir.²²¹ Ayrıca yere dayalı bir meşale tutan bir figüre ait fragmanlar bulunmuştur. Heykelin çok azı korunagelmiş olduğundan figürün kimi betimlendiğini saptamak mümkün değildir. Ancak meşalenin Eros veya Tanatos betimlerinde görüldüğü düşünüldüğünde, fragmanların bir Eros veya Tanatos heykeline ait olduğu düşünülebilir. **(K.48) (Lev.XIV)** ele geçmiştir.²²²

Mekânda ele geçen heykellerin hemen hepsinde Claudius Piso’nun adadığını bildiren bir yazıt bulunması nedeniyle, kazı ekibi tarafından, “Klaudios Peison Galerisi” olarak adlandırılmış olan bu mekânda ele geçen eserlerin, orijinaleri genellikle M.Ö.4.yy ile M.Ö.2.yy.a dayanan, kimi ünlü heykeltıraşlara atfedilen heykellerin replikleri veya varyantlarını oluşturmaktadır. Eserler yazıt karakterinden dolayı genel olarak M.S.2.yy. ortalarına, Antoninuslar Dönemi’ne tarihlenmektedir.

²¹⁹ İnan, “Perge Kazısı 1981 Çalışmaları”, s.7-8.

²²⁰ İnan, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, (Belleten) s.366.

²²¹ İnan, “Perge Kazısı 1981 Çalışmaları”, s.15-16.

²²² A.e., s.15

3.8. VIII No.lu mekânda bulunan heykeller

IX no.lu mekânla birlikte, hamamın kuzeybatısında yer alan, ekseni diğer mekânlara dik olan, doğu-batı doğrultulu iki mekândan biridir. Kuzey ve batı duvarları iyi durumda korunagelen mekânın güney duvarı muhtemelen Hellenistik sur duvarının üzerine inşa edilmiştir. Birkaç evre gösteren bu duvarın bir kısmı yıkılmıştır. Kuzey duvarında iki büyük niş yer almaktadır. Bu nişlerden doğuda olanının içinde, VII no.lu mekândan gelen oturma sekisi devam etmektedir. Batıdaki nişin içerisinde ise küçük bir havuz vardır. Ayrıca mekânın batı duvarının önünde, mekânın batı kısmını kaplayan, beş basamakla inilen 1,45 m derinliğinde bir havuz yer almaktadır. Havuzun kenarını oluşturan sette devşirme mimari elemanların kullanılmış olmasından dolayı bu havuzun sonradan yapıldığı anlaşılmıştır.²²³ Ayrıca batı duvarı önündeki setin yukarısında, yüksek kaidelerin üzerinde havuza su taşıyan çörtenler in situ olarak bulunmuştur. Havuzun suyunu boşaltan üç adet drenaj deliği de saptanmıştır.²²⁴ Mekânın güney duvarında da bir niş düzeni uygulanmıştır ancak ortadaki ve batıdaki nişlerin geçitleri sonraki bir evrede kapatılmıştır. Güneydoğuda IX no.lu mekâna açılan bir geçit yer almaktadır.

Tabanı mermer kaplı olan mekânda farklı renklerden mermer levhalar ve yazıtlar kaplamalar arasında kullanılmış ve düzensiz bir görünüş ortaya koymuştur. Zeminin altında hypokaust olup olmadığı kazılarla kontrol edilmemiştir ancak bütün doğu kenarının VII no.lu mekâna açık olması buranın ısıtılmadığını göstermektedir. Bu durumda bu mekânın frigidarium olarak kullanılmış olması mümkündür. Abbasoğlu'na göre bu kısım hamamla birlikte yapılmış olmayıp daha sonraki bir evrede hamam genişletildiğinde hamam kapsamına dahil edilmiştir.²²⁵

Bu mekânda Velletri (**K.49**) (**Lev.LXV**) ve Parthenos tiplerinde (**K.50**) (**Lev.LXI**) iki ayrı Athena heykeli, Kapitol ve Syrakusai(?) tiplerinde iki Aphrodite heykeli, Asklepios heykeli ve Kharitler grubu ile ideal bir kadın başı bulunmuştur.

Batı duvarındaki kuzey çörtenin doğusunda bulunmuş olan Athena heykeli (**K.49**) (**Lev.LXV**) Velletri tipindedir. Ancak bu tipteki orijinalin, Hellenistik

²²³ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.105-106.

²²⁴ İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", s.201

²²⁵ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, 105-107.

Dönemde yapılmış, döneminin üslubunu gösteren bir varyantına dayandığı İnan tarafından saptanmıştır. Ayrıca heykeli yapan kopist kendi çağının (Geç Antoninuslar Dönemi) üslup özelliklerini de yansıtmıştır.²²⁶ Bu sebeple söz konusu heykel, diğer repliklerle ortak özellikler göstermesine rağmen, bire bir benzeri olan başka bir replik yoktur. Tipin orijinaliyle ilgili olarak M.Ö.435'ten M.Ö.400'e uzanan bir zaman dilimi içerisinde çeşitli tarihllemeler yapılmıştır.²²⁷ Bazı araştırmacılar eserde olgun klasik üslup özellikleri görürken bazıları geç klasik üslup niteliği belirlemiştir. Eseri Kresilas'a mal edenler olduğu gibi, Alkamenes'e mal eden bir araştırmacı da vardır. Eserimiz Hellenistik Dönem'de yapılmış serbest bir kopyaya dayandığından bu sorunlara bir katkısı olmamaktadır.²²⁸

İkinci Athena heykeli (**K.50**) (**Lev.LXVI**) mekânın güney duvarı önündeki ikinci payenin batısında, havuzun üst düzeyinde bulunmuş olan Parthenos tipindeki heykeldir. Pheidias'ın Atina akropolündeki Parthenon Tapınağı için M.Ö.447 ile 438 yılları arasında yapmış olduğu altın ve fildişinden ünlü kült heykeline²²⁹ dayanmaktadır. Ancak söz konusu heykel bu orijinale değil, bu orijinalin Hellenistik Dönem'de yapılmış bir varyantını örnek aldığı İnan²³⁰ tarafından saptanmıştır. Bu heykele en yakın replik, Parthenos tipinin yine Hellenistik Dönem varyantı olan ve Torino Müzesinde bulunan bronz heykelciktir.²³¹

Batı duvarın önündeki orta çörtenin güneydoğusunda bulunmuş olan Aphrodite (**K.51**) (**Lev.LVII**) heykeli ise Syrakusai Aphroditesi tipiyle benzerlik göstermektedir. Bu mekânda bulunan ideal kadın başı (**K.53**) (**Lev. LXIX**) Aphrodite'yi anımsatmaktadır. Bu başın söz konusu heykele ait olduğu

²²⁶ Jale İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı I**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000, s.20-27.

²²⁷ Orijinalin tarihlemesiyle ilgili olarak bkz.

Furtwängler, *Meisterwerke der griechischen Plastik*, 1893, 303vd; E.Pfuhl, **JdI** 41, 1926, s.17vd; V.H.Poulsen, **From the Collection of the Ny Carlsberg Museum**, 1942, s.78-80; P.Orlandini, **Mem Acc Linc. Ser VIII, C. 4**, 1952, 2.322vd; Steuben, **Hellbig** 4 II, 646 vd; F.Hiller, **Forgeschichtlicher Untersuchungen zur griechischen Statue des späten 5.Jahrhundert v.Chr.**, 1971, s.27; Kabus-Jahn, **AntP** 11, 1972, s.19; Süsserot, **Griechische Plastik des 4.Jahrhunderts vor Christus. Untersuchungen zur Zeitbestimmung**, 1938, s.131 vd; E.Langlotz, **JdI** 61/62, 1946/47, s.110 dipnot 1; T.Dohrn, **Attische Plastik**, 61, 62.

²²⁸ İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı I**, s.27

²²⁹ Elif Tül Tulunay, "Pheidias", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.3, YEM Yayın, İstanbul, 1997, s.1464-1467.

²³⁰ J.İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı I**, 4-12.

²³¹ **A.e.**, s.12

düşünülebilir.* Syrakusai tipi Aphrodite Pudica tipine dayanır.²³² Syrakusai tipinde sol el karında manto kıvrımlarını toplayıp tutarken ve sağ el göğsü örterken Perge Aphroditesi her iki eli karnının önündeki bir istiridyeye kabuğunu tutmaktadır. Bunun dışında duruş ve rüzgârdan uçuşur gibi görünen manto birbirine benzer. Manderscheid ise Timgad'da Büyük Hamam'da bulunmuş olan benzer bir heykeli Nymphe olarak adlandırmış ve İstiridyeli Aphrodite tipinde olduğunu söylemiştir²³³. Syrakusai tipinin ortaya çıktığı tarih ve bu tipin Pudica tipiyle ilişkisi tartışmalıdır. Guiliano M.Ö.2.yy.ın birinci yarısına, Bieber²³⁴ M.Ö.2.yy.a, Brinkerhoff M.Ö.150-100 arasına, Klein²³⁵ M.Ö.1.yy.a tarihlemiştir. Hauser²³⁶ bir kabartmadaki Nymphe betiminin giysi motifinin Syrakusai Aphrodite'sine temel oluşturduğunu söylemiş ve M.Ö.1.yy.a tarihlemiştir. Lullies²³⁷ Kapitol Aphroditesi tipinin İmparatorluk Dönemi'nde yapılmış bir varyantı olduğunu söylemiştir. Bu tipi daha geç tarihleyen araştırmacılar da vardır.

Bu mekânda bulunmuş olan ikinci Aphrodite heykeli Kapitol Aphroditesi (Venus Capitolina) (K.52) (Lev. LXVIII) tipindedir. Tipin orijinalinin ortaya çıktığı tarihle ilgili olarak çeşitli görüşler vardır. Lippold²³⁸ orijinali M.Ö.4.yy. sonlarına tarihlenirken, Felletti Maj²³⁹ ve Bieber²⁴⁰ M.Ö.2.yy.ın birinci yarısına tarihlenmektedir. Üslup özellikleri bakımından da farklı sanatçıların etkileri görülmüştür. Sieveking²⁴¹ Leokhares'e mal etmiş, Dickins²⁴² ve Lullies²⁴³ ise Genç Kephisodotos'un eseri olduğunu ileri sürmüştür. Bu mekânda üzerinde Eros'un ayaklarının korunagelmiş

* Bu başın, adı geçen heykele ait olabileceği tezin yazım aşamasında fark edilmiş olup, kırık kırığa oturma denemesi yapılmamıştır. Ancak üslup özellikleri ile kırıkların durumu mümkün olabileceğini göstermektedir. 2007 kazı sezonunda gerekli izin alınarak bu deneme yapılacaktır.

²³² Angelos Delivorrias, vd., "Aphrodite", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, Band II,1, Artemis Verlag, Zürich, München, 1984, s.83.

²³³ Manderscheid, **a.g.e.**, o. 477.

²³⁴ Bieber, *Ancient Copies*, s.65

²³⁵ Klein, **a.g.e.**, s.88-90.

²³⁶ F.Hauser, "758" **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, III, Ed. P. Arndt, W.Amelung, München, F.Bruckmann A.G.,1897, s.32.

²³⁷ R.Lullies, **Die kauernde Aphrodite**, München, Pasing, Filser Verlag, 1954, s.73

²³⁸ Lippold, *Handbuch Der Archäologie*, s.291.

²³⁹ B.M.Felleti Maj: "Afrodite Pudica", **Archeologia Classica** 3, 1951, s.33-146, s48-54

²⁴⁰ Margarete Bieber, **The Sculpture of the Hellenistic Age**, New York, Columbia University Press, 1955, s. 20

²⁴¹ Sieveking, **a.g.e.**

²⁴² Guy Dickins, "The Followers of Praxiteles", **The Annual of the British Scholl at Athens BSA** 21, 1914-16, s.1-9, s.6

²⁴³ Lullies, **a.g.e.**,s.71.

olduğu bir delfin olan bir plinth parçası **(K.56) (Lev. LXXIII)** bulunmuştur. Bu parçanın aynı heykele ait olması mümkündür. Kaidenin korunagelmiş olan kısmındaki KEN okunan yazıtın tamamı büyük olasılıkla Claudius Piso'nun adadığını bildiren “Κλαύδιος Πεισων άωέθηκεν” şeklindeydi. Bu durumda Claudius Piso tarafından adanmış olan bu heykel muhtemelen “Klaudios Peison” galerisi olarak adlandırılan mekânda durmak üzere yapılmıştı. Daha sonraki bir evrede değişikliklerle hamama dahil edilen bu kısma, diğer Aphrodite heykeliyle simetri oluşturarak buradaki kompozisyonu tamamlaması amacıyla getirilmişti.

Parçaları VII ve VIII no.lu mekâna hatta VII no.lu mekânın batısındaki şapele kadar dağılmış durumda ele geçen Kharitler grubunun asıl durduğu yerin VIII no.lu mekân olduğu düşünülmektedir. **(K.54) (Lev. LXX-LXXI)** Roma Dönemi'nde yalnızca lahit kabartmalarında giyimli olarak betimlenen Kharitler, bunun dışında hemen hemen istisnasız olarak çıplak ve kanonik grup formunda karşımıza çıkarlar. Figürler birbirine çok yakın dururlar, dıştaki iki figürün önü, ortadaki figürün arkası izleyiciye dönüktür. Çok sayıda replik, bu şemayı daha kesinleştirmiştir: Önden görülen figürlerin dıştaki bacakları taşıyıcı bacaktır, ortadaki figürün ise sağ bacağı taşıyıcıdır. Soldaki figür sol elini sağdaki figürün sağ omzuna, sağdaki figür sağ elini ortadaki figürün sol omzuna, ortadaki figür ise sol elini soldaki figürün sağ omzuna koymuştur. Serbest eller genellikle bir atribü taşırlar. Orta figürün başı sağa doğrudur, yanlardaki figürlerin de başları genellikle dışa doğrudur. Yanlarında genellikle vazolar bulunur ve bu şemadan sapmalar oldukça nadirdir.²⁴⁴ Perge grubu, büyük ölçüde bu şemaya uygundur. Yalnız dıştaki figürlerden sağdakinin taşıyıcı bacağı, dış değil iç taraftadır ve ortadaki figürün başı sağa değil sola doğru dönüktür.

Figürlerin karşılıklı duruşunun anlamı kesin olarak açıklanamamaktadır. Genel kanı figürlerin dansa başlama anı içinde oldukları şeklindedir. Ancak figürlerin sakin duruşları ve önlü ve arkalı görünüşleri buna uygun değildir. Pausanias²⁴⁵ da çıplak Kharitlerin bir ressam mı yoksa heykeltıraşın eseriyle mi sanata dahil olduğunu bilmemektedir. Bu kanonik grupla ilgili sorular bugün de devam etmektedir. Çoğu araştırmacı bu grubun Geç Hellenistik Dönem'de ortaya

²⁴⁴ Hellmut Sichtermann, “Gratae”, *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, III, 1, Zürich, München, Artemis Verlag, 1988. s.203.

²⁴⁵ Pausanias, *a.g.e.*, C.IV, s.327-330: IX, 35,6.

çıkılmış plastik bir esere dayandığını kabul etmektedir.²⁴⁶ İnan grubun orijinalinin Hellenistik Dönem'e tarihlendiği belirtmiş ve Perge repliğinin Pamphylia'da ve hatta ülkemizde bulunmuş olan tüm üç güzeller replikleri arasında en iyi korunagelmış olanı teşkil etmesiyle önem taşıdığını belirtmiştir.²⁴⁷

Önünde Telesphoros'la birlikte betimlenmiş olan Asklepios heykelinin (K.55) (Lev.XXII) sadece alt kısmı korunageldiğinden, Asklepios ikonografisi içinde belli bir tipe sokmak zordur. Ancak kanımca Chiaramonti tipine²⁴⁸ en yakındır, Eleusis²⁴⁹ ve Museo Nuovo²⁵⁰ tipleriyle ortak özellikleri olduğu söylenebilir. Bacakların duruşu, muhtemelen sol omuzdan gelerek sol yandan aşağı doğru inen kıvrım kütleli, serbest bacak üzerindeki gergin kıvrımlar ve iki bacağın arasında meydana gelmiş, sağ ayak bileğinden sol kalçaya doğru verev uzanan, birbirine paralel ve derin kıvrımlar söz edilen üç tipte de benzedir. Fakat Eleusis tipinde farklı olarak beldeki kıvrım rulosundan çıkan önlük kısmı üçgen formundayken Perge buluntusunda bu kısım yay benzeri bir kontur çizmektedir. Museo Nuovo tipinde ise bu kısım oldukça uzundur ve taşıyıcı bacak ve serbest bacakta sağ-sol değişimi görülür.

Bu mekânda da IV no.lu mekânda olduğu gibi, başka yapılardan veya hamamın başka mekânlarından derlenen heykellerin bir basit heykeltıraşlık programı çerçevesinde sergilenmiş olduğunu düşünmekteyiz. Bu mekânda bazı tanrıçalardan ikişer adet ele geçmiştir. Parthenos ve Velletri tiplerinde iki ayrı Athena heykeli, Kapitol ve Syrakusai(?) tiplerinde iki Aphrodite heykeli. Güney duvarında yer alan sonradan kapatılarak nişe dönüştürülmüş olan geçitte, Kharitler grubu yer almış olabilir. Diğer heykellerin sergilenmesi için payeler veya nişler bulunmamaktadır. Bu heykellerin havuzun kenarlarındaki uygun boşluklarda ve duvarların önünde sergilenmiş olduğu düşünülebilir. Olasılıkla ikişer adet olan tanrıça betimleri karşılıklı olarak yer almıştır.

²⁴⁶ Sichtermann, **a.g.e.**, s.203.

²⁴⁷ İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", s.203.

²⁴⁸ Bernard Holtzmann, "Asklepios", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, Band II,1, Artemis Verlag, Zürich, München, 1984, s.877-878.

²⁴⁹ **A.e.**, s.882-883.

²⁵⁰ **A.e.**, s.885-886.

3.9.IX No.lu Mekânda bulunan heykeller

VIII No.lu mekânla birlikte, hamamın kuzeybatısında yer alan, eksenini diğer mekânlara dik olan, doğu-batı doğrultulu iki mekândan biridir. Bu mekâna I ve II No.lu mekânların kuzeyinden, VIII No.lu mekânın güneyinden girilmektedir.²⁵¹ Mekânı batıdan sınırlayan duvar, X No.lu mekâna geçit vermemektedir.²⁵² Genişliği 13,75 m olan mekânın uzunluğu belirlenememiştir.²⁵³ Mekânın kısmen çökmüş olan tabanında hypokaust sisteminin varlığı saptanmıştır.²⁵⁴ Güneybatısında 2,25m x 3m boyutlarında bir havuz yer alır.²⁵⁵ Güney duvarındaki izlerden büyük ihtimalle mekânın çatısının tonozla örtülü olduğu anlaşılmaktadır.²⁵⁶ Özdizbay ısıtma sisteminin varlığı ve diğer yapısal özelliklerinden dolayı bu mekânın *laconicum* (terleme odası) veya *alipterium* (yağlanma ve terleme odası) olabileceğini düşünmektedir. Ancak mekânın mimari özellikleri düşünüldüğünde aleipterion olma olasılığı daha fazladır.²⁵⁷ Ayrıca hamamın palastrasında ele geçmiş olan bir yazıtta C.Plankius Varus'un bir alipterium adadığından söz edilmektedir. Şahin'e göre bu alipterium, hamamın Flaviuslar Dönemi'ndeki ilk yapı evresine ait olabilir.²⁵⁸

Bu mekânda yapılan sondaj çalışmalarında hypokaust zemininde bir kadın başı bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda baş, parçaları VII ve VIII no.lu mekânlarda bulunup birleştirilmiş olan Mousa heykeliyle (K.39) kırık kırığa oturarak tümlenmiştir. Kanımca bu başın, hypokaust zemininde bulunması, mekân zeminin çökmüş olduğu geç bir evrede buraya atıldığını gösterir. Dolayısıyla heykel bu mekâna ait değildir. Ancak parçaları VII ve VIII no.lu mekânlara dağılmış durumda bulunduğundan heykelin orijinalde bu mekânların hangisinde durduğunu saptamak mümkün olamamıştır. İnan, heykeli VII no.lu mekân konteksti içinde ele aldığından tez kapsamında da bu görüş kabul edilerek heykel VII no.lu mekânda değerlendirilmiştir.

²⁵¹ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.107.

²⁵² J.İnan, "Perge Kazısı 1985 Yılı Çalışmaları", VIII. KST II, Ankara, 26-30 Mayıs 1986, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.137-175, s. 138.

²⁵³ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.107.

²⁵⁴ İnan, J., "Perge Kazısı 1983 Çalışmaları", (VI.KST), s.325.

²⁵⁵ İnan, J., "Perge Kazısı 1984 Çalışmaları" (VII.KST), s.399.

²⁵⁶ Abbasoğlu, Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları, s.107.

²⁵⁷ A.Özdizbay'la özel görüşme.

²⁵⁸ Şahin, a.g.e., s.71, no.55.

IX No.lu mekânın batı duvarının gerisinde bulunan alan, X No.lu mekân olarak adlandırılmıştır. Bu kısım tamamıyla kazılmamış olup bazı sondajlarla araştırılmıştır. Bu sondajlar hamamın teknik tesisiyle ilgili konuları aydınlatmış, kazanların yerleştirilmesi için silindirik yapıların, ateşin yakıldığı külhanın (praefurnium) ve onunla ilgili deliklerin ortaya çıkarılmasını sağlamıştır.²⁵⁹ Mekânda herhangi bir heykeltıraşlık buluntusuna rastlanmamıştır ve mekânın işleviyle uyumludur.

²⁵⁹ Jale İnan, “Perge Kazısı 1985 Çalışmaları”, **VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 26-30 Mayıs 1986, s.139.

3.10.Diğer

Antalya Müzesi'nde Etüdlük Eserler deposunda yapılan çalışmalarda, kazı çalışmaları sırasında I (Güney Hamam) kodu verilmiş, fakat bulunduğu mekân belirtilmemiş parçalar saptanmıştır. Bunlar muhtemelen, kazı sırasında da etüdlük eser olarak ele alındığından dolayı envanter defterlerinde ve kazı raporlarında tek tek kaydı tutulmamış parçalardır. Bu parçalar kazı envanter defterlerine “*bir kasa heykel parçası*” vb. ifadelerle kaydedilmiş ve müzeye de bu ifadeyle teslim edilmiş eserlerden olabilir. Sözü edilen parçalara, bu bölümde kısaca değinilmiştir.

Tez kapsamında **K.56** numarası verilmiş olan, üzerinde Eros'un ayaklarının korunagelmiş olduğu bir delfin olan heykel plinthe parçasına Bölüm 3.8'de değinilmiştir. (**Lev.LXXIII**)

K.57 olarak katalogda yer alan parça, üzerinde $\Theta\eta\kappa\epsilon\nu$ ifadesinin okunduğu bir heykel plinthe fragmanıdır. Plinthin üzerinde, doğal boydan küçük bir figüre ait iki ayağın kalıntısı korunagelmiştir. (**Lev. LXXIV**) $\Theta\eta\kappa\epsilon\nu$ ifadesi $\text{Κλαύδιος Πείσων ἀνέθηκεν}$ cümlesini düşündürmektedir. Muhtemelen bu parça da Claudius Piso'nun adadığı heykellerden birine aittir ve VII no.lu mekâna ait olmalıdır.

K.58 de Güney Hamamı'nda bulunmuş diğer bir heykel plinthe parçasıdır. (**Lev. LXXV**) Plinthin sol yanında, önde ve arkada olmak üzere iki paye kalıntısı vardır. Bunlar heykel desteği kalıntıları olmalıdır. Plinthin ön yüzünün profilli olması ilginçtir. Perge'de profilli kaidelere heykelciklerde rastlanırken, doğal boyda heykellerde bunun başka örneği yoktur.

K.59 da yazıtlı bir heykel plinthe parçasıdır. (**Lev. LXXVI**) Üzerinde bir figürün çıplak sağ ayağının bir kısmı korunagelmiştir. Plinthin ön yüzünde yazıtın başlangıcı günümüze ulaşmıştır. Bu kısımda ΟΙΚΟ okunmaktadır. Bu ifade Oikoumene'yi düşündürse de, ne epigrafik kalıntı ne de korunagelen parçanın heykeltıraşı yönü yeterli veri sağlamamaktadır.

K.60 küçük bir kadın heykelinin başıdır. (**Lev. LXXVII**) Gözbebeklerinin plastik işlenmesi ve saçlarda matkap kullanılmış olması, parçanın Roma eseri

olduğunu göstermekle birlikte, heykelin kimi betimlediği sorusunu yanıtlayacak yeterli veri yoktur.

Tez kapsamında **K.61** olarak numaralanmış Kharit torsosu (**Lev. LXXVIII**) ise hamamda bulunmamış olmasına rağmen, 2007 yılında yapılan çalışmalarda Müze'nin Etüdlük Eserler Deposu'nda korunan, hamamda bulunmuş bazı parçalarla birleştirilmiş olması ve hamamın VII no.lu mekanında bulunmuş diğer Kharit torsolarıyla birlikte Kharitler grubunu tamamlaması nedeniyle kataloğa dahil edilmiş ve tez kapsamında değerlendirilmiştir*. K.61, grubun orta figürünün sağındaki* figürün torsosudur. 1979'da şapel basamaklarında bulunmuştur.²⁶⁰ Grubun orta figürüyle solundaki figüre ait bazı parçalar 1980'de VII no.lu mekânda ele geçmiştir. Ancak bu torsolar birleştirilmemiş ve grup tamamlanmamıştır. Müze'nin Etüdlük Eserler Deposu'nda tez kapsamında yapılan çalışmalarda, birbirine kırık kırığa oturan iki kalça ve uyluk parçası (**K.62, K.63**) saptanmış, çıplak bir kadın heykelinin fragmanları olduğu anlaşılan bu parçaların çıplak betimlenen bir tanrıça (Aphrodite veya Kharitler) heykeline ait olduğu düşünülmüştür. Bu bağlamda, 2006 yılında tezin kataloğunu oluşturma aşamasında yapılan çalışmalar sırasında incelenmiş olan bir Kharit torsosuyla uyabileceği düşünülerek, envanterlik eser olarak Taş Eser Deposu'nda korunan bu parça çıkartılmış, sözü geçen kalça ve uyluk parçalarıyla kırık kırığa uyduğu saptanmıştır. Etüdlük Eserler Deposu'nda devam edilen çalışmalarda, torsoya ait önemli bir parçanın (**K.64**) daha kırık kırığa uyduğu belirlenmiştir. (**Lev. LXXIX**) Böylelikle torsoya etüdlük eser olarak saklanmakta olan, kalça ve uyluk parçalarının ve torsonun büyük bir parçasının eklenmesiyle figür, büyük ölçüde tümlenmiştir. (**Lev. LXXX**) Müzede ayrı ayrı yerlerde açık teşhirde sergilenen diğer torsolarında ölçüleri, malzemeleri ve duruşları yönünden incelenmesiyle figürlerin grup oluşturduğu kesinleşmiştir. (**Lev. LXXXI**)

Bu gruptaki figürlerin kompozisyonu günümüze dek korunagelmüş olan repliklerden²⁶¹ ve önceki bölümlerde bahsedilen kanonik şemadan farklıdır.

* Bu gruba ait bir figürün birleştirilmesi sırasında yardımlarını esirgemeyen sayın Prof.Dr.İnci Delemen'e, sayın Yard.Doç.Dr.Sedef Çokay'a ve sayın Araş.Gör.Aşkı Özdizbay'a teşekkürü bir borç bilirim.

* Kazı raporunda "ortadakinin solunda duran figürün torsosu" olarak ifade edilmiştir. Bkz. İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", s.609.

²⁶⁰ İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", s.609.

²⁶¹ İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları"(III.KST), s.45.

Yanlardaki iki figürün kolları, ortadaki figürün göğsünün üzerinde birbirini keserek orta figürün kendilerine yakın olan omuzlarını tutmaktadırlar.

Parçaları oldukça dağılmış durumda ele geçen bu grubun orijinal yerini saptamak güçtür. İki torsonun VII no.lu mekânda bulunmuş olmasından, grubun bu mekânda sergilenmiş olabileceği gibi, VIII no.lu mekânda, diğer Kharitler grubuyla yan yana nişlerde yer almış da olabilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kökenleri M.Ö.4.yy.a kadar dayandırılabilir Roma hamamlarının ilk olarak ne zaman heykeltıraşlık eserleriyle süslenmeye başladığı, erken döneme ait verilerin yetersiz olmasından dolayı kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuyla ilgili en erken veri, M.Ö.25'e tarihlenen Agrippa Hamamı'nda Lysippos'un ünlü eseri Apoksyomenos'un sergilenmesidir. Bugünkü bilgilerimizle, hamamlarda heykeltıraşi düzenlemelerin M.Ö.1.yy.ın son çeyreğinde başlamış olduğunu söylemek olasıdır. M.S.1.yy.da hamamların iç düzenlemelerinin heykellerle zenginleştirilmesi yaygınlaşmış, M.S.2.yy.da da heykeltıraşi düzenlemeler, diğer birçok yapıda olduğu gibi hamamlarda da doruğa ulaşmıştır. M.S.3. ve 4.yy.larda ise yeni heykel yapımı hemen hemen ortadan kalkmış, başka yapılardan derlenen heykeller hamamlarda sergilenmiştir.

Hamamların heykel repertuarında, başlıca üç tür heykel: tanrı ve tanrıça heykelleri, mitolojik figürleri betimleyen heykeller ve portre heykeller sergilenmiştir. Antik kaynaklarda bu durumu netleştiren bir veri olmamasına rağmen, arkeolojik buluntular bu tabloyu bir kural gibi ortaya koymaktadır. Perge Güney Hamamı'nda bulunmuş olan heykeller de bu "kural"a uygundur. Nicelik olarak değerlendirildiğinde, Güney Hamamı'nın heykeltıraşlık buluntularında, genellikle orijinaleri antik çağın ünlü heykeltıraşlarına mal edilen tanrı ve tanrıça heykelleri çoğunluğu oluşturmaktadır. Bunları, mitolojik şahsiyetlerin betimleri ile ideal genç erkek heykelleri takip etmektedir. En az sayıda da portre heykeller vardır.

Perge Güney Hamamı'nda bulunmuş olan heykeller, bu tez kapsamında mekânlarına göre değerlendirilmiştir.

VI no.lu mekânda (palaestra) (**Lev. LXXXII, plan 3-4**) bulunmuş olan Hermes'i veya Apollon'u betimleyen çıplak erkek heykeli ile Diskobolos heykeli, olasılıkla palaestrada yapılan faaliyetlerle ilgilidir. Aphrodite ve Nymphelerin erkek karşılığı, güzelliğin ve cinselliğin sembolü olarak görülen bu zarif erkek heykellerinin genellikle hamamların palaestralarında yer almış olduğu da bilinmektedir.¹ Bu heykeller, ideal vücut oranlarıyla burada spor yapanlara ilham vermesi amacıyla yer almış olabilirler. Orijinali Naukydes'e mal edilen Diskobolos heykeli, tipin diğer replikleri arasında başıyla birlikte korunagelmiş tek replik olması bakımından özel bir önem taşımaktadır. Fragmanları günümüze gelmiş, büyük ihtimalle Farnese tipinde olan kolossal Herakles

¹ Miranda Marvin, "Freestanding Sculptures from the Baths of Caracalla", **American Journal of Archaeology**, 87, 1983, s.379.

heykelinin de palaestrada bulunması, burada yapılan sportif faaliyetlerde, tanrının fiziksel enerjiyi simgeleme yönüyle ilişkili olabilir. Yine bu mekânda bulunan Sandal Bağlayan Hermes heykeli, eserin orijinalinin kimi betimlediğiyle ilgili tartışmaları sonlandırması ve tipin antik dönemde yapılmış başka varyantının olmadığını kanıtlamasıyla, arkeoloji literatüründe üzerinde tartışmaların sürdüğü birçok konuyu çözüme ulaştırmıştır.

Bu mekânda yapılan kazılarda bulunmuş imparator heykellerinden, Augustus'u betimlediği düşünülen, Diomedes tipindeki heykel ile İmparator Traianus heykeli ve Hadrianus'u betimlediği düşünülen zırhlı heykel, muhtemelen IV no.lu mekânın apsisinde bulunurken, bu mekanda yapılan değişikliklerle ilintili olarak palaestranın kuzey portiğine taşınmışlardır. Önce IV no.lu mekân imparatorluk salonu iken daha geç bir evrede palaestranın kuzey portiği "İmparatorluk Salonu" olarak düzenlemiştir. Bu durumda, ilk evrede de var olan "İmparatorluk Salonu" kavramı ikinci evrede ortadan kalkmamış, sadece yeri değişmiştir.

İki evresi olduğu saptanan IV No.lu mekânın (natatio) (**Lev. LXXXIII, plan 5-6**) ilk evresinde apsiste yukarıda bahsedilen imparator heykelleri durduğu varsayılmaktadır. Havuzun eklendiği ve yan duvarlardaki nişlerin açıldığı ikinci evrede ise, mekânın işlevinin değişmesi nedeniyle ve bu kolossal heykelleri sergileyecek uygun yer kalmamıştır. Heykeller buradaki yerlerinden alınarak palaestranın kuzey portiğine taşınmışlardır. Yan duvarlardaki nişlere Hygieia, Asklepios, Harpokrates, Artemis, iki Nemesis ve muhtemelen iki Herakles heykeli ile bir rahibe heykeli ile bir kadın portre heykeli yerleştirilmiştir. Çift olarak bulunmuş heykeller karşılıklı nişlerde yer almış olmalıdır. Bunların yanı sıra ikonografik olarak genellikle birbirinin eşi, çifti olarak görülen Hygieia ve Asklepios ile yine birbirine denk olabilecek rahibe portresi ve diğer kadın portresi karşılıklı nişlerde yer alacak şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Bu durumda geriye kalan Artemis ve Harpokrates heykelleri de karşılıklı nişlerde durmuş olmalıdır. Ancak Artemis ile Harpokrates arasında ikonografik bir ilişki bilinmemektedir. Bu durum, ikinci evrede bu heykellerin farklı mekânlardan alınarak biraya getirilmiş olmasıyla açıklanabilir. Heykellerin boyutları birbirine yakın olsa da aralarında bir üslup birliği yoktur. Ancak Hygieia, Asklepios, Herakles Albertini ve Artemis heykelleri boyut, işçilik ve malzeme açısından birbirine çok benzemektedir. Ayrıca VII no.lu mekânda ele geçmiş olan Satyr ve Aphrodite Pontia-Euploia heykelleri de sözü geçen

son dört heykelle benzerdir. Bu altı heykel başlangıçta başka bir mekân için planlanmış ve tek bir heykeltıraşın elinden çıkmış olabilirler.

Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen mermerden portre rahibe başı, Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir tanrıça (Persephone?) heykelinin gövdesine oturtularak heykel bir rahibenin portre heykeline dönüştürülmüştür. Bu eserin gövdesi, Perge'de Hellenistik Dönem'e tarihlenen tek heykeltıraşlık buluntusudur. Nemesis heykellerinden biri, Venus Genetrix tipinin Nemesis'e uyarlanmasının Perge'de gerçekleşmiş olabileceği teorisinin kaynağı olmuştur.² Diğer Nemesis heykeli ise Perge heykeltıraşlık atölyesinin üslubuna atfedilen özelliğiyle önem taşımaktadır.

V no.lu mekânda (apodyterium) (**Lev. LXXXIV, plan 7**) ele geçen iki heykeltıraşlık buluntusundan yarı işlenmiş kadın başı, Perge'de heykeltıraşlık atölyesinin varlığının kanıtı olarak düşünülmelidir. Bu mekânın erken dönemlerde sur dışında kaldığı bilinmektedir. Yarım kalmış bu baş, hamam yapılmadan önce, V no.lu mekânın olduğu yerde, heykeltıraşlık atölyesinin olabileceğini göstermektedir. Perge'de yapılan kazılarda henüz bir heykeltıraşlık atölyesine rastlanmamış olmasına rağmen birçok veri burada bir heykeltıraşlık okulunun varlığına işaret etmektedir. Yukarıda sözü edilen Nemesis heykelleri yanı sıra portrelerde de heykeltıraşlık okuluna mal edilebilecek bulgular vardır. Perge'nin diğer heykeltıraşlık buluntularından Hadrianus, Sabina, Genç Faustina ve Lucilla portreleri belirli resmi tiplere sadık kalmamıştır. Bu durum, buradaki heykeltıraşlık okulunda yetişen sanatçıların resmi örneklerden bağımsız çalışan yaratıcı heykeltıraşlar olduğunu göstermektedir. Hatta Perge heykeltıraşlık okulunun portre sanatında sert ve çizgici bir üslubun egemen olduğu da söylenebilir³. Ayrıca antik dönemin ünlü eserlerinin kopyalarını oluşturan çok sayıdaki heykel de, bu atölyede kopistliğin ne kadar gelişmiş olduğunu göstermektedir. Serbest heykeller dışında, özellikle Perge Tiyatrosu figürlü frizlerinde izlenen kabartma heykeltıraşisi de kendine özgü özellikleriyle, heykeltıraşlık atölyesinin varlığını desteklemektedir. Perge tiyatrosunun sahne binasında yer alan mitolojik ikonografili üç frizde: Dionysos, Amazonomakhia ve Kentaumakhia frizlerinde görülen abartılı kas yapısına sahip vücutlar, çok büyük eller ve figürlerin abartılı patetik ifadesinin paraleli bilinmemektedir. Kabartmaların üslup özelliklerinin Aphrodisias, Hierapolis ve Ephesos

² Jale İnan "Perge'de İlk Kez Rastlanan Nemesis Tipi", **X.Türk Tarih Kongresi**, Ankara 22-26 Eylül 1986, TTK Yayınları, IX.Dizi, Sa.10, I.Cilt, TTK Basımevi, Ankara, 1990, s.239-245.

³ Jale İnan, **Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri: Römische Porträts aus dem Gebiet von Antalya**, TTK Yayınlarından, V.Seri, No.21, Ankara, TTK Basımevi, 1965, s.5-7.

gibi Küçük Asya'daki sanat merkezlerinin stil özelliklerinden belirgin olarak farklı olması da Perge'nin yerel heykeltıraşlık okuluna atfedilebilir⁴.

III No.lu mekânın (frigidarium) (**Lev. LXXXV, plan 8-9**), heykeltıraşlık buluntuları yanı sıra epigrafik kanıtlarla da bir museion olduğunu düşünülmektedir. Bu mekân, Milet Faustina Hamamı'ndaki museion gibi şiir okumaları vb. kültürel faaliyetlerin, yüksek sohbetlerin yapıldığı bir eğitim salonu olarak kullanılmış olabilir. Bu mekanda bulunan altı Mousa heykeli olasılıkla mekânın doğu ve batı yan duvarlarındaki üçer nişte yer alıyordu.

II No.lu mekân (tepidarium) ve I No.lu mekânlarda (caldarium) (**Lev. LXXXVI, plan 10**) heykeltıraşlık buluntusuna rastlanmamıştır. Tepidarium ve caldariumların sıcak ve nemli ortamı heykellerin sergilenmesi için uygun olmadığından, bu mekânlarda heykel sergilenmesi yaygın değildir ve beklenmemektedir.

Kazı ekibi tarafından "Klaudios Peison Galerisi" olarak adlandırılmış VII No.lu mekân (**Lev. LXXXVII, plan 11**) hamamın fikir ve sanat eğitimine ayrılmış bir bölümü olmalıdır. Çoğu antik çağın ünlü heykeltıraşlarına mal edilen eserlerin repliklerinden oluşan heykel repertuarı yanı sıra yazıtlar, bezemeli kaide ve sunaklar, mozaikle bezeli taban, kaplama levhalarıyla süslü duvarlar, mekânın oldukça görkemli olduğunu kanıtlamaktadır. Burada bulunmuş olan heykellerin çoğunda okunan "Κλαύδιος Πεισων άώέθηκεν" yazıtından, M.S.2.yy.da yaşamış olduğunu anladığımız, Hellenistik sanata hayran olduğunu düşündüğümüz Claudios Piso isimli bir kişi tarafından adanmış oldukları haricinde bir bilgi edinilememektedir. Bu mekânda ele geçmiş, "Dansöz" olarak adlandırılmış heykel, Perge heykeltıraşlık buluntuları arasında tektir. Siyah ve beyaz olmak üzere iyi ayrı renkte ince gözenekli mermerden yontulmuş olan heykel gerek malzeme, gerekse işçilik, gerekse üslup bakımından üstün sanat özelliklerine sahiptir. Yayımlanmış örnekler üzerinde yapılan araştırmalarda bu heykelin benzerine rastlanmamıştır. Bu mekânda bulunmuş Capua tipindeki Aphrodite heykeli, kalkarıyla birlikte korunagelmış tek replik olması bakımından önemlidir.

VIII No.lu mekân, (**Lev. LXXXVIII, plan 12-13**) hamama sonradan eklenmiştir. Başka yapılardan veya hamamın başka mekânlarından derlenen heykeller, basit bir heykeltıraşlık programı çerçevesinde sergilenmiş olmalıdır. Bu mekânda bazı tanrıçaları betimleyen heykellerden ikişer adet ele geçmiştir. Parthenos ve Velletri tiplerinde iki

⁴ Jale İnan vd., "Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theaters von Perge", *Archaeologischer Anzeiger* 2000, s.285-340.

ayrı Athena heykeli, Kapitol ve Syrakusai(?) tiplerinde iki Aphrodite heykeli ile Asklepios, Kharitler grubu ve ideal bir kadın başı bulunmuştur. İdeal kadın başı, Syrakusai tipi Aphrodite heykeline ait olabilir.* Güney duvarında yer alan sonradan kapatılarak nişe dönüştürülmüş olan geçitte, Kharitler grubu yer almış olabilir. Diğer heykellerin sergilenmesi için payeler veya nişler bulunmamaktadır. Bu heykellerin havuzun kenarlarındaki uygun boşluklarda ve duvarların önünde sergilenmiş olduğu düşünülebilir.

IX No.lu mekânın işlev bakımından büyük olasılıkla alipteriumdur. Bu mekânda, VII no.lu mekânda bulunmuş bir heykele ait olan ve bu mekanın hypokaust çukuruna atılmış bir baş dışında bir heykeltıraşlık buluntusu ele geçmemiştir. Olasılıkla bu mekan da caldarium ve tepidariumda olduğu gibi sıcaklık ve nem sebebiyle heykel buldurmaya elverişli olmadığından, burada heykel sergilenmemiştir.

Bu hamamın heykel repertuarında ikinci bir Kharitler grubunun bulunduğu Antalya Müzesi'nde, 2007 yılı Şubat ayında yürüttüğümüz çalışmalarda kesinleştirilmiştir. Etüdlük Eser Deposu'nda bulunan kalça parçalarının incelenmesiyle başlayan süreç, Envanterlik Eserler ve tekrar Etüdlük Eserler Deposu'ndan çıkan kadın torsosu parçalarının kırık kırığa oturması ile Kharitler grubunun bir figürü büyük ölçüde tümlenip grup ayağa kaldırılmaya hazır hale getirilmiştir.

Vespasianus Dönemi'nden Geç Antik Dönem'e kadar çeşitli mimari eklemeler ve değişikliklerle kullanımı sürdürülmüş olan Perge Güney Hamamı, çoğu Antoninuslar Dönemi'ne tarihlenen, Yunan ideal heykeltıraşlık eserlerinin kopyaları olan heykelleri, portre heykelleri ve özel eserleriyle birlikte bu tez kapsamında değerlendirilmiş ve mümkün olabilenlerin heykel programları saptanmaya çalışılmıştır. Çeşitli dönemlerde hamamın gerek mimarisinde gerekse heykel programında yapılan değişiklikler ile heykellerin geç dönemlerde çeşitli dini ve siyasi sebeplerle kırılmış ve dağıtılmış olmaları kesin sonuçların ortaya konmasını engellemiştir.

* Bkz. s.87-88, dipnot *.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Apollonios Rhodios: **ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ ΠΟΔΙΟΥ ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΩΝ** : **The Argonautica**, Çev. R.C.Seaton, The Loeb Classical Library, Ed. E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse, London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons,1921.
- Herodotos : **Herodot Tarihi**, Çev: Müntekim Öktem, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel yayın: 559, Tarih dizisi:40, 2002.
- Herodotos: **ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ: Herodotus**, Çev. A.D.Godley, The Loeb Classical Library, Ed. E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse, London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1928.
- Lucianos: **ΙΠΠΙΑΣ Η ΒΑΛΛΑΝΕΙΟΝ: Hippias, or the Bath**, Çev.A.M.Harmon, The Loeb Classical Library, Ed. E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse, London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1921.
- Martialis: **M.Valeri Martialis Epigrammation: The Epigrams of Martial**, Çev. W.C.A.Ker, The Loeb Classical Library, Ed. E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse, London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1920.
- Pausanias, **ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΣ: The Description of Greece**, Çev.W.H.S.Jones, The Loeb Classical Library, Ed. E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse, London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1928.
- Seneca: **Ad Lucilium Epistulae Morales: The Epistles of Seneca**, Çev.Richard M. Gummere, The Loeb Classical Library, Ed. E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse London, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1920.
- Strabon: **Antik Anadolu Coğrafyası: Geographika XII-XII-XIV**, Çev. Adnan Pekman, 3.Bs., İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1993.

- Strabon: **ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ: The Geography of Strabo**, Çev. H.L.Jones, The Loeb Classical Library, London, Ed. E.Capps, T.E.Page, W.H.D.Rouse, William Heinemann, New York, G.P.Putnam's Sons, 1929.
- Varro: **M.Terenti Varronis de Lingua Latina; Marcus Terentius Varro's on the Latin Language**, Çev. Roland G.Kent, The Loeb Classical Library, Ed. T.E.Page, E.Capps, W.H.D.Rouse, London, William Heinemann, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1938.
- Vitruvius: **De Architectura: On Architecture**, Çev. Frank Granger, The Loeb Classical Library, Ed.T.E.Page, E.Capps, W.H.D.Rose, London, William Heinemann Ltd, New York, G.P.Putnam's Sons,1931.

Modern Kaynaklar

- -----
Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 2005, Yayın No.549, www.tdk.org.tr
- **A Greek-English Lexicon**, Ed. H.G.Liddel, R.Scott,, H.S.Jones, R.McKenzie,Oxford, Clarendon Pres, Vol.I, 1925.
- Abbasoğlu, Haluk,
Wolfram Martini: “Perge Akropolisinde 1997 Yılında Yapılan Çalışmalar,” **XX. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. II, 1999.
- Abbasoğlu, Haluk: **Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları**, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1982.
- Abbasoğlu, Haluk: “Hamam”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul YEM Yayın, 1997, s.750-751.
- Abbasoğlu, Haluk: “Perge Kazıları”, **Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi**, Ed. O. Belli, Ankara, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü, Yayın No:4242, Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hizmetleri Ltd.Şti., 2000, 241-247.

- Abbasoğlu, Haluk: “Pamphylia Hamamları: Plan Açısından Bir Değerlendirme”, **60.Yaşında Fahri Işık’a Armağan: Anadolu’da Doğdu: Festschrift für Fahri Işık zum 60.Geburtstag**, Ed.T.Korkut, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s.1.
- Abbasoğlu, Haluk: “2004 Yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları: Excavation and Restoration Work in Perge 2004”, **ANMED 2005-3**.
- Abbasoğlu, Haluk: “Par-ha-a’dan Perge’ye”, **Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan: VITA Festschrift in Honor of Belkıs Dinçol and Ali Dinçol**, Ed. M. Alparslan, M. Doğan Alparslan, H. Peker, İstanbul, Ege Yayınları, 2007.
- Abbasoğlu, Haluk, Wolfram Martini: “Perge Akropolisinde 1994 Yılında Yapılan Çalışmalar,” **XII. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. II**, 1996.
- Adriani, A.: **Annuaire du Musée Gréco-Romain: 1935-1939**, Municipalité d’Alexandrie, Alexandrie, Imprimerie de la Société de Publications Egyptiennes, 1940.
- Alscher, Ludger: **Griechische Plastik: Nachklassik und Hellenismus**, Band III, Berlin, Veb deutscher Verlag der Wissenschaften, 1956.
- Amelung, Walther: **Führer durch die Antiken in Florenz**, München, Verlagsanstalt F.Bruckmann A.-G., 1897.
- Amelung, Walther: **Die Skulpturen des Vatikanischen Museums, Band II**, Berlin, In Kommission bei Georg Reimer, 1908.
- Amelung, Walther: (BrBr) “593.Kopf der Aphrodite,Rom, Palazzo Caetani”, **Brunn-Bruckmann’s Denkmäler Griechischer und Römischer Sculptur**, Ed.P.Arndt, München, Verlagsanstalt F.Bruckmann A.-G., 1906.
- Amelung, Walther: (EA) “2081/82”, **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, VI, Ed. P. Arndt, W.Amelung, München, F.Bruckmann A.G.,1913.
- Amelung, Walther: (EA) “2718”, **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, X, Ed. G.Lippold, P. Arndt, W.Amelung, München, F.Bruckmann A.G.,1925.

- Arias, P.E.: **Skopas**, Quaderni e Guide di Archeologia I, Roma, "L'erma" di Bretschneider, 1952
- Arndt, P.:
(EA) "1542", **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, VI, Ed. P. Arndt, W.Amelung, München, F.Bruckmann A.G.,1912.
- Arnold, Dorothea: "Die Polykletnachfolge", **Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts** 25, 1969, 237-238.
- Arnold, Dorothea: **Die Polykletnachfolge: Untersuchungen zur Kunst von Argos und Sikyon zwischen Polyklet un Lysipp**, Berlin, Walter de Gruyter &Co., 1969.
- Atalay, Erol: **Weibliche Gewandstatuen des 2.Jahrhunderts n.Chr. aus ephesischen Werkstätten**, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1989.
- Atik, Neşe: "Die Keramik aus den Südthermen von Perge", **Istanbuler Mitteilungen**, Beiheft 40, Tübingen, Ernst Wasmuth Verlag, 1995.
- Becatti, Giovanni: **Ninfe e Divinata Marine: Ricerche Mitologiche Iconografiche e Stilistiche**, Studi Miscellanei 17, Seminario di Archeologia e Storia dell'Arte Greca e Romana dell'Universita di Roma, Anno Academico 1970-1971, Roma, Stefano de Luca, 1971.
- Bieber, Margarete: **Ancient Copies: Contributions to the History of Greek and Roman Art**, New York, New York University Press, 1977.
- Bieber, Margarete: **The Sculpture of the Hellenistic Age**, New York, Columbia University Press, 1955.
- Bilici, Handan: **Anadolu'da Apollon Betimleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, İstanbul, 2002.
- Boardman, John,
C.E.Vafopoulou-
Richardson: "Diomedes", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, III, Zürich, München, Artemis Verlag, 1986, s.396-409.

- Boardman, John,
Olga Palagia,
Susan Woodford: “Herakles”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, IV, Zürich, München, Artemis Verlag, 1988, s.728-838.
- Brinke, Margit: **Kopienkritische und typologische Untersuchungen zur statuarischen Überlieferung der Aphrodite Typus Louvre-Neapel**, Hamburg, Verlag Dr.Kocaç, 1991, s.32-33.
- Brödner, Erika: **Die römischen Thermen und das antike Badewesen: Eine kulturhistorische Baetrachtung**, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchhandlung, 1983.
- Charbonneaux, Jean: **Die Venus von Milo**, Opus Nobile, Meisterwerke der Antiken Kunst, Bremen, Walter Dorn Verlag, 1959.
- Deighton, Hilary J.: **Eski Roma Yaşantısında Bir Gün**, Çev.H.K.Ersoy, İstanbul, Homer Kitabevi, 2002².
- Delivorrias, Angelos,
Gratia Berger-Doer,
Anneliese Kossatz-
Deismann: “Aphrodite”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, Band II, Zürich, München, Artemis Verlag, 1984, s.2-151.
- Demirer, Ünal
vd.: **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005.
- Dickins, Guy: “The Followers of Praxiteles”, **The Annual of the British Scholl at Athens** 21, 1914-16, s.1-9.
- Dohrn, Tobias: **Attische Plastik: vom Tode des Phidias bis zum Wirken der großen Meister des IV:Jahrhunderts v.Chr.**, Scherpe-Verlag Krefeld, 1957.
- Dörig, José: “Tarentinische Knöchelspielerinnen”, **Museum helveticum** 16, 1959, s.29-58.
- Dyggve, E., F.Poulsen,
K.Rhomaïos: **Das Heroon von Kalydon**, KØbenhavn, Levin & Munsgaard, 1934.
- Eğilmez, Elif Tül:
(Tulunay) **Darstellungen der Artemis als Jägerin aus Kleinasien**, Mainz, Inagural-Dissertation zur Erlangung des Akademischen Grades eines Dr.phil. Johannes Gutenberg-Universität, 1980.
- Eyice, Semavi
vd.: “Hamam”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.15, İstanbul, 2007, s. 402-434.

- Fagan, Garret G.: **Bathing in Public in the Roman World**, Ann Arbor, Michigan University Press, 1999.
- Farrington, Andrew: "Imperial Bath Buildings in South-West Asia Minor", **Roman Architecture in the Greek World**, Ed.S.Macready, F.H.Thompson, London, The Society of Antiquaries, 1987.
- Felleti Maj, B.M.: "Afrodite Pudica", **Archeologia classica** 3, 1951, s.33-146.
- Filges, Axel: "Marmorstatuetten aus Kleinasien: Zu Ikonographie, Funktion und Produktion antoninischer, severischer und späterer Idealplastik", **Istanbuler Mitteilungen** 49, 1999, s.377-430.
- Flashar, M.: **Apollon Kitharoidos: Statuarische Typen des musischen Apollon**, Köln, Weimar, Wien, Böhlau Verlag, 1992.
- Fleischer, Robert: "Skulpturenfunde", **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien** 50, 1972-1975, s.422-468.
- Fleischer, Robert: "Aphroditetorso vom Pollionnymphaeum in Ephesos", **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien**, Beihefte Band II, 1971.
- Fuchs, Werner: "Zum Aphrodite-Typus Louvre-Neapel und seinen neuattischen Umbildungen", **Neue Beiträge zur Klassischen Altertümwissenschaft, Festschrift zum 60.Geburtstag von Bernhard Schweitzer**, Ed.R.Lullies, Stuttgart, Verlag W.Kohlhammer GmbH., 1954, s.243-256.
- Fuchs, Werner: "501, Statue eines antretenden Diskobolen" W.Helbig, **Führer Durch Die Öffertlichen Sammlungen Klassischer Altertümer in Rom**, C.I, Tübingen, Verlag Ernst Wasmuth, 1963.
- Fuchs, Werner: **Die Skulptur der Griechen**, München, Hirmer Verlag, 1983³.
- Furtwängler, Adolf: **Meisterwerke der Griechen Plastik: Kunstgeschichtliche Untersuchungen**, Leipzig, Berlin, Verlag von Giesecke&Devrient, 1893.

- Gočeva, Zlatozara: “Hygieia”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, V, Zürich, München, Artemis Verlag, 1984, s.554-573,
- Gross, W.H.: **Das römische Herrscherbild: Bildnisse Traians**, Ed.M.Wegner, II.Abteilung, Band II, Berlin, Gebr.Mann Verlag, 1940.
- Guerrini, Lucia: “Ricerca Stilistiche Intorno a un Motivo Iconografico”, **Annuario della Scuola archeologica di Atene e delle Missioni italiane in Oriente XXXVII-XXXVIII**, 1959-1960, s.403-419.
- Hafner, German: **Geschichte der Griechischen Kunst**, Zürich, Atlantis Verlag, 1961.
- Hauser,F.:
(EA) “758” **Photographische Einzelaufnahmen Antiker Sculpturen: Serien zur Vorbereitung eines Corpus Statuarum**, III, Ed. P. Arndt, W.Amelung, München, F.Bruckmann A.G.,1897.
- Herkenrath, E.: “Eine Statuengruppe der Antoninenzeit”, **Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung XXX**, 1905, s.245-256.
- Holtzmann, Bernard: “Asklepios”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, II, Zürich, München, Artemis Verlag, 1984, s.863-897.
- İnan, Jale,
vd.: “Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theaters von Perge”, **Archaeologischer Anzeiger** 2000, s.285-340.
- İnan, Jale: “Side ve Perge Kazılarında Bulunan Portreler”, **V.Türk Tarih Kongresi**, Ankara 12-17 Nisan 1956, TTK Yayınlarından, IX.Seri-No.5, Ankara, TTK Basımevi,1960, s.36-38.
- İnan, Jale: “1970 Kremna Kazısı Raporu”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, XIX-II, 1970, 1972.
- İnan, Jale: **Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri: Römische Porträts aus dem Gebiet von Antalya**, TTK Yayınlarından, V.Seri, No.21, Ankara, TTK Basımevi, 1965.

- İnan, Jale: **Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı**, TTK Yayınlarından V.Dizi, Sa.30, Antalya Bölgesinde Araştırmalar Sa.8, Ankara, TTK Basımevi, 1975
- İnan, Jale: "Lysippos'un Sandal Bağlayan Hermes Heykeli", **Bellekten** XLIII, Sayı 169-172, 1979, s.397-413.
- İnan, Jale: "Neue Porträts von Perge", **Antike Kunst** XXVI, 1983.
- İnan, Jale: "Heraklesstatue vom Typus des "Herakles Farnese" aus Perge: (zur Hälfte im Antalya Museum, zur Hälfte im Museum of Fine Arts in Boston)", **ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΑΝΗΡ**, Festschrift für Max Wegner zum 90.Geburtstag, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH.,1992.
- İnan, Jale: "Perge Kazısı 1977 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLII, Temmuz, 1978, sayı:167, s.529-532.
- İnan, Jale: "Perge Kazısı 1978 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLIII, Ekim, 1979, sayı:172, s.875-879.
- İnan, Jale: "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLIV, Temmuz, 1980, sayı:175, s.607-611.
- İnan, Jale: "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **II. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 11-15 Şubat 1980, s.5-9.
- İnan, Jale: "Lysippos'un Sandal Bağlayan Hermes Heykeli", **Bellekten** C.XLIII, sayı:169-172, 1979, s.397-413.
- İnan, Jale: "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLV/2, Temmuz, 1981, sayı:179, s.364-369
- İnan, Jale: "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 9-13 Şubat 1981, s.43-45.
- İnan, Jale: "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XXVI-2, 1983, s:1-63.
- İnan, Jale: "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", **V. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski

Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 23-27 Mayıs 1983, s.199-206.

- İnan, Jale: “Neue Porträts von Perge”, **Antike Kunst** XXVI, 1983, s.119-120
- İnan, Jale: “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları”, **Bellekten**, C.XLIX 1985, sayı:193, s.169-171.
- İnan, Jale: “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları”, **VI. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İzmir, 16-20 Nisan 1984, s.323-344.
- İnan, Jale: “Perge Kazısı 1984 Çalışmaları”, **VII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 20-24 Mayıs 1985, s.397-420.
- İnan, Jale: “Perge Kazısı 1985 Çalışmaları”, **VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 26-30 Mayıs 1986, s.137-175.
- İnan, Jale: “Aphrodite, Tänzerin oder Wassernnymphe”, **Festschrift für Nikolaus Himmelmann**, Beitrage zur Ikonographie und Hermeneutik, Ed.H.U.Cain, H.Gabelmann, D.Salzman, Mainz am Rhein, Verlag Philipp vo Zabern, 1989, s.273-280.
- İnan, Jale: “Perge’de İlk Kez Rastlanan Nemesis Tipi”, **X.Türk Tarih Kongresi**, Ankara 22-26 Eylül 1986, TTK Yayınları, IX.Dizi, Sa.10, C.I, TTK Basımevi, Ankara, 1990.
- İnan, Jale: “Perge’de Bulunan Naukydes’in Diskobol Heykeli”, **Sedat Alp’e Armağan: Festschrift für Sedat Alp**, Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp, Ed.H.Otten, E.Akurgal, H.Ertem, A.Süel, Anadolu Medeniyetlerini Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Sayı 1, Ankara, TTK Basımevi, 1992, s.323-332.

- İnan, Jale: “Heraklesstatue vom Typus des “Herakles Farnese” aus Perge”, **ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΑΝΗΡ: Festschrift für Max Wegner zum 90. Geburtstag, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH**, 1992, s.223-232.
- İnan, Jale: “Der Sandalbindende Hermes”, **Antike Plastik** 22, 1993, s.105-116.
- İnan, Jale: “Perge”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.3, YEM yayın, İstanbul, 1997, s.1447-1448.
- İnan, Jale: **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı I**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000.
- İnan, Jale: **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı II**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003.
- Jones, H.Stuart: **A Catalogue of the Ancient Sculptures: Preserved in the Municipal Collections of Rome: The Sculptures of the Museo Capitolino**, Oxford, The Clarendon Press, 1912.
- Karanastassi, Pavlina, Federico Rausa: “Nemesis”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, VI, Zürich, München, Artemis Verlag, 1992,s.733-770.
- Kaygusuz, İsmail: “Perge: Unter Kaiser Tacitus Mittelpunkt der Welt”, **Epigraphica Anatolica**, Heft 4, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1984, s.1-4.
- Keil, J.: “16.Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos”, **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien** 27,1932, Beiblatt s.1-71
- Klein, Wilhelm: **Vom antiken Rokoko**, Wien,1921, Österreichische Verlagsgesellschaft, Ed. Hölzel & Co., Ges. M.B.H.
- Kleiner, Diana E.E.: **Roman Sculpture**, New Haven, London, Yale University Press, 1992.
- Krahmer, Gerhard: “Eine Jünglingsfigur Mittelhellenistischer Zeit”, **Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung** 46, 1931.
- Kreckner, D. vd.: **Die trierer Kaiserthermen: Trierer Grabungen und Forschungen** ,I, 1, Augsburg, Dr.Benno Filser Verlag,

1929.

- Lambrinundakis, W: "Apollon", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, II, Zürich, München, Artemis Verlag, 1984, s.214-215, no.261.
- Lanckoronski, Karl
Grafen, G. Niemann, E.
Petersen: **Städte Pamphylens und Pisidiens. Pamphylien**, C.I. Wien, F. Tempsky, 1890.
- Linfert, Andreas: **Von Polyklet zu Lysipp: Polyklets Schule und ihr Verhältnis zu Skopas von Paros**, Köln, 1969.
- Linfert, Andreas: "Barbara Vierneisel-Schlörb, Klassische Skulpturen des 5. und 4. Jahrhunderts v. Chr. Glyptothek München, Katalog der Skulpturen 2, hrsg. K.Vierneisel, Verlag, C.H.Beck, München 1979, XIV ubd 531 Seiten, 253 Abbildungen", **Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande** 181, 1981.
- Linfert, Andreas: **Kunstzentren hellenistischer Zeit: Studien an weibliche Gewandfiguren**, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH, 1976.
- Lippold, George: **Handbuch Der Archäologie**, Band III, München, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1950.
- Lippold, George: **Die Skulpturen der Vatikanischen Museums**, Band III 2, Berlin, Walter de Gruyter&Co, 1956.
- Lippold, George: **Kopien und Umbildungen Griechischer Statuen**, München, C.H.Becksche Verlagsbuchhandlung, 1923.
- Lullies, R.: **Die kauernde Aphrodite**, München, Pasing, Filser Verlag, 1954, s.73
- Manderscheid, Hubertus: **Skulpturen Ausstattung der Kaiserzeitlichen Thermenanlagen**, Berlin, Gebr. Mann Verlag, Monumenta artis Romannae, 1981.
- Mansel, Arif Müfid: "1946 Perge Kazısı", **Belleten** XI, 1947, 41, s.166-167.

- Mansel, Arif Müfid: “1967 Perge Kazılarına Dair Ön Rapor” **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XVI(1), 1967(1968), s.101-103.
- Mansel, Arif Müfid: “1968 Perge Kazısına Dair Rapor” **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XVI(1), 1968(1969), s.93-96.
- Mansel, Arif Müfid: “1971 Perge Kazısı”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, XX 2, 1973, s.143-153.
- Mansel, Arif Müfid: “Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1957-1972, Archäologischer Anzeiger, 1975, s.49-96.
- Mansuelli, Guido A.A.: **Galleria degli Uffizi: Le Sculture I**, Roma, Istituto Poligrafico dello Stato, I.,1958.
- Marvin, Miranda: “Freestanding Sculptures from the Baths of Caracalla”, **American Journal of Archaeology**, 87, 1983, s.347-384.
- Marwitz, Herbert “Antiken der Sammlung Hermann Bünemann, München”, **Antike Plastik** 6,1967.
- Mellink, Machteld J.: “Archaeology in Asia Minor”, **American Journal of Archaeology**, 84, 1980, pp.501–518.
- Nielsen, Inge: **Thermae et Balnea: The Architecture and Cultural History of Roman Public Baths**, I, Aarhus, Aarhus University Press, 1990.
- Otten, Heinrich: **Die Bronzetafel aus Boğazköy : Ein Staatsvertrag Tuthalijas IV**, Wiesbaden, Harrassowitz, 1988.
- Özbayoğlu, Erendiz: “The “Dancer” of Antalya: La “Danzatrice” di Antalya”, **Quaderni** 3, Prato Museo Civico, 1993, s.286-309.
- Pekman, Adnan: **Son Kazı ve Araştırmaların Işığı Altında Perge Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi- Sa. 64^a, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- Pinkwart, Doris: **Das Relief des Archelaos von Priene und “die Musen des Philiskos”**, Verlag Michael Lassleben Kallmünz, 1965, s.99-101.

- Recke, Matthias: **Der Beginn archäologischer Forschungen in Pamphylien und die Kleinasien-Expedition Gustav Hirschfelds 1874: in loco Murtana ubi olim Perge Sita fuit: Pamphylia'daki Arkeolojik Araştırmaların Başlangıcı ve Gustav Hirschfeld'in 1874 Yılı Küçük Asya Araştırma Gezisi**, ADALYA, Antalya, Ekyayın Dizisi 5, 2007.
- Ridgway, Brunilde Sismondo: "The Date of the So-called Lysippean Jason", **American Journal of Archaeology**, 68, 1964, s.113-128.
- Schneider, Carsten: **Die Musengruppe von Milet**, Milelsische Forschungen Band I, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 1999.
- Schuchhardt, Walter-Herwig: **Die Epochen der griechischen Plastik**, Baden Baden, Bruno Grimm, Verlag für Kunst und Wissenschaft.
- Sichtermann, Hellmut: "Gratiae", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, III, Zürich, München, Artemis Verlag, 1988.
- Siebert, Gérard: "Hermes", **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, V, Zürich, München, Artemis Verlag, 1990, s.285-387,.
- Sieveking, J.: (BrBr) "682-685:Antretender Diskobol, Rom, Städtisches Antiquarium", **Brunn-Bruckmann's Denkmäler Griechischer und Römischer Sculptur**, Ed.P.Arndt, G.Lippold, München, Verlangsanstalt F.Bruckmann A.-G., 1926.
- Smith, R.R.R.: **Hellenistik Heykel**, Çev. A.Y.Yıldırım, İstanbul, Homer Kitabevi, 2002.
- Stewart, Andrew F.: **Skopas of Paros**, Park Ridge, New Jersey, Noyes Press, 1977.
- Süsserrot, Hans Karl: **Griechische Plastik des 4.Jahrhunderts vor Christus: Untersuchungen zur Zeitbestimmung**, Roma, "L'erma" di Bretschneider, 1968.
- Şahin, Sencer: **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999.

- Tinh, Tran Tam, Bertrand Jaeger, Serge Poulin: “Harpokrates”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, IV, Zürich, München, Artemis Verlag, 1988, s.415-445.
- Todisco, Luigi: “Un Frammento di Statua al Museo di Lecce: E I Tipi Di Eracle E Melpomene Con Testa Taurina Sotto La Clava”, **Archeologia Classica** **31**, 1979, s.141-157.
- Tulunay, Elif Tül: “Lysippos”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.2, YEM Yayın, İstanbul, 1997, s.1134-1135.
- Tulunay, Elif Tül: “Pheidias”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.3, YEM Yayın, İstanbul, 1997, s.1464-1467.
- Vermeule, Cornelius C.: “Hellenistic and Roman Cuirassed Statues”, **Berytus XIII**, 1959-60, s.1-82.
- Vierneisel-Schlörb, Barbara: **Klassische Skulpturen des 5. und 4. Jahrhunderts. v. Chr.**, Glyptothek München, Katalog der Skulpturen II, 1979.
- Vollkommer, Rainer: “Pudicitia”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae** VII, Zürich, München, Artemis Verlag, 1994, s.589-592.
- von Steuben, Hans: “1759: Statue edines antretenden DiskusWerfers” W.Helbig, **Führer Durch Die Öffertlichen Sammlungen Klassischer Altertümer in Rom**, C.II , Tübingen, Verlag Ernst Wasmuth, 1966.
- von Steuben, Hans: “1952, Weibliche Gewandstatue mit Globus und Zirkel” W.Helbig, **Führer Durch Die Öffertlichen Sammlungen Klassischer Altertümer in Rom**, C.II , Tübingen, Verlag Ernst Wasmuth, 1966.
- Walde, A.: **Lateinisch etymologisches Wörterbuch**, Band I, Heidelberg, Carl Winter’s Universitätsbuchhandlung, 1938.
- Waldhauer, Oskar: **Die Antiken Skulpturen de Ermitage III**, Berlin, Leipzig, Verlag von Walter de Gruyter & Co., 1936.
- Walter, Hans: **Griechische Götter: Ihr Gestaltwandel aus den Bewußtseinstufen des Menschen dargestellt an den Bildwerken**, München, R.Piper&Co. Verlag, 1971.

- Wiegand, Th.: “Vierter vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen der Königlichen Museen zu Milet”, **Archaeologischer Anzeiger**, Beiblatt, 1906.
- Woodford, Susan, Ingrid Krauskopf, “Meleagros”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, Band VI, Zürich, München, Artemis Verlag, 1984, s.414-435.
- Yegül, Fikret: **Antik Çağ’da Hamamlar ve Yıkanma**, Çev.E.Erten, İstanbul, Homer Kitabevi, 2006.
- Zanker, Paul **Klassizistische Statuen: Studien zur Veränderung des Kunstgeschmacks in der römischen Kaiserzeit**, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 1974.

KATALOG

Bu katalog, Perge Güney Hamamı'nda 1977 ile 1985 yılları arasında sürdürülen kazılarda ortaya çıkarılmış olan heykeltıraşlık eserlerini içermektedir. Her katalog sayfasında incelenen eserin adı, malzemesi, müze envanter numarası, kazı envanter numarası, buluntu yeri, yılı, ölçüleri, durumu, tanımı ve yayın bilgilerini ve eserin fotoğrafını içermektedir. Tarihlemesi yapılabilen eserlerde tarih veya dönem de belirtilmiştir.

Eserler müzede sergilendikleri ve depoda buldukları konum elverdiğince tarafımdan fotoğraflanmış ancak yerlerinden kaldırılamayan eserlerin konumlarından dolayı gerekli açılardan çekilemeyen fotoğraflarının yerine Perge Kazısı Fotoğraf Arşivindeki fotoğraf, slayt ve negatifler kullanılmıştır.

Eserler, tezin metin kısmı içindeki sıralamalarına göre K.1'den başlayarak numaralandırılmıştır.

Kat.No : K.1
Adı : Traianus
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 11.13.79
K. Env. No : Perge I.79.224
Buluntu yılı, yer : 1979, VI no.lu mekanın kuzey portiği
Ölçüler : Y:2,47m G: 1,11m D:0,63m
P.Y:0,18m P.G:1,21m P.D:0,655m

Durum : Torsonun kolları, başı ve cingulumu kadar gövdenin üst kısmını içeren üst kısmı , zırhın alt kenarına kadar olan kısmı, zırhın etek kısmı ile sağ bacağı içeren büyük parçalar ile çok sayıda küçük parçadan birleştirilmiştir.

Burunun ucu, üst dudağın bir kısmı, sağ el bileği ve el, sol ön kolun ön kısmı ve el, paludamentumun koldan aşağı sarkan kısmı, sol ayağın topuğu, Dacia personifikasyonunun başının ve tropheumun üst kısmı, burnunun ucu, üst dudağının bir kısmı, olasılıkla ayrı bir bloktan işlenmiş olan sağ kolu, sol elinin baş ve işaret parmakları kırık ve eksiktir.

Paludamentum kıvrımlarında, zırh kabartmasında; Medusa başında, sunakta, deri şeritlerde, ayakların burunlarında, Dacia personifikasyonunun saçlarında, sağ göğsünde, sağ bacağına aşınma vardır.

Arkası çok yüzeysel işlenmiştir.

Sol kalçasının aşağısında dörtgen bir çukurluk vardır.

Tanım : Adlocutio pozunda, zırhı, cingulumu ve paludamentumu ile komutan giysisi, sağında Dacia personifikasyonu ile birlikte betimlenmiş Traianus heykelidir. Kolossaldir. Dikdörtgen bir plinth üzerinde durmaktadır. Sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbesttir. Serbest bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmış, parmak ucuyla yere basılmaktadır. Sağ bacağın arkasında destek yer almaktadır. Sağ kol yana açılmış ve dirsekten bükülerek yukarı kaldırılmış, sol kol dirsekten bükülerek öne uzatılmıştır. Sağ tarafında bir tropheumun önünde oturan Dacia personifikasyonu yer almaktadır.

Traianus dizlerin hemen yukarısında sona eren bir tünika ve kaslı zırh giymiştir. Zırhın alt kenarı yuvarlak dilimler halinde bir sıra pterygesle sona ermektedir.. Ortadaki pterykste kanatları açık bir kartal, iki yanında simetrik olarak aslan başı ve kartal başı bulunmaktadır. Pterygesin altında biri uzun diğeri kısa iki sıra uçları püsküllü deri şerit sıralanmaktadır. Kollarda da iki sıra deri şerit ve tünikanın kollarının ucu görülmektedir. Sol omzuna attığı paludamentum sırtın sol tarafını örttüktan sonra sol kolun altından öne getirilerek kolun üzerinden aşağı sarkıtılmıştır. Zırhın göğüs levhası kabartma figürlerle bezelidir. Kanatlı şimşek demeti işlenmiş olan omuz atkılarının ucunda halka yer almaktadır. Göğüs levhasında üstte ortada kanatlı Medusa başı, altında ön ayaklarından birini ortalarında, üzerinde ateş yanan sunağa dayanmış antitetik iki grifon, en altta bir akanthus çanağı ve çanaktan çıkarak iki yana doğru giden dallar yer almaktadır. Bele dolanan cingulum grifonları keserek ortadaki sunakta düğümlenmiş ve uçları büyük fiyonklar meydana getirecek şekilde bağlanmıştır. Ayaklarında, şeritleri bilekte beş kez dolanarak altta ve üstte düğümlenmiş çizmeler vardır.

Başın arkasında ense desteği vardır. Hafif sağa dönük olan başında corona civica

Lev.III-IV

yeralmaktadır. Çelengin altında alında saçlar C biçimli, kulaklara doğru S biçimli tutamlar halinde başı çevrelemektedir. Alın dardır. Gözler badem biçimlidir. Üst göz kapakları kalındır. Burnun iki yanından dudak kenarlarına doğru inen iki çizgi vardır. Dudaklar ince ve gergindir. Dudakla çene arasında bir girinti vardır.

Dacia personifikasyonu tropheumun önünde sırtını dayamış olarak oturmaktadır. $\frac{3}{4}$ profilden betimlenmiştir. Sağ dizinin üzerine çökmüş, sağ bacağını dizden bükerek geriye doğru uzatmış, sol bacağını dizden hafifçe bükerek sola doğru açmıştır, sol ayağı Traianus'us sağ ayağına değmektedir. Sol kol aşağı uzatılmış, sol el sol uyluğun üzerindedir. Pantolon ve göğüs altında kuşakla bağlanmış uzun kollu bir tünika giymiştir. Mantosu göğüs üzerinde broşla tutturulup arkaya atılmıştır. Baş, sola ve yukarıya; Traianus'a çevrilidir. Saçları uzun dalgalı tutamlar halinde omuzlara dökülmektedir. Yüzünde yalvaran bir ifade vardır. Tropheumun sol ön tarafında kopçaları ve şeritleri işlenmiş bir tozluk yeralmaktadır. Üzerinde de bir zırhın eteklerinin alt kısmı korunagelmıştır.

Tarih / Dönem : Traianus Dönemi (M.S.1.yy sonları-2.yy başları)

Yayın :

- Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat, 1980, s.6.
- Jale İnan, “Neue Porträts von Perge”, **Antike Kunst XXVI**, 1983, s.119-120.
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **Bulleten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.608.
- Machteld J.Mellink: “Archaeology in Asia Minor”, **AJA** 84, 1980, s.509
- Jale İnan, “Perge”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, 3.Cilt, YEM yayın, İstanbul, 1997, s.1448.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.31.
- Ünal Demirer vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s.77, 234.

Kat.No : K. 2
Adı : Zırhlı İmparator (Hadrianus?)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 13.13.79
K. Env. No : Per.79-298
Buluntu yılı, yer : 1979, VI no.lu mekanın kuzey portiği
Ölçüler : Y: 2,55m G: 1,29m D:0,68m
P.Y: 0,195m P.G: 1,16m P.D:0,575m
Durum : Çok kırıklı olarak ele geçip mevcut

Lev.V-VI

parçalar birleştirilmiştir. Baş, sol omuz üzerinden bir parça, sağ elin baş parmağı, sol elin baş ve işaret parmaklarının ucu, sağ el bileğini eteğe bağlayan destek, sol bacağın dizden aşağısı, sol ayağın burnu hariç tamamı, zırh kabartmalarında Medusa başının üst kısmı, grifonların üst kısmı, cingulumun sağ tarafından bir kısmı, ikinci, üçüncü ve dördüncü pterygesin kenarları, deri şeritlerin kenarlarının bir kısmı, paludamentum kıvrımlarının çeşitli kısımları, plinthin sağ arka tarafından büyük bir parça ve sol ön köşesi kırık ve eksiktir.

Plinthin arkası tümlenmiştir. İki demir destekle ayağa kaldırılmıştır.

Arkası yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest olarak ayakta duran zırhlı imparator heykelidir. Kolossaldır. Serbest bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Sağ bacak hurma ağacı gövdesi biçiminde bir desteğe dayalıdır. Sağ kalça hattı yukarıda ve dışarıdadır. Sağ kol hafif yana açılmış, dirsekten hafif bükülerek aşağı uzatılmıştır. Elin parmakları yumruk biçiminde kapalıdır. Sol kol dirsekten bükülerek öne uzatılmıştır, elinde kılıcın kabzasını tutmaktadır. Sağ omuz aşağıda ve geride, sol omuz yukarıda ve öndedir.

İmparator, dizlerin hemen yukarısında sona eren kısa bir tünika üzerine zırh giymiştir. Zırhın üzerinde sol omuzdan arkaya atılan paludamentum sol kolun altından öne getirilerek, sol ön kolun üzerinden aşağı sarkıtılmıştır. Zırhın alt kısmı kalça hattını takip etmektedir. Zırhın eteği yuvarlak dilimler halinde bir sıra pterygesle sona ermektedir. Pterygesler kabartma protomlarla bezelidir: ortada aslan başı, iki yanında simetrik olarak koç başı, panter başı ve rozet motifi yer almaktadır. Soldaki rozetin sağda simetriği yoktur. Pterygeslerin altında ve kollarda bir sıra uçları püsküllü deri bant sıralanmaktadır. Kollarda deri şeritlerin altından tünikanın kolları görülmektedir. Ayaklarda, ayak sırtı üzerinde üç çapraz bantlı ve bileğinde aslan postu olan çizmeler vardır.

Zırhın göğüs levhası kabartma figürlerle bezelidir. Bezemesiz olan omuz atkılarının uçlarında bir halkanın ucunda bir fiyonk ve sarmaşık yaprağı biçimli bir öge sarkmaktadır. Göğüs levhasında üstte ortada bir Medusa başı, onun altında antithetik iki grifon, en altta da kanatları açık, başı sağa dönük bir kartal yer almaktadır. Cingulum grifonları keserek bele dolanmış ve büyük bir fiyonk yapılmıştır, fiyongun uçları cingulumun altına sıkıştırılmıştır. Zırhın omuz başlarında uçları sivri dalga motifli bir kısım yer almaktadır.

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi (?)

Yayın :
• Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", II.KST, Ankara 11-15 Şubat, 1980, s.6.

- Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.608.
- Machteld J.Mellink, “Archaeology in Asia Minor”, **AJA** 84, 1980, s.509
- Jale İnan, “Neue Porträts von Perge”, **Antike Kunst** XXVI, 1983, s.119-120.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.36.
- Jale İnan, “Perge”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, 3.Cilt, YEM yayın, İstanbul, 1997, s.1448.
- Ünal Demirer, vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s.76, 233.

Kat.No : K.3
Adı : Augustus (?) heykeli
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 5.1.78
K. Env. No : 78/ 11, 81 / 547, 81 / 596
Buluntu yılı, yer : 1978, Hellenistik duvar yakını, VI no.lu mekanın kuzey portiği

Ölçüler : Y: 2,30m G: 0,84m D: 0,45m
P.Y:0,12m P.G: 0,84m P.D:0,51m

Durum : Plinth 5 parçadan birleştirilmiştir. Bir parçada ağaç kütüğü destek, öndeki bir parçada sağ ayağın büyük kısmı, arkadaki büyük parçada sol ayağın alt kısmı

korunagelmiştir. Sağ ayağın yan tarafıyla bir parça birleştirilmiştir. Pazuya kadar sağ kol, dize kadar sağ bacak, sol uyluğun büyük kısmı ve boynun büyük kısmını kapsayan torsoyla sol uyluğun geri kalanı, diz kısmına ve dizden aşağısına ait birer parça, sol kolun dirseğe kadar olan parçası, dirseğe ait parça ve manto kıvrımıyla beraber ön kolun üst kısmı, başın arka kısmı birleştirilmiştir.

Baş ve yüzün önemli kısmı, pazudan itibaren sağ kol, sağ diz, her iki baldırın da ortalarından bileklere kadar olan kısımlar, sağ uylukta ve dizin ön kısmında bir parça ve plinthin ön kısmı kırık ve eksiktir. Plinthin ön yüzünde 6 adet kanal deliği vardır.

Tanım : Augustus (?) Diomedes tipinde heroik çıplaklık içinde betimlenmiştir. Sağ bacak taşıyıcı, sol serbesttir. Sol bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Taşıyıcı bacak tarafında kalça hattı yukarıda ve kalça oldukça çıkıktır. Vücut aksı S biçimindedir. Sol kolu dirsekten bükerek elinin tersini kalçaya dayamıştır. Sağ omuz geride, sol omuzöndedir. Sağ kolun aşağı uzatıldığı anlaşılmaktadır. Manto sol omuzda kümelenerek arkaya doğru atılmıştır. Mantonun ucu sol ön kol hizasından kola dolanarak aşağı sarkmaktadır. Figürün sağ bacağına dayalı olduğu ağaç kütüğü destekte budaklar işlenmiştir.

Saçlar dalgalı tutamlar halinde işlenmiştir.

Yüz korunagelen kısmı Augustus'un portre özelliklerini gösterdiğinden dolayı, Augustus'un portre heykeli olarak tanımlanmıştır.

Tarih / Dönem : Iulius-Claudiuslar Dönemi

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1978 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLIII, Ekim 1979, Sayı 172, s.877.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **TürkAD**, XXVI-2, s.17.
- Jale İnan, "Neue Porträts von Perge", **Antike Kunst** XXVI, 1983, s.119-120.
- Machteld J.Mellink, "Archaeology in Asia Minor", **AJA** 84, 1980, s.509.

Lev.VII-VIII

Kat.No : K.4
Adı : Diskobolos
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 21.13.79
K. Env. No : Perge.I.79.469
Buluntu yılı, yer : 1979-1980, baş VI no.lu mekan, kuzey duvarı önü, kuzeybatı köşedeki kaidenin yakını
Ölçüler : Y:0,69 m G:0,38m D:0,27m B.Y:0,22m
Durum : Baş, torsonun sol tarafını ve sol üst kolu kapsayan parça ve sol ön kol birleştirilmiştir. Torsonun sol yarısı, sol omuz, göğsün sol tarafı, sağ tarafın bir kısmı, sol kol, gövdenin ortalarından aşağısı, sağ el, boynun sol tarafından bir parça, burnun büyük kısmı, sol kaşın üzerinden ve çenenden yüzeysel birer parça, sol kulağın alt kısmı kırık ve eksiktir. Başın sol tarafı ve sırt yoğun kalker tabakasıyla kaplıdır.

Lev.IX-X

Tanım : Ephebos çağında, çıplak genç bir atlet heykeldir. Sağ kol geriye çekilmiş, dirsekten bükülmüş ve ön kol öne uzatılmıştır. Sol kol aşağı sarkıtılmış olmalı ve elinde disk tutuyor olmalıdır. Gövde öne doğru eğilidir. Sırt kavisli bir kontur oluşturmuştur. Baş hafif sağa çevrik ve öne eğiktir. Kısa saçlar, uçları çeşitli yönlere doğru kıvrık bukleler halindedir. Alın çevreleyen buklelerin bir kısmı çengel, bir kısmı S biçimindedir. Tepeye doğru gittikçe bukleler kabarıklaşır. Yüz ovaldir. Alın aşağı doğru hafif bombelidir. İnce kaşların uçları hafif aşağı doğrudur. Kaşla göz arası mesafe azdır. Üz göz kapaklarının hafif inik durumundan bakışların aşağı doğru olduğu anlaşılmaktadır. Burun kaşların devamı biçimindedir. Dudaklar kalın ve hafif aralıktır.

İnan, iyi korunagelmiş vücudu nedeniyle heykelimizi Vatikan repliğiyle karşılaştırarak figürün duruşunu saptamaya çalışmıştır. Vatikan repliğinde sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbesttir. Serbest sağ bacak dizden hafif bükük olarak ileri atılmıştır, sol bacak da dizden hafif büküktür. İki ayak da yere tabanlarıyla sıkı sıkıya basmaktadır. Aşağı sarkan elinde diskosu tutmaktadır. İki dizin bükük oluşunu vücut ağırlığının bir bacadan diğerine aktarma durumuna işaret ettiğine yormuştur. Ayak parmaklarının yeri kavraması ve sağ elin öne uzanması harekete geçme gerilimini göstermektedir. İnan'a göre Perge repliğinin duruşu da benzerdir. Duruşun yorumlanması konusunda Steuben'in görüşünü kabul etmiştir. Atlet yarışa hazırlanmaktadır, yana açılan sağ ayakla yeri kavramakta, bakışlarını aşağıya yönelterek dönüşünü yapacağı alana bakmakta, yukarı kaldırdığı sağ eliyle hem vücuda denge sağlamak hem de atıştan önceki heyecanını dile getirmektedir. Perge repliğinin yüz ifadesi bu heyecanı çok iyi yansıtmaktadır. Ancak bakışlar dönüşünü yapacağı yere yönelik değil, dalgındır. Atlet kendi alemine dalmış, bir an sonra geçeceği hareketle diski fırlatmanın gerginliği ve heyecanı içindedir.¹

¹ Jale İnan, "Perge'de Bulunan Naukydes'in Diskobol Heykeli", **Sedat Alp'e Armağan: Festschrift für Sedat Alp**, Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp, ed.H.Otten, E.Akurgal, H.Ertem, A.Süel, Anadolu Medeniyetlerini Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Sayı 1, Ankara, TTK Basımevi, 1992, s.323-332.

- Tarih / Dönem** : Hadrianus Dönemi, M.S.120 dolayları
Yayın :
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat, 1980, s.6.
 - Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.608.
 - Jale İnan, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.369.
 - Jale İnan, “Perge’de Bulunan Naukydes’in Diskobol Heykeli”, **Sedat Alp’e Armağan: Festschrift für Sedat Alp**, Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp, ed.H.Otten, E.Akurgal, H.Ertem, A.Süel, Anadolu Medeniyetlerini Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Sayı 1, Ankara, TTK Basımevi, 1992, s.323-332.

Kat.No : K.5
Adı : Genç erkek (Hermes/Apollon ?)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 12.13.79
K. Env. No : Per.79-245
Buluntu yılı, yer : 1979, VI no.lu mekan, kuzeybatı köşedeki kaidenin yakını
Ölçüler : Y:1,37m G:0,56m D:0,30m
P.Y: 0,11m P.G:0,61m P.D:0,31m
Durum : Sol dirsekten el bileğine kadar olan parça, sağ uyluğun ortalarından ayak bileğine kadar olan parça, sol dizin altından ayak bileğine kadar olan parça, plinthin ayakları içeren ve payenin alt profilini içeren parçaları, paye ve daha küçük parçalar birleştirilmiştir.

Lev.XI

Baş, pazudan itibaren sağ kol, bilekten itibaren sol el, sol elinde sol omzuna dayalı olarak tuttuğu nesne (kerykeion/yay ?), cinsel organ, sağ bacağa bitişik desteğin büyük kısmı, sağ ayak bileğinden bir parça, sağ ayağın baş parmağının ucu ile üçüncü parmağının üstünden yüzeysel bir parça, sol ayağın sağ tarafından bir parça ile baş parmak hariç diğer parmakların üst kısımları, plinthin ön yüzündeki yazıttan yüzeysel bir parça, plinthin sol tarafından bir parça kırık ve eksiktir.

Torsoda, bacaklarda, ayak parmaklarında, paye üzerindeki kabartmada, plinthte, yazıtta aşınma vardır.

Plinthin sol ön köşesinde, arkasında ve sağında kenet delikleri vardır.

Plinthin ön yüzündeki yazıtta 'Αγρότες Θερπονείκου okunmaktadır.

Destek kalıntısı ve paye demir bir destekle birbirine bağlanmıştır.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest olarak sakince ayakta duran çıplak bir erkek heykelidir. Yazıtlı bir plinth üzerindedir. Serbest bacak dizden bükülerek öne ve yana atılmıştır. Sağ kalça hattı yukarıda ve dışarıdadır. Sağ omuz geride sol omuz öndedir. Sol kol hafif yana açılmış, geriye atılmış ve dirsekten bükülerek öne ve aşağı doğru uzatılmıştır. Göğüs uçları plastik, göbek deliği çukur işlenmiştir.

Sol omzun arkasında, önünde, vücudun sol tarafında belin yukarısında, yan karın kası üzerinde ve uyluk üzerinde olmak üzere 5 destek kalıntısı vardır.

Sağ bacağın sağında, uyluğun ortalarında sona eren heykel desteğinin üst kısmına ait bir parça korunagelmiştir. Sağ kalçanın sağında bir, sağ baldırın sağında iki destek kalıntısı vardır. Boyunda zıvana deliği mevcuttur.

Sağ ayağın sağında altı profilli, ön yüzünde kabartma bir figür olan bir paye vardır. Payede kabartma olarak, kısa khitonlu, göğüslerin altından bir khlaina sarılmış, avcı çizmeli kadın figürü (Artemis?) yer almaktadır. Figür sağına doğru büyük bir adım atmıştır. Sağ kol dirsekten bükülerek sağ omuz arkasındaki okluğa doğru götürülmüştür, sol kol aşağı uzatılmıştır ve elinde büyük bir yay tutmaktadır.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat, 1980, s.6.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **Belleten**,

C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.608.

- Machteld J.Mellink: “Archaeology in Asia Minor”, **AJA** 84, 1980, s.509

Kat.No : K.6
Adı : Farnese tipinde Herakles heykeli fragmanı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : Per.79-110
K. Env. No : 6.13.79
Buluntu yılı, yer : 1979, VI no.lu mekan
Ölçüler : Y:0,58m G:0,66m D:0,235m

Lev.XII

Durum : Kalçalara ait üç parça, sağ kalça üzerindeki sağ el ve sağ ön kol birleştirilmiştir. Kalçaların ön tarafı ; kasıklar ve cinsel organın bulunduğu kısım, elin baş parmağının üst yarısı, işaret parmağının ucu, üçüncü ve dördüncü parmakların bir kısmı, beşinci parmağın tümü, dirsekten yukarısı kırık ve eksiktir. Avucunda tuttuğu elmalar ve parmaklar aşınmıştır. İki demir destekle ayağa kaldırılmıştır.

Tanım : Farnese tipinde kolossal bir Herakles heykelinin kalça kısmıdır. Sağ kol dirsekten bükülerek arkaya atılmıştır. Sağ el sağ kalça üzerindedir. Avucunda dört elma tutmaktadır. Kol oldukça kaslı ve damarlı işlenmiştir.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **Bellekten**, Cilt XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.608.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat, 1980, s.6.

Kat.No : K.7
Adı : Çıplak erkek(?) heykeli fragmanları
Malzeme : Orta gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 5.22.82
K. Env. No : 82-282
Buluntu yılı, yer : 1982, VI no.lu mekan
Ölçüler : Y:0,25m G:0,565m D:0,385m
P.Y:0,12m P.G:0,62m P.D:0,395m

Lev.XIII

Durum : İki parçadan birleştirilmiştir. Ayaklar bilek hizasından kırıktır. Ağaç kütüğü biçimindeki heykel desteği de aynı yükseklikte kırıktır. Plinthin sol ön köşesi, ayak baş parmaklarının uçları kırık ve eksiktir. Sol ayak sırtında yüzeysel bir parça kırık ve eksiktir. Parmaklarda aşınma vardır. Yoğun bir kalker tabakasıyla kaplıdır.

Tanım : Doğal boyda çıplak bir erkek heykelinin, iki ayağını kapsayan Plinth parçasıdır. İki ayak da tabanıyla sıkı sıkıya yere basmaktadır. Ayakların burunları hafif dışa dönüktür. Sol ayak hafif geridedir. Sol ayağın solunda, plinthin sağ arka köşesinde ağaç kütüğü biçiminde heykel desteğinin alt kısmı korunagelmiştir.

NOT: V.KST'de yayınlanmış fotoğrafındaki halinden eksiktir. Bacaklar ve desteğin üst kısmı bugün yoktur.

Tarih / Dönem : -

Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", V.KST, İstanbul, 23-27 Mayıs 1983, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.200, res.12.

Kat.No : K.8
Adı : Sandal Bağlayan Hermes
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 3.25.77
K. Env. No : Per.77.316
Buluntu yılı, yer : 1977, VI no.lu mekan
Ölçüler : Y:1,67m G:0,71m D:41,5m
P.Y:0,11m P.G:0,795m P.D:0,49m

Lev.XIV-XV

Durum : Kırık kırığa uyan 10 parça halinde ele geçip mevcut parçalar birleştirilmiştir. Sol bacak, eller, burnun ucu, ayrı bir malzemeden yapılmış olan gözbebekleri, saçların arasındaki bronz kanatların büyük kısmı, cinsel organ, sağ ayağın burnu, sandalın kanatları, kaplumbağanın başı ve kerykeionun büyük kısmı, kayanın önünde farklı bir bloktan işlenerek eklenmiş olduğu düşünülen kısım kırık ve eksiktir. Ayrıca muhtemelen farklı bir malzemeden yapılmış olan gözbebekleri de eksiktir. Yüz ve boynun sol tarafında hafif aşınmalar ile khlamys ve vücudun çeşitli yerlerinde aşınmalar mevcuttur.

Tanım : Başında kanatları, elinde kerykeionu, ayaklarında kanatlı sandallarıyla betimlenmiş Hermes heykelidir. Sağ bacak dik açı oluşturacak şekilde dizden bükülerek yukarı kaldırılmıştır ve yüksekçe bir kayanın üzerinde duran kaplumbağanın üzerine basmaktadır. Sol bacağın da sıkı sıkıya yer bastığı anlaşılmaktadır. Vücut öne, sağ uyluğun üzerine doğru eğilmiş ve sola doğru burkulmuştur. Khlamys dolanmış olan sol kol, dirsekten bükülerek sağ uyluğun üzerine dayanmıştır ve ağırlığın bir kısmı sağ bacağa vermektedir. Broşla tutturulmuş olan khlamys kola dolandıktan sonra dirsek etrafında kabarık kıvrımlarla uyluğun üzerine yayılarak büyük bir kısmını örtmektedir fakat dizler açıkta kalmıştır. Buradan dikey ve şelale kıvrımlarla kayaya kadar uzanmaktadır. Korunagelmemiş olan sol el kerykeionun sapını tutuyor olmalıdır. Sol omuz ve sağ kol üzerindeki destek kalıntıları da bunu desteklemektedir. Sağ kol dirsekten hafif bükülerek bacağın yanından hafif aşağı ve öne doğru uzanmıştır, sağ elin sandalların bağlarıyla meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Baş sert bir hareketle sola çevrilmiş ve yukarı kaldırılmıştır. Bakışlar yukarı çevrilmiştir. Başın hareketi, vücudun eğimi ve burkulma hareketinden dolayı heykelin konturu yay biçimindedir.

Tarih / Dönem : Hadrianus Dönemi (M.S. 117-138)

Yayın :

- Jale İnan, "Lysippos'un Sandal Bağlayan Heremes Heykeli", **Bellekten** 43, 1979, I, s.397-413.
- Jale İnan, "Der Sandalbindende Hermes", **Antike Plastik** 22, München, Hirmer Verlag, 1993, s.105-116.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1977 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLII, Temmuz 1978, Sayı 167, s.532.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1978 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLIII, Ekim 1979, Sayı 172, s. s.877.
- Machteld J.Mellink: "Archaeology in Asia Minor",

AJA 84, 1980, s.509

- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.6
- R.R.R. Smith, **Hellenistik Heykel**, Çev. A.Y.Yıldırım, İstanbul, Homer Kitabevi, 2002, s.s.66, res.70.
- Ünal Demirer vd.: **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s.75, 110, 242.

Kat.No : K.9
Adı : Hygieia
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 16.13.79
K. Env. No : Perge.79.506
Buluntu yılı, yer : 1979, IV no.lu mekan, havuzun tabanı
Ölçüler : Y: 1,03m G: 0,49m D: 0,30m
P.Y: 0,105m P.G: 0,51m P.D: 0,315m

Durum : Diz hizasında kırık olan iki parça halindeki torso ve Hypnos'un başı birleştirilmiştir. Boynun büyük kısmı ve baş, sol ön kolun çıplak kısmı, sağ elin küçük parmağı, yılanın kuyruğunun ucu, Hypnos'un sol bacağı'nın ön kısmı, ağzı kırık ve eksiktir. Sağ dizin üzerinden ve yılanın baş kısmından yüzeysel bir parça kırık ve eksiktir.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı sağ bacak serbest olarak sakince ayakta duran, giyimli, yanında Hypnos'la birlikte betimlenmiş Hygieia heykeldir. Serbest bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Vücut hafifçe sola dönüktür. Sağ kol hafif yana açılarak ve dirsekten hafif bükülerek aşağı sarkıtılmıştır. Eliyle yılanın kuyruğunu tutmaktadır. Yılan sağ diz hizasından karnın sol tarafına doğru vücuda birleşik olarak kıvrılarak uzanmaktadır. Sol kol hafif geri çekilmiş, dirsekten bükülerek dışa doğru açılmıştır. Sol kolun çıplak kısmı ayrı bir bloktan işlenerek mevcut olan kısımdaki yuvaya oturtulmuş olmalıdır fakat eksiktir.

Omuzlardan ve kollardan düğmeli, göğüs altından ince bir kuşakla sıkılmış, vücut hatlarını dışa yansıtan, ince kumaştan uzun khiton üzerine manto giymiştir. Mantonun kıvrım rulosunun bir ucu sağ kolun altından öne getirilip sol omuzdan arkaya atılmıştır. Khitonun altından tokyo tipinde sandallar görülmektedir. Muhtemelen toplanmış ve fiyonk yapılmış olan uzun saçlardan her iki omuza birer bukile dökülmüştür. Sağ dizin önde oluşuyla vücudun alt kısmında diyagonal kıvrımlar meydana gelmiştir.

Sol ayağının yanında kayaya oturmuş, kanatlı bir Hypnos yer almaktadır. Sol dizini kıvrarak yukarı çekmiştir, her iki eliyle dizini tutmaktadır ve başını dizine dayamıştır. Baş sola eğiktir. Kanatları açıktır. Kanatların tüyleri ve tenekleri işlenmiştir. Oturduğu kayalığın sol tarafında kaya üzerinde kabartma olarak işlenmiş kertenkele benzeri bir hayvanın ön kısmı görülmektedir.

Tarih / Dönem : -
Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat 1980, s.5-9, s.7.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.609.

Lev.XVI

Kat.No : K.10
Adı : Asklepios
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 19.13.79
K. Env. No : Per.79-509
Buluntu yılı, yer : 1979, IV no.lu mekan, havuzun tabanı
Ölçüler : Y: 1,16m G:0,56m D: 0,42 m
P.Y: 0,08m P.G:0,51m P.D:0,30 m

Durum : Üç büyük parça ile iki küçük parçadan birleştirilmiştir. Boyun ve baş, sağ dirsekten ön kol, sağ ayağın üst kısmı, sol ayağın yanındaki pairus rulosu formundaki desteğin bir kısmı, sağ elinde tuttuğu ve yere dayadığı asanın serbest kısımları, sağ elin başparmağının ucu kırık ve eksiktir. Manto kıvrımlarının çeşitli yerlerinde küçük kırık ve eksikler ve aşınmalar vardır.

Arkasının üst kısmı yüzeysel işlenmiş, alt kısmı kaba bırakılmış.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbest olarak sakince ayakta duran, elinde papirus rulosu, yanında yılanıyla birlikte betimlenmiş bir Asklepios heykelidir. Dörtgen bir plinth üzerindedir. Serbest bacak dizden bükülerek yana atılmıştır. Sol kol dirsekten bükülerek öne doğru uzatılmış, elinde bir papirus rulosu tutmaktadır. Sağ kol aşağı doğru uzatılmış ve yana doğru açılmıştır, yere dayadığı esasına dolanmış olan yılanı besliyor olmalıdır. Çıplak vücuduna manto sarılıdır. Mantonun bir ucu sol göğsün bir kısmını örterek sol omuzdan arkaya atılmış, kıvrım rulosu sağ koltuk altından vücudun önüne getirilmiş, yataya yakın bir biçimde gövdeyi keserek sol ön kolun üzerinden aşağı sarkıtılmıştır. Kumaş kıvrımları buradan aşağıya doğru yer yer dikey olay dökülmektedir. Karında V biçimli kıvrımlar yer almaktadır. Sol bacağın yanında kitap rulosu formunda bir destek yer almaktadır. Ayaklarda parmak arasından geçen dikey bantı bilek üstünde fiyonkla bağlanan sandallar vardır. Vücut oldukça adalelidir, göğüs kasları oldukça detaylı işlenmiştir.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat 1980, s.7.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.609.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara. 1981, s.44.

Lev. XVII

Kat.No : K.11
Adı : Nemesis
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 24.13.79
K. Env. No : Per.79-574
Bulutnu yılı, yer : 1979, IV no.lu mekan, havuzun tabanı
Ölçüler : Y: 0,99m G: 0,375m D: 0,195m
P.Y: 0,07m P.G: 0,415m P.D:0,215m

Lev. XVIII

Durum : Bel hizasından kırık iki parça birleştirilmiştir. Baş, pazudan itibaren sağ kol, sol el, göğüslerden ve sağ dizden yüzeysel parçalar, ayak başparmaklarının uçları, giysi kıvrımlarından çeşitli parçalar, grifonun gövdesinin ön kısmı, burnu, ön ayakları kırık ve eksiktir. Gerdanda ve göğüste aşınma vardır. Arkası çok yüzeysel işlenmiştir. Sol bilekteki kırıkta ve boyunda birleşme deliği vardır.

Tanım : Yanında grifonuyla birlikte betimlenmiş, sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest olarak sakince ayakta duran, giyimli bir Nemesis heykelidir. Uzun kenarları düz, yanları dışbükey bir plinth üzerindedir. Serbest bacak dizden bükülerek hafif yana ve geriye atılmıştır. Sol kol dirsekten aşağı doğru bükülerek öne uzatılmıştır. Sağ kol öne uzatılmış olabilir.

Göbeğin altından ince bir kuşakla sıkılmış uzun bir khiton giymiştir. Khiton sol omuzdan aşağı kayarak sol göğsü açıkta bırakmıştır. Khitonun etekleri plinthin üzerine yayılmaktadır. Ayakların üzerinde geriye doğru kıvrılarak ayak parmaklarını açıkta bırakmıştır. Sol omuzdan arkaya doğru atılan manto, sol omuz hariç sırtının büyük kısmını örttüğten sonra, sol kolun dışından öne getirilmiş ve kolun üzerinden aşağı, içe doğru sarkıtılmıştır. Ayaklarda tokyo tipinde parmak arası sandallar vardır. Sol tarafında giysi kıvrımlarına bitişik olarak bir grifon yer almaktadır. Grifonun başı yukarıya ve sağa; figüre doğru dönüktür.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat, 1980, s.7.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.609.

Kat.No : K.12
Adı : Nemesis
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 18.13.79
K. Env. No : Perge.79.508
Buluntu yılı, yer : 1979, IV no.lu mekan havuzun tabanı
Ölçüler : Y: 1,55m G:0,48m D:0,27m
P.Y: 0,1m P.G: 0,555m B.Y: 0,235m

Lev. XIX

Durum : Torso, baş ve eller birleştirilmiştir. Sağ elin ortasından itibaren parmakları, sol elin baş parmağının ucu ile diğer dört parmağı, stephanenin üst kenarının bir kısmı, sol elinde sol omzuna dayalı olarak tuttuğu uzunluk ölçüsünün büyük kısmı kırık ve eksiktir. Grifonun sağ ayağı ve altındaki tekerlek parçası kırık olarak ele geçip birleştirilmiştir. Tekerleğin ön kısmı kırık ve eksiktir. Arkası yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbest olarak sakince ayakta duran, yanında atribüsü tekerlek ve grifonla birlikte betimlenmiş, giyimli bir Nemesis heykelidir. Önü ve arkası düz, iki yanı yuvarlak bir plinth üzerindedir. Serbest sağ bacak, dizden hafif bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Sağ kol, dirsekten bükülerek göğüs üzerine doğru yukarı kaldırılmıştır. Sağ eliyle giysinin yakasını tuttuğu anlaşılmaktadır. Sol kol dirsekten bükülerek aşağı uzatılmış. Sol elinde omzuna dayalı olarak uzunluk ölçüsü tutmaktadır.

Omuz üzerinden düğmeli, göğüs altından bir kuşakla sıkılmış uzun ve bol kumaştan bir khiton giymiştir. Bunun üzerine manto sarılmıştır. Mantonun bir kenarı kıvrılarak bir kıvrım rulosu meydana getirmiş, bu kıvrım rulosu, yarısı önde yarısı arkada kalmak üzere, sağ yanda dirsek hizasından vücuda sarılmıştır. Öndeki kısım, sağ göğsü açıkta bırakarak sol omuzdan arkaya sarkıtılmıştır. Böyle kıvrım rulosu bir yay meydana getirmiştir. Mantonun kıvrım rulusunun dışındaki kısımları sol kolu örtüp kolun iki yanından aşağı doğru sarkmaktadır. Khitonun etekleri plinthin üzerine yayılmaktadır. Bacakların arasında ve sol bacakla grifon arasında derin dikey kıvrımlar vardır. Khitonun eteklerinin altından sandallı ayakların parmakları görünmektedir.

Başında yarım ay biçimli, yüksek bir stephane vardır. Stephanenin altında dalgalı saçlar ortadan alını üçgen biçimde sınırlayarak ikiye ayrılmış, iki yana doğru taranarak ensede toplanmıştır. Kaşlar ince, göz pınarları belirgin, burun dar ve uzunca, dudaklar küçük, çene yuvarlaktır.

Sağ koldan aşağı sarkan kıvrımlara bitişik olarak, arka ayaklarının üzerine oturur durumda bir grifon işlenmiştir. Grifon sağ ön ayağını bir tekerleğin üzerine koymuştur.

Plinthte iki satırlık bir yazıt yer almaktadır: Π.Αἴλιος Πλανκιανὸς Ἀν-
τωνίου ἀφιέπωσεν

(P.Aelius Plancianus Antonius adadı)

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi (?)

Yayın :
• Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat, 1980, s.5-9, s.7.
• Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", **Bellekten**,

C.XLV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.609.

- Jale İnan, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1981, s.44.
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.365.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.25.
- Ünal Demirer, vd.: **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s.116, 243.
- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.194-195, no.175.

Kat.No : K.13
Adı : Herakles
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 18.7.81, 4.13.81
K. Env. No : Perge.80.18
Buluntu yılı, yer : 1979,1980, üst kısmı Süleyman Çoban'dan zoralım, alt kısmı IV no.lu mekan
Ölçüler : Y: 1,15m G: 0,32m D: 0,32m
P.Y: 0,10m P.G:0,30m P.D:0,30m
Durum : Uylukların ortalarından aşağısı kırık olan torso ile bacaklara ve posta ait parçalar birleştirilmiştir. Boyun ve baş, sağ omuz başından sonra sağ kol, sol dirsekten itibaren sol kol, postun serbest kısımları, sağ uyluğun üzerinden bir parça, cinsel organlar, ayak baş parmaklarının uçları kırık ve eksiktir.

Lev. XX

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest olarak sakince ayakta duran, çıplak bir genç Herakles heykelidir. Önü yuvarlak arkası düz bir plinth üzerindedir. Sağ kalça hattı yukarıdadır. Serbest bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmış olup, parmak uçlarıyla yere basmaktadır. Sağ kol aşağı sarkıtılmış olmalı, sol kol dirsekten bükülerek öne doğru uzatılmış olmalıdır. Sol omzundan arkaya doğru bir aslan postu atılmıştır. Post sol kolun altından öne getirilmiş, kolun üzerinden aşağı sarkıtılmış olmalıdır. Postun baş kısmı omuzda izleyiciye dönüktür. Sol diz hizasına kadar inmektedir.

Figürün kasları oldukça detaylı işlenmiştir.

Sol bacağın büyük kısmı yanındaki ağaç kütüğü desteğe bitişik olarak işlenmiştir. Ağaç kütüğünün önünde kütüğe dayalı durumda Herakles'in sopası işlenmiştir.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara. 1981, s.44.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Bulleten**, C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.365.
- Jale İnan, "Heraklesstatue vom Typus des "Herakles Farnese" aus Perge: (zur Hälfte im Antalya Museum, zur Hälfte im Museum of Fine Arts in Boston)", **ΜΟΥΣΙΚΟΣ ANHP, Festschrift für Max Wegner zum 90.Geburtstag**, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH.,1992, s.227.

Kat.No : K.14
Adı : Herakles heykeli fragmanı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : - (Etüdlük Eser)
K. Env. No : Perge.79-514, Perge.79-540
Buluntu yılı, yer : 1979, IV no.lu mekan
Ölçüler : Y:1,01m G:0,575m D:0,355m
P.Y:0,105m P.G:0,625m P.D:0,385m

Durum : Çok kırıklı olarak ele geçip mevcut parçalar birleştirilmiştir. Plinthin ön kısmı, ayağın ilk üç parmağı, postun kıvrımlarının çeşitli kısımları, soldaki ve ortadaki pençenin bir kısmı, sopanın gövdesinden bir kısım kırık ve eksiktir.

Tanım : Farnese tipinde doğal boydan küçük bir Herakles heykeli . fragmanıdır. Plinth üzerinde dizden yukarısı kırık ve eksik bir sağ bacak ile sol ayağın bir kısmı, yüksekçe bir kayalık üzerine dayanmış bir Herakles sopası üzerinde aslan postu korunagelmiştir. Postun üst kısmının sol tarafında olasılıkla sol kola ait bir parça bulunmaktadır.

Figürün sol bacağı taşıyıcı sağ bacağı serbest olarak, sağ kolunun altında, kayalığa dayanmış olduğu sopasına yaslanan bir Herakles figürü olduğu anlaşılmaktadır.

Tarih / Dönem : -

Yayın : -

Lev.XXI

Kat.No : K.15
Adı : Herakles başı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 23.13.79
K. Env. No : Perge. 79. 573, Perge. 79. I. (4) 573
Buluntu yılı, yer : 1979, IV no.lu mekan, havuzun tabanı
Ölçüler : Y:0,25m G:0,14m D:0,16m
Durum : Başın arkası, boynun sol tarafı, sakalın sol alt tarafı, boyundan aşağısı kırık ve eksiktir. Saç ve sakalın çeşitli yerlerinde küçük kırık ve eksikler mevcuttur.

Lev.XXII

Tanım : Doğal boydan küçük bir Herakles heykelinin başıdır. Yaşlı betimlenmiştir. Baş hafif sola eğiktir. Bıyıklı ve sakallıdır. Saç ve sakal işlenişi benzerdir. Saçlar hacimli, uçları kıvrılan küçük tutamlar halinde işlenmiştir. Dudak üstünde bir boşluk kaldıktan sonra bıyık iki yandan aşağı doğru taranmış, uçları dışa doğru kıvrılmıştır. Sakalda da uçları çeşitli yönlerde doğru kıvrılan tutamlar vardır. Tutamların bazılarının uçları serbest işlenmiştir. Yüz dardır. Alında yatay bir çizgi vardır. Çatık kaşlar çizgisel işlenmiştir. Burun kökünde iki verev çizgi vardır. Burun dar ve hafif kemerlidir. Gözler çukurdadır. Üst göz kapakları oldukça kalındır. Elmacık kemikleri belirgindir. Ağız hafif aralıktır, üst dişler görülmektedir.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan: “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat 1980, s.7.
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.609.

Kat.No : K.16
Adı : Artemis
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 9.7.81
K. Env. No : Perge.80.9
Buluntu yılı, yer : IV no.lu mekan
Ölçüler : Y: 1,37m
P.Y: 7cm

Lev.XXIII

Durum : Kırık kırığa oturan beş parçadan birleştirilmiştir. Baş, sağ omuz başından itibaren sağ kol, sol pazunun ortalarından itibaren sol kol, sol dizden bir parça, sol baldırın alt kısmı ile ayak bileği, khitonun etek kısmından bir kıvrım, sadağın üst kısmı, sol uyluk üzerindeki destek, köpeğin kulakları, sağ ön kolu, sol ön kolunun ortalarıyla patisinin arası kırık ve eksiktir.

Sağ koldaki kırıkta kanal deliği vardır.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest olarak sakince ayakta duran, yanında köpeğiyle birlikte betimlenmiş olan avcı giysili Artemis heykelidir. Doğal boydan küçüktür. İki yanı yuvarlak, önü düz bir plinth üzerindedir. Serbest bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmış olup, parmak ucuyla yere basmaktadır. Sağ kalça hattı dışarıdadır. Sol kol aşağı doğru sarkıtılıp, ön kol dirsekten öne doğru bükülmüş olmalıdır. Sağ kol ise okluktan bir ok almak üzere yukarı doğru kaldırılmış olmalıdır.

Dizin biraz yukarısında sona eren kolsuz, kısa bir khiton ve manto giymiştir. Khiton Göğüs altından ince bir kuşakla bağlanarak ortada düğümlenmiştir. Manto bir kıvrım rulosu halinde, kuşağın aşağısından bele dolanmış ve sol omuza atılmıştır. Mantonun bir ucu sol omuzdan sol göğse doğru dikey olarak aşağı sarkıtılmış ve bele dolanan mantonun altından geçirilmiştir. Diğer ucu ise sağ göğsün altından manto kıvrım rulosunun altından geçirilerek yukarı doğru çekilmiş, böylece burada küçük bir kümelenme meydana gelmiştir. Sol omzunda bir sadak asılıdır. Okluk kayışı sol omuzdan sağ göğsün altına doğru göğsü diyagonal kesmektedir.

Ayaklarda deri sandaletler vardır. Baş parmakla ikinci parmağın arasından bileğe doğru sarmaşık yaprağı biçimli ögenin arkasından düz bir bant bileğe doğru devam etmektedir. Bileğin önünde fiyong yapılmıştır.

Sağ bacağının yanında arka ayaklarının üzerinde oturan köpeği yer almaktadır. Köpek sol ön patisiyle yere basarken sağ ön patisini kaldırmıştır. Başını yukarı kaldırmış ve Artemis'e doğru çevirmiştir. Burnu khitonun eteklerine değmektedir.

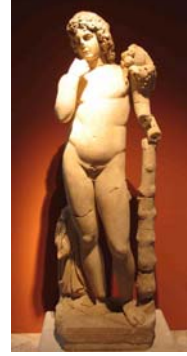
Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan: "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara. 1981, s.44.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Belleten**, C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.365.

Kat.No : K.17
Adı : Harpokrates
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 20.13.79,1.20.84
K. Env. No : Per.79.510-512
Bulutnu yılı, yer : 1979, 1984, baş I.no.lu mekan, hypokaust çukuru, torso IV no.lu mekan havuzun tabanı
Ölçüler : Y:1,81 m G:0,54m D:0,39m
P.Y: 0,10m P.G: 0,54m P.D: 0,41m
Durum : Plinth dört parçadan birleştirilmiştir.

Lev. XXIV

Arkadaki parçada Harpokrates'in sol ayağının arkası ile manto desteğinin alt kısmı ve sağ ayağın topuğunun bir parçası, soldaki parçada sol ayağın neredeyse tamamı ve sopanın desteği, öndeki parçada sağ ayağın parmaklarının kalıntısı, sağdaki küçük parçada manto desteğinin ön kısmının kalıntısı ve dikdörtgen bir çukur (kenet deliği?) korunagelmıştır. Bilekten uyluğun ortalarına kadar sağ bacak ile manto desteğinin üst kısmı, bilekten dizin hemen altına kadar sol baldır, dizin altından uyluğun üst kısımlarına kadar sol bacak, dirseklere kadar üst kolları ve bereket boynuzunun üst yarısı kapsayan torso, dirsekten bileğin yukarısına kadar sağ ön kol, bileki sağ el, dirsekten bileğe kadar sol ön kol, baş ve beş parça halindeki sopa birleştirilmiştir.

Burnun ucu, sağ elin işaret parmağı, sol el, cornucopianın ucu, cinsel organ, sağ ayağın büyük kısmı, sopayı vücuda bağlayan destek kırık ve eksiktir.

Başın ve desteğinin arkası yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Ergenlik çağında çıplak bir genç olarak betimlenmiş, sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest doğal sakince ayakta duran boydan büyük bir Harpokrates heykelidir. Sol bacak dizden bükülerek hafif öne ve yana atılmıştır. Sol kol dirsekten bükülerek hafif öne ve yana uzatılmıştır. Sol kol dirsekten hafif bükülerek bilekten sol taraftaki sopanın üzerine dayanmıştır. Sol eliyle sol omzuna dayadığı atribüsü cornucopianın ucunu tutuyor olmalıdır. Cornucopianın üzerinde çeşitli meyveler, yapraklar ve aşağıya sarkan bir üzüm salkımı görülmektedir. Cornucopianın ucunda ve sol bilekte kanal deliği vardır. Sağ kol dirsekten bükülerek yüze doğru götürülmüştür. Alt dudaktaki izden ve elin pozisyonundan, figürün işaret parmağıyla, susmaya davet eder pozda dudağına dokunduğu anlaşılmaktadır. Baş sağa dönük ve öne eğiktir. Kaşlar ince yay biçimli, burun kaşların devamı biçiminde, gözler ince uzun badem biçimli, alt ve üst göz kapakları kalın, ağız küçük, dudaklar aralıktır.

Sağ yanındaki destek, broşla tutturulmuş bir mantoyla örtülmüştür. Sol yanındaki sopa desteğinin budakları işlenmiştir.

Plinthin ön yüzünde yazıt vardır:

θεῶν μεγάλων Σαραπίδι ὑπὲρ νείκης τῶν Σεβαστῶν τὰ Κανώπου τέκνα
(İmparatorun zaferi için Kanopos'un çocukları yüce tanrı Serapis'e (adadılar))

Tarih / Dönem : M.S.2.yy.ın ilk yarısı

Yayın :
• Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", II.KST,

Ankara 11-15 Şubat, 1980, s.7.

- Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.609.
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1981, s.44.
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.365.
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1984 Çalışmaları”, **VII.KST**, Ankara, 20-24 Mayıs 1985, T.C.Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.399.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.28.
- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge, Teil I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Bonn, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s. 191, no.171.
- Ünal Demirer, vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s.121, 245.

Kat.No : K.18
Adı : Giyimli kadın / Rahibe
Malzeme : Torso: kireçtaşı, baş: ince gözenekli beyaz mermer
M.Env.No : 17.13.79, 5.7.81
K. Env. No : Perge.79.507, Perge.79.536
Bulutnu yılı, yer : 1979-1980, IV no.lu mekan havuzun tabanı ile III no.lu mekan
Ölçüler : Y:1,605m G:0,52m D:0,28m
P.Y:0,12m P.G:0,55m P.D:0,38m
Durum : İki parça halindeki baş, torso, plinthin

Lev.XXV-XXVI

küçük bir kısmı birleştirilmiştir. Dirsekten itibaren sağ ön kol, sol ön kol, himationun sol omuz üzerinden sarkan ucu, himationun başla omuz arasındaki kısımları, ayakların ön kısımları, burun kırık ve eksiktir. Alında, gözlerde, dudaklarda, çenede, giysi kıvrımlarının çeşitli yerlerinde aşınma vardır. Gözlerde kırmızı ve siyah boya izi vardır. Kulak memelerinde aplikasyon delikleri vardır. Başın üzerinde metal bir parçanın uzantısı yer almaktadır. Heykelin arkası yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı sağ bacak serbest olarak sakince ayakta duran giyimli kadın heykelidir. Serbest sağ bacak dizden bükülerek hafif yana ve geriye atılmıştır. Sol kol dirsekten bükülerek öne uzatılmıştır. Sağ kol da aynı pozisyonda olmalıdır. Omuzdan dirseğe kadar düğmeli, V yakalı bir khiton üzerine manto giymiştir. Mantonun bir kısmını başına çekmiştir. Sağ omuzdan gelen manto tomarı, göğüs altından geçerek sol kola doğru gelip kola dolanıp aşağı sarmaktadır. Diğer ucu da sol ön kolun üzerinden aşağı sarkıtılmıştır.

Portre özellikleri gösteren mermerden baş, kireçtaşından taşından gövdeye oturtulmuştur. Dalgalı saçlar iki yandan arkaya doğru taranmış, kulakların arkasından omuzlara uzanan bukleler vardır. Kaşlar ince, gözler iri açık, dudaklar küçüktür. Kulak memelerinde delik vardır.

Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir tanrıça heykelinin torsosuna Roma portre başı oturularak heykelin bir rahibenin portre heykeline dönüştürüldüğü düşünülmektedir.

Plinthin ön yüzünde 3 sıra yazıt vardır:

Σαλμωντι[----ίε]ρατενούση
π..σας Διοδωρο[...]ης Τροφίμης ΑΥ-
[...τ]ῆς Θεάν αν[...?έ] γράφησεν²

Harf yüksekliği 2 cm.

Tarih / Dönem : Hellenistik Dönem ve Geç Hadrianus Dönemi

Yayın :
• Jale İnan, "Perge Kazısı 1979 Çalışmaları", II.KST, Ankara 11-15 Şubat 1980, s.7.

² Sencer Şahin, *Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.105, no.80.

- Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **Bellekten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.609.
- Jale İnan, Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara. 1981, 44
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları, **Bellekten**, C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.365.
- Jale İnan, “Neue Porträts von Perge”, **Antike Kunst** XXVI, 1983, s.119-120.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.48.
- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.105, no.80.

Kat.No : K.19
Adı : Kadın portre heykeli
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 22.13.79
K. Env. No : Perge.79.537
Buluntu yılı, yer : 1979, IV no.lu mekan, havuzun tabanı
Ölçüler : Y:1,745m G:0,56m D:0,275m
P.Y:0,115m P.G:0,525m P.D:0,41m

Durum : Üzerinde ayakların ve khitonun eteklerinin alt kısmının korunageldiği plinth, sağ dizin üzerinden giysi kıvrımını takip ederek sol omuza kadar ayrılmış olan iki parça, vücudun diğer kısmı ve baş birleştirilmiştir. Başın üstünden bir parça, burnun büyük kısmı, sol el kırık ve eksiktir.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbest olarak sakince ayakta duran giyimli kadın portre heykelidir. Yarım daire biçimli plinth üzerindedir. Sağ bacak dizden bükülerek hafif yana ve geriye atılmıştır. Sol kalça dışarıdadır. Baş ³/₄ sağa dönüktür.

Uzun bir khiton ve himation giymiştir, khitonun etekleri plinthe kadar inmektedir. Her iki kol da himationun altındadır. Sağ kol dirsekten yukarı doğru kıvrılmış, sağ göğsün üzerindedir. Sol kol dirsekten kıvrılarak öne doğru uzatılmıştır. Himationun bele dolanan kısmı birbirine paralel kıvrımlar halinde işlenmiştir. Sol kolun üzerinden aşağı sarkan kısımda zigzag kıvrımlar yer almaktadır. Khitonun himationun altından görünen kısmı sık dikey kıvrımlar halindedir. Dalgalı saçlar ortadan ikiye ayrılmıştır. Yüzü çevreleyen kısımda rulo halindedir. Yüz portre özellikleri göstermektedir.

Tarih / Dönem : Hadrianus Dönemi

Yayın :

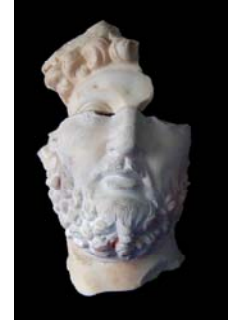
- Jale İnan: “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **II.KST**, Ankara 11-15 Şubat 1980, s.7.
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **Bellekten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.609.
- İnan, J.: “Neue Porträts von Perge”, **Antike Kunst** XXVI, 1983, s.119-120.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.49.

Lev.XXVII

Kat.No : K.20
Adı : Sakallı erkek başı (Hadrian?)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 13.7.81
K. Env. No : Perge.80.4, I(5)80.1
Buluntu yılı, yer : 1980, V no.lu mekan
Ölçüler : Y:0,32m G:0,19m D:0,20m
Durum : Kırık kırığa oturan üç parça: alındaki

Lev.XXVIII

saçların, alnın, sağ kaşın ve gözün bir kısmını içeren yüz parçası, yüzün göz hizasından çenenin altına kadar olan kısmını içeren baş parçası ve boyunla ense kısmını içeren parça birleştirilmiştir. Sol göz, kaş, alnı çevreleyen saçların sol kısmı, sol kulak, sağ kulağın üst kısmı, başın üstündeki çelenk(?), başın tepesi, arkası kırık ve eksiktir. Yüzün büyük kısmını içeren parça yoğun kalker tabakasıyla kaplıdır fakat kalkerin altında sakalda kırmızı boya izi görülmektedir.

Tanım : Bir erkek heykelin kıvrıkcık saçlı, sakallı ve bıyıklı portre başıdır. Sola eğiktir. Alnı uçları oldukça kıvrık, oldukça hacimli kıvrıkcık bukleler çevrelemektedir. Başın üzerinde bir çelenk olduğu, başın sağ tarafında arkadan sarkan kurdele kalıntısından anlaşılmaktadır. Alın dar, kaşlar keskin sırtlıdır. Üst göz kapağı kalındır. İris plastik işlenmemiştir. Burun kaşların devamı biçiminde, iri bir burundur. Ağız küçük, alt dudak kalındır. Dudak üstünde bıyık ortadan ikiye ayrılmakta ve dudak kenarlarından aşağıya doğru sarkarak sakalla birleşmektedir. Uçları çeşitli yönlerde doğru kıvrılan küçük tutamlar halindeki sakal çenede ortadan iki yöne doğru ayrılmıştır.

Tarih / Dönem : Hadrianus Dönemi

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara. 1981,s.45
- Jale İnan, "Neue Porträts von Perge", **Antike Kunst** XXVI, 1983, s.119-120.

Kat.No : K21

**Lev.XXIX-
XXX**

Adı : Yarı işlenmiş kadın başı

Malzeme : Kireçtaşı

M. Env. No : 15.7.81

K. Env. No : Perge.80.15

Buluntu yılı, yer : 1981, V no.lu mekan

Ölçüler : Y:0,17m G:0,095m D:0,08m

Durum : Kabaca yontulmuştur. Büst biçimindedir.

Tanım : Tamamlanmamış küçük bir kadın başıdır.

Saçların uzun olduğu ve tepede fiyonk yapılmak üzere biçimlendirildiği anlaşılmaktadır. Saç, yüz uzuvları vb. detaylar işlenmemiştir.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", III.KST, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara. 1981, s.45.

Kat.No : K.22
Adı : Mousa (Münih Klio'su tipi)
Malzeme : İnce gözenekli kırmızı damarlı beyaz mermer
M. Env. No : 14.7.81, 1.29.81
K. Env. No : 80/187, 81/668
Bulutnu yılı, yer : 1980-1981, alt kısmı III no.lu mekan, havuzun içinde doğu duvarın 19 no.lu nişinin önü, 5m batıda
Ölçüler : Y: 1,22m G: 0,355m D: 0,395m
P.Y: 0,07m P.G: 0,415m P.D:0,42m

Lev.XXXI

Durum : Bel hizasından kırık olan iki parça halindeki torso birleştirilmiştir. Baş kırık ve eksiktir. Sağ üst kolun ortalarından aşağısı, dirsekten itibaren sol ön kol, sol ayağın birinci ve ikinci parmağının uçları, giysi kıvrımlarının çeşitli yerleri kırık ve eksiktir. Kollarda, sağ ayağın parmak uçlarında, giysi kıvrımlarının çeşitli yerlerinde aşınma vardır. Figürün arkası yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak serbest olarak ayakta duran bir Mousa heykeli. Doğal boydan küçüktür. Önü düz, yanları kavisli bir plinth üzerinde ¾ sol profilden betimlenmiştir. Serbest bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Sağ kol dirsekten bükülmüştür ve korunagelmemiş elinde yazı rulosu veya flüt tutuyor olabilir. Sol kol geriye doğru uzatılmıştır ve sol omuz hafif yukarıdadır. Korunagelmemiş olan sol elinde de flüt tutuyor olması mümkündür. Baş ve vücudun üst kısmı sola dönüktür. Sağ kalça oldukça dışarıdadır. Ense desteği at kuyruğu biçiminde işlenmiştir. Başın hafifçe sola dönük olduğu anlaşılmaktadır. İnce kumaştan, uzun, kolsuz bir khiton ve himation giymiştir. Khitonun etekleri plinthe yayılmaktadır. Ayakların üzerinde geriye doğru kıvrılarak ayakların ön kısımlarını açıkta bırakmıştır. Himation vücudun sol üst kısmıyla sol bacağı açıkta bırakmaktadır. Himationun kıvrım rulosu sağ kolun altından sol omza doğru getirilmiş, oradan arkaya atılmıştır. Bir kısmı sol kola dolanarak aşağı sarkıtılmıştır.. Ayaklarda tokyo tipinde parmakarası sandallar vardır.

Tarih / Dönem : M.S.2.yy.ın son çeyreği (?)

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **TürkAD**, XXVI-2, 1983, s.5.
- Carsten Schneider, **Die Musengruppe von Milet**, Milelsische Forschungen Band I, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern,1999, s.92, no.7.

Kat.No : K.23
Adı : Mousa (Küçük Kitharalı Mousa Tipi)
Malzeme : İnce gözenekli kırmızı damarlı beyaz mermer
M. Env. No : 14.13.79
K. Env. No : Per.79-311
Bulutnu yılı, yer : 1979, III no.lu mekan
Ölçüler : Y: 1,15m G:0,425m D:0,335m
P.Y: 0,07m P.G:0,425m P.D: 0,325m
Durum : Baş ve boyun, eller, sol kolun altından

Lev. XXXII

sarkan giysi kıvrımları üzerindeki destek, ayak baş parmaklarının uçları, plinthin sol ön köşesi kırık ve eksiktir. Giysi kıvrımlarında da yer yer kırık ve eksikler vardır. Mantonun sağ kolu içine alarak sol omza atılan kıvrımlarında, omuzlara dökülen buklelerde, sağ ayağın küçük parmağı, sol ayağın işaret parmağında aşınma vardır. Plinthin sol ön köşesinde; sağ ayağın önünde biri daha sığ diğeri daha derin iki dikdörtgen çukur vardır. Arkası oldukça yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbest olarak ayakta duran bir Mousa heykelidir. Doğal boydan küçüktür. Önü düz, yanları kavisli bir plinth üzerindedir. Vücudun dizlerden yukarısı $\frac{3}{4}$ sola dönüktür. Serbest bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Sağ ayak parmak ucuyla yere basmaktadır, bu görüntüyü desteklemek için sağ ayağın sandalının tabanı arkaya doğru yükselen biçimde yapılmıştır. Sağ kol dirsekten bükülerek sol göğüse doğru kaldırılmıştır. Sol kol dirsekten hafif bükülerek aşağı uzatılmıştır.

Göğüs altından ince bir kuşakla sıkılarak fiyonk yapılmış yayvan yakalı uzun bir khiton ve manto giymiştir. Khitonun yakası sağ omuzdan aşağı kayarak omzun bir kısmını açıkta bırakmıştır. Göğüslerin arasında ve kuşağın altında khitonun kıvrımları yüzeysel işlenmiştir. Khitonun etekleri plinthe kadar inmektedir. Ayakların üzerinde geriye doğru kıvrılarak ayakların ön kısımlarını açıkta bırakmıştır. Ayaklarda tokyo tipinde parmak arası sandallar vardır. Mantonun bir ucu sağ kolu içine alarak sol omuzdan arkaya atılmıştır, aşağı sarkmaktadır. Diğer ucu sol dirseğin altından sol bileğe doğru vücudu diyagonal kesen bir kıvrım rulosu halinde uzanıp sol bileğe dolanmış, bilekle gövde arasına sıkıştırılıp aşağı sarkıtılmıştır. Uçları, önde bağlanmış papyrus ruloları biçimindeki desteğe kadar uzanmaktadır.

Ense desteği kabaca at kuyruğu biçiminde işlenmiştir. Boynun iki yanında geriye doğru giderek omuzlara dökülen birer bukle vardır.

Tarih / Dönem : M.S.2.yy

Yayın :
• Carsten Schneider, **Die Musengruppe von Milet**, Milelsische Forschungen Band I, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 1999, s.196.

Kat.No : K.24
Adı : Mousa
Malzeme : İnce gözenekli kırmızı damarlı beyaz mermer
M. Env. No : 8.7.81
K. Env. No : Per.80/8
Bulutnu yılı, yer : 1980, III no.lu mekan
Ölçüler : Y:1,165m G: 0,37m D: 0,295m
P.Y:0,085m P.G: 0,22m P.D:0,265m

Lev. XXXIII

Durum : Baş, omuz başından itibaren sağ kol, kolposun sağ tarafı, sol elin baş ve işaret parmağı, sağ ayağın üstünden yüzeysel bir parça ve burnu, plinthin sol tarafı, giysi kıvrımlarının çeşitli kısımları kırık ve eksiktir.

Sol el ve tuttuğu giysi kıvrımlarının bir kısmını içeren küçük bir parça birleştirilmiştir. Boynun korunagelen kısmı, göğüsler, sol ayağın burnu, sol uyluk, giysi kıvrımlarının çeşitli yerlerinde aşınma vardır.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak serbest olarak ayakta duran giyimli bir Mousa heykelidir. Doğal boydan küçüktür. Serbest bacak dizden bükülerek kaldırılmıştır ve ayak yüksekçe bir kayalık üzerine basmaktadır. Belden sola doğru hafif bir burkulma vardır. Sağ kol hafif yana açılmış ve dirsekten bükülerek öne ve aşağı doğru uzatılmıştır. El manto kıvrımlarının bir kısmını tutmaktadır.

Uzun kollu bir khiton üzerine göğüs altından kuşakla bağlanıp fiyonk yapılmış uzun bir khiton giymiştir. Mantonun kıvrım rulosunun bir ucu sol kalça üzerinden gelerek sağ göğsün altından arkaya atılmış, sol omzu ve sol kolun dışını örttükten sonra sol elde toplanarak aşağı sarkıtılmıştır. Khitonun etekleri ayakların üzerinde geriye doğru kıvrılarak ayakların ön kısımlarını açıkta bırakmıştır. Ayaklarda, ayak sırtı üzerinde kalın deri şeritli sandallar vardır. Etekler üstte iki bacağın arasına sıkışmıştır, bacaklar arasında oldukça plastik, verev, derin kıvrımlar meydana gelmiştir.

Tarih / Dönem :

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Belleten** C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.365.
- Carsten Schneider, **Die Musengruppe von Milet**, Milelsische Forschungen Band I, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern,1999, s.196.

Kat.No : K.25
Adı : Mousa
Malzeme : İnce gözenekli kırmızı damarlı beyaz mermer
M. Env. No : 2.29.81
K. Env. No : 81/583-2
Bulutnu yılı, yer : 1981-1983, torso III no.lu mekan havuzun içi, 2 no.lu nişin hizası, baş I no.lu mekan
Ölçüler : Y:1,27m G: 0,36m D: 0,26m
P.Y: 0,085m P.G: 0,46m P.D: 0,31m
Durum : Baş ve torso birleştirilmiştir. Burun, dudaklar, ense desteğinin bir kısmı kırıktır. Omuz başından

Lev. XXXIV

itibaren sağ kol, sağ elin işaret parmağının bir kısmı, elinde tuttuğu rulonun üst kısmı, sağ kalça yanındaki destek, sol ayağın ilk üç parmağının uçları, plithin sol kenarı kırık ve eksiktir. Giysi kıvrımlarının çeşitli yerlerinde kırık ve eksikler vardır. Alın, kaşlar, göz kapakları, sol göz, sağ yanak, burun, dudaklar, çene, sağ omuz üzerindeki saç buklesi, sol el, sağ ayak parmakları aşınmıştır. Giysi kıvrımlarının çeşitli yerlerinde de aşınma vardır.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı sağ bacak serbest olarak sakin bir biçimde ayakta duran Mousa heykelidir. Serbest bacak dizden bükülerek, sol bacağı çapraz keserek sol yana konmuş, ayak parmak ucuyla yere basmaktadır. Başı ¾ sağa dönüktür. Sol kol dirsekten hafif bükülerek aşağı uzatılmış, el bilekten sağa doğru bükülmüş, elinde bir papirus rulosu tutmaktadır. Sağ kalçanın sağında yer alan kalın destek kalıntısından sağ elinde ağır bir nesne taşıdığı anlaşılmaktadır.

Göğüs altından ince bir kuşakla sıkılarak fiyonk yapılmış uzun, kolsuz, bol ve uzun bir khiton ve himation giymiştir. Himation sol göğsü ve omzu örttükten sonra arkaya atılmıştır, sağ omuz, kol ve göğsü açıkta bırakmıştır. Kıvrım rulosu sağ tarafta kuşağın altından öne getirilmiş ve vücudu diyagonal keserek sol bileğe dolanıp aşağı sarkıtılmıştır. Uzun khitonun etekleri plinthe yayılmaktadır. Ayakların üzerinde geriye doğru kıvrılarak sol ayağın burnunu ve sağ ayağın tümünü açıkta bırakmıştır. Figürün ayaklarda tokyo tipinde parmakarası sandallar vardır.

Yüz üçgen oval, çene sivridir. Üst göz kapakları hafif iniktir. Dudaklar küçüktür. Uzun, dalgalı saçlar önde rulo biçiminde yüzü çevrelerken ortadan ayrılmış ve iki yana doğru taranarak arkada fiyonkla at kuyruğu yapılmıştır. Fiyonktan çıkan kalın birer bukles omuzlara dökülmektedir. Rulonun arkasında saçlar bir bantla sıkılmış, tepede bir kısım rulodan çıkarılarak burulmuştur. Kulakların önünde küçük birer perçem vardır.

Tarih / Dönem : Geç Antoninuslar Dönemi (?)

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **TürkAD**, XXVI-2, 1983, s.4-5.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1983 Çalışmaları", **VI.KST**, İzmir, 16-20 Nisan 1984, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.325.

-
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1983 Çalışmaları”, **Belleten** XLIX, 1985, Sayı 193, s.169.
- Carsten Schneider, **Die Musengruppe von Milet**, Milelsische Forschungen Band I, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern,1999, s.196.

Kat.No : K.26
Adı : Mousa
Malzeme : İnce gözenekli kırmızı damarlı beyaz mermer
M. Env. No : 7.7.81
K. Env. No : Per.80/7
Bulutnu yılı, yer : 1980, III no.lu mekan
Ölçüler : Y: 1,175m G:0,425m D:0,28m
P.Y: 0,08m P.G:0,415m P.D:0,305m

Lev. XXXV

Durum : Ayak bileklerinin biraz yukarısından kırık olan torso ile bileklerle beraber ayakları içeren plinth ve sol üst kola ait parça birleştirilmiştir. Baş, omuz başından itibaren sağ kol, dirsekten itibaren sol ön kol, karnın sağ tarafındaki, sağ uyluğun sağ tarafındaki, sol kalça üzerindeki desteklerin büyük kısmı, sırttan aşağı sarkan manto kıvrımının sağ tarafta görünen kısmının aşağısı, giysi kıvrımlarının çeşitli kısımları kırık ve eksiktir. Birleştirilmiş parçalardan alttakinin kırığında, göğüsteki Medusa başında, sağ ayak üzerinde, sol ayağın sol kenarında, giysi kıvrımlarının çeşitli kısımlarında aşınma vardır.

Plinthin sol yanında dikdörtgen bir zıvana deliği, arkada etek uçlarında 3 çukur vardır.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest olarak ayakta duran bir Mousa heykelidir. Doğal boydan küçüktür. Dikdörtgen bir plinth üzerindedir. Serbest sol bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Sol kol yana açılmış ve olasılıkla dirsekten bükülerek aşağı sarkıtılmıştır. Sağ kol da yana açılmış olmalıdır. Uzun kollu bir khiton üzerine ikinci bir khiton giymiştir. Khitonun üzerinde mantonun iki ucu göğüsler üzerinde tutturularak arkaya atılmıştır. Alttaki khitonun kolunda kıvrımlar oluşmuştur. Kolun ucunda eşkenar dörtgen içinde göz motifi olan bordür vardır. Khiton göğüs altından sarmal dal bezemeli kalın bir kemerle sıkılmıştır. Göğüsler arasında oluşan üçgen alanda, kabartma olarak, oldukça aşınmış, kanatlı bir Medusa başı yer almaktadır. Kemerin altından sarkan kıvrımlarda karın üzerinde sağ tarafta, sol uyluk üzerinde, sağ dizin yukarısında, iki bacak arasındaki kıvrımların alt kısmında çizgisel yatay bantlardan oluşan bir bezeme vardır. Khitonun püsküllü etek uçları, plinthin üzerine yayılmaktadır, ayakların üzerinde geriye çekilerek ayakların burunlarını açıkta bırakmıştır. Ayaklarda ilk üç parmağın uçlarını açıkta bırakan, ayak sırtı üzerinde deri bantlı sandallar vardır.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Belleten** C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.365.
- Carsten Schneider, **Die Musengruppe von Milet**, Milelsische Forschungen Band I, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 1999, s.196.

Kat.No : K.27
Adı : Mousa (Melpomene tipi)
Malzeme : İnce gözenekli kırmızı damarlı beyaz mermer
M. Env. No : 3.29.81, 2.7.81
K. Env. No : 81/657-80/48
Bulutnu yılı, yer : 1980,1981, üst kısmı III no.lu mekan, havuzun içi, 1 no.lu nişin güneyi
Ölçüler : Y:1,18m G: 0,39m D: 0,30m
P.Y: 0,085m P.G:0,46m P.D: 0,30m
Durum : Dizlerin aşağısından kırık iki parçadan

Lev. XXXVI

birleştirilmiştir. Ayrıca sağ bacağa ait küçük bir parça ile sol kola ait iki parça da birleştirilmiştir. Baş, sağ omuz başından itibaren sağ kol, ön kolun ortalarından itibaren sol kol kırık ve eksiktir. Sol kalça, sağ uyluk ve sol üst kol üzerindeki destekler kırık ve eksiktir. Giysi kıvrımlarının çeşitli yerlerinde kırık ve eksikler vardır. Plinthin üst yüzeyinde solda, sağda ve arkada dikdörtgen çukurlar vardır. Figürün arkası özensiz işlenmiştir.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbest olarak ayakta duran bir Mousa heykelidir. Doğal boydan küçüktür. Dikdörtgen bir plinth üzerindedir. Serbest bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır, ayak dışa doğru basmaktadır.

Uzun kollu bir khiton üzerine belden kalın, bezemesiz bir kemerle sıkılmış kolsuz, uzun bir khiton giymiştir. Sırtını örten himationun bir ucu sağ kalça üzerinden yukarı doğru çekilmiş, kemerin altından geçirilerek ucu kemerin üstüne çıkacak şekilde sıkıştırılmıştır. Diğer ucu ensenin sol tarafından sol göğsü örtecek şekilde kemerin altına sıkıştırılarak aşağı sarkıtılmış. Uzun khitonun etekleri plinthin üzerine yayılmaktadır. Ayakların üzerinde geriye doğru kıvrılarak ayakların ön kısımlarını açıkta bırakmıştır. Ayaklarda ilk üç parmağın uçlarını açıkta bırakan, ayak sırtı üzerinde kalınca bir deri şerit olan sandallar vardır.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **TürkAD**, XXVI-2, 1983, s.5-6.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Belleten** C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.365.

Kat.No : K.28
Adı : Apollon Kitharoidos
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 20.7.81, 21.7.81
K. Env. No : 80 / 231, 81 / 39, 81 / 67, 81 / 639
Buluntu yılı, yer : 1980,1981, VI ve VIII no.lu mekanlar
Ölçüler : Y: 1,81m G: 0,85m D: 0,55m
P.Y: 0,13m P.G: 0,805m P.D: 0,585m

Durum : Çok kırıklı olarak ele geçip mevcut parçalar birleştirilmiş ve metal destek yardımıyla ayağa kaldırılmıştır. Baş, torsonun karın hizasından uylukların ortalarına kadar uzanan kısmı, ayakların baş parmakları, sol el, sağ elinde tuttuğu pletronun bir kısmı kırık ve eksiktir. Kollarda, bacaklarda, kitharada kırık ve eksikler vardır.

Tanım : Çıplak ve sakin yürüyen pozisyonda betimlenmiş bir Apollon Kitharoidos heykelidir. Kitharanın kayışı sağ omuzdan belin sol tarafına doğru torsoyu diyagonal olarak kesmektedir. Sol yanındaki desteğin üzerine broşla tutturulmuş mantosu atılmış, üzerine sol eliyle tuttuğu kitharasını dayamıştır. Sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbesttir. Serbest sağ bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır, ayağın parmak uçlarıyla yere basıyor olması figüre yürüme pozisyonu kazandırmıştır. Sağ kol dirsekten hafif bükülerek aşağı uzatılmış, elinde pletron tutmaktadır. Sağ ön kolu vücuda bağlayan destek korunagelmiştir Sağ omuz önde ve yukarıda, sol omuz geride ve aşağıdadır.

Omuzlara dökülen uzun dalgalı saç buklelerinin uçları korunagelmiştir.

Plinthin ön yüzünde yazıt ve 4 adet delik vardır:

ΚΛΑΥΔΙΟΣΠ-----ΘΗΚΕΝ

Tarih / Dönem : M.S.2.yy

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III. KST**, Ankara, 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1981, s.43-48.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Belleten**, Cilt XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.366.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.7, 10.
- Ünal Demirer, vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s. 104, 240.
- Martin Flashar, **Apollon Kitharoidos: Statuarische Typen des musischen Apollon**, Köln, Weimar, Wien, Böhlau Verlag, 1992, s.165, 168.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.13.

Lev. XXXVII

- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.190, no.167

- Handan Bilici, **Anadolu'da Apollon Betimleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, İstanbul, 2002.

Kat.No : K.29

Lev.XXXVIII-XXXIX

Adı : Mousa

Malzeme : Orta gözenekli beyaz mermer

M. Env. No : 17.7.81

K. Env. No : 80 / 251,81 / 68, 81 / 69

Buluntu yılı, yer : 1980-1981, VII no.lu mekan, batı duvarının yakını ve VIII no.lu mekanın güneyi

Ölçüler : Y:1,59m G:0,59m D:1,02m
P.Y:0,12m P.G:0,715m P.D:0,925m

Durum : Çok kırıklı olarak ele geçip mevcut parçalar birleştirilmiştir. Baş, torsonun sol tarafı, sağ elin ikinci-dördüncü parmakları ile birinci parmağının ucu sol ayağının parmakları, dirseğin biraz yukarisına kadar sağ üst kol, sol elinde tuttuğu nesnenin bir kısmı kırık ve eksiktir. Giysi kıvrımlarının çeşitli yerlerinde kırık ve eksikler vardır.

Tanım : Bir kayalık üzerinde oturur durumda betimlenmiş bir Mousa heykelidir. Sağ ayağını, kayalığın yüksekçe bir çıkıntısına yerleştirmiş, sol bacağını ileriye uzatmıştır. Sağ dirseğini, sağ uyluğunun üzerine dayamış ve yukarı kaldırmıştır. Elini çenesine dayadığı düşünülmektedir. Sol kol hafif yana açılmış ve dirsekten hafif bükülerek aşağı sarkıtılmıştır. Sol elinde bir nesne tutmaktadır. Vücudun üst kısmı çıplak, alt kısmına ince kumaştan bir manto sarıdır. Sağ kolun altından gelerek sol kalçaya doğru inen kıvrım rulusunun bir ucu, kalçanın altına sıkıştırılmış ve buradan aşağıya sarkmaktadır. Diğer ucu ise sol dirseğe dolanarak kolun iç kısmından aşağıya doğru sarkmaktadır. Ayaklar çıplaktır.

Plinthin ön yüzünde yazıt vardır: ΚΛΑΥΔΙΟΣΤΕΙΣΩΝΑΝΕΘΗΚΕΝ

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi (?)

- Yayın** :
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III. KST**, Ankara, 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1981, s.43-48.
 - İnan, J.: "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Belleten**, Cilt XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.366.
 - İnan J.: "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s. 10-11.
 - Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.15.
 - Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.189, no.162.

Kat.No : K.30
Adı : Marsyas (Zagreb tipi)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 5.29.81
K. Env. No : 81/16
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekanın doğusundaki 7 no.lu sütun kaidesi hizası, batı duvarına 1 m mesafede

Ölçüler : Y: 2,01m G:0,72m D:0,465m
P.Y: 0,13m P.G:0,735m P.D: 0,495m

Durum : Baş, uyluğun dizden biraz yukarisına

kadar olan kısmı ile sol uyluğun diz altına kadar olan kısmı, bileğe kadar olan sol kolu ile pazuya kadar olan sağ kolu ve torsoyu kapsayan parça, diz altından bileğe kadar sol bacak, sol bilek parçası, sol kolda sarkan postun bir parçası, postun pençe kısmı, kuyruğu, bilekten itibaren sol el, sağ pazu, dirseğe ait bir parça, ön kol ve el, baş parmağa ait bir parça kırık olarak ele geçip birleştirilmiştir.

Burun, el parmaklarının bir kısmı ve sol ayağın baş parmağı kırık ve eksiktir.

Burunda ve yüzün sağ tarafında, postta kırık ve aşınmalar vardır. Bıyık, dudaklar, sakal ve saç bukleleri de aşınmıştır. Başın üzerinde metalden olduğu düşünülen çelengın yalnız başın arkasında şerit kısmı korunagelmiştir.

Ellerin parmakları, sol ayağın plinthin dışına taşan parmakları ve cinsel organı kırık ve eksiktir. Heykelin arkası da özenli işlenmiştir.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı, sol serbest olarak, ayakta duran Marsyas heykelidir. Sol ayak, bir ayak öndedir. İki ayak da tabanıyla yere basmaktadır. Sağ kol dirsekten bükülerek önde yukarı kaldırılmıştır. Sol kol dirsekten bükülerek öne uzatılmıştır. Vücut eksenini S biçimindedir ve sağ kalça dışarıdadır. İki elin arasında diyagonal olarak ince uzun bir nesne; bronzdan bir flüt tuttuğu düşünülmektedir. Figür göğüs üzerinde ayaklarından bağlanarak arkaya atılmış bir panter postu haricinde çıplaktır. Post sırtın büyük kısmını örttükten sonra sol taraftan öne alınmış ve sol kolun üzerinden aşağı sarkıtılmıştır. Post, manto gibi kıvrımlarla diz hizasına kadar sarkmaktadır. Uçlarında önde ve arkada pençe kısımları yer almaktadır. Postun kuyruğu kıvrılarak plinthe kadar uzanmaktadır.

Sağ bacakla birlikte işlenmiş olan ağaç kütüğü desteğın üstteki budağına bir syrinks asılmıştır. Syrinksin sağından desteğın sol alt köşesine uzanan bir pedum yerleştirilmiştir. Bacaklarda özellikle diz ve baldırlarda ve karında, kas ve damarlar abartılı işlenmiştir. Cinsel organ çevresinde ve göğüste kıllar belirtilmiştir.

Baş sert bir hareketle sağa ve yukarı çevrilmiştir. Dalgalı, düzensiz tutamlar halindeki saç ve sakallar yüzü çevrelenmektedir. Alın kırışıktır. Bıyığın altında ağız aralığıdır ve dişler görünmektedir. Kaşlar çatıktır. Burun kökünde deri oldukça buruşuktur. Kulaklar sivri ve uzundur. Gözler çukurda ve açıktır.

Plinthin ön yüzünde yazıt yer almaktadır: ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΤΕΙΣ ΩΝΑΝΕΘΗΚΕΝ

Tarih / Dönem : -

Yayın :
• Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **TürkAD**, XXVI-2, 1983, s.9-10.

Lev. XL-XLI

- Martin Flashar, **Apollon Kitharoidos: Statuarische Typen des musischen Apollon**, Köln, Weimar, Wien, Böhlau Verlag, 1992, s.198.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.14.
- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.190, no.168.
- Jale İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı II**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.
- Ünal Demirer, vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s.99, 239.

Kat.No : **K.31**

**Lev. XLIII-
XLIV**

Adı : Herakles (Farnese Tipi)

Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer

M. Env. No : 4.7.81

K. Env. No : Per.80/4

Bulutnu yılı, yer : 1980, VII no.lu mekan, apsisin batısındaki stoanın kuzey ucu

Ölçüler : Y:1,205m G:0,715m D:0,415m
P.Y:0,07m P.G:0,56m P.D:0,43m
P.Y:0,03m

Durum : Çok parçalı olarak ele geçip, mevcut parçalar birleştirilmiştir. Heykelin belden yukarısı, sağ kol, desteğin üst kısmı, sağ elin parmakları, aslan postunun bir kısmı, sağ eli kalçaya bağlayan destek, cinsel organların tümü, sağ ayağın baş parmağının ucu kırık ve eksiktir. Birleşen kısımlarda da yer yer kopmuş parçalar vardır. Sol ayak parmaklarında aşınma vardır.

Tanım : Sol kolunun altına aldığı, üstüne aslan postu atılmış, boğa başının üstüne dayadığı sopasına dayanmış dinlenir vaziyette betimlenmiş Herakles heykelidir. Sağ bacak taşıyıcı, öne ve yana atılmış olan sol bacak serbest bacak olarak vurgulanmışsa da vücut ağırlığı her iki bacağa ve desteğe dağılmış durumdadır. Gövde önce dik olarak yükselmiş, sonra belden hafifçe sağa eğilmiştir. Kaslar sol tarafta gerilmiş olmasına rağmen bu yana kaydırılmıştır. Sol kol yandan aşağı doğru sarkıtılmıştır. Sağ kol dirsekten bükülerek geriye atılmıştır ve elin sırtı kalçaya dayanmıştır. Baş sola çevrilidir ve hafif öne eğiktir. Desteği meydana getiren boğa başı hafif sola, postun başı ise içe dönüktür. Aslanın yeleleri, bıyıkları, dişleri işlenmiş, kaşları çatılmış, gözleri kısalmış, burun kökü kırışmıştır. Aslanın ağız ile boğanın burun delikleri ve aralık, ağız derin işlenmiştir. Boğa başının da alınının üstündeki tüyler, burnunun üzerindeki çizgiler, kapalı gözleri ve kulakları belirtilmiştir. Sopada budaklar işlenmiştir.

Plinthin ön yüzünde yazıt vardır: ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΠΕΙΣΩΝΑΝΕΘΗΚΕΝ

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi (?)

- Yayın** :
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1981, s.45-46.
 - Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Belleten**, Cilt XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.366-367.
 - Jale İnan, "Heraklesstatue vom Typus des "Herakles Farnese" aus Perge: (zur Hälfte im Antalya Museum, zur Hälfte im Museum of Fine Arts in Boston)", **ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΑΝΗΡ**, Festschrift für Max Wegner zum **90.Geburtstag**, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH., 1992, s.223-232.

- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.189, no.163

Kat.No : K.32
Adı : Hermes (Apollon Centocelle tipi)
Malzeme : İri gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 6.7.81
K. Env. No : 80.193
Buluntu yılı, yer : 1980, VII no.lu mekan,
Ölçüler : Y:1,665m G:0,715m D:0,365m
P.Y:0,09m P.G:0,775m P.D:0,445m

Lev. XLV

Durum : 10 parça halinde ele geçip birleştirilmiştir.

Plinthin sol kısmı üzerinde iki ayak, sağ kısmı üzerinde ağaç kütüğü destek ve ona bitişik olan sol uyluk ve baldır, sağ uyluk ve sol uyluğun üst kısmını kapsayarak bele kadar uzanan kısım, sol kolu bileğe kadar ve sağ kolu dirseğe kadar kapsayan vücudun üst kısmı, sol el, sağ ön kol, desteğin üst kısmına ait olan ve sol koldan aşağı sarkan mantonun ucunu kapsayan kısım, ağaç kütüğü desteğin budak kısmı parçalar halinde ele geçmiştir.

Baş, sağ el, sol elin parmakları, sol koldan aşağı sarkan mantonun bir parçası, desteğin ön kısmına eklenmiş olan kısım ve sandalın kanatları kırık ve desteğin arkasındaki izlerden anlaşılan antik dönemde eklenmiş olduğu düşünülen nesne de eksiktir. Sol uyluğun yukarı kısmından ve bilekten kopmuş ve eksik kısımlar vardır. Kyhlamisın kıvrımlarında da kırıklar ve aşınmalar mevcuttur.

Plinthin ön yüzünde yazıt bulunmaktadır: ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΠΕΙΣΩΝΑΝΕΘΗΚΕΝ

Tanım : Sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbest olarak sakince ayakta duran, çıplak ve çok genç olarak betimlenmiş Hermes heykelidir. Serbest sağ bacak, dirsekten bükülerek hafif yana ve öne atılmıştır. Vücut eksenini S biçimindedir. Baş hafif sola dönüktür. Sağ kol, dirsekten bükülerek öne ve yana doğru açılmıştır. Bugün mevcut olmayan sağ elinde para kesesi tutuyor olmalıdır. Yukarı dönük olan sol avuç içinde kerykeion tuttuğu düşünülmektedir. Sol omuz üzerindeki ve sol kol üzerindeki khyllamis kıvrımlarında izi kalmıştır. Sol omuz hafif geridedir. Yalnız sağ omzundan rozet bezemeli bir broşla tutturulmuş, göğsünün üst kısmı ile sırtının bir kısmını örten bir khyllamis vardır. Khyllamis, arkada sağdan sola doğru çekilerek sırtı diyagonal olarak kesmiş ve sol kolun üzerinden aşağı sarkıtılmıştır. Ayağında kanatlı sandallar yerine ayağa bilekten ve ayağın üst kısmından şeritlerle kanatlar bağlanmıştır.

Tarih / Dönem : M.S.2.yy başları, Hadrianus Dönemi / Antoninuslar Dönemi

- Yayın** : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1981, s.45-46.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Bulleten**, Cilt XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.367.
- İnan, J.: **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı II**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003, s.31-42.

- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perga I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.189, no.164.

Kat.No : K.33
Adı : Aphrodite (Capua tipi)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 8.29.81
K. Env. No : 81 / 82
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekan, mekanın doğusundaki 5-4 no.lu sütun kaideleri hizasında, batı duvarına 3m mesafede
Ölçüler : Y: 1,935m G: 0,99m D: 0,39m
P.G: 0,725m K.Ç: 0,55m
Durum : Sağ kolun ortalarından dirseğe kadar

Lev.XLVI-XLVII

olan bir olan parça, sağ el, kalkanı vücuda bağlayan parça, dirsekten bileğin yukarısına kadar destek, kalkan (dört parça) birleştirilmiştir. Üst kolun ortalarından itibaren sol kol, kırık ve eksiktir fakat kalkanın kenarını tutan sol el ele geçmiş ve demir çubukla birleştirilmiştir. Mantonun sol yandaki kıvrımlarına ait küçük parçalar da eklenmiştir.

Baş, üst kolun ortalarından ele kadar sol kol, kalkanın çevresinin bir kısmı, sağ ayağın baş parmağının ucu kırık ve eksiktir. Manto kıvrımlarında da yer yer kırık ve eksik kısımlar ve aşınma vardır.

Heykelin arkası, özellikle kalkanın arkası ve manto kıvrımlarının alt kısmı yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest olarak ayakta duran, elleriyle kalkan tutan bir Aphrodite heykelidir. $\frac{3}{4}$ profilden betimlenmiştir. Sol bacak dizden hafif bükülerek sol ayak alçak bir kayalığın üzerine konmuştur. Sağ bacak da dizden hafif büküktür, sağ ayak tabanıyla sıkı sıkıya yere basmaktadır. Vücut aksı S biçimindedir. Vücutta burkulma vardır. Sol kol yana açılmış, el bilekten bükülerek, tanrıçanın vücudunun solunda tuttuğu kalkanı kavramaktadır, sağ kol da kalkana doğru uzatılmış ve dirsekten bükülmüştür, el kalkanın önündedir. Kalkan vücuda , sağ el bileği kalkana kalın desteklerle bağlıdır.

Vücudunun üst kısmı çıplaktır, manto kalçaların etrafında bir şişkinlik meydana getirecek şekilde sarılmış, sol uyluğun üzerinden bacakların arasına doğru sarkıtılmıştır.

Kalkanda üç sıra halinde yazıt vardır: ΚΛΑΥΔΙΟΣ

ΤΕΙΣΩΝ ΑΝΕ-
ΘΗΚΕΝ

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi (?)

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.1-63, s.9.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.17.

- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perga I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.188, no.161.
- Ünal Demirel vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s. 112, 242.

Kat.No : K.34

**Lev.XLVIII-
XLIX**

Adı : Aphrodite (Pontia- Euploia Tipi)

Malzeme : İri gözenekli beyaz mermer

M. Env. No : 12.29.81

K. Env. No : P.81-12, 81/107

Bulutnu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekanın doğusundaki 2 ve 3 no.lu sütun kaideleri arası hizası, IX no.lu mekanın batı duvarına 3 m uzaklıkta

Ölçüler : Y:0,98m G:0,37m D:0,305m

Durum : Baş, torsonun bel hizasından kırık alt ve

üst parçası ile boyuna ve sol kola ait küçük birer parça

birleştirilmiştir. (Baş bugün ayrılmış durumdadır) Bacakların baldırının ortalarından aşağısı kırık ve eksiktir. Manto kıvrımlarının sol tarafından büyük bir parça kırık ve eksiktir. Yine kıvrımların çeşitli yerlerinde küçük kırık ve eksikler vardır. Ensede ki manto kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak serbest olarak ayakta duran bir Aphrodite heykelidir. Sağ bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Korunagelmemiş olan sağ ayak parmak ucuyla yere dokunuyor olmalıdır. Sağ kalça hattı oldukça dışarıdadır. Sol kol aşağı sarkıtılmıştır. Çıplak vücuduna himation sarılmıştır. Sırtı örten himation sağ kalça kemiğinin üzerinden öne getirilmiştir. Himationun bir ucu enseden başa doğru çekilmiştir. Bir ucu da sağ koltuk altına sıkıştırılarak aşağı sarkıtılmıştır. Sağ kol hafifçe yana açılmış olmalıdır. Kıvrım rulosu vücudun önünde, göbeğin altından bir yay çizerek sol uyluğun üzerinden aşağı sarkıtılmıştır.

Baş sola ve aşağıya eğiktir. Ortadan ayrılmış dalgalı saçlar alnı üçgen biçiminde sınırlamaktadır. Üst göz kapakları hafif inik, bakışlar aşağıya doğrudur.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, Perge Kazısı 1981 Çalışmaları, **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.12.
- Jale İnan, "Aphrodite, Tänzerin oder Wassernymphe", **Festschrift für Nikolaus Himmelmann**, Beitrage zur Ikonographie und Hermeneutik, Ed.H.U.Cain, H.Gabelmann, D.Salzmann, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 1989, s.273-280.

Kat.No : K.35
Adı : Şarap tulumu taşıyan Satyr
Malzeme : İri gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 11.29.81
K. Env. No : I. 7.81.280, 81/617, 81/280
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekanın 1 no.lu sütun hizası, batı duvarına 4,5 m mesafede

Ölçüler : Y:1,04m G:0,64m D:0,42m
P.Y:0,05m P.D:0,44m

Durum : Çok kırıklı olarak ele geçip birleştirilmiştir. Plinth tümlenmiştir. Oduka aşınmış durumdadır.

Tanım : Sola doğru büyük bir adım atmış, koşma hareketinde betimlenmiş, doğal boydan küçük bir Satyr heykelidir. Bacaklar oldukça açık, dizlerden hafif kırktır. Vücut ağırlığı geriye doğru verilmiştir. Belden arkaya doğru bir eğilme ve sağa doğru kıvrılma vardır. Sağ omuz aşağıda, sol omuz yukarıdadır. Sağ kol dirsekten hafif bükülere öne doğru uzatılmış olmalıdır. Sol kol hafif geriye alınmış ve dirsekten öne doğru bükülmüştür. Eliyle sol kolunun altına sıkıştırdığı şarap tulumunun ucunu tutmaktadır. Sol bacağın arkasında ağaç kütüğü biçiminde bir destek vardır. Desteğin üzerine aslan postu asılıdır, postun baş kısmı sol yandan aşağı doğru sarkmaktadır. Üstte ve bacağın iki yanında aşağı sarkan ikişer pençe görülmektedir.

Tarih / Dönem : -

Yayın :

- Jale İnan, Perge Kazısı 1981 Çalışmaları, **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.12-13
- Jale İnan, "Aphrodite, Tänzerin oder Wassernymphe", **Festschrift für Nikolaus Himmelmann**, Beitrage zur Ikonographie und Hermeneutik, ed.H.U.Cain, H.Gabelmann, D.Salzmann, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 1989,s.278.

Lev.L

Kat.No : K.36
Adı : Meleagros
Malzeme : Orta gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 9.29.81
K. Env. No : 81 / 507
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekanın doğusundaki 1 ve 2 no.lu sütun kaideleri arası hizasında, batı duvarına 4 m mesafede
Ölçüler : Y(figür):1,86m Y(mızrak):2,065m
G:1,075m D:0,555m
P.Y:0,17m P.G.:1,105m P.D:0,635m

Lev.LI

Durum : Çok kırıklı olarak ele geçip, 47 parçadan birleştirilmiştir. Baş, mızrağın çeşitli parçaları, sağ elin parmakları, sol elin ikinci ve üçüncü parmaklarının uçları ve dördüncü parmağının bir kısmı, cinsel organ, sol ayağın bir kısmı, köpeğin sağ kulağı ile burnunun ve sağ ön bacağına bir kısmı kırık ve eksiktir.

Plinthin ön yüzünde 8 adet zıvana deliği ve yazıt vardır:
ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΠΕΙΣΩΝΑΝΕΘΗΚΕΝ

Tanım : Sağında av köpeği, solunda öldürdüğü yaban domuzunun başının yanında yere dayadığı mızrağıyla betimlenmiş Meleagros heykelidir. Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak serbesttir. Serbest sağ bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Bacak ağaç kütüğü biçiminde bir desteğe dayalıdır. Figür yere dayalı olan mızrağının ucunu sol omzuna dayamıştır. Sol kol dirsekten hafif bükülerek aşağı uzatılmış, eliyle yere dayadığı mızrağı tutmaktadır. Sağ kol dirsekten bükülerek arkaya atılmıştır, elinin tersini kalçasına dayamıştır. Vücut aksı S biçimindedir.

Figür, sol omuzda broşla tutturulmuş V biçiminde göğsün üst kısmını örttükten sonra sağ omuzdan arkaya atılmış olan khlamysü dışında çıplaktır. Khlamysün bir ucu sol kolun altından öne getirilerek kolun üzerinden aşağı sarkıtılmıştır. Uçları yerdeki yaban domuzu başının üzerine dökülmektedir.

Desteğin önünde bir kayalık üzerinde oturur durumda köpek yer almaktadır. Köpek başını yukarıya ve sola, figüre doğru çevirmiştir. Köpeğin yüzü, baş ve boyun çevresindeki tüyleri detaylı işlenmiştir.

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi (?)

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.13.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.10.
- Ünal Demirer vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s. 98, 239.

Kat.No : K.37
Adı : Nemesis (Pudicitia Tipi)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 6.29.81
K. Env. No : 81/531
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekanın doğusunda 1 no.lu sütun kaidesi hizasında, kemerli girişin batısında Hygieia heykelinin altında
Ölçüler : Y:1,785m G:0,51m D: 0,425m
P.Y:0,10m P.G:0,545m P.D:0,455m
Durum : Baş, gövde ve dizlerden aşağısı olmak üzere üç büyük parçadan birleştirilmiştir.

Lev. LII

Burnun ucu, sağ elin küçük parmağı, sol elin ikinci ve beşinci parmaklarının ucu kırık ve eksiktir. Giysi kıvrımlarında da kırık ve eksikler vardır. Diadem orta kısmında, saç ayırımının sağında, burunda ve yer yer giysi kıvrımlarında aşınma vardır. Arkası yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Pudicitia tipinde bir Nemesis heykelidir. Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak serbesttir. Serbest sol bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Khiton ve himation giymiş, himationun bir kısmını başına çekmiştir. Her iki kol da himationun altındadır. Sol kol dirsekten bükülerek aşağıya doğru vücuda sarılmıştır. Sol elinde atribüsü olan uzunluk ölçüsünü tutmaktadır. Sağ kol sol elin bileğinin üzerinde dirsekten bükülerek göğüs üzerinden yukarı kaldırılmış ve himationun yakasını tutmaktadır. Himationun ucu sol kolun üzerinden aşağı sarkıtılmıştır, ucu püsküllüdür. Yüksekçe tabanlı sandallı ayaklar, plinthin üzerine yayılan uzun khitonun altından görülmektedir.

Baş hafif sola dönüktür. Ortadan ayrılmış ve geriye doğru taranmış saçların üzerinde yüksek bir diadem vardır. Kaşlar incedir. Gözler iri, göz pınarları belirtilmiştir. Alt ve üst göz kapakları kalındır. Dudaklar küçüktür.

Önü yuvarlak arkası düz olan plinthin ön yüzünde yazıt vardır:
ΚΛΑΥΔΙΟΣΤΕΙΣΩΝΑΝΕΘΗΚΕΝ

Tarih / Dönem : M.S.2.yy

Yayın

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara. 1981, s.44
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.11.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.24.
- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.190, no.166

Kat.No : K.38
Adı : Hygieia
Malzeme : İri gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 7.29.81
K. Env. No : 81 / 532
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekan 1 no.lu sütun kaidesi hizasında, kemerli girişin batısında, Nemesis heykelinin üstünde
Ölçüler : Y:2,005m G:0,755m D:0,41m
P.Y:0,085m P.G:0,79m P.D:0,455m
Durum : Plinthin, üzerinde sağ ayak ve peplosun

Lev.LIII

ve himationun etek uçları olan küçük parçası ile üzerinde sol ayak, etek uçları, desteğin alt kısmı olan büyük parçası, baldırların ortalarından uylukların ortalarına kadar olan ve sol bacağa bitişik desteğin üzerinde Eros/Hypnos'un oturduğu kısmını kapsayan parça, uylukların ortalarından boyuna kadar olan torso, baş ve beş parçaya ayrılmış olan cornucopia birleştirilmiştir.

Dirsekten itibaren sağ ön kol ve el, bu elinde tuttuğu yılanın baş kısmı, sol elin parmakları, cornucopianın ucu ve üzerindeki yılanın bir parçası, burun, peplosun sol taraftaki dikey kıvrımının alt kısmı, serbest saç bukleleri, destek üzerinde oturan Eros'un başı, gövdesinin üst kısmı, sağ ayağı, sağ kanadının üst kısmı ile sol kanadının orta ve üst, serbest saç bukleleri kısımları kırık ve eksiktir. Stephanenin kontürünün sol tarafında kopma ve aşınma vardır. Burun, dudaklar, çene, sol kaş ve göz, sol göğüste aşınma, giysi kıvrımlarında da yer yer kırık ve aşınmalar var. Parçaların birleşme yerlerinde de yer yer eksik olan kısımlar vardır.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest olarak ayakta duran bir Hygieia heykelidir. Tanrıça sol elinde omzuna dayalı cornucopiası, sol elinde yılanı ve yanında oturan küçük bir Eros/Hypnos'la betimlenmiştir. Yılanı cornucopiadan beslemektedir. Serbest sağ bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Sol kol dirsekten bükülerek öne doğru uzatılmıştır. Sol eliyle sol omzuna dayalı olan cornucopianın ucunun tutmaktadır. Cornucopiaya iri pullu bir yılan dolanmıştır, yılanın başı izleyiciye dönüktür. Sağ kolun da dirsekten bükük olarak öne uzatıldığı ve bu elinde tuttuğu pateradan sağ kolunun üzerinde baş aşağı duran ikinci bir yılanı beslediği düşünülmektedir.

Peplos üzerine himation giymiştir. Uzun peplosun etekleri plinthe kadar uzanmaktadır. Her iki omzu, sol kolu örten ve önde peplosun kolpos ve apoptygmasını açıkta bırakan himationun kıvrım rulosu sağ kalçanın üzerinden sol kola doğru çekilmiş, sol dirseğin içinde toplanarak adeta cornucopia için bir yastık oluşturmuştur. Himation arkada sırtı diyagonal olarak kesmektedir. Ayaklarda sandallar vardır.

Başta, ortadan ayrılmış ve arkada toplanmış dalgalı saçların üzerinde yüksek hilal biçimli bir taç yer almaktadır. Taçta kırmızı boya izi vardır. Kulakların arkasından köprücük kemiğine doğru kısmen serbest bukleler inmektedir.

Sol yana bitişik olarak yapılmış, kaya biçimli desteğin alt kısmı plinthin devamı olarak işlenmiş ve yazıt için düz bir zemin oluşturmuştur. Kayalığın üzerinde kanatları açık bir Eros/Hypnos, ayaklarını çapraz yapmış vaziyette oturmaktadır. Plinthin kenarı uygun olmadığından Claudius Piso'nun adadığını bildiren yazıt,

Eros'un oturduğu kayağılığın alt kısmı düz bir biçimde yontularak buraya yazılmıştır.

3 satır halindeki yazıt: ΚΛΑΥΔΙΟΣ
ΠΕΙΣΩΝ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi (?)

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.11.
- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.22.
- Sencer Şahin, **Die Inschriften von Perge I: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit**, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Bonn, Dr.Rudolf Habelt GMBH, 1999, s.189, no.165
- Ünal Demirer, vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s. 111, 242.

Kat.No : K.39
Adı : Mousa (Münih Klio'su tipi)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 4.29.81, 11.24.85
K. Env. No : Per.80/1,125.Ig.B5-3,80/19, 81/43
Buluntu yılı, yer : 1980,1985, torso VII -VIII no.lu mekanlar,
baş IX no.lu mekan
Ölçüler : Y:1,85m G:0,545m D:0,36m
P.Y: 0,13m P.G:0,59m P.D:0,415m
Durum : Baş, torsonun belden sol uyluğun

Lev.LIV

ortalarına kadar kırık olan üst parçası, alt kısma ait üç büyük parça ve daha küçük parçalardan birleştirilmiştir. Saç üzerindeki fiyongun sol üst kısmı, omuzlara dökülen buklelerin serbest kısımları, burnun ucu, dudaklar kırıktır. Dirsekten itibaren sağ kol, sol ön kol, sol uyluktan ve koldan aşağı sarkan giysi kıvrımlarından bir kısım, sağ ayağın baş parmağının ucu, sol ayağın baş parmağının ve işaret parmağının ucu, sağ kalça üzerindeki destek ve sol göğsü altındaki destek kırık ve eksiktir. Giysi kıvrımlarının çeşitli yerlerinde kırıklar vardır. Kaşlar, sol yanak, giysi kıvrımları, ayak parmakları aşınmıştır. Figürün arkası yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak serbest olarak sakince ayakta duran bir Mousa heykelidir. Serbest bacak dizden bükülerek öne ve yana atılmıştır. Taşıyıcı bacak tarafında kalça hattı dışarıdadır. Sağ kol hafif yana açılmış, sol kol dirsekten bükülerek öne ve yana uzatılmıştır. Baş hafif sola dönüktür. V yakalı, sağ omuz üzerinden aşağıya doğru düğmeli, etekleri plinthin üzerine yayılan uzun bir khiton ve himation giymiştir. Himation sağ göğsü ve omuzu açıkta bırakarak sağ göğsün altından sol omuza atılmıştır. Himationun alt kenarı da sağ diz hizasından verev olarak sol kolun altına gelmektedir. Bir ucu da sol kola dolanarak aşağı sarkıtılmıştır. Khiton, ayakların üzerinde geriye doğru kıvrılarak ayakların burunlarını açıkta bırakmıştır. Ayaklarda tokyo tipinde parmakarası sandallar vardır.

Ortadan ayrıık dalgalı saçlar rulo şeklinde iki yandan arkaya doğru taranmış ve ensede topuz yapılmıştır. Rulunun arkasında saçlar bir bantla sıkılmıştır. Önde rulodan çıkan bir kısım Aphrodite fiyongu biçiminde toplanmıştır. Kulakların önünde küçük birer perçem vardır. Topuzun iki yanından omuzlara ikişer bukle dökülmektedir. Alın üçgendir. Kaşlar ince, üst göz kapakları hafif iniktir. İris ve göz bebekleri plastik işlenmiştir. Ağız küçük, dudakların dolgun olduğu anlaşılmaktadır. Duruş motifî, vücut oranları ve giysi kıvrım sistemi K.22 ile benzerdir.

Tarih / Dönem : Hadrianus Dönemi (?)

Yayın :

- Jale İnan, "Perge Kazısı 1985 Yılı Çalışmaları", VIII. KST II, Ankara 26-30 Mayıs 1986, T.C.Kültür ve turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.138-139.
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", III.KST, Ankara, 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1981, s.45.

- Jale İnan, “Perge Kazısı 1980 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XLV/2, Temmuz 1981, sayı 179, s.366.
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1981 Çalışmaları”, **TürkAD**, XXVI-2, 1983, s.8.
- Carsten Schneider, **Die Musengruppe von Milet**, Milelsische Forschungen Band I, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern,1999, s.92, no.5.

Kat.No : K.40
Adı : Dansöz
Malzeme : Saç, giysi: ince gözenekli siyah mermer
Vücudun çıplak kısımları: ince gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 10.29.81
K. Env. No : 81 / 61
Bulutnu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekan doğusundaki 6 ve 7 no.lu sütun kaideleri hizasında, batı duvarının yakınında
Ölçüler : Y:2,37m G:1,105m D:0,65m
P.Y: 0,19m

Lev. LV-LVI

Durum : 103 parça halinde ele geçip mevcut paçaların birleştirilmesi ve demir destekler yardımıyla ayağa kaldırılmıştır. Alın ve burnun bir kısmı, göğüsten, sağ omuzdan, kollardan bazı parçalar, göğüslerin hemen altından ortadan bazı parçalar, sağ elin işaret parmağı, baş parmağının ucu, sol bacağın dizle bilek arasında bir kısmı, sağ bacağın baldırının ortalarından aşağısı, sol ayağın ön kısmı, sol el, giysi kıvrımlarından çeşitli parçalar kırık ve eksiktir.

Arkası biraz daha yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Dans eden bir kadın heykelidir. Sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbesttir. Sağ bacak dizden bükülerek ayak yerden kesilmiştir. Sol ayak topuğuyla yere basmaktadır. İnce kumaştan, vücut hatlarını dışa aksettiren, kalça hizasında kuşakla sıkılmış kolsuz bir khiton ve himation giymiştir. Khitonun sol omzu kolun üzerine kaymıştır. Himation, arkada kalçaya sarılarak kuşak haline getirilmiş ve iki yandan öne alınmıştır. Figür himationun bir kısmını sol bileğine dolamış, bir kısmını da sağ eliyle kavramıştır. İki yanda da himationun serbest uçları hareketin şiddetiyle dalgalanmaktadır. Arkada manto kıvrımlarının bir kısmı destek işlevi görmektedir. Sağ kol dirsekten hafif bükülerek vücudun önüne götürülmüş, himationu tutmaktadır. Sol kol da dirsekten hafif bükülerek yana açılmış ve aşağı uzatılmıştır. Sol omuz geride, sağ omuz öndedir. Vücutta soldan sağa doğru bir burkulma hareketi vardır. Baş boyundan şiddetli bir şekilde sağa çevrilmiştir. Boyun uzundur. Dalgalı saçlar hacimli bir rulo biçiminde yüzü çevrelemektedir. Arkada topuz, önde fiyonk yapılmıştır.

Kaşlar ince, kaş hattı belirgindir. Üst göz kapakları kalındır. Gözlerin uçları aşağı doğrudur. Ağız aralık, dudaklar dolgundur.

Tarih / Dönem : -

Yayın :
• Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **TürkAD**, XXVI-2, 1983, s.13-14.
• Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.29.
• Ünal Demirer, vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s. 96,
• Erendiz Özbayoğlu, "The "Dancer" of Antalya: La "Danzatrice" di Antalya", **Quaderni 3**, Prato Museo Civico, 1993, s.286-309.

Kat.No : K.41
Adı : Eros heykeli parçası
Malzeme : Orta gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : - (Etüdlük eser)
K. Env. No : I7.81.116, I7.81.507, 81/509
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekan
Ölçüler : Y:0,45m G:0,36m D:0,26m
P.Y:0,06m H.Y:0,025m
Durum : Dört parçadan birleştirilmiştir. Sağ ayağın parmaklarının yüzeyi ve ayağın üst kısmı, sol ayağın

Lev. LVII

parmaklarının uçları, topuk ve ayağın üzerinin bir kısmı, baldırın alt kısmından bileğe kadar olan bir kısım, baldırın sol ve ön tarafı ve diz hizasından yukarısı kırık ve eksiktir.

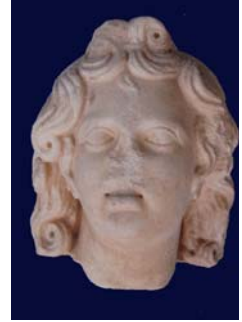
Tanım : Doğal boydan küçük bir Eros heykeli fragmanıdır. Oval bir plinth üzerinde Eros'un ayaklarının kalıntısı ile sol baldırın bir kısmı korunagelmiştir. Sol bacağın solunda heykel desteği olarak kayalık üzerinde bir delfin yer almaktadır. Delfinin alnında çizgisel zigzaglar işlenmiştir. Gözler, burun delikleri ve ağız açıktır. Dişler zigzag çizgiler halinde işlenmiştir. Plinthin ön yüzünde ΚΛΑΥΔΙΟΣΤΡΕΙΣΩΝ----N okunmaktadır.

Tarih / Dönem : -

Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.14.

Kat.No : K.42
Adı : Eros başı
Malzeme : Orta gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 19.7.81
K. Env. No : Perge.80/19, Perge.I.(7) 80.254
Buluntu yılı, yer : 1980, VII no.lu mekan
Ölçüler : Y:0,25m G:0,21m D:0,20m
Durum : Boyundan aşağısı kırık ve eksiktir.
Alındaki sağdaki buklenin büyük kısmı, burun, üst dudak, sağdaki saçların bir kısmı kırık ve eksik. Alt dudakta aşınma vardır.
Başın arkası kalker tabakasıyla kaplıdır. Arkası da özenli işlenmiştir fakat biraz daha alçaktır.

Lev. LVIII

Tanım : Doğal boydan küçük bir Eros heykelinin başıdır. Hafif sağa eğiktir. Saçlar tepede iki yandan ayrılarak öne doğru taranmış ve önde bağlanmıştır. Öndeki kısımda iki yana doğru kıvrılan bukleler meydana gelmiştir. Bukle gözleri delikle belirtilmiştir. Alnın ortasına bir perçem düşmüştür. Arkada ve yanlarda uzunca dalgalı saçlar kalın hacimli tutamlar halinde dökülmektedir, uçları kıvrılarak gözler meydana getirmektedir. Yüz ovaldir. Alın yüksektir. Kaşlar oldukça belirsizdir. Alt ve üst göz kapakları belirgindir. Göz pınarları oyuktur. Ağız küçük, dudaklar aralıktır.

Tarih / Dönem : -
Yayın :

- Jale İnan: "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **III.KST**, Ankara 9-13 Şubat 1981, DSİ Basım ve Fotofilm İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara. 1981, s.46.
- İnan, J.: "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Bellekten**, Cilt XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.364-369, s.366.

Kat.No : K.43
Adı : Eros başı
Malzeme : Orta gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 15.29.81
K. Env. No : 81/257
Buluntu yılı, yer : 1981 VII no.lu mekan
Ölçüler : Y:0,19m G:0,17m D:0,175m
Durum : Boynun başlangıcından aşağısı kırık ve eksiktir. Alın üzerinde toplanmış olan saçın soldaki tutamı,

Lev.LIX

soldaki saç tutamlarının serbest kısımları, burnun ucu kırık ve eksiktir.

Tanım : Bir Eros figürünün başıdır. Baş sağa eğiktir. Yüz tombuldur. Saçlar, başın arkasından aşağıya ve yukarıya doğru taranmıştır. Arkadan öne doğru taranan saçlar alın üzerinde toplandıktan sonra yükselip iki yana doğru ayrılmıştır. Alnın sol tarafında bu toplanan kısımdan kurtulan iki perçem, uçları açık bir kısaç meydana getirmiştir. Yanaklar dolgundur. Alt ve üst göz kapakları belirgindir. Burun geniş ve kısadır. Ağız küçüktür. Uzunca saçlar, kulakların üzerinde serbest kıvrımlar meydana getirmiştir. Kulakların önünde uçları aşağı doğru birer perçem vardır. Ensedeki saçların da uçları kıvrımlar meydana getirmektedir.

Tarih / Dönem : -

Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.14.

Kat.No : K.44
Adı : Diademli ideal kadın başı
Malzeme : İri gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 16.29.81
K. Env. No : Perge.81.16, I7.81.518, 81/510
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekanın doğusundaki 1-2 no.lu sütun kaideleri hizasında, batı duvarına 4m uzaklıkta

Lev. LX

Ölçüler : Y:0,195m G:0,16m D:0,18m

Durum : Boynun çok az bir kısmı mevcuttur. Çeneden aşağısı kırık ve eksiktir. Başın arkasındaki muhtemelen ense desteği olan kısım, burun, ağız, kulakların kenarları kırık ve eksiktir. Özellikle sağ göz ve kaş oldukça aşınmıştır. Sol gözün üzerinde ve sol kaşa, saçların yüzü çevreleyen hacimli kısmında aşınma vardır. Burundan çene altına doğru devam eden bir çatlak vardır.

Diadem ve saçlarda pembemsi sarı boya izi vardır.

Tanım : Bir kadın heykelinin diademli ideal başıdır. Yüz dolgun ovaldir. Alın yüksektir. Kaş kavsi belirgindir. Gözler iri, alt ve üst göz kapakları ve göz pınarları belirgindir. Burun kaşların devamı biçimindedir. Dalgalı saçlar tam ortadan değil, sol göz pınarının hizasından ikiye ayrılmıştır. Hacimli bir biçimde yüzü çevreleyerek iki yandan arkaya doğru taranmıştır. Kulakların arkasında küçük birer bukle enseye dökülmüştür. Başın tepe kısmında da saçlar ortadan ayrık, iki yana doğru çizgisel olarak işlenmiştir. Kulakların büyük kısmı saçların dışında kalmıştır. Kulak iç kıvrımı oldukça derin plastik işlenmiştir. İçinde matkap deliği vardır. Burun delikleri de benzerdir.

Başın üzerinde yer alan diademin ortasında bir figür yer almaktadır. Üst kısmı kırık ve aşınmış olduğundan ne olduğu seçilememektedir.

Bir tanrıça veya Mousa başı olduğu düşünülebilir.

Tarih / Dönem : -

Yayın : • Jale İnan, Perge Kazısı 1981 Çalışmaları, **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.7-8.

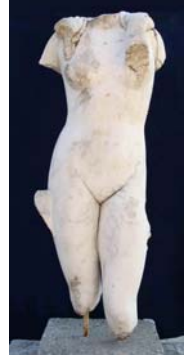
Kat.No : K.45
Adı : Kharit torsosu (*izleyiciye göre sağdaki*)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : Perge. 80. 12, Perge.80.8
K. Env. No : 12.7.81
Buluntu yılı, yer : 1980, VII no.lu mekan
Ölçüler : Y:0,68m G:0,31m D:0,24m
Durum : 6 parçadan birleştirilmiştir. Baş, boyun, sırtın sol yarısı, sağ göğüs, sol kol, sağ omuz başından sonra sağ kol, belden kalçaların alt hizasına kadar ön parça, bacaklar kırık ve eksiktir. Sağ omuzda ortadaki figürün sağ eli korunagelmiştir.
Tanım : Çıplak Kharitler grubunun izleyiciye göre sağdaki figürünün torsosudur. Çıplaktır. Sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbest olmalı. Sağ kalça hattı yukarıdadır
Tarih / Dönem : -
Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Belleten**, C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.366.

Lev.LXI

Kat.No : K.46
Adı : Kharit torsosu (ortadaki)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 11.7.81
K. Env. No : Per. 80 / 11
Buluntu yılı, yer : 1980, VII no.lu mekan
Ölçüler : Y:1,10m G:0,40m D:0,285m
Durum : Baş, boyundan; kollar, omuz başlarının hemen altından; sağ bacak, dizden; sol bacak dizin biraz aşağısından kırık ve eksiktir. Sağ uyluğun sağ tarafındaki desteğin büyük kısmı ile sol uyluğun yanındaki destek kırık ve eksiktir.

Lev. LXII

Sağ omzundaki sağ el, bilekten; sol omzundaki sol el, ön kolun ortalarından itibaren kırıktır. Torsoda, bacaklarda, kalçalarda aşınma var. İki demir destekle ayağa kaldırılmıştır.

Tanım : Kharitler grubunun orta figürüdür. Çıplaktır. Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak serbesttir. Serbest sol bacak dizden hafif bükülerek biraz öne atılmıştır. Sağ kalça hattı yukarıda ve dışarıdadır.

Sağ omuz üzerinde, sağdaki figürün sağ eli, sol omzu üzerinde solundaki figürün sol eli ve ön kolunun bir kısmı korunagelmıştır. Boynun iki yanında göğüslere doğru birer bukile dökülmektedir, eller bu buklelerin üzerindedir.

Tarih / Dönem : -

Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1980 Çalışmaları", **Bellekten**, C.XLV/2, Temmuz 1981, Sayı 179, s.366.

Kat.No : K.47
Adı : Athena başı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 18.29.81
K. Env. No : Perge.81-18
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekan, 7 no.lu sütun
kaidesi hizasın, batı duvarına 0,50m
mesafede

Ölçüler : Y:0,13m G:0,115m D: 0,225m
Durum : Boyundan aşağısı kırık ve eksiktir.

Miğferin sorgucunun başlangıcında yeralan oturur durumdaki grifonun kalçası ve ön ayakları dışında geri kalanı, miğferin sağ tarafında bulunan nesne, sorgucun büyük kısmı kırık ve eksiktir. Miğferin ön kısmı, sol yanı, sol kaş ve göz aşınmıştır. Sağ yanda yer yer kalker tabakası oluşmuştur.

Tanım : Doğal boydan küçük bir Athena heykeliçinin başıdır.

Başında Korinth miğferi vardır. Baş sola eğiktir. İdeal bir yüze sahiptir. Yüz ovaldir. Miğferin altında dalgalı saçlar alnı üçgen biçimde sınırlayarak ortadan ikiye ayrılmış, iki yandan aşağı doğru sarkıtılmıştır. Kulak memeleri açıkta kalmıştır.

Kaş kavsi, göz kapakları belirgindir. İris plastik işlenmiştir. Göz pınarları belirgindir. Burun kaşların devamı biçimindedir. Ağız küçük, dudaklar kapalıdır.

Miğferin göz oyuklarının altında iki yanda kabartma olarak işlenmiş birer koç başı, miğferin tepesinde sorguç başlangıcında oturur durumda plastik bir grifon yer almaktadır.

Tarih / Dönem : -

Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **TürkAD**
XXVI-2, 1983, s.15-16.

Lev. LXIII

Kat.No : K.48
Adı : Eros/Tanatos (?) heykeli fragmanı
Malzeme : İri gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : - (Etüdlük Eser)
K. Env. No : I(7).81.9
Buluntu yılı, yer : 1981, VII no.lu mekanda 7 no.lu
sütun hizası, batı duvarına 3 m
uzaklıkta

Ölçüler : Y:0,27m G:0,47m D:39,5m
P.Y: 0,09m P.D: 0,54m

Durum : Plinth üzerinde küçük bir erkek heykelinin çıplak ayakları ve sol ayağının solunda ağaç kütüğü biçiminde heykel desteğinin bir kısmı korunagelmiştir. Plinthin sol ön tarafına kırık kırığa oturan yere dayalı meşale parçası birleştirilmiştir. Meşalenin üst kısmına kırık kırığa oturan bir parça daha birleştirilmiştir fakat bugün ayrılmış durumdadır.

Tanım : Yere dayalı meşale tutan bir Eros veya Tanatos heykeli fragmanıdır. Ön kenarı düz diğer kenarları heykelin konturunu takibeden bir plinth üzerindedir. Ayaklar çıplaktır. Sağ ayak yanda ve geridedir. Her iki ayak da tabanıla yere basmaktadır. Plinthin sol ön köşesinde ters olarak yere dayalı bir meşale vardır. Sol ayağın solunda ağaç kütüğü biçiminde destek bulunmaktadır.

Tarih / Dönem : -

Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **TürkAD** XXVI-2, 1983, s.15

Lev.LXIV

Kat.No : K.49
Adı : Athena (Velletri tipi)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 1.22.82
K. Env. No : 82.129
Buluntu yılı, yer : 1982, VIII no.lu mekan, batı duvarındaki çörtenin doğusu
Ölçüler : Y:1,82m G:0,64m D:0,42m
P.Y:0,115m P.G:0,76m P.D:0,435m
Durum : İki büyük parça diz altından kırık olarak ele geçip birleştirilmiştir. Plinth ve sorguca ait iki parça ile sağ ön kol da birleştirilmiştir. Eller, burnun sol tarafı, sorgucun bir kısmı kırık ve eksiktir. Alt dudağın sol tarafı ve sol üst göz kapağı aşınmıştır. Arkası yüzeysel işlenmiştir.

Lev.LXV

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak serbest olarak ayakta duran bir Athena heykelidir. Sağ bacak dizden bükülerek yana ve geriye atılmıştır. Sağ kol dirsekten bükülerek öne ve yana açılmıştır. Sol kol dirsekten hafif bükülerek aşağı uzatılmıştır. Her iki kol da bilek hizasından gövdeye destekle bağlıdır. Sol kolun pozisyonundan ve plinthin bu yanında yer alan paye kaidesinden, payeye dayalı bir kalkan tuttuğu, sağ kolun pozisyonundan ve güçlü bir destekle gövdeye bağlanmasından dolayı elinde Nike veya baykuş tuttuğu düşünülmektedir. Baş hafif sağa dönüktür.

Yarım kollu, kolları düğmeli, göğüs altından dar bir kuşakla sıkılmış ve önde bağlanmış bir khiton ve himation giymiştir. Uzun khitonun etekleri plinthin üzerine yayılmaktadır. Sağ ayağın üzerinde etek ucu geriye doğru kıvrılarak bu ayağın ön kısmını açıkta bırakmış olup, sol ayağın sadece parmakları görünmektedir. Ayaklarda kalın köseleli, parmak arası sandallar vardır. Sol omuzdan arkaya doğru atılan himation sol kolun üst kısmını ve aigisin sol kenarını örtmektedir. Önde himationun geniş bir kuşak görünümündeki kıvrım rulosundan çıkan bir kısım, himatonun üzerinde üçgen bir biçimde sarkıyor. Pullu aigisin ortasında saçları dağınık biçimde iki yana uzanan kanatlı Medusa başı vardır. Kenarları kıvrılan yılanlarla sınırlanmıştır. Yaka kısmı yuvarlaktır.

Miğferi Korinth tarzında ve uzun sorguçludur, yüzlüğünde göz oyukları ve burun çıkıntısı işlenmiştir. Yanlarda kulp çıkıntıları vardır. Sorguç önce dik tarak biçiminde sonra dalgalanan at kuyruğu biçiminde işlenmiştir. Miğfer, alın üzerinde, şakalarda ve arkada saçların bir kısmını açıkta bırakmıştır. Ortadan ayrı saçlar, rulo halinde yüzü çevrelemekte, kulakların alt kısmını açıkta bırakarak arkaya doğru uzanmaktadır. Saçlarda kısmen matkap kullanılmıştır. Kaşlar ince, uzun, kavislidir. Gözler iridir. Kalınca göz kapakları hafif iniktir. Göz bebekleri plastik işlenmiştir. Burun kaşların devamı biçiminde, geniş sırtlıdır. Ağız küçük, dudaklar hafif aralıktır. Dudak uçları delikle belirtilmiştir. Yanaklar dolgunca, çene küçüktür.

Tarih / Dönem : Geç Antoninuslar Dönemi

Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", V.KST, İstanbul, 23-27 Mayıs 1983, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.201-202.

- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.19.
- Jale İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı I**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000, s.17-30.
- Ünal Demirer, vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s. 108, 241.

Kat.No : K.50
Adı : Athena
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 2.22.82
K. Env. No : 13
Buluntu yılı, yer : 1980, VIII no.lu mekanın güney duvarı önündeki ikinci payenin batısı, havuzun üst düzeyi
Ölçüler : Y:1,95m G:0,765m D:0,50m
P.Y:0,10m P.G:0,645m P.D:0,43,5m
Durum : Baş, sağ el, sol elin işaret ve baş

Lev. LXVI

parmaklarının bir bölümü ile kalkanın küçük bir kısmı eksik. Sol kola ait iki parça ve el birleştirilerek sol kol tümlenmiş. Sağ ön kola ait dört parça, kalkana ait dört parça, miğferin sorgucuna ait dört parça birleştirilmiştir. Arkası yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Sağ bacak taşıyıcı, sol serbest olarak ayakta duran Athena heykelidir. Sağ ayak tabanıyla yere basmaktadır, sol bacak dizden bükülerek yana ve arkaya atılmış, ayağın ön kısmıyla yere basmaktadır. Sol kol dirsekten hafif bükük olarak aşağı uzanmakta ve sol eliyle alt ve üstten profilli bir payeye dayanmış kalkanı tutmaktadır. Sol bilek, vücuda bir destekle bağlıdır. Sağ kol dirsekten hafif bükük olarak ileri uzatılmıştır. Sağ bilekte bir kanal yuvası ile iki delik yer almaktadır. Bu izlerden ve ön kolun iç kısmının yukarı dönük oluşundan dolayı bu elinde bir atribü tuttuğu düşünülmektedir.

Göğüs altından kuşakla sıkılmış ve ortada düğümlemiş peplos giymiştir. Peplos, plinthe kadar uzanmakta ve ayakların sadece ön kısımlarını açıkta bırakmaktadır. Apoptygma sol tarafta daha yukarıda olup sağ tarafa doğru gittikçe alçalmaktadır. Sol tarafta kemerin üzerine daha fazla çekilmiş olduğundan bu tarafta kolpos biraz daha dökümlüdür. Peplosun açık tarafı sağ yandadır. Bu yanda X biçimli kıvrımlar oluşmuştur. Uçları iki yana ayrık, pullu ve uçları kıvrılan küçük yılanlarla bezeli olan ve göğsü neredeyse tamamen örten aigisin merkezinde kanatlı gorgo başı yer almaktadır. Arkada aigisin formu belirtilmiştir ve saçlarla örtülmüştür. Ayaklarında tokyo görünümlü sandallar vardır.

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi

- Yayın** :
- Jale İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", V.KST, İstanbul, 23-27 Mayıs 1983, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.201-202.
 - Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.20.
 - Jale İnan, **Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı I**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000, s.1-15.
 - Ünal Demirer, vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s. 109, 242.

Kat.No : K.51
Adı : Aphrodite (Syrakusai tipi)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 3.22.82
K. Env. No : 155
Buluntu yılı, yer : 1982, VIII no.lu mekan, batı duvarın önündeki orta çörttenin güneydoğusu
Ölçüler : Y:1,75m G:0,62m D:0,62m
P.Y:0,12m P.Ç:0,62m
Durum : Sol kolun pazusundan dirseğe kadar olan kısım, sağ kolda dirsekten itibaren bir parça torsoya

Lev. LXVII

birleştirilmiştir. Plinthin büyük sağ parçası üzerinde bileklerin yukarısına kadar iki ayak, mantonun eteğinin alt kısmına ait bir parça, plinthin küçük sol parçası üzerinde mantonun eteğinin alt kısmına ait bir parça korunagelmiştir. Mantonun kalçada bağlanan kısmı üzerinde kısmen korunagelen deniz kabuğu ile sağ elle birlikte korunagelmiş istiridye kabuğu parçası, kırık olarak ele geçmiş 12 parça ile birleştirilmiştir. Mantonun kıvrımlarından sol yanda üstte küçük bir parça birleştirilmiştir. Saç buklelerinin serbest kısımlarından soldakine bir parça, sağdakine iki parça birleştirilmiştir.

Baş, dirsekten itibaren sol kol ve el, sağ ön kolda dirsek ile bilek arasında bir parça, deniz kabuğunun büyük kısmı kırık ve eksiktir. Giysi kıvrımlarında da kırık ve eksik kısımlar vardır. Ayak parmaklarında kırık ve aşınmalar vardır. Sağ dizden yüzeysel bir parça kopmuştur. Sol bacakta, ayakla bileğin birleştiği kısımda da kopmuş parçalar vardır. Sağ elin işaret ve orta parmağı ile birinci ve dördüncü parmakların ucu kırıktır.

Arkası daha yüzeysel işlenmiştir.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı, sağ bacak serbest olarak sakince ayakta duran, istiridye kabuğu tutan bir Aphrodite heykelidir. Sağ bacak dizden bükülerek hafif geriye atılmıştır. Vücutta belden öne doğru bir eğim vardır. Kollar dirsekten hafif bükülerek öne uzatılmıştır. Korunagelen sağ eliyle, vücudunun ön kısmında, iç kısmı yukarı dönük duran istiridye kabuğunun kenarını tutmaktadır. Sol elinin de aynı pozisyonda olduğu anlaşılmaktadır. Deniz kabuğunun yivleri, içten dışa doğru giderek açılmaktadır.

Vücudunun üst kısmı tamamen çıplak betimlenmiştir. Bol kumaştan himation kalça hizasından vücuda sarılarak önde bağlanmıştır. Manto arkada bacaklara sanki bir niş gibi iç bükey bir fon oluşturmuştur. Bacaklar arkada himationa bitişik işlenmiştir. Himation, yuvarlak plinthin kenarını takip ederek arkadan öne doğru gelmektedir. Arkada V biçimli kıvrımlar vardır.

Boynun korunagelen kısmının duruşundan başın hafif sağa dönük olduğu anlaşılmaktadır. Boynun iki yanında omuzlara dökülen saç bukleleri göğüslere kadar inmektedir.

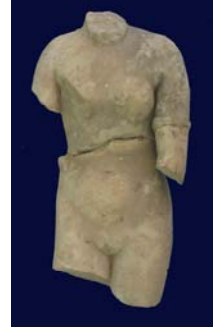
Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi.

Yayın :
• Jale İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", V.KST, İstanbul, 23-27 Mayıs 1983, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.204.

- Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.18

Kat.No : K.52
Adı : Aphrodite (Kapitolin tipi)
Malzeme : İri gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 13.29.81
K. Env. No : Perge.81.13, 81/212
Buluntu yılı, yer : 1981, VIII no.lu mekan
Ölçüler : Y: 0,83m G: 0,465m D: 0,26m
Durum : Gövdenin bel hizasından kırık olan üst ve alt parçaları birleştirilmiştir. Boyun ve baş, üst kolun ortalarından itibaren sağ kol sol ön kolun büyük kısmı ve el, bacakların uylukların ortalarından aşağısı kırık ve eksiktir.

Lev.LXVI

Sağ göğüs üzerinden bir parça, sağ kalçadaki destek, sol kırık ve eksiktir. Sol göğüste ve cinsel organda dökülmeler vardır. Sol kolun altında kolun gövdeye birleştiği yerin kalıntısı var.

Tanım : Kapitolin tipinde bir Aphrodite heykelinin torsosudur. Çıplak, dolgun vücutlu olarak betimlenmiştir. Belden öne doğru hafif eğilmiştir. Sol bacak taşıyıcı sağ bacak serbesttir. Serbest bacak hafif yana atılmış ve parmak ucuyla yere basıyor olmalıdır. Sol kol aşağı doğru uzatılarak vücudun önüne getirilmiş ve eliyle cinsel organını kapatıyor olmalıdır. Sağ kol dirsekten bükülerek eliyle sol göğsünü örtüyor olmalıdır. Sol üst kolun ortalarında bir pazubent vardır. Uzun saçlı olduğu anlaşılmaktadır. Ensede iki yanda dalgalı birer saç tutamı vardır. Boyunun korunagelen kısmından başın öne eğik ve sola dönük olduğu anlaşılmaktadır.

Tarih / Dönem : -

Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.8

Kat.No : K.53
Adı : İdeal kadın başı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 6.22.82
K. Env. No : Perge.82.249
Buluntu yılı, yer : 1982, VIII no.lu mekan, havuzun

Lev. LXIX

Ölçüler : Y: 0,305m G: 0,21m D:0,195m
Durum : Baş üzerindeki fiyongun sağ tarafına ait bir parça birleştirilmiştir. Fiyongun sol tarafı, alından geriye doğru alınmış olan saçların sağ tarafı, burun kırık ve eksiktir. Sağ kaşın

uç kısmında, alında, burun kökünde, sol kaş ve gözde, dökülmeler vardır. Dudak üstü, alt dudak ve çeneden yüzeysel parçalar kopmuştur. Alnı çevreleyen bombeli saçların sağ tarafı daha yoğun olmak üzere saçların çeşitli yerlerinde aşınma vardır. Başın arkasındaki eksik kısmın ve ensenin kırık değil ekleme olduğu İnan tarafından saptanmıştır. İnan³, başın altında bulunan antik takoz deliğinin de başın ve figürün yekpare parçadan işlenmemiş olduğunun kanıtı olduğunu belirtmiştir.

Tanım : Bir kadın heykelinin ideal başıdır. Sağa doğru hafif eğiktir.

Yüz uzun ovaldir. Saçlar alnı üzerinde ortadan ikiye ayrılmış, alnı üçgen biçimde çevreleyerek iki yandan arkaya doğru taranmıştır. Kulakların alt kısımlarını açıkta bırakmıştır. Alnı üzerinde saçların bir kısmı iki yandan burkularak tepede "Aphrodite fiyongu" biçiminde düzenlenmiştir. Fiyongun uçları gözler meydana getirecek şekilde kıvrılan tutamlar halindedir. Yüzü çevreleyen hacimli kısmın arkasından ince bir bant başı sarmaktadır. Bunun gerisinde saçlar boylu boyunca ortadan ayrılarak iki yana doğru taranmıştır. Ensedeki saçlar yukarı doğru taranarak bandın altına sıkıştırılmıştır. Sol tarafta bu kısımdan kurtulan dalgalı uzunca bir tutam boynun yan tarafına dökülmüştür. Her iki yanda kulakların önünde ucu çengel biçiminde kıvrılan küçük birer tutam vardır. Kaşlar yay biçimindedir. Kaşla göz arası mesafe azdır. Üst göz kapakları kalındır. Göz pınarları işlenmiştir. Ağız küçük ve dudaklar kapalıdır.

Başın üslup ve saç biçimi açısından Kapitol Aphroditesi'ni anımsattığı İnan tarafından belirtilmiştir.⁴

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi

Yayın : Jale İnan, "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", V.KST, İstanbul, 23-27 Mayıs 1983, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.204-205, res.19.

³ İnan, J. : "Perge Kazısı 1982 Çalışmaları", V.KST, İstanbul, 23-27 Mayıs 1983, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.199-206,s.205.

⁴ A.y.

Kat.No : K.54
Adı : Kharitler
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 17.29.81, 4.22.82
K. Env. No : 81 / 38, 82-250
Buluntu yılı, yer : 1981, 1982, VIII no.lu mekan
Ölçüler : Y: (sol figür)1,64m, (orta figür):1,69m, (sağ figür):1,86m
G:1,205m D:0,46m
P.Y: 0,175m P.G:1,19m P.D:0,52m
Durum : Çok kırıklı olarak ele geçip mevcut

Lev. LXX-LXXI

parçalar birleştirilmiştir. Ortadaki figür demir destekle ayağa kaldırılmıştır.

Soldaki figürün başı, kırık yüzeyinde bulunan delikten anlaşıldığına göre ayrı bir parçadan yapılarak eklenmiş olan sağ kolu, omzun sol tarafından bir kısım, sol elin bir kısmı, sağ göğüs, cinsel organın ön kısmı, sol baldırın ortasından bileğe kadar olan bir parça, sağ ayak bileğinden bir parça, ayak baş parmaklarının uçları, sağ ayağın ikinci parmağının bir kısmı, kırık ve eksiktir. Desteğin üzerindeki giysi kıvrımları, el ve ayak parmakları aşınmıştır. Birleştirilen parçalar arasında da eksik kısımlar vardır.

Ortadaki figürün başı, sağ omuz başının altında kolun küçük bir kısmı, sağ elin parmak uçları, sol ön koldan bir parça, cinsel organın ön kısmı, sol baldırın bir kısmı kırık ve eksiktir. Birleştirilen parçalar arasında da yer yer kırık ve eksikler vardır. El ve ayak parmakları aşınmıştır

Sağdaki figürün başının bir kısmı, burnun ucu, üst dudağın bir kısmı, boynun ve serbest buklelerin bir kısmı, omuz başlarından itibaren kollar, cinsel organın ön kısmı, sol bacağın alt kısmında yüzeyden bir parça, sol ayak baş parmağının bir kısmı ile serçe parmağın bir kısmı kırık ve eksiktir. Birleştirilen parçalar arasında da yer yer kırık ve eksikler vardır. Çene, sağ kulağın üstü, saçlar aşınmıştır.

Plinthin ön yüzünde 5 adet, arka yüzünde 1 adet zıvana deliği vardır. Bazılarında metal parçalar in situ durumda korunagelmiştir.

Soldaki figürün sağ kalçasında, sağdaki figürün göbeğininin yukarısında solda delik vardır.

Tanım : Bir plinth üzerinde yanyana betimlenmiş Kharitler grubudur. Ortadaki figür arkadan betimlenmiştir. Yanlardaki figürler iç taraftaki kollarını ortadaki figürün kendisine uzak taraftaki omzuna, kolları birbirini kesecek şekilde atmışlardır. Dış taraftaki kolları serbesttir. Ortadaki figür de kollarını dirsekten büküp iki yana doğru açarak sağ elini sağdaki figürün sağ omzuna, sol elini soldaki figürün sol omzuna koymuştur.

Ortadaki figür yanlardaki figürlere kalça hizasından desteklerle bağlıdır. Yanlardaki figürlerin sollarında üzerine püsküllü birer kumaş atılmış vazo biçiminde destekleri vardır.

Her üç figürde de sağ bacak taşıyıcı sol bacak serbesttir. Serbest bacak dizden bükülerek hafif geriye atılmıştır. Taşıyıcı bacak tarafında kalça dışarıdadır. Vücut eksenleri S biçimindedir.

Soldaki figürün başı sola dönüktür. Ortadan ayırık dalgalı saçlar rulo halinde, alnı üçgen biçimde sınırlayarak arkada toplanmıştır. Ense desteği vardır. Toplanan

kısmın altıondan omuzlara doğru serbest bukleler dökülmektedir. Gözler çukurdadır. Üst göz kapakları kalındır. Ağız küçük, dudaklar aralıktır. Aşağı doğru olan dudak uçları delikle belirtilmiştir.

Tarih / Dönem : Antoninuslar Dönemi

- Yayın** :
- Jale İnan, “Perge Kazısı 1981 Çalışmaları”, **TürkAD**, XXVI-2, 1983, s.8.
 - Jale İnan, “Perge Kazısı 1982 Çalışmaları”, **V.KST**, İstanbul, 23-27 Mayıs 1983, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s.202-203
 - Edip Özgür vd., **Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History**, Ankara, Dönmez Offset Basımevi, 1996, no.30.
 - Hellmut Sichtermann, “Gratiae”, **Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae**, III, Zürich, München, Artemis Verlag, 1988, s.209, no.137.
 - Ünal Demirer, vd., **Antalya Museum**, Ankara, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, 2005, s.118,244.

Kat.No : K.55
Adı : Asklepios
Malzeme : Orta gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 14.29.81, 3.7.81
K. Env. No : 80/110, 81/34, 80-3, P.81-14
Buluntu yılı, yer : 1980,1981, VIII no.lu mekan
Ölçüler : Y: 0,97m G: 0,71m D: 0,47m
P.Y:0,125m

Durum : Üç büyük iki küçük parçadan birleştirilmiştir. Kalça hizasından yukarısı korunagelmemiştir. Plinthin Telephoros'un ayaklarını içeren sol köşesi dışında geri kalanı kırık ve eksiktir. Heykelin arkası yüzeysel bırakılmıştır.

Tanım : Sol bacak taşıyıcı sağ bacak serbest olarak sakince ayakta duran bir Asklepios heykelidir. Serbest bacak dizden hafif bükülerek yana ve hafif öne atılmıştır. Uzun ve bol kumaştan bir manto giymiştir. Giysi kıvrımlarında bacakların arasında derin verev yivler meydana gelmiştir. Mantonun bir ucu soldan aşağı sarkıtılmıştır. Bu kısmın önünde Telephoros ayakta frontal bir biçimde betimlenmiştir. Başı kırık ve eksiktir. Tümüyle mantonun altında kalmış olan kolları dirsekten bükülerek öne uzatılmıştır. Ayaklar bitişik olup tabanıla yere basmaktadır. Müze envanter kayıtlarında Aslepios figürünün sağ bacağına yanındaki destekte yılan başı olduğu belirtilmiştir. Bu kısım bugün eksik olmasına rağmen, sağ baldırın yanındaki destek izlerinden burada bir destek olduğu anlaşılmaktadır. Burada yılan dolanmış bir ağaç kütüğü destek olmalıdır. Asklepios sağ eliyle yılanlı sopasını tutuyor olmalıdır.

Tarih / Dönem : -

Yayın : • Jale İnan, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk AD**, XXVI-2, 1983, s.1-63, s.7-8.

Lev.LXXII

Kat.No : K.56
Adı : Yazıtlı heykel desteği fragmanı
Malzeme : İri gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : - (Etüdlük Eser)
K. Env. No : I8.82.154, I.79.43
Buluntu yılı, yer : 1982, VIII no.lu mekan
Ölçüler : Y:0,375m G:0,41m D:0,30m
P.Y: 0,07m H.Y: 0,03m
Durum : Plinthin sol tarafı, delfinin gövdesinin büyük kısmı, delfinin üzerindeki Eros figürünün ayaklarının dışında hemen hemen tümü kırık ve eksiktir
Tanım : Bir heykel plinthi parçasıdır. Üzerinde delfin biçiminde heykel desteğinin bir kısmı ile delfinin üzerine binmiş Eros'un ayakları korunagelmiştir. Plinthin korunagelen kısmında EKEN okunmaktadır.
Tarih / Dönem : -
Yayın : -

Lev. LXXIII

Kat.No : K.57
Adı : Yazıtlı heykel plinthe fragmanı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : - (Etüdlük Eser)
K. Env. No : Perge.79.I.199
Buluntu yılı, yer : 1979, I
Ölçüler : Y:0,17m G:0,37m D:0,275m
P.Y.0,12m

Lev. LXXIV

Durum : Plinthin ön köşesi, sağ ve arka tarafı kırık ve eksiktir. Plinthin üzerindeki kaidenin ön kenarı ve yan kenarlarının bir kısmı korunagelmiştir. Üzerindeki heykelin sağ ayağının kalıntısı ile sol ayağının çok küçük bir kısmının kalıntısı korunagelmiştir. Sağ ayağın sağ tarafında muhtemelen heykel desteğinin kalıntısı vardır.

Tanım : Yazıtlı bir plinth parçasıdır. Üzerinde ikinci bir kaide, kaidenin üzerinde doğal boydan küçük bir figürün iki ayağının kalıntısı vardır. Plinthin ön yüzünde ΘHKEN okunmaktadır.

Tarih / Dönem : -

Yayın : -

Kat.No : K.58
Adı : Heykel plinthe fragmanı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : - (Etüdlük Eser)
K. Env. No : Perge.79.237.I
Buluntu yılı, yer : 1979
Ölçüler : Y:0,21m G:0,40m D:0,22m
P.Y:0,095m

Lev. LXXV

Durum : Plinthin sağ yarısı kırık ve eksiktir. Oldukça aşınmıştır.
Tanım : Bir heykel plinthe parçasıdır. Ön yüzü profillidir. Üzerinde sol tarafta ön ve arkada olasılıkla heykel desteği olarak kullanılmış iki paye kalıntısı vardır.
Tarih / Dönem : -
Yayın : -

Kat.No : K.59
Adı : Yazıtlı heykel plinthe fragmanı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : - (Etüdlük Eser)
K. Env. No : Perge. I.79.464
Buluntu yılı, yer : 1979, U2 şapel basamağı önü
Ölçüler : Y:0,15m G:0,26m D: 0,135m
P.Y:0,115m

Durum : Plinthin izleyiciye göre sol ön parçası dışında geri kalanı kırık ve eksiktir. Ön yüzün sağ alt tarafında kenet deliği vardır. Ayağın baş parmağının ucu ve beşinci parmağı kırık ve eksiktir. Diğer parmak uçlarında aşınmalar vardır. Ayağın parmaklardan gerisi eksiktir.

Tanım : Önü düz, yanları yarım daire biçimli , yazıtlı bir heykel plinthe parçasıdır. Üzerinde bir figürün çıplak sağ ayağın ön kısmı korunagelmiştir. Ayak dışa doğru basmaktadır
Plinthin ön yüzünde yazıt vardır. OIKO okunmaktadır. Harf yüksekliği 3 cm.dir.

Tarih / Dönem : -

Yayın : -

Lev. LXXVI

Kat.No : K.60
Adı : Kadın başı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 4.11.78
K. Env. No : P.78.364
Buluntu yılı, yer : 1978, I
Ölçüler : Y: 0,215 m G: 0,15 m D: 0,195m
Durum : Boyundan aşağısı kırık ve eksiktir. Burnun büyük kısmı, dudaklar çenenin ve sol yanağın bir kısmı kırık ve eksiktir . Saçın yüzü çevreleyen bombeli kısmında, kulaklarda, ense desteğinde kırık ve eksikler ve aşınma vardır.
Tanım : Doğal boydan küçük bir kadın heykelinin başıdır. Sağa çevrilmiştir. Saçlar alın üzerinde ortadan ikiye ayrılmış, iki yandan arkaya doğru taranarak yüzü bombeli bir biçimde çevrelemiştir. Bu kısmın gerisinde üstte bir bant görülmektedir. Ensede saçlar at kuyruğu biçiminde işlenmiştir. Alın yüksektir. Göz çukurları belirgindir. Üst göz kapakları kalındır. Bakışlar yukarı ve sağa doğrudur. Plastik işlenmiş olan göz bebeklerin üst kısmı üst göz kapaklarının altında kalmaktadır. Saçın yüzü çevreleyen kısmında matkap kullanılmıştır. Başın arkasında da saçlar ortadan ayrılarak iki yana doğru taranmıştır.
Tarih / Dönem : -
Yayın : -

Lev. LXXVII

- Kat.No** : K.61
Adı : Kharit torsosu (izleyiciye göre soldaki)
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : 15.13.79
K. Env. No : Per.79.440
Buluntu yılı, yer : 1979, U2 şapel basamağı
Ölçüler : Y:0,805m G: 0,45m D: 0,26m
Durum : Boyun ve baş, sağ üst koldan aşağısı, sol kolun omuz başından aşağısı kırık ve eksiktir. Bacakların uylukların ortalarından aşağısı kırık ve eksiktir. Sağ kasığın üzerinde destek kalıntısı mevcuttur. Sol göğsün üzerinde diğer figürün ön kolu ve eli korunagelmiştir.
- Tanım** : Kharitler grubunun soldaki figürünü torsosudur. Çıplaktır. Sağ bacak taşıyıcı, sol bacak serbesttir. Taşıyıcı bacak tarafındaki kalça hattı dışarıda ve yukarıdadır. Uzun saçlar omuzlara dökülmüştür. Sağ omuzda saç buklesi korunagelmiştir.
- Tarih / Dönem** : -
- Yayın** : • Jale İnan, “Perge Kazısı 1979 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XLIV, Temmuz 1980, Sayı 175, s.609.

Lev. LXXVIII

Kat.No : K.62
Adı : Sol uyluk fragmanı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : -(Etüdlük Eser)
K. Env. No : I8.81.87
Buluntu yılı, yer : I, 1981
Ölçüler : Y:0,37m G: 0,175m D:0,275m
Durum : Genital bölgenin ortasından dikey olarak kırıktır. Bel hizasından yukarısı ve dizden aşağısı kırık ve eksiktir.
Tanım : Çıplak bir kadın figürünün sol kasık ve uyluk parçasıdır.
Tarih / Dönem : -
Yayın : -

Lev. LXXIX

Kat.No : K.63
Adı : Sağ uyluk fragmanı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : -(Etüdlük Eser)
K. Env. No : I8.82.207
Buluntu yılı, yer : I,1981
Ölçüler : Y:0,505m G:0,205m D:0,175m
Durum : Genital bölgenin ortasından dikey olarak kırıktır. Bel hizasından yukarısı ve dizden aşağısı kırık ve eksiktir.
Tanım : Çıplak bir kadın figürünün sağ kasık ve uyluk parçasıdır. Uyluğun sağ yanında destek kalıntısı mevcuttur.
Tarih / Dönem : -
Yayın : -

Lev. LXXIX

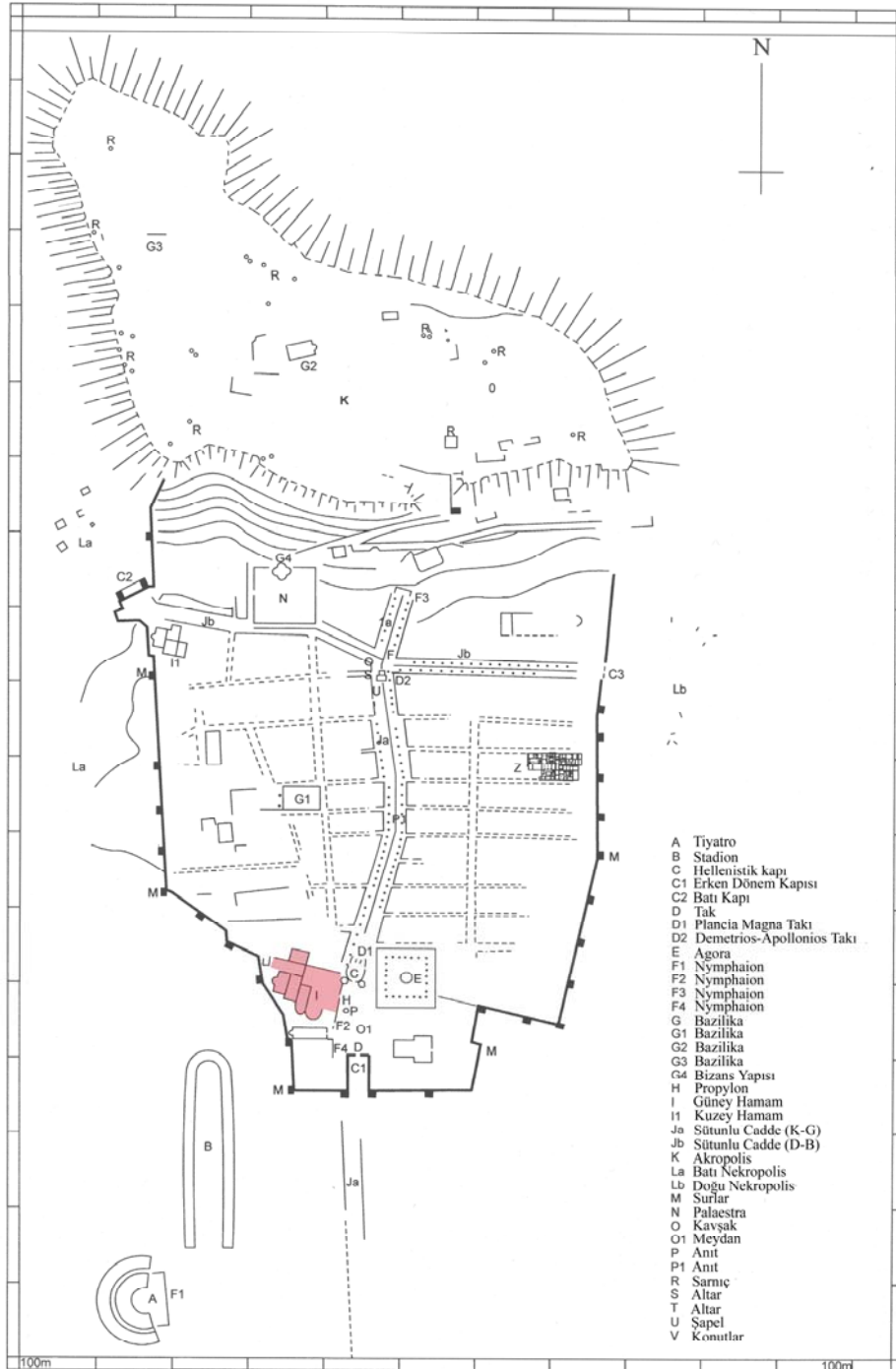

Kat.No : K.64
Adı : Kadın torsosu fragmanı
Malzeme : İnce gözenekli beyaz mermer
M. Env. No : - (Etüdlük Eser)
K. Env. No : I8.81.571
Buluntu yılı, yer : I, 1981
Ölçüler : Y:0,31m G:0,295m D: 0,195m
Durum : Gövdenin ortasından dikey olarak kırılmıştır. Boyun ve baş, sol kolun dirsekten aşağısı kırık ve eksiktir.
Tanım : Çıplak bir kadın heykelinin torsosunun sol yarısıdır. Boyunun sol tarafından göğüse doğru uzunca bir bukle dökülmektedir.
Tarih / Dönem : -
Yayın : -

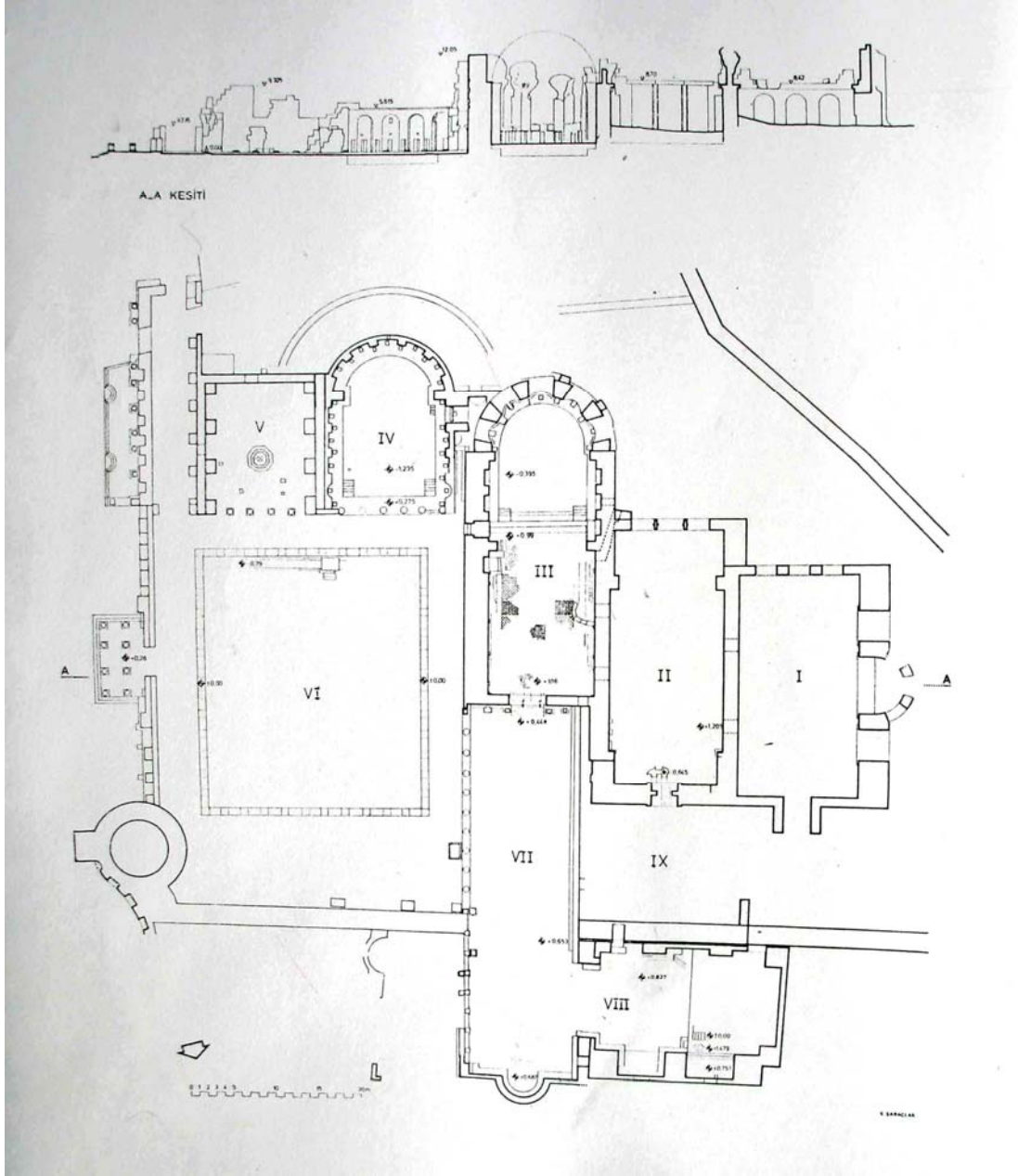
Lev. LXXIX

LEVHA I

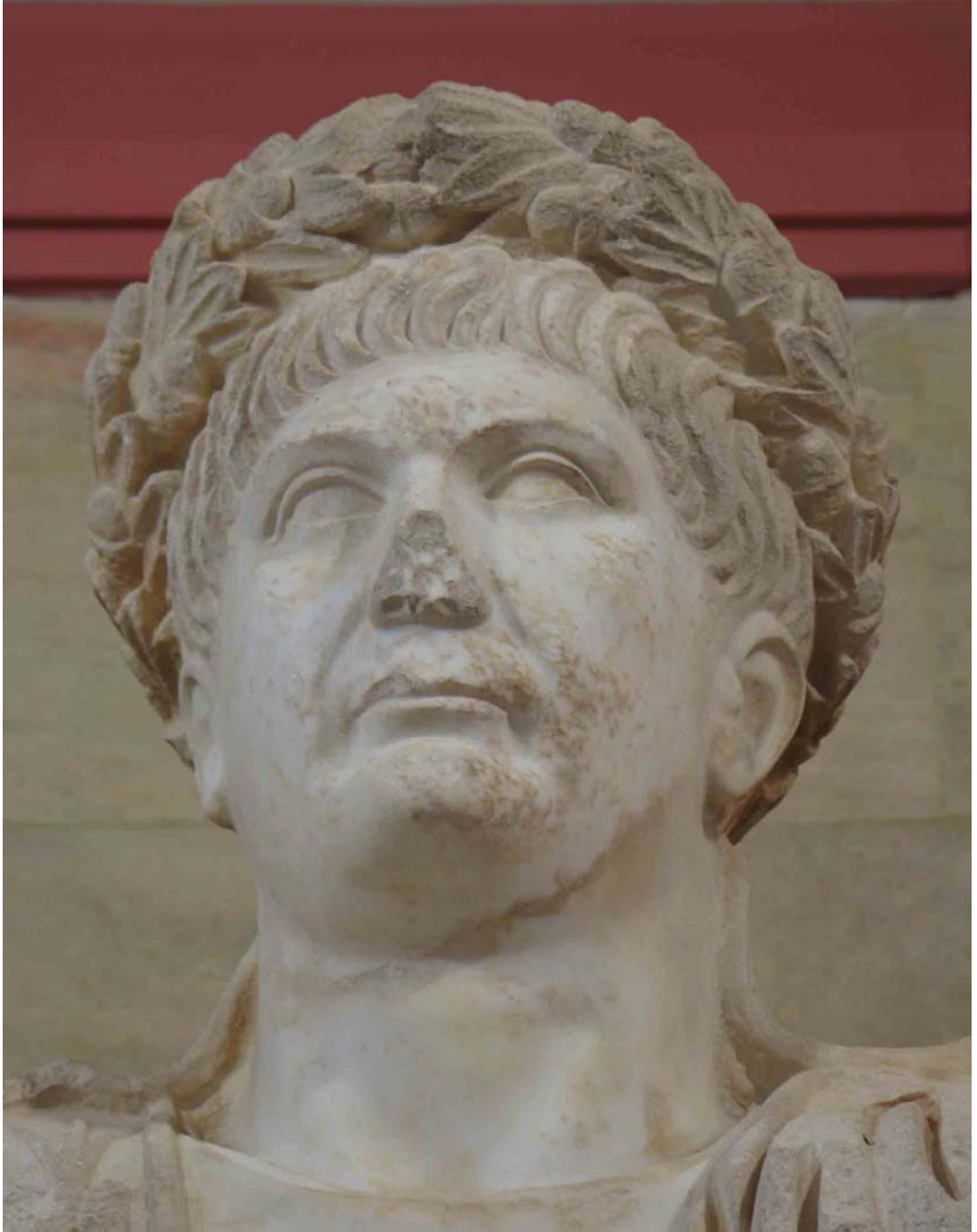
Plan 1: Perga kent planı

Plan 2: Perge Güney Hamamı planı

Res. 1: Traianus heykeli (K.1)

Res.1: Traianus heykeli baş detayı (K.1)

Res. 1: Hadrianus(?) heykeli (K.2)

Res.1.: Hadrianus(?) heykeli (K.2) zırh detayı

Res.1: Augustus(?) heykeli (K.3)

LEVHA VIII

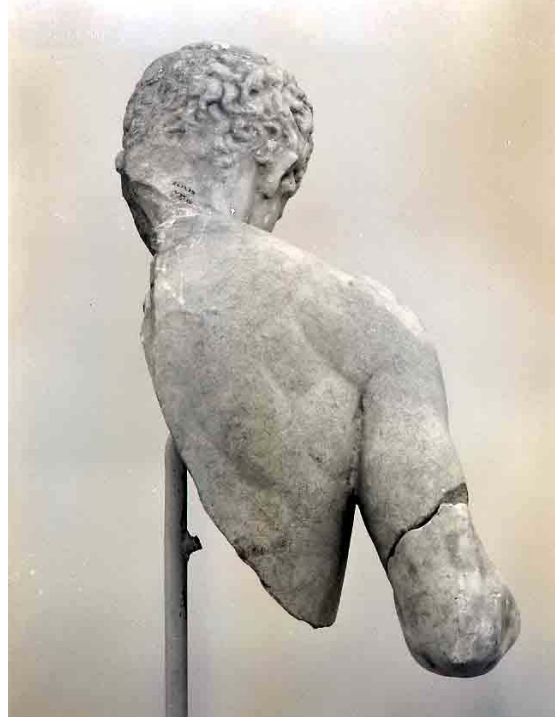

Res. 1-2: Augustus(?) heykeli (K.3)baş detayı (cepheden, sol profilden)

Res.1: Diskobolos heykeli (K.4)

LEVHA X

Res. 1-3: Diskobolos heykeli (arkadan, sağ profilden, sol profilden) (K.4)

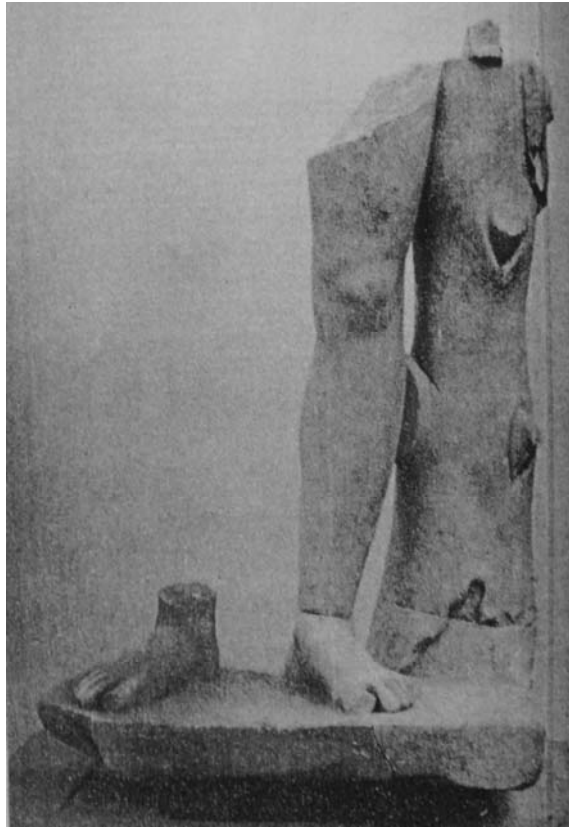
Res.1.: Çıplak erkek (Hermes/Apollon ?) heykeli (K.5)

Res1.: Farnese tipindeki Herakles heykeli fragmanı (K.6)

Res. 1 : Çıplak erkek(?) heykeli fragmanları (K.7)

Res. 2 : Çıplak erkek heykeli fragmanları (K.7)

Res.1.: Sandal Bağlayan Hermes heykeli (K.8)

Res. 1-4 : Sandal Bağlayan Hermes heykeli (K.8) (cepheden, arkadan, sağ profilden, sol profilden)

Res.1: Hygieia heykeli (K.9)

Res.1: Asklepios heykeli (K.10)

Res. 1: Nemesis heykeli (K.11)

Res. 1: Nemesis heykeli (K.12)

Res. 1: Herakles heykeli (K.13)

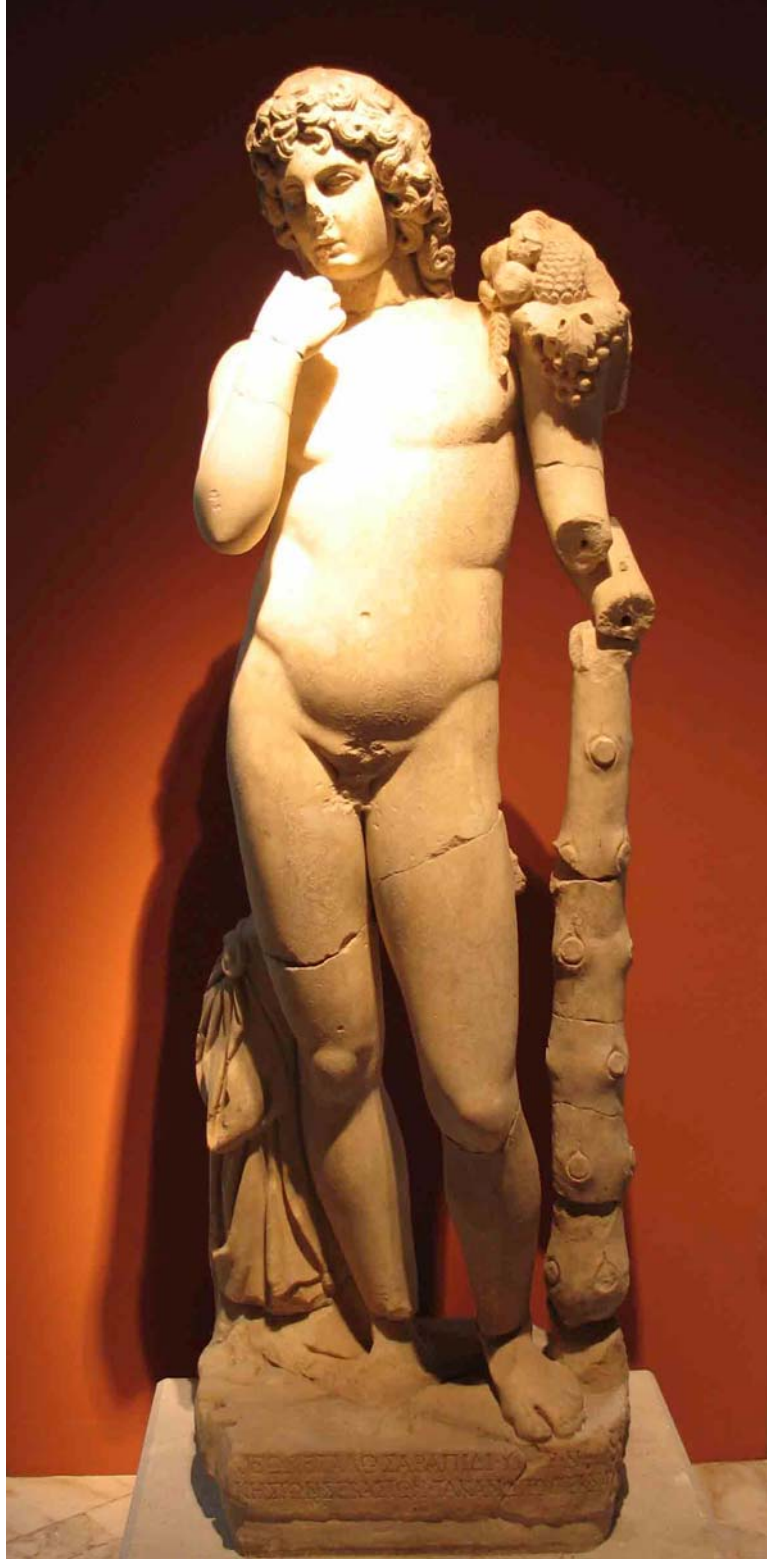
Res.1: Herakles heykeli fragmanları (K.14)

Res.1: Herakles başı (K.15)

Res.1.: Artemis heykeli (Burdur-Münih-Palatin Tipi) (K.16)

Res.1: Harpocrates heykeli (K.17)

Res. 1.: Rahibe portresi (K.18)

Res.1-3: Rahibe portesinin başı (sağ profilden, cepheden, sol profilden)

Res. 4-6: Rahibe portresi (K.18) (arkadan, sağ profilden, sol profilden)

Res.1: Kadın portesi (K.19)

Res.1: Sakallı erkek başı (Hadrianus ?) (K.20)

Res.1: Yarı işlenmiş kadın başı (K.21)

Res. 1-4: Yarı işlenmiş kadın başı (K.21) (cepheden, arkadan, sağ ve sol profillerden)

Res.1: Mousa heykeli (Münih Klio'su tipi) (K.XXII)

Res.1: Mousa heykeli (Küçük Kitharalı Mousa tipi) (K.XXIII)

Res.1: Mousa heykeli (K.24)

Res.1: Mousa heykeli (K.25)

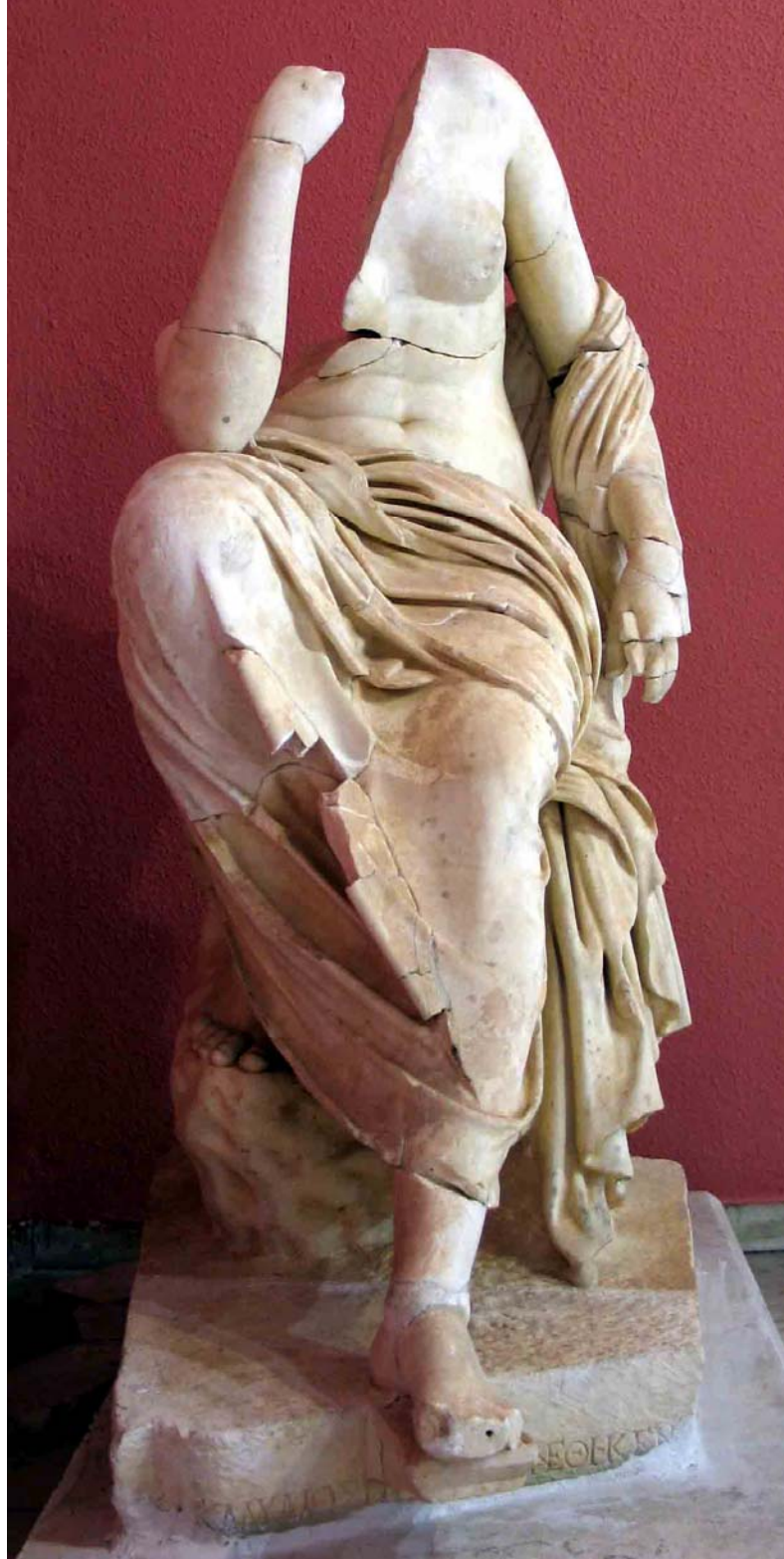
Res.1: Mousa heykeli (K.26)

Res.1: Mousa heykeli (K.27)

Res.1: Apollon Kitharoidos heykeli (K.28)

Res.1: Mousa heykeli (K.29)

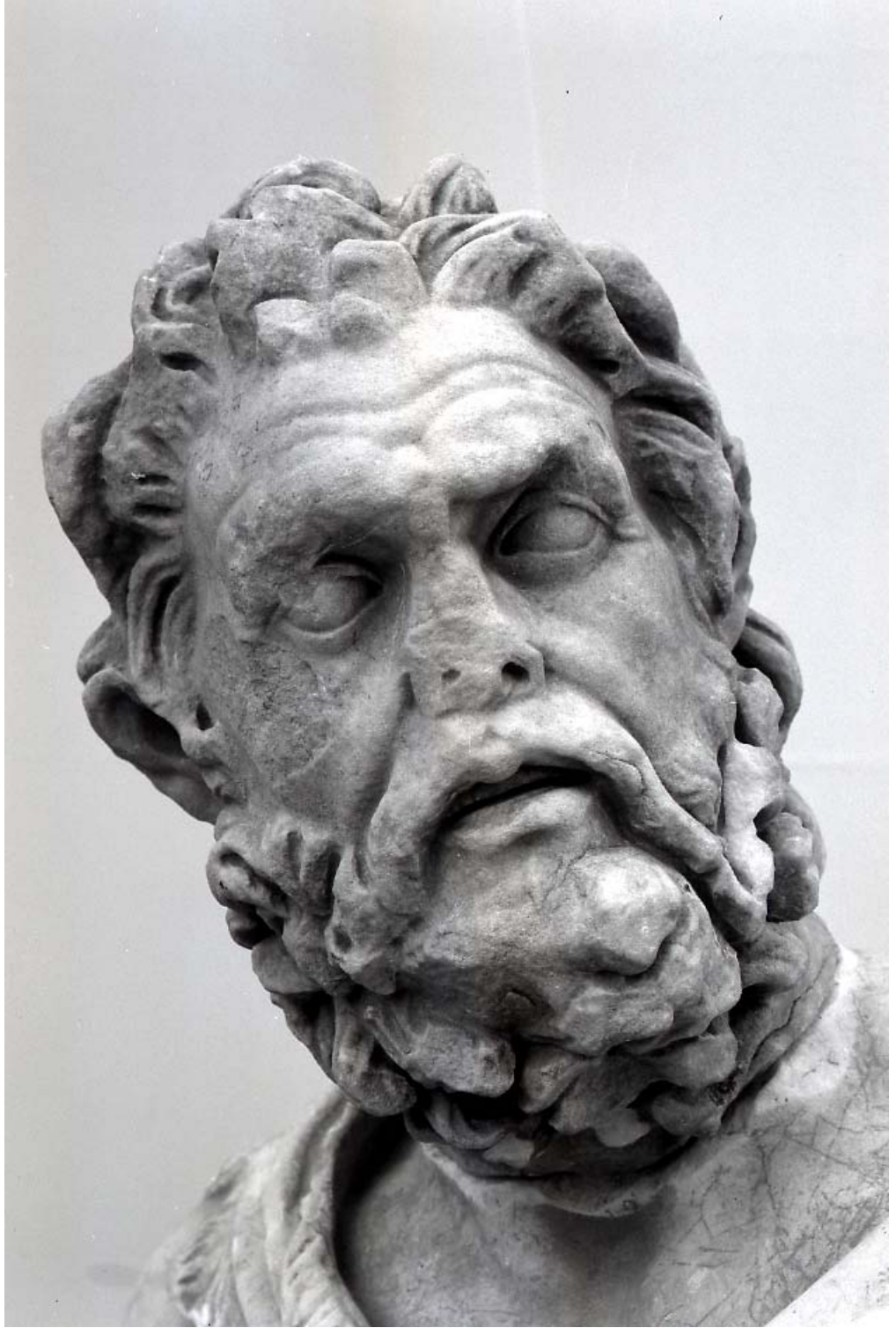
LEVHA XXXIX

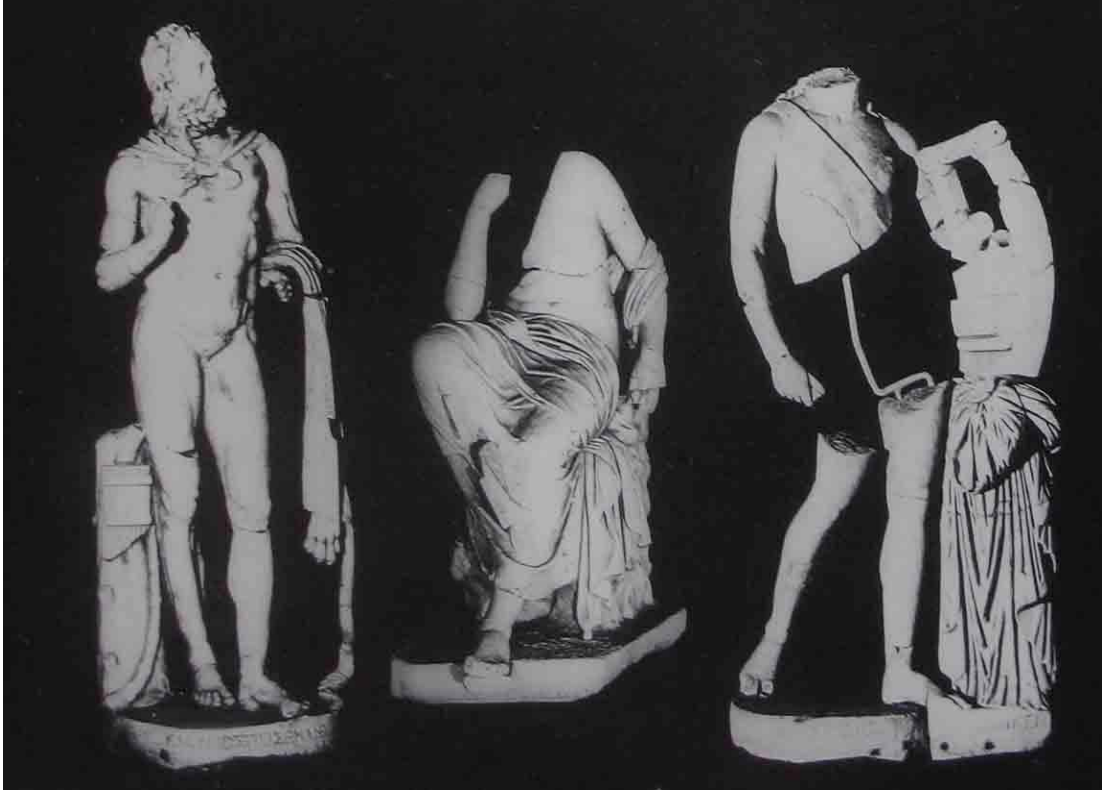
Res.1-4: Mousa heykeli (K.29) (cepheden, arkadan, sağ profilden, sol profilden)

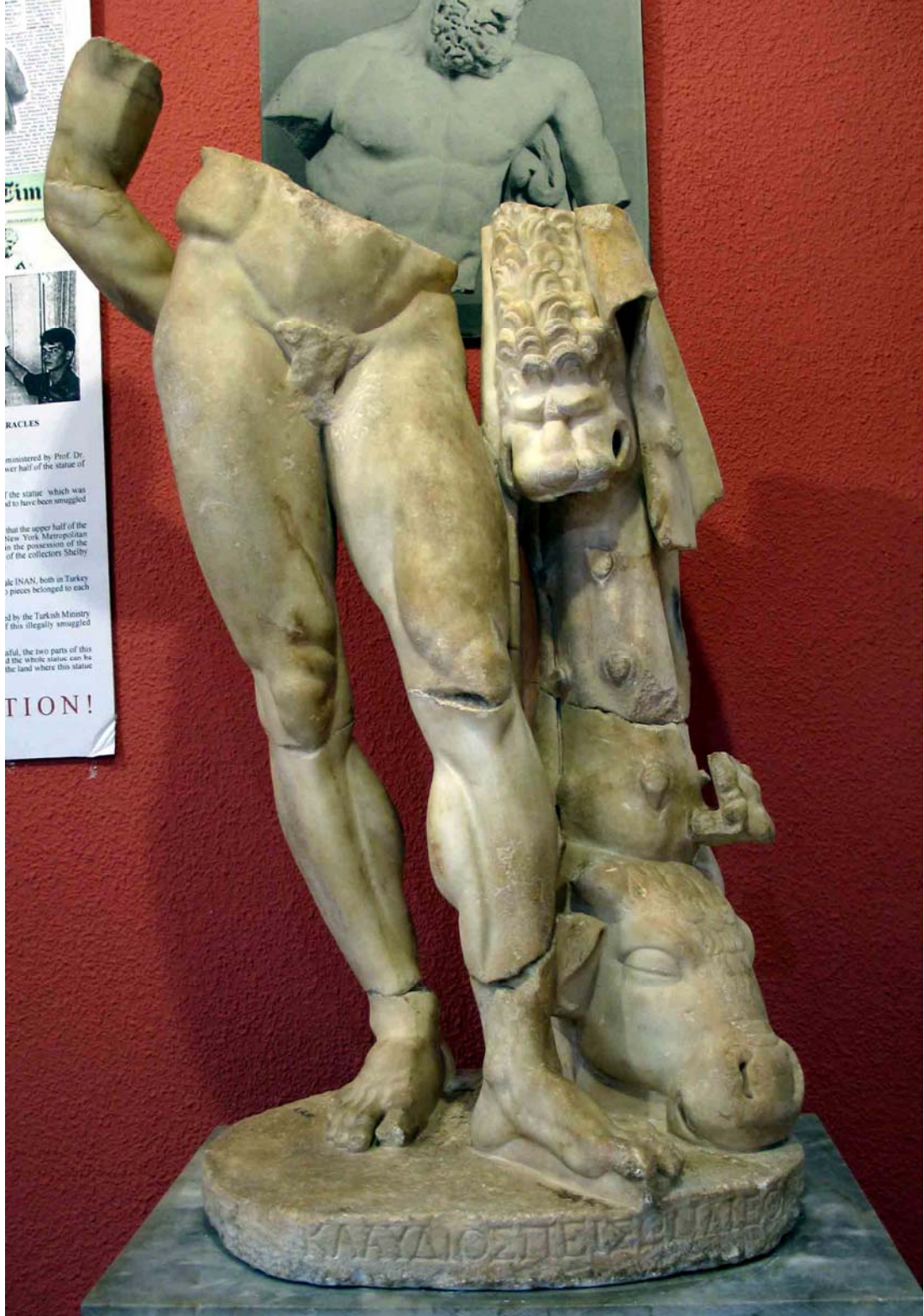
Res.1: Marsyas heykeli (Zagreb tipi) (K.30)

Res.1: Marsyas heykeli baş detayı (K.30)

Res. 1 : Marsyas, Mousa ve Apollon Kitharoidos grubu (Flashar'ın birleştirmesi)

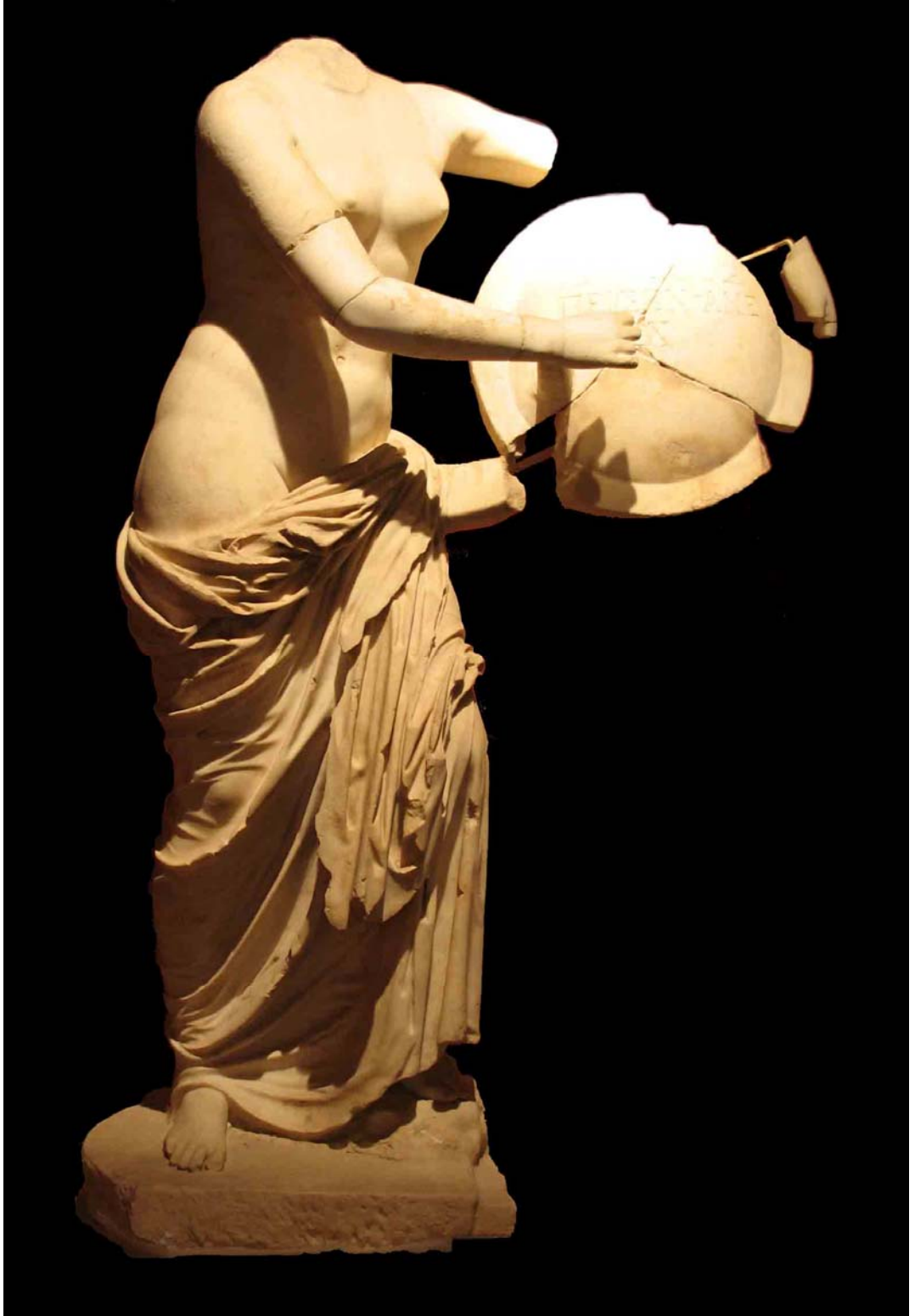
Res. 1: Herakles heykeli fragmanı (Farnese tipi) (K.31)

Res.1: Herakles heykelinin Antalya ve Boston'da bulunan parçalarının fotomontajla birleştirilmiş hali (K.31)

Res.1: Hermes heykeli (Apollon Centocelle tipi) (K.32)

Res.1: Aphrodite heykeli (Capua tipi) (K.33)

Res.1-4: Aphrodite heykeli (K.33) (cepheden, arkadan, sağ profilden, sol profilden)

Res.1: Aphrodite heykeli (Pontia-Euploia tipi) (K.34)

LEVHA XLIX

Res. 1: Aphrodite heykeli (Pontia-Euploia tipi) (K.34)

Res. 2-3: Aphrodite heykeline ait fragmanlar

Res.1: Şarap tulumu taşıyan Satyr heykeli (K.35)

Res.1: Meleagros heykeli (K.36)

Res.1: Nemesis heykeli (Pudicitia tipi) (K.37)

Res.1: Hygieia heykeli (K.38)

Res.1.: Mousa heykeli (K.39)

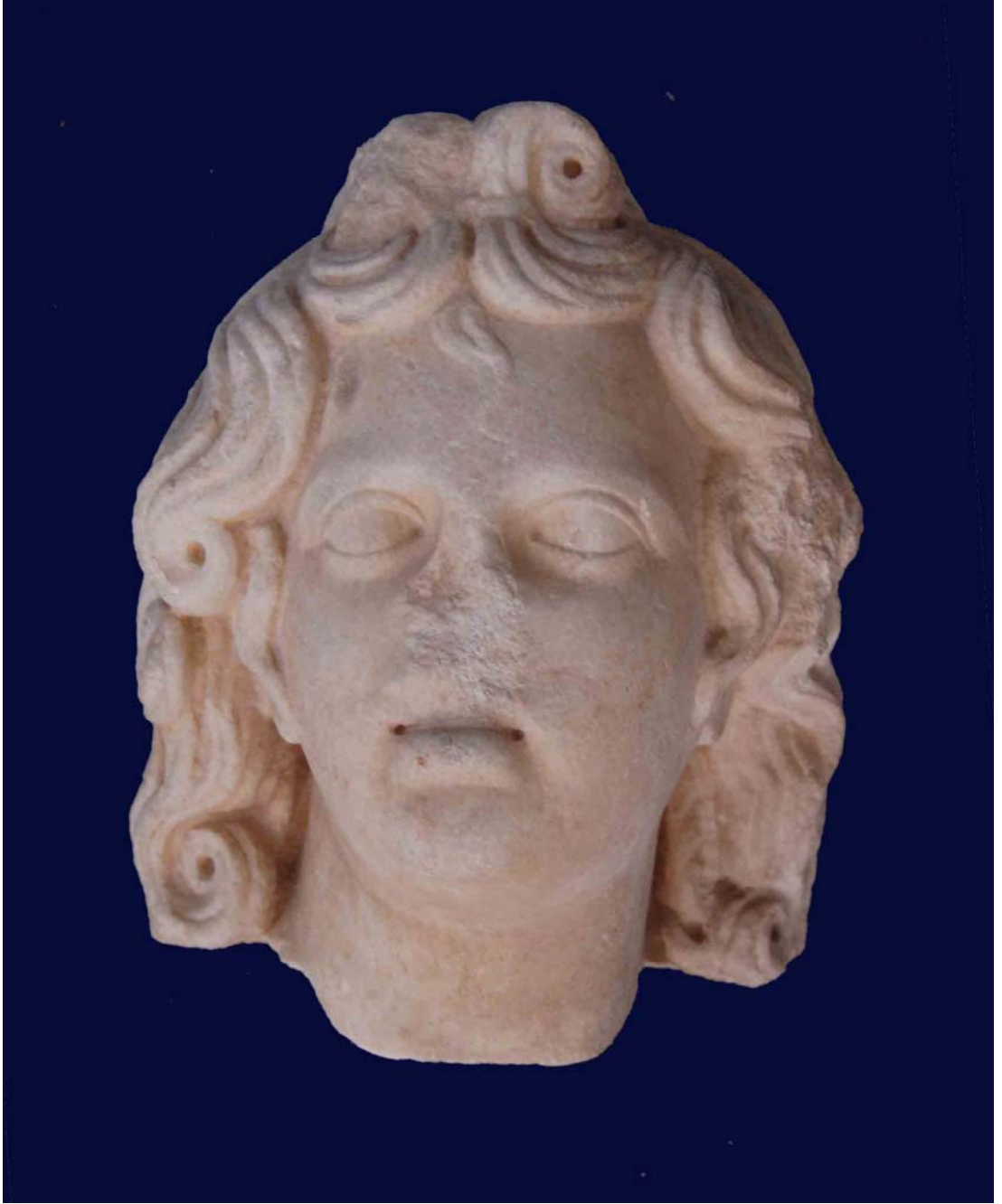
Res.1: Dansöz heykeli (K.40)

Res.1-4: Dansöz heykeli (K.40) (cepheden, arkadan, sağ profilden, sol profilden)

Res.1: Eros heykeli fragmanı (K.41)

Res.1: Eros başı (K.42)

Res.1: Eros başı (K.43)

Res.1: İdeal kadın başı (K.44)

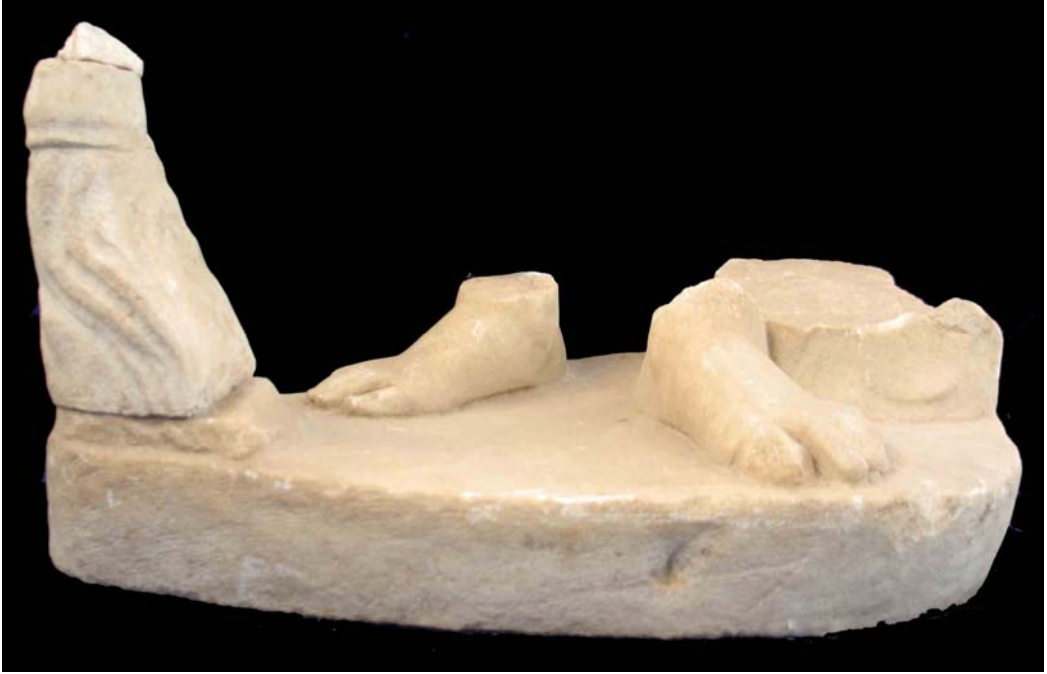
Res.1: Kharit torsosu (K.45)

Res.1: Kharit tirsosu (K.46)

Res.1.: Athena başı (K.47)

Res.1: Meşale tutan Eros/Tanatos (?) heykeli fragmanı (K.48)

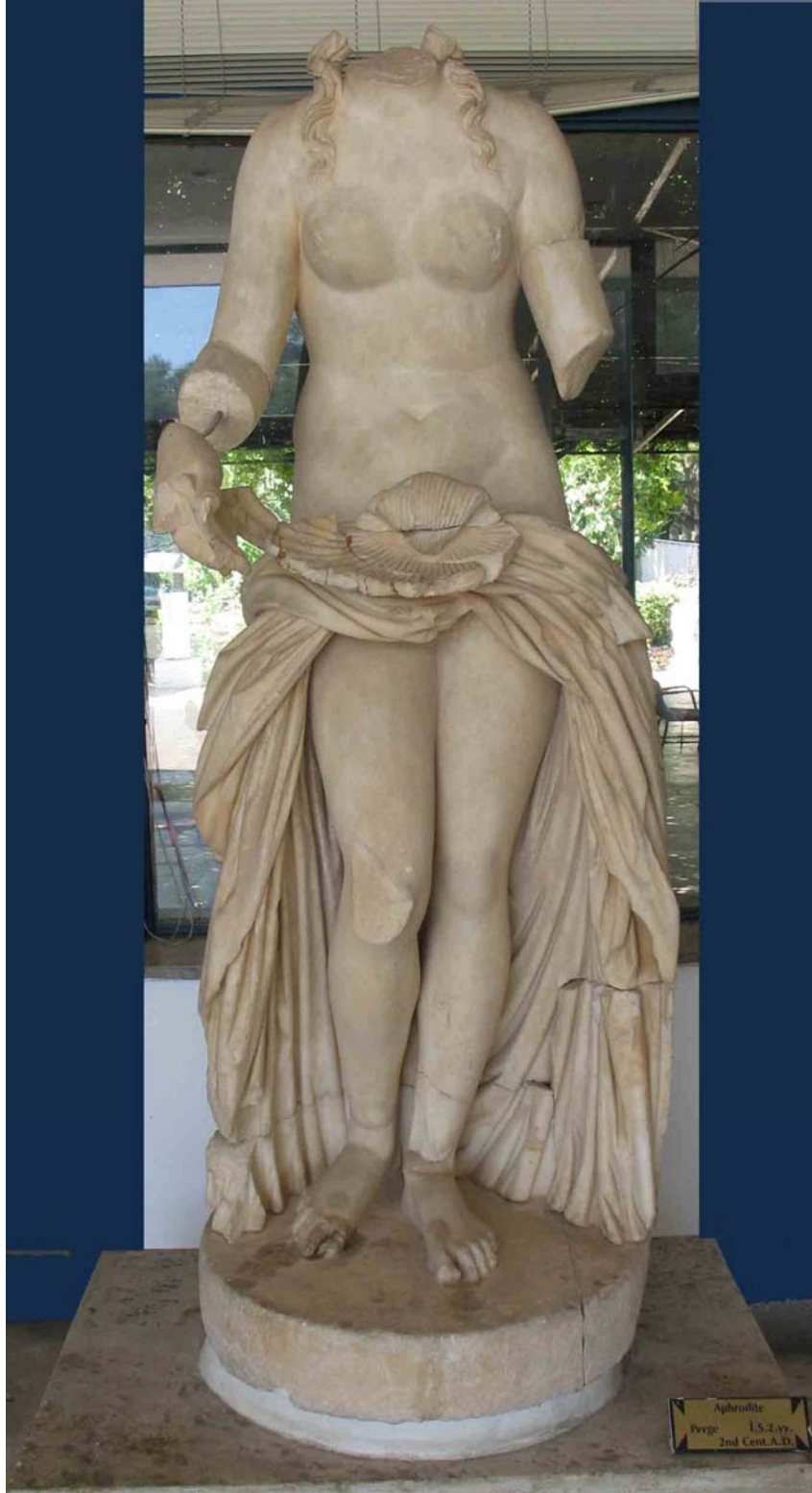
Res.2: Meşale tutan Eros/Tanatos (?) fragmanı (K.48)

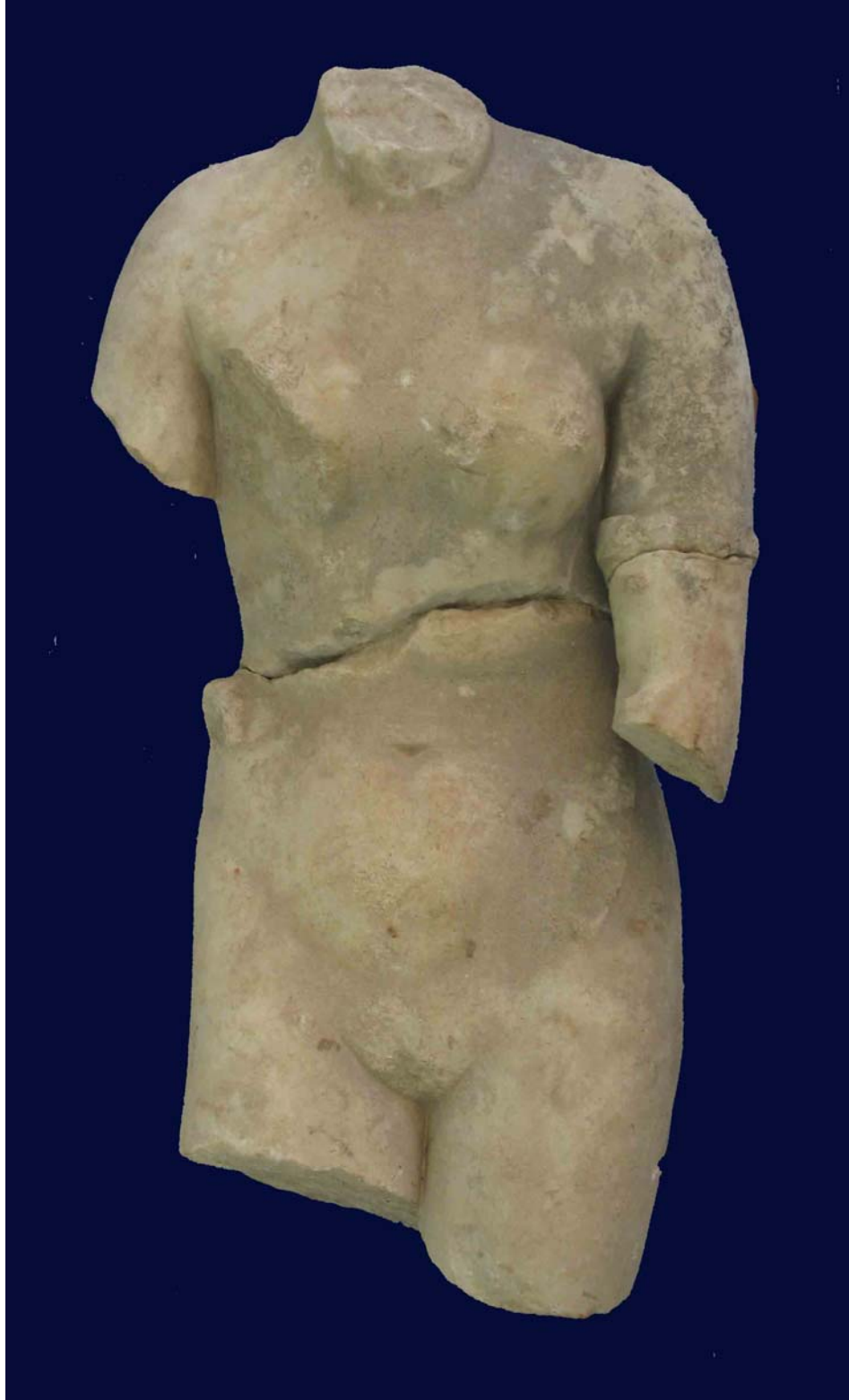
Res.1: Athena heykeli (Velletri tipi) (K.49)

Res.1: Athena heykeli (Parthenos tipi) (K.50)

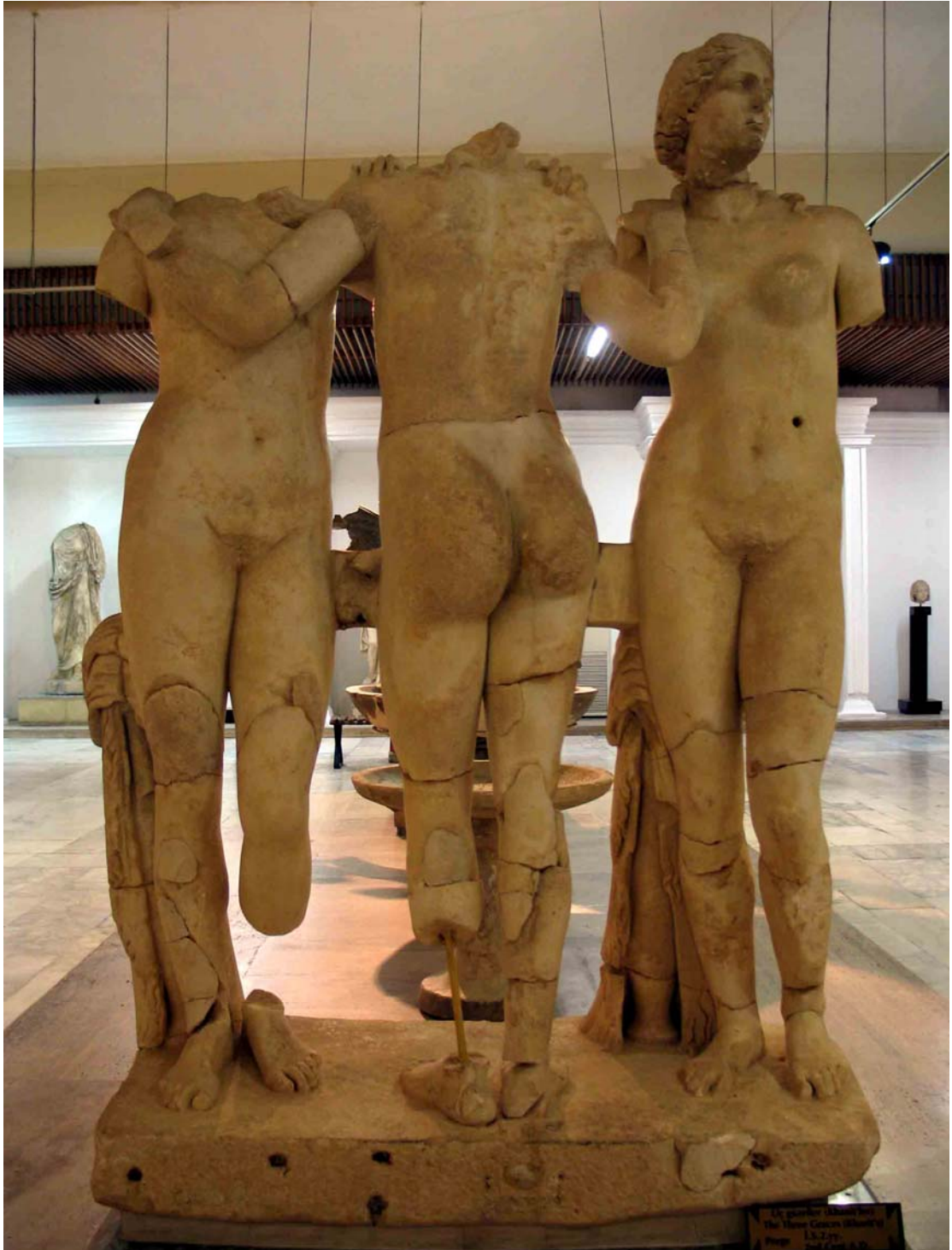
Res.1: Aphrodite heykeli (Syrakusai tipi ?) (K.51)

Res.1: Aphrodite torsosu (Kapitolin tipi) (K.52)

Res.1: İdeal kadın (Aphrodite ?) başı (K.53)

Res.1: Kharitler grubu (cepheden) (K.54)

Res.1: Kharitler grubu (arkadan) (K.54)

Res.1. Asklepios heykeli (K.55)

Res.1:Heykel desteği fragmanı (K.56)

Res. 1-2: Yazıtlı plinth fragmanı (K.57) (cepheden, üstten)

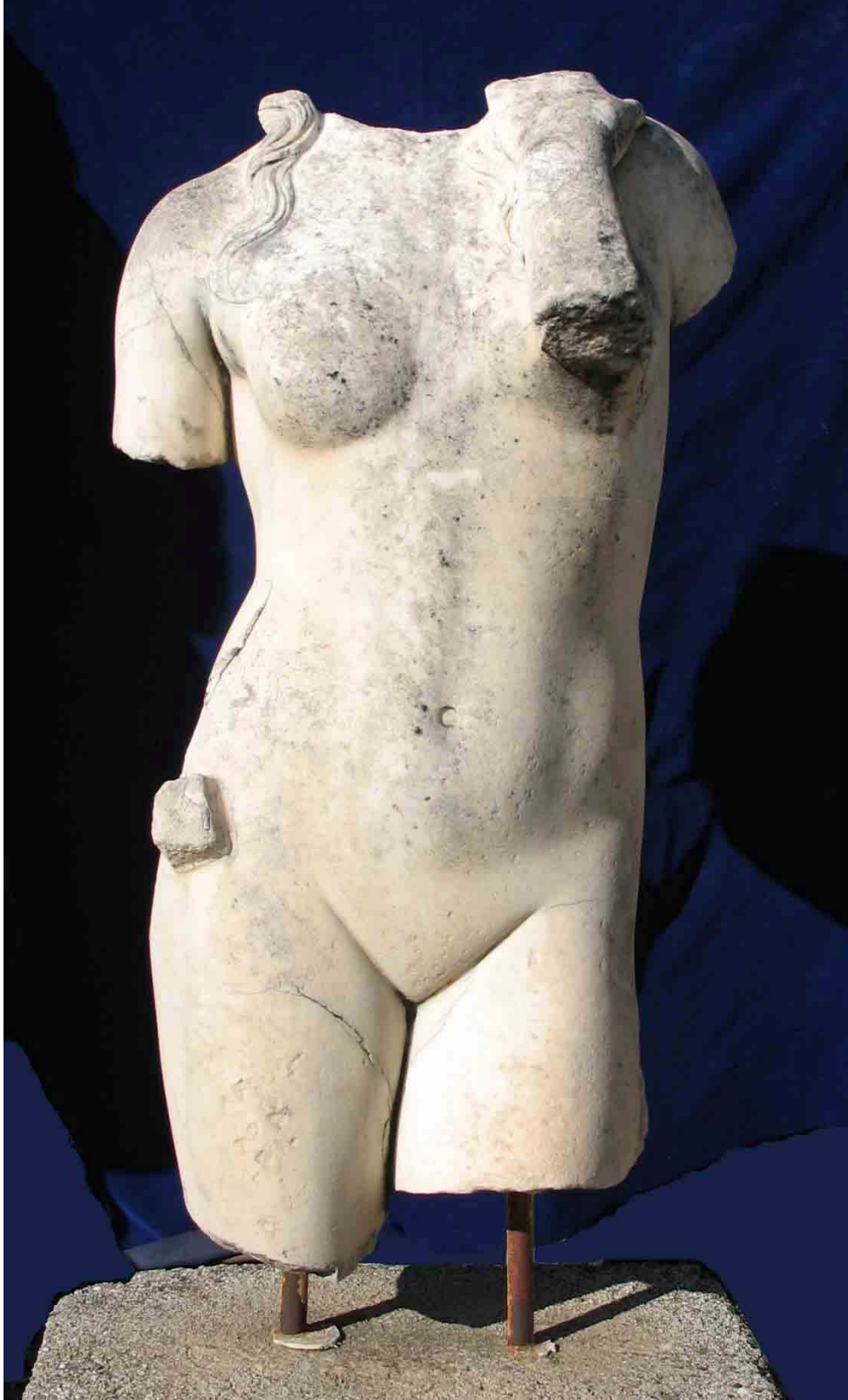
Res.1-2: Plinth fragmanı (K.58) (cepheden, üstten)

Res.1-2: Yazıtlı plinth fragmanı (K.59) (cepheden, üstten)

Res.1: Kadın başı (K.60)

Res.1: Kharit torsosu (K.61)

Res.1: Etüdlük eserler arasından birleşen kalça ve uyluk fragmanları (K.62-K.63) Res.2: Kharit torsosu (K.45)

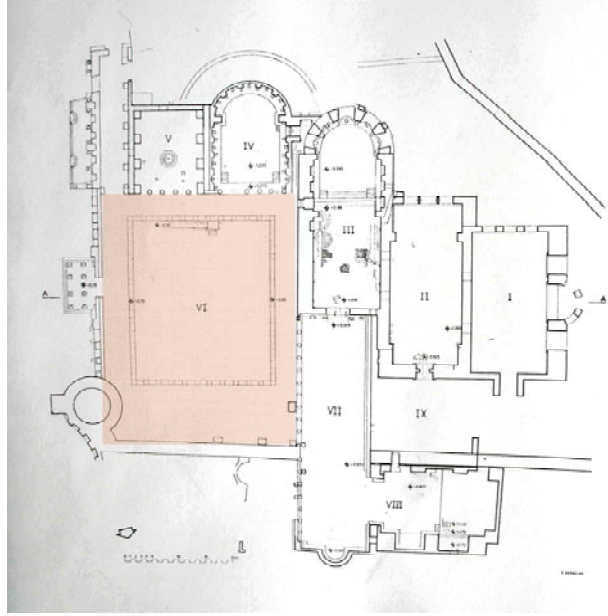
Res.3: Kadın torsosu fragmanı (K.64)

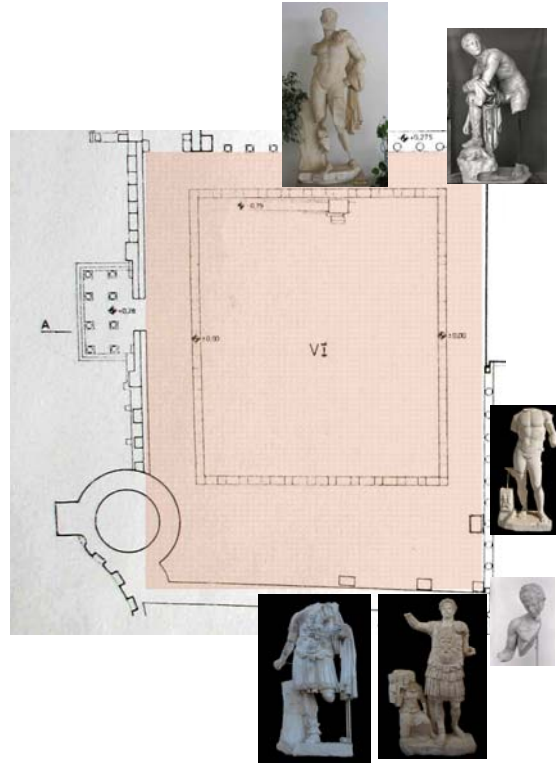
Res. 1: Kharit torsosu

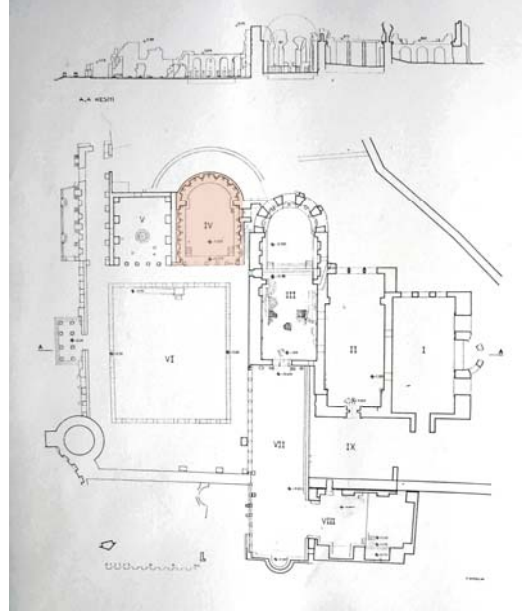
Res.1: Kharitler grubu

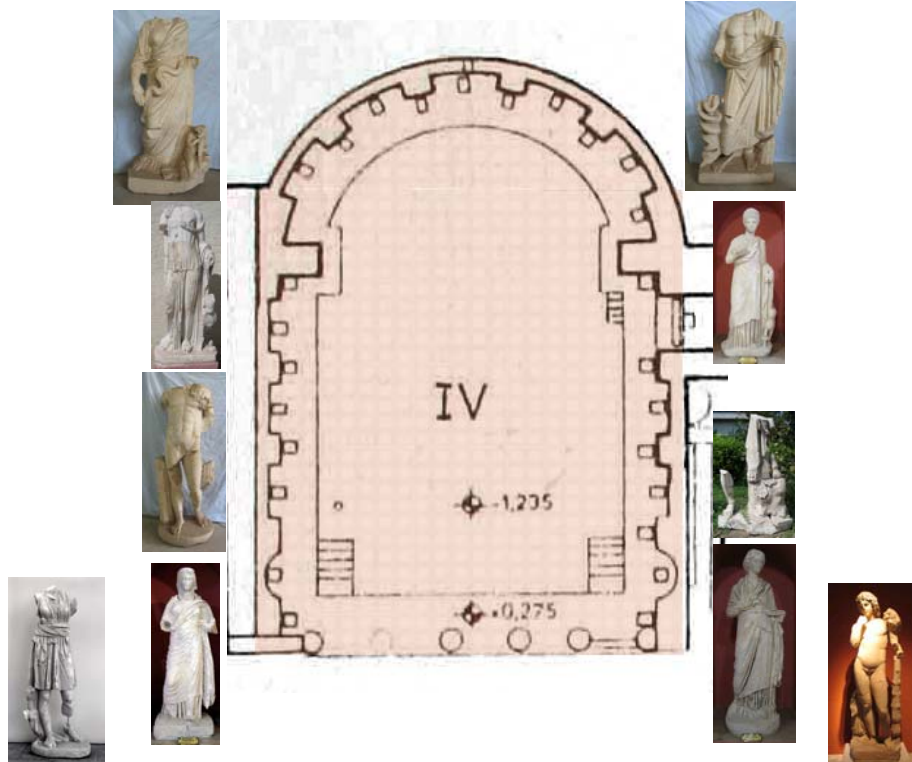
Plan 3: Perge Güney Hamamı planı, VI no.lu mekân

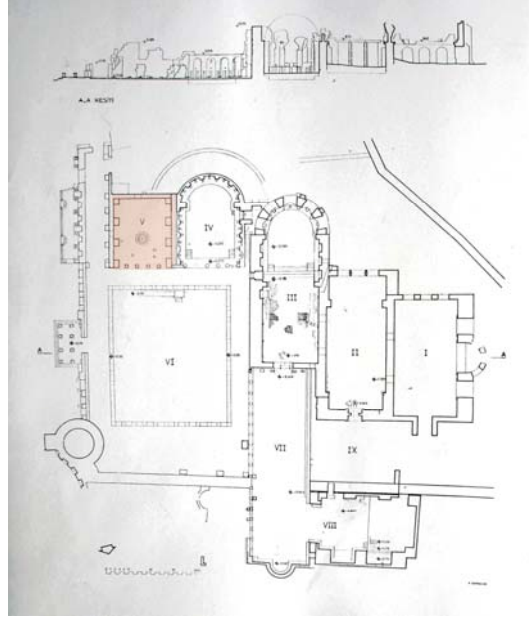
Plan 4: VI no.lu mekân, düzenleme önerisi

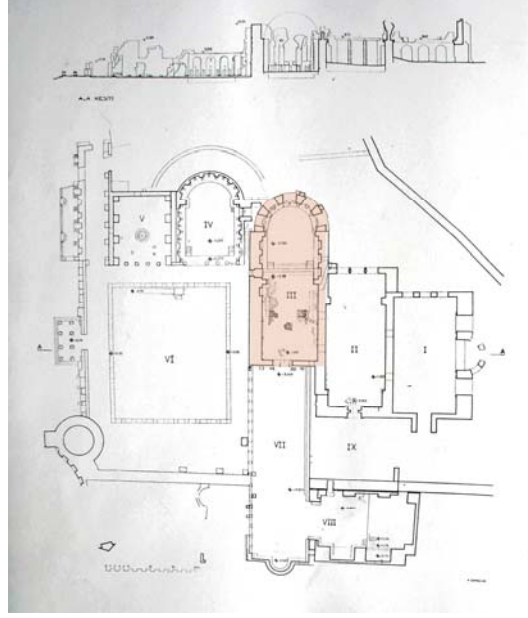
Plan 5: Perge Güney Hamamı planı, IV no.lu mekân

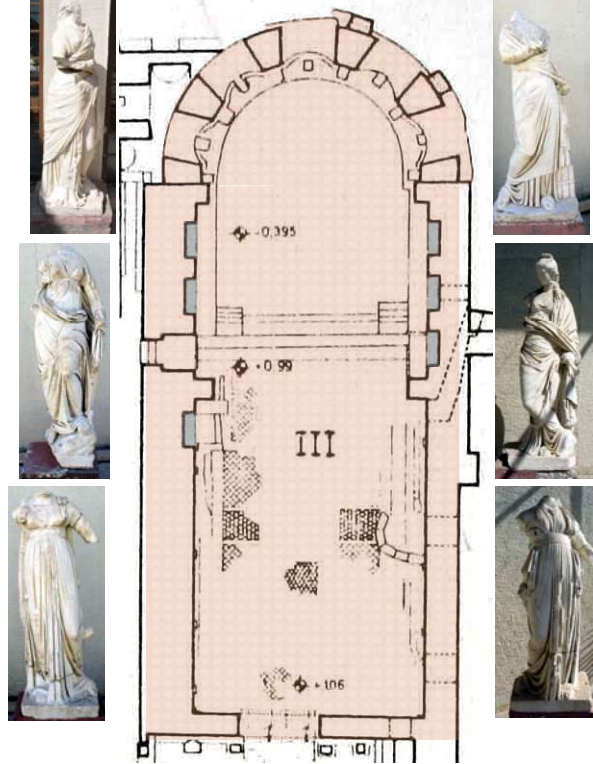
Plan 6: IV no.lu mekân, düzenleme önerisi

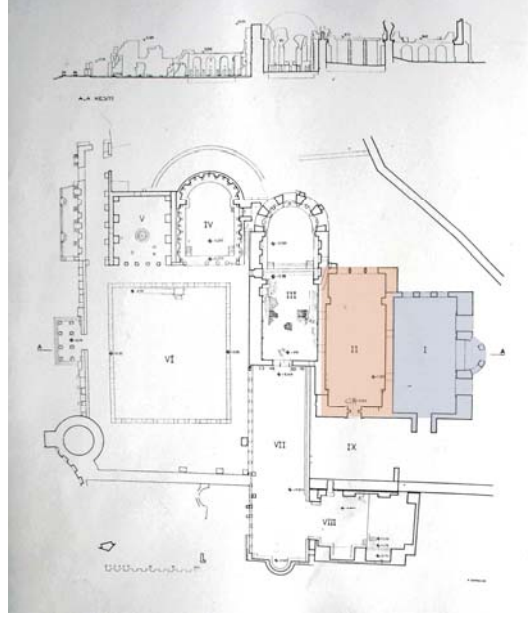
Plan 7: Perge Güney Hamamı planı, V no.lu mekân

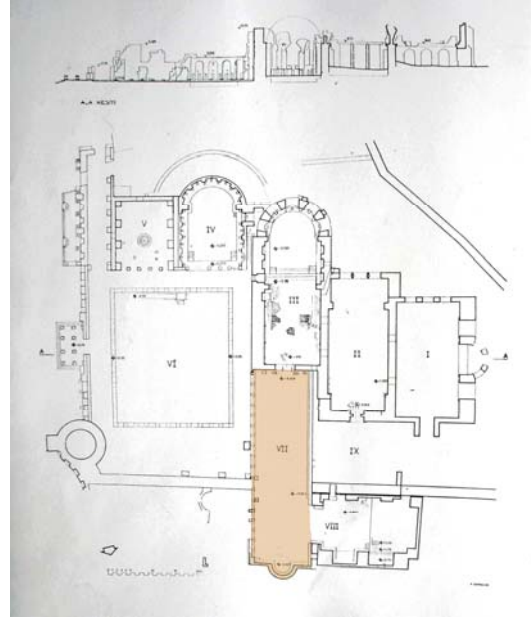
Plan 8: Perge Güney Hamamı planı, III no.lu mekân

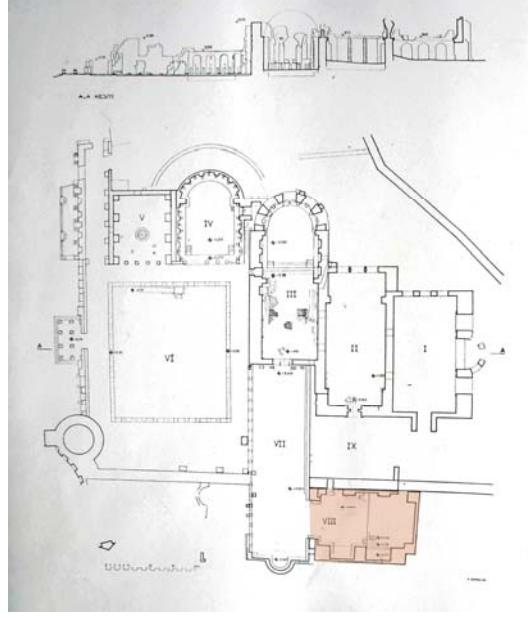
Plan 9: III no.lu mekân, düzenleme önerisi

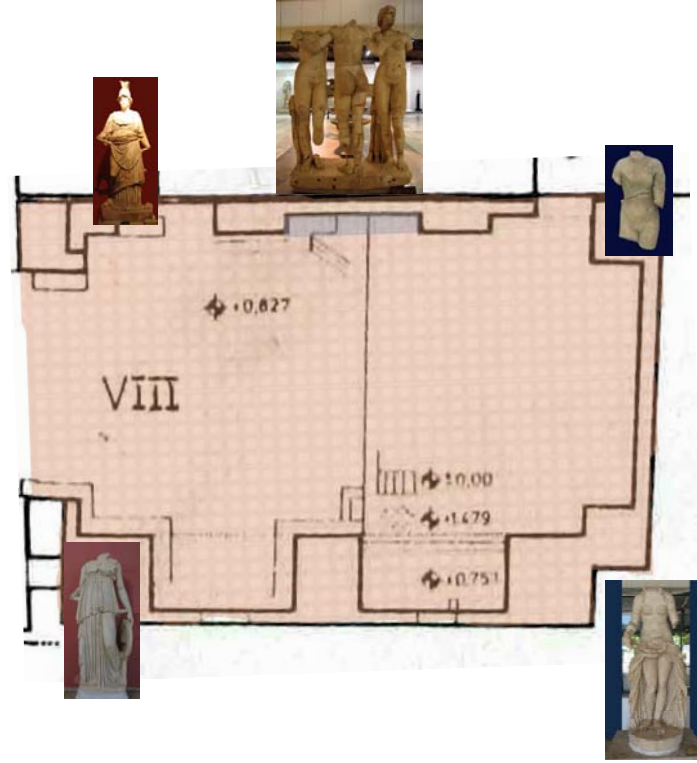
Plan 10: Perge Güney Hamamı planı, I ve II no.lu mekânlar

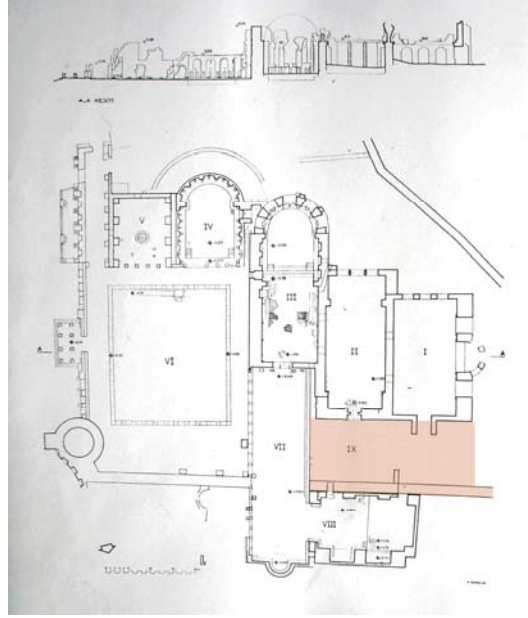
Plan 11: Perge Güney Hamamı planı, VII no.lu mekân

Plan 12: Perge Güney Hamamı planı, VIII no.lu mekân

Plan 13: VIII no.lu mekân, düzenleme önerisi

Plan 14: Perge Güney Hamamı planı, IX no.lu mekân